พระอภัยมณี

คำกลอนของสุนทรภู่

เล่มที่ ๓

กับนิทานเรื่องพระอภัยมณี

ต่อจากคำกลอนซึ่งพิมพ์ในเล่มที่ ๓ นี้

พระอรรคชายาเธอ พระองค์เจ้าสายสวลีภิรมย์

กรมขุนสุทธาสินีนาฏ

โปรดให้พิมพ์ในการบำเพ็ญพระกุศล

เมื่อสมเด็จพระเจ้าพี่นางเธอ เจ้าฟ้ามาลินีนพดารา ศิรินิภาพรรณวดี

กรมขุนศรีสัชนาลัยสุรกัญญา

สิ้นพระชนม์มาครบรอบปี ณวันที่ ๒๖ ธันวาคม พ.ศ. ๒๔๖๘

พิมพ์ที่โรงพิมพ์ไท ถนนรองเมือง

[illegible]

พระรูปหมู่ ฉายเมื่อ พ. ศ. ๒๔๖๖

พระรูปแต่ซ้ายไปขวา

(แถวหลัง)

พระเจ้าวรวงศ์เธอ พระองค์เจ้าเฉลิมเขตรมงคล

สมเด็จเจ้าฟ้า ฯ กรมขุนลพบุรีราเมศวร์

(แถวกลาง)

สมเด็จเจ้าฟ้า ฯ กรมขุนศรีสัชนาลัยสุรกัญญา

พระอรรคชายาเธอ ฯ กรมขุนสุทธาสินีนาฏ

สมเด็จเจ้าฟ้า ฯ กรมขุนอู่ทองเขตขัตติยนารี

(แถวหน้า)

พระเจ้าวรวงศ์เธอ พระองค์เจ้าอนุสรมงคลการ

พระเจ้าวรวงศ์เธอ พระองค์เจ้าเฉลิมพลทิฆัมพร

คำนำ

พระอรรคชายาเธอ ฯ กรมขุนสุทธาสินีนาฏ มีรับสั่งมายังหอพระสมุดวชิรญาณสำหรับพระนคร ว่ามีพระประสงค์จะให้พิมพ์หนังสือสำหรับทรงแจกเนื่องในการพระกุศลทักษิณานุปทาน ซึ่งจะทรงบำเพ็ญเพื่ออุทิศประทานแด่สมเด็จพระเจ้าพี่นางเธอ เจ้าฟ้ามาลินีนพดารา ศิรินิภาพรรณวดี กรมขุนศรีสัชนาลัยสุรกัญญา ในอภิลักขิตสมัยเมื่อสิ้นพระชนม์มาครบปี ๓ ในวันที่ ๒๒ ธันวาคม พ. ศ. ๒๔๖๗ แต่เรื่องหนังสือซึ่งจะพิมพ์นั้น พระอรรคชายาเธอ ฯ ทรงพระปรารภว่า เดิมสมเด็จเจ้าฟ้า ฯ กรมหลวงนครราชสีมา เริ่มทรงรับพิมพ์กลอนเรื่องพระอภัยมณีของสุนทรภู่ส่วนเล่มที่ ๓ ซึ่งหอพระสมุด ฯ ชำระใหม่ หมายจะทรงแจกเป็นมิตรพลีในงารฉลองพระชันษาครบ ๓ รอบ หนังสือพิมพ์ค้างอยู่ยังไม่ทันได้มีงาร เสด็จทิวงคตเสียก่อน พระบาทสมเด็จ ฯ พระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัวได้ทรงทราบพระประสงค์ จึงทรงพระกรุณาโปรด ฯ ให้พิมพ์ต่อมาจนสำเร็จ ได้พระราชทานแจกเมื่อเริ่มงารพระเมรุ และในครั้งนั้น สมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ฯ ในรัชกาลปัจจุบันนี้มีพระราชประสงค์จะทรงพิมพ์หนังสือเนื่องในทักษิณานุปทานซึ่งทรงบำเพ็ญอุทิศถวายสมเด็จเจ้าฟ้า ฯ กรมหลวงนครราชสีมา ทรงทราบเรื่องที่ได้โปรดให้พิมพ์หนังสือกลอนพระอภัยมณีเล่ม ๓ ไว้ ทรงอนุโมทนาในพระดำริห์ของสมเด็จพระเชษฐาธิบดี จึงมีรับสั่งมายังหอพระสมุด ฯ ให้พิมพ์เล่มที่ ๒ ถวาย ได้ทรงแจกในงารพระราชทานเพลิงพระศพสมเด็จเจ้าฟ้า ฯ กรมหลวงนครราชสีมา

ที่พระเมรุท้องสนามหลวงอีกเล่ม ๑ หนังสือเรื่องพระอภัยมณีที่ได้แจกไป ๒ เล่มนั้น บรรดาผู้ที่ได้รับพากันชอบโดยมาก ยังขาดเล่ม ๓ อยู่ เพราะยังมิได้มีผู้ใดรับพิมพ์ จึงทรงพระดำริห์ว่า ถ้าทรงรับพิมพ์หนังสือกลอนพระอภัยมณีเล่ม ๓ แจกในงารพระกุศลทักษิณานุปทาน ซึ่งจะทรงบำเพ็ญประทานสมเด็จพระธิดาในครั้งนี้เห็นจะเหมาะดีกว่าเรื่องอื่น ด้วยการพิมพ์หนังสือเรื่องพระอภัยมณีฉบับซึ่งหอพระสมุด ฯ ชำระใหม่จะได้สำเร็จตลอดเรื่อง และผู้ที่ได้รับไปก็เห็นจะพากันชอบใจอ่านทั่วกัน จึ่งโปรดให้หอพระสมุด ฯ จัดการพิมพ์หนังสือพระอภัยมณีเล่ม ๓ แดสมเด็จพระเจ้าบรมวงศเธอ เจ้าฟ้ากรมพระนริศรานุวัดติวงศ ก็ได้ทรงรับชำระฉบับเหมือน ๒ เล่มก่อน

กรรมการหอพระสมุด ฯ ขอแจ้งความให้ท่านทั้งหลายผู้อ่านหนังสือกลอนเรื่องพระอภัยมณีทราบ ว่าหนังสือพระอภัยมณีฉบับหอพระสมุด ฯ นี้ พิมพ์โดยถือเอาประโยชน์ในทางวรรณคดีเปนสำคัญ หนังสือกลอนเรื่องพระอภัยมณีตามฉบับที่ได้พิมพ์มาแต่ก่อน เปนหนังสือ ๑๐๔ เล่มสมุดไทย มีคำกล่าวกันสืบมา ว่าเดิมสุนทรภู่ตั้งใจจะแต่งให้หมดเรื่องเพียงพระอภัยมณีกับนางสุวรรณมาลีแลนางละเวงออกบวชที่เมืองลังกา เปนหนังสือ ๔๙ เล่มสมุดไทย แต่กรมหมื่นอับสรสุดาเทพพระราชธิดาในพระบาทสมเด็จ ฯ พระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัวมีรับสั่งให้สุนทรภู่คิดแต่งต่อไปอีก มิให้จบเสียเพียงนั้น สุนทรภู่พึ่งพระบารมีกรมหมื่นอับสรสุดาเทพอยู่ ไม่กล้าขัดก็จำใจต้องแต่งเรื่องพระอภัยมณีต่อไป แต่ตอนที่ต่อนี้ สุนทรภู่แต่งเองบ้าง วานผู้อื่นซึ่ง

เปนศิษย์หาให้แต่งบ้าง มิได้ตั้งใจจะแต่งโดยประณีตเหมือนตอนก่อน กรรมการหอพระสมุด ฯ พิจารณาดูหนังสือพระอภัยมณี ก็เห็นว่าจะจริงดังคำที่กล่าวกันมา พิเคราะห์ดูเค้าเรื่องแลสำนวนเห็นได้ว่าสุนทรภู่ตั้งใจจะให้สิ้นเรื่องเพียงพระอภัยมณีออกบวช เรื่องต่อนั้นมาดูเปนรังตายแต่งขึ้นคล้าย ๆ กับเรื่องที่เขาแต่งทำหนังฉายภาพยนต์ออกเล่นเปนตอน ๆ สำนวนกลอนก็มีทั้งของสุนทรภู่แลของผู้อื่นสลับซับซ้อนปะปนกัน ไม่เปนสาระในทางวรรณคดี ด้วยเหตุนี้กรรมการจึงชำระแลพิมพ์หนังสือกลอนเรื่องพระอภัยมณีเพียงเท่าที่สุนทรภู่เจตนาจะให้สิ้นเรื่อง เรื่องต่อนั้นไปเปนแต่ให้เก็บความเรียงเปนนิทานพิมพ์ไว้ข้างท้ายสมุดเล่มนี้ พอให้ผู้อ่านทราบเรื่องพระอภัยมณีที่มีอยู่แต่เดิม

กรรมการหอพระสมุดสำหรับพระนครขอถวายอนุโมทนาในพระกุศลบุญราศีทักษิณานุปทาน ซึ่งพระอรรคชายาเธอ ฯ กรมขุนสุทธาสินีนาฏได้ทรงบำเพ็ญเปนสังคหธรรม อุทิศประทานแด่สมเด็จพระเจ้าพี่นางเธอ เจ้าฟ้ามาลินีนพดารา ศิรินิภาพรรณวดี กรมขุนศรีสัชนาลัยสุรกัญญา ในวาระนี้ด้วย

ดำรง ราชานุภาพ สภานายก

หอพระสมุดวชิรญาณ
วันที่ ๑๒ ธันวาคม พ.ศ. ๒๔๖๗

สารบารพ์

ตอนที่ ๔๗ อภิเษกสินสมุท หน้า ๑

พระอภัยมณีให้สารไปถึงศรีสุวรรณแลท้าวสุริโยไทย " ๑

ศรีสุวรรณตอบสารพระอภัยมณี " ๒

ท้าวสุริโยไทยตอบสารพระอภัยมณี " ๕

พระอภัยมณีเตรียมไปเมืองรมจักร " ๖

พระอภัยมณีไปถึงเมืองรมจักร " ๗

เตรียมพิธีอภิเษกสินสมุท " ๗

นางอรุณรัศมีอิดเอื้อนไม่ยอมเข้าพิธี " ๑๑

อภิเษกสินสมุท " ๑๖

นางอรุณรัศมีไม่ยอมเข้าหอ " ๑๗

สินสมุทป่วยเปนไข้ใจ " ๑๙

ท้าวทศวงศให้นางอรุณรัศมีไปพยาบาลสินสมุท " ๒๑

สินสมุทหายป่วย " ๒๕

พระอภัยมณีเตรียมไปเมืองการเวก " ๒๖

สินสมุทเกี้ยวนางอรุณรัศมีไม่สมประสงค์ " ๒๗

ตอนที่ ๔๘ นางเสาวคนธ์หนี " ๓๒

นางเสาวคนธ์เตรียมการจะหนี " ๓๒

พระอภัยมณีถึงเมืองการเวก " ๓๓

นางเสาวคนธ์หนีจากเมืองการเวก	หน้า ๓๕
สุดสาครตามนางเสาวคนธ์	" ๔๑
พระอภัยมณีเตรียมกลับเมืองผลึก	" ๔๒
นางสุวรรณมาลีบอกอุบายให้สินสมุทได้นางอรุณรัศมี	" ๔๓
ตอนที่ ๔๙ นางเสาวคนธ์แปลงเปนฤๅษี	" ๔๗
นางเสาวคนธ์ไปถึงเมืองวาหุโลม	" ๔๗
นางเสาวคนธ์รบกับพวกด่านปากน้ำ	" ๕๓
นางเสาวคนธ์จับนายด่านได้	" ๕๕
ด่านรายทางบอกข่าวศึกไปถึงเมืองวาหุโลม	" ๕๗
เจ้าเมืองวาหุโลมสั่งให้ราหูไปจับนางเสาวคนธ์	" ๖๐
นางเสาวคนธ์คิดอุบายยอมให้จับนายด่านปากน้ำ	" ๖๓
นายด่านปากน้ำแกล้งยั่วเจ้าเมืองวาหุโลม	" ๖๖
ตอนที่ ๕๐ นางเสาวคนธ์ได้เมืองวาหุโลม	" ๖๗
นางเสาวคนธ์เตรียมรบกับราหู	" ๖๗
นายด่านปากน้ำจับราหูได้	" ๗๐
ราหูอาสานำทัพนางเสาวคนธ์ไปตีด่านศรีเมฆ	" ๗๒
ราหูจับศรีเมฆได้	" ๗๕
ศรีเมฆอาสานำทัพนางเสาวคนธ์ไปตีด่านพระกาล	" ๗๖
พระกาลต่อลวงจับศรีเมฆได้	" ๗๗
นางเสาวคนธ์ตีด่านพระกาลแตกได้ศรีเมฆคืน	" ๘๐
พระกาลหนีไปเฝ้าเจ้าเมืองวาหุโลม	" ๘๓

เจ้าเมืองวาหุโลมยกมารบกับนางเสาวคนธ์	หน้า ๘๓
นางเสาวคนธ์จับเจ้าเมืองวาหุโลมได้	„ ๘๗
เจ้าเมืองวาหุโลมเชือดคอตาย	„ ๘๙
วาโหมออกมารับนางเสาวคนธ์เข้าเมือง	„ ๙๒
ตอนที่ ๕๑ สุดสาครตามนางเสาวคนธ์	„ ๙๖
สุดสาครขอเรียนอุปเท่ห์สัตรีกับผู้เถ้าที่เกาะค้างคาว	„ ๙๗
สุดสาครเข้าเมืองวาหุโลม	„ ๙๙
สุดสาครได้นางเสาวคนธ์	„ ๑๐๑
นางเสาวคนธ์ปูนบำเหน็จทหาร	„ ๑๐๕
สุดสาครกับนางเสาวคนธ์กลับจากเมืองวาหุโลม	„ ๑๐๗
สุดสาครกับนางเสาวคนธ์ปรึกษาเรื่องจะกลับเมือง	„ ๑๑๑
ตอนที่ ๕๒ พระอภัยมณีทำศพท้าวสุทัศน์	„ ๑๑๒
กำเนิดมังคลา วลายุดา จายุพัฒน์ หัสกัน	„ ๑๑๒
หัสไชยไปเมืองผลึก	„ ๑๑๓
ท้าวสุทัศน์ทิวงคต	„ ๑๒๕
พระอภัยมณี ศรีสุวรรณ สินสมุทไปปลงศพท้าวสุทัศน์	„ ๑๒๗
ตอนที่ ๕๓ มังคลาครองเมืองลังกา	„ ๑๓๑
นางละเวงปรารภจะอภิเษกมังคลาให้ครองกรุงลังกา	„ ๑๓๑
บาทหลวงแนะนำให้มังคลาไปค้นเอาโคตรเพ็ชร	„ ๑๓๒
อภิเษกมังคลา	„ ๑๓๕
มังคลาจัดการปกครองบ้านเมือง	„ ๑๓๕

มังคลาเตรียมการจะไปเอาโคตรเพ็ชรคืน หน้า ๑๓๙
มังคลาได้นางสุนี " ๑๔๒
ตอนที่ ๕๔ มังคลาชิงโคตรเพ็ชร " ๑๔๖
วายุพัฒน์กับหัสกันยาสายกทัพไปชิงโคตรเพ็ชร " ๑๔๗
ท้าวสุริโยไทยฝันร้ายให้โลกเชษฐจัดการป้องกันเมือง " ๑๔๗
หัสกันตีเมืองการเวก " ๑๕๑
หัสกันได้โคตรเพ็ชรมาถวายมังคลา " ๑๕๗
ท้าวสุริโยไทยมีสารถึงนางสุวรรณมาลี " ๑๕๙
ตอนที่ ๕๕ มังคลาจับนางสุวรรณมาลีแลท้าวทศวงศ์ " ๑๖๐
นางละเวงมีหนังสือเตือนสติมังคลา " ๑๖๒
หัสไชยกลับจากเมืองผลึก " ๑๖๕
หัสไชยครวญถึงนางสร้อยสุวรรณ จันทรสุดา " ๑๖๙
มังคลาได้สารนางสุวรรณมาลีมีถึงนางละเวง " ๑๗๓
มังคลาให้วายุพัฒน์หัสกันไปจับนางสุวรรณมาลี " ๑๗๕
วายุพัฒน์หัสกันจับนางสุวรรณมาลีได้ " ๑๗๗
วลายุดาไปตีเมืองรมจักร จับท้าวทศวงศ์ได้ " ๑๘๐
พระฤๅษณาตามรบวลายุดา " ๑๘๒
ตอนที่ ๕๖ หัสไชยตีด่านเมืองลังกา " ๑๘๙
นางเสาวคนธ์เกณฑ์ทัพเจ้าวาหุโลมยกไปลังกา " ๑๘๙
หัสไชยยกทัพไปเมืองลังกา " ๑๙๑
หัสไชยรบกับทัพเรือพวกลังกา " ๑๙๕

มังคลาคิดอุบายเผาทัพเรือหัสไชยแตกหนีขึ้นบก หน้า ๑๙๒
สุดสาครนางเสาวคนธ์มาช่วยหัสไชย " ๒๐๑
ตอนที่ ๕๗ สุดสาครรบกับมังคลา " ๒๐๕
มังคลาตีทัพสุดสาครนางเสาวคนธ์ล่าถอยไป " ๒๐๕
นางเสาวคนธ์คิดอุบายตีเมืองใหม่ได้ " ๒๐๖
สุดสาครรบกับวายุพัฒน์หัสกัน " ๒๐๗
นางสุนีพามังคลาหนี " ๒๑๑
มังคลากับพวกเตรียมรบที่ด่านดงตาล " ๒๑๕
บาดหลวงสอนตำราตั้งค่ายกลให้มังคลา " ๒๑๖
ตอนที่ ๕๘ นางละเวงช่วยนางสุวรรณมาลีแลท้าวทศวงศ์ " ๒๑๗
นางละเวงไปด่านดงตาล " ๒๑๗
นางละเวงพบกับนางสุวรรณมาลีแลท้าวทศวงศ์ " ๒๒๒
พวกทหารมังคลาไม่ยอมให้นางละเวงพานางสุวรรณมาลี
แลท้าวทศวงศ์ไปส่ง " ๒๒๕
นางละเวงพานางสุวรรณมาลีแลท้าวทศวงศ์ไปอยู่ลังกา " ๒๒๖
นางละเวงต่อว่าบาดหลวง " ๒๒๗
มังคลาตั้งค่ายกล " ๒๒๙
ตอนที่ ๕๙ พระอภัยมณีศรีสุวรรณไปเมืองลังกา " ๒๓๐
พระอภัยมณีศรีสุวรรณกลับจากเมืองรัตนา " ๒๓๑
ศรีสุวรรณยกทัพไปเมืองใหม่ " ๒๓๒
พระอภัยมณียกทัพไปเมืองใหม่ " ๒๓๕

พระอภัยมณีมีสารถึงมังคลา หน้า ๒๓๖

มังคลาตอบสารพระอภัยมณี " ๒๓๗

หัสไชยรับอาสานำสารพระอภัยมณีไปให้นางละเวงที่เมือง ลังกา " ๒๔๒

หัสไชยหักด่านสพานยนต์ " ๒๔๔

มังคลาให้วลายุดาและวายุพัฒน์ไปช่วยรักษาด่านสพานยนต์ " ๒๔๖

หัสไชยรบกับวลายุดาวายุพัฒน์ " ๒๔๖

ทัพหน้าพระอภัยมณีหลงเข้าค่ายกล " ๒๔๗

นางเสาวคนธ์แก้ค่ายกลได้ " ๒๔๙

ตอนที่ ๖๐ พระอภัยมณีรบกับมังคลา " ๒๕๐

หัสไชยกับวาโหมไปถึงเมืองลังกา " ๒๕๐

นางละเวงยกทัพไปตีด่านเขาเจ้าประจัญได้ " ๒๕๓

มังคลาปรึกษาการสงคราม " ๒๕๖

มังคลาวางไส้ศึกคิดตีเมืองลังกา " ๒๕๗

นางละเวงให้วาโหมถือสารไปให้พระอภัยมณี " ๒๕๗

พระอภัยมณีตีด่านดงตาลได้ " ๒๖๐

มังคลาให้มาตีด่านเขาเจ้าประจัญจากนางละเวง " ๒๖๒

วลายุดาวายุพัฒน์เลยมาตีเมืองลังกา " ๒๖๓

วาโหมเตรียมทัพมาช่วยเมืองลังกา " ๒๖๔

หัสไชยรบกับวลายุดาวายุพัฒน์ " ๒๖๖

ตอนที่ ๖๑ สังฆราชบาดหลวงเผาเมืองลังกา " ๒๖๗

บาดหลวงให้พวกศิษย์ลอบจุดไฟในเมืองลังกา	หน้า	๒๖๗
หัสไชยรบกับวลายุดาวายุพัฒน์	"	๒๖๙
นางละเวงกับวาโหมมาช่วยหัสไชย	"	๒๗๐
บาดหลวงคิดอุบายทำรูปกลหน่วงศึก	"	๒๗๓
พระอภัยมณีเป่าปี่จับวลายุดาวายุพัฒน์หัสกันได้	"	๒๗๗
ตอนที่ ๖๒ พระอภัยมณีเข้าเมืองลังกา	"	๒๘๓
นางละเวงไปหาพระอภัยมณี	"	๒๘๓
หัสไชยขอนางสร้อยสุวรรณจันทรสุดา	"	๒๘๓
พระอภัยมณีปรึกษาโทษวลายุดาวายุพัฒน์หัสกัน	"	๒๘๓
ผู้วิเศษพาวลายุดาวายุพัฒน์หัสกันหนี	"	๒๘๕
พระอภัยมณีให้สุดสาครเชิญสารไปเมืองการเวก	"	๒๘๕
พระอภัยมณีเข้าเมืองลังกา	"	๒๘๖
พระอภัยมณีเข้าห้องนางสุวรรณมาลี	"	๒๘๙
พระอภัยมณีเข้าห้องนางละเวง	"	๒๙๐
ศรีสุวรรณเข้าห้องนางรำภาสะหรี	"	๒๙๒
สินสมุทเข้าห้องนางยุพาผกา	"	๒๙๔
ตอนที่ ๖๓ อภิเษกหัสไชย	"	๒๙๕
สุดสาครถึงเมืองการเวก	"	๒๙๕
ท้าวสุริโยไทยไปเมืองลังกา	"	๒๙๗
นางละเวงรับท้าวสุริโยไทย	"	๒๙๙

อภิเษกสุดสาครกับนางเสาวคนธ์หัสไชยกับนางสร้อย
สุวรรณจันทรสุดา ,, ๒๙๗
หัสไชยกลับเมืองการเวก ,, ๓๐๑
ตอนที่ ๖๔ พระอภัยมณีออกบวช ,, ๓๐๑
ศรีสุวรรณกลับเมืองรมจักร ,, ๓๐๑
พระอภัยมณีกริ้วนางสุวรรณมาลีแลนางละเวง ,, ๓๐๓
พระอภัยมณีประชวร ,, ๓๐๓
พระอภัยมณีบวชเปนฤาษี ,, ๓๐๕
นางสุวรรณมาลีนางละเวงบวชเปนชี ,, ๓๐๖
พระอภัยมณีนางสุวรรณมาลีนางละเวงไปอยู่เขาสิงคุตร์ ,, ๓๑๑
สินสมุทกลับเมืองผลึก ,, ๓๑๒
สุดสาครนางเสาวคนธ์ครองเมืองลังกา ,, ๓๑๒
นิทานเรื่องพระอภัยมณีต่อจากคำกลอน ,, ๓๑๓

เรื่องพระอภัยมณี

ตอนที่ ๔๗

อภิเษกสินสมุท

๏ ฝ่ายองค์พระอภัยเจ้าไตรจักร
ให้อาลักษณ์ศรีคครองจำลองสาร
ไปนัดฤกษ์อนุชาวิวาห์การ
ตามโบราณร่วมจังหวัดปฐพี
ฉบับหนึ่งถึงภาราการเวก
ว่าจะเษกลูกรักเปนศักดิ์ศรี
บรรณาการพานทองล้วนของดี
ทูตทั้งสี่นายรับกำกับไป
เชิญลงลำกำปั่นสุวรรณหงส์
เปนลำทรงราชสารไปขานไข
พอลมดีคลี่คลายขยายใบ
แล่นไปในแถวทางกลางทะเล
ละลอกคลื่นครื้นครึกเสียงกึกก้อง
กระทบท้องกำปั่นให้หันเห
นายท้ายบ่ายหัวทิศาอาคเนย์
ข้ามทะเลลอยแล่นแสนสำราญ
ไม่ขัดข้องล่องลมถึงรมจักร
จนถึงท่าพักเมืองแจ้งเรื่องสาร
ทั้งเพ็ชรนิลจินดาบรรณาการ
พนักงารพาเข้าเฝ้าพระองค์ ฯ
๏ ศรีสุวรรณนั้นออกนั่งบัลลังก์โถง
ท้องพระโรงตรัสความตามประสงค์
แสนเสนาข้าบาทพระญาติวงศ์
เฝ้าพระองค์อภิวาทดาษดา
พนักงารคลานก้มบังคมบาท
ทูตเบิกราชทูตประเทศพระเชษฐา
เข้าเฝ้าทูลมูลความตามกิจจา
แล้วให้อาลักษณ์อ่านสารสุนทร ฯ
๏ ในสารทรงองค์อภัยมณีนาถ
บรมบาทบพิตรอดิศร
มาถึงพระอนุชาสถาวร
เจริญพรพูลสวัสดิ์ปฐพี

ด้วยเยี่ยงอย่างปางก่อนบวรนาถ   เสวยราชย์ร่วมรักเปนศักดิ์ศรี
ย่อมสู่ขอหน่อนาถราชบุตรี   ตั้งพิธีทำงารการวิวาห์
อันโฉมยงองค์อรุณราชบุตร   กับสินสมุทสมอำนาจวาสนา
จะเษกสองครองบุรีแทนพี่ยา   ตามประสาสุริย์วงศ์สืบพงศ์พันธุ์
เชิญพระน้องครองศรีสำริห์สาร   ตามโบราณรัตนามหาสวรรค์
พอจบสารกรานก้มบังคมคัล   ศรีสุวรรณสมถวิลที่จินดา
จึงปราไสยไต่ถามผู้ถือสาร   ถึงวงศ์วารวังนิเวศน์พระเชษฐา
ยังไพบูลย์พูลสวัสดิ์วัฒนา   หรือโรคาร้ำคาญประการใด ฯ
๑ ฝ่ายเสนีสี่ทูตที่ถือสาร   ต่างกราบกรานทูลแจ้งแถลงไข
ด้วยเดชะพระเดชปกเกศไป   สำราญใจไพร่ฟ้าทั้งธานี ฯ
๑ พระทรงฟังสั่งทูตให้หยุดพัก   ณ ที่ตำหนักนอกประตูบุรีศรี
แล้วหยิบสารตานทองกล่องมณี   จึงให้ประนตท้าวทศวงศ์
ถวายสารอ่านจบแล้วมนอบ   ท้าวเธอชอบชื่นอารมณ์สมประสงค์
ว่าควรแล้วพี่น้องทั้งสององค์   จะได้ร่วมคู่ตามบุราณ
มเหษีดีใจดังได้แก้ว   เปนรู้แล้วพ้นทุกข์ทั้งลูกหลาน
แล้วสั่งเหล่าสาวสรรคพนักงาร   ตระเตรียมการไว้เสียเจียวประเดี๋ยวนี้ ฯ
๑ ศรีสุวรรณทูลลาออกมาสั่ง   ให้ตอบทั้งบรรณาการตอบสารศรี
ทั้งเข้าเกลือเสื้อผ้าบรรดามี   ประทานสี่ทูตถือหนังสือมา
ทูตคำนับรับสารก้มกรานกราบ   ต่างได้ลาภทั่วกันก็หรรษา
ลงเรือใช้ใบจึ่งตะบึงมา   ไปกรุงการเวกถึงทางครึ่งเดือน
ประทับทอดจอดท่าขึ้นหาล่าม   ต่างแจ้งความดีใจใครจะเหมือน
บ้างทักถามตามธรรมเนียมมาเยี่ยมเยือน   เคยเปนเพื่อนกันเมื่อครั้งรบลังกา ฯ

๏ ฝ่ายเสนีสี่นายครั้นสายแสง ต่างตกแต่งตามกำหนดหมายสถา
แล้วเชิญเครื่องบรรณาการกับสารตรา ตามเสนานำเข้าไปในพระโรง ฯ
๏ ฝ่ายขุนนางต่างแต่งตำแหน่งนั่ง พานหมากตั้งทั้งคนโทล้วนโอ่โถง
พอเวลานาทีถ้วนสี่โมง เข้าพระโรงคอยพระองค์ผู้ทรงธรรม์ ฯ
๏ ฝ่ายปิ่นปักนคราการเวก อดิเรกเรืองเดชทุกเขตขัณฑ์
สถิตแท่นแม้นมหาเวชยันต์ บนสวรรค์บัณฑุอาสน์อมรินทร์
สาวสุรางค์นางบำเรอเสนอบาท บำรุงราชรู้เชิงบันเทิงถวิล
บ้างร้องรับขับเพลงบันเลงพิณ บำเรอปิ่นปฐพีให้ปรีดา
ครั้นสายแสงแต่งองค์สรงสนาน พนักงารเครื่องถวายทั้งซ้ายขวา
ทรงสุคนธ์ปนทองประคองทา ผลัดภูษาค่าเมืองเรืองระยับ
ฉลององค์ทรงสวมเกราะนวมกนก ทับทรวงปกปิดทรวงดวงประดับ
กระหวัดองค์ทรงสังวาลผูกบานพับ ปั้นเหน่งทับทิมอร่ามแวววามแวม
แล้วสวมทรงมงกุฎบุษยรัตน์ กุเหร่าครัดเรียงซ้อนสลอนแหลม
ทองกรเพชรเม็ดรอบประกอบแกม กระจ่างแจ่มช้ามรงค์เรียงวงวาว
ครั้นสรรพเสร็จเสด็จเดินนางเชิญเครื่อง ผิวเนื้อเหลืองเหมือนหุ่นพึ่งรุ่นสาว
เชิญพระแสงแต่งเดินไว้ยาวยาว ต่างตามท้าวออกที่นั่งบัลลังก์ทอง
พระลดองค์ลงบนที่ทอดยี่ภู่ มีนางอยู่งานนั่งรับสั่งสนอง
ประโคมทั้งสังข์แตรออกแซ่ซ้อง ทำคู่ฆ้องแขกเสนาะเพราะสำเนียง
ปี่ไฉนได้ท่านองกลองชนะ เสียงเปิงปะเปิงครื้มกระหึ่มเสียง
อำมาตย์หมอบนอบน้อมอยู่พร้อมเพรียง บังคมเคียงคอยสดับรับโองการ ฯ
๏ กรมวังบังคมบรมนาถ ทูตเบิกราชทูตถือหนังสือสาร
มาเฝ้าพร้อมน้อมประนตบทมาลย์ อาลักษณ์อ่านออกความตามกิจจา ฯ

๏ ในลักษณ์อักษรสารศรีสวัสดิ์ ปิ่นกษัตริย์ทรงเดชพระเชษฐา
เจริญราชไมตรีด้วยปรีดา มาถึงพระอนุชาให้ถาวร
เปนปิ่นปักนคราการเวก อดิเรกเรืองฤทธิ์อดิศร
พระทรงธรรม์กรุณาสุดสาคร เหมือนบิดรเลี้ยงดูให้อยู่เย็น
ทั้งนงเยาว์เสาวคนธ์คุมพลรบ ไปสมทบช่วยทุกข์เมื่อยุคเข็ญ
เหมือนหนึ่งญาติมาตหมายไม่วายเว้น ขอไว้เปนธิดาด้วยอาไลย
ขอพระองค์จงประสิทธิ์มิตรภาพ อย่าให้สาบสูญเชื้อเหมือนเนื้อไข
ประการหนึ่งซึ่งกษัตริย์หัสไชย ได้ตามไปสมทบรบลังกา
สนิทนักจักขอเปนหน่อนาถ ร่วมพระญาติประยุรวงศ์เผ่าพงศา
อันลูกน้อยสร้อยสุวรรณจันทร์สุดา พระอนุชาช่วยเลี้ยงเพียงบุตรี
อันนงเยาว์เสาวคนธ์วิมลสมร สุดสาครพี่น้องทั้งสองศรี
สุดแต่พระอนุชาจะปรานี ด้วยเปนที่บิตุราชมาตุรงค์
ขอร่วมฉัตรปฐพีศรีสวัสดิ์ สืบกษัตริย์สมตามความประสงค์
ในเดือนสี่นี้จะพร้อมพระญาติวงศ์ ช่วยทำมงคลงารการวิวาห์
อภิเษกสินสมุทกับบุตรน้อง เปนคู่ครองนคเรศแทนเชษฐา
แล้วเผ่าพงศ์วงศ์กษัตริย์ขัตติยา จึงจะมาเมืองพระน้องครองไมตรี
จนตราบสิ้นดินฟ้าสุทธาวาส ดำรงราชย์ร่วมบำรุงซึ่งกรุงศรี
ได้ดับเข็ญเช่นฉัตรชาวปฐพี จะเปนที่พึ่งจบทั้งภพไตร ฯ

๏ พอจบสารกรานกราบพระทราบสิ้น สมถวิลหวังสนิทพิสมัย
ไม่บัญชาว่าขานประการใด จึงปราไสยเสนีทั้งสี่นาย
พระเชษฐามาบำรุงกรุงผลึก ค่อยว่างศึกเสร็จสมอารมณ์หมาย
หรือวงศ์วารบ้านเมืองเคืองระคาย หรือสบายบริบูรณ์ประยูรวงศ์ ฯ

๏ ฝ่ายเสนี่ทูตพูดฉลาด   อภิวาททูลความตามประสงค์
พระเดชานุภาพปราบณรงค์   เสมองค์อวตารผลาญไพริน
ให้ราบเรียบเงียบสงบที่รบพุ่ง   ทรงบำรุงสาสนารักษาศีล
เสนาในไพร่ฟ้าข้าแผ่นดิน   ได้ทำกินค้าขายสบายใจ ฯ
๏ พระชื่นชมสมหวังสั่งอำมาตย์   ให้นำราชทูตาไปอาไศรย
แล้วจากอาสน์ยาตรย่างเข้าปรางค์ใน   ตรัสบอกให้อัคเรศแจ้งเหตุการณ์ ฯ
๏ ฝ่ายโฉมจันทวดีชดีสนอง   ดูท่านองนั้นเห็นรักสมัคสมาน
เพราะใครได้พระองค์เปนวงศ์วาร   จึ่งว่าขานเลี่ยงเลี่ยบเปนเปรียบเปรย
หัสไชยไปลังกาอาสาศึก   เจ้าผลึกจะใคร่ได้ไว้เปนเขย
ก็คิดเห็นเปนบุญที่คุ้นเคย   ไม่แคลงเลยแล้วจะคงเปนวงศ์วาร
ตามแต่พระทรงเดชเกศกษัตริย์   จะตอบตัดหรือจะตามเนื้อความสาร
พระว่าพี่นี้ตริดำริห์การ   จะแต่งงารเสียให้สิ้นที่นินทา
ไหนไหนได้เป็นลูกจะปลูกฝัง   ให้พร้อมพรั่งผ่าพงศ์พระวงศา
สองกษัตริย์ตรัสอยู่ในที่ไสยา   จนนิทราเลยหลับระงับไป ฯ
๏ ครั้นรุ่งเช้าท้าวออกพระโรงหลวง   พร้อมพระทรวงเสนาอัชฌาไสย
ตรัสประภาษราชการสำราญใจ   แล้วสั่งให้ตอบสารลงลานทอง
เปนข้อความตามมีไมตรีกษัตริย์   พูดสวัสดีสืบวงศ์ดำรงสนอง
เขียนสำเร็จเสร็จสารใส่พานทอง   กับสิ่งของมีราคาบรรณาการ
ทั้งเข้าเกลือเสื้อผ้าเงินตราแจก   ให้พวกแขกเมืองมาพร้อมหน้าฉาน
ทั้งนายไพร่ได้ลาภต่างกราบกราน   แล้วรับสารสองฉบับรีบกลับไป
ถึงภาราพากันเข้าเฝ้าพร้อม   ประนตน้อมทูลแจ้งแถลงไข
แล้วถวายสิ่งของสองกรุงไกร   พระสั่งให้พนักงารอ่านสารตรา ฯ

๏ ในสารศรีสุวรรณวงศ์ดำรงราชย์ บังคมบาทบทเรศพระเชษฐา
ซึ่งบุตรีศรีสวัสดิ์กับนัดดา จะวิวาห์นั้นก็งามตามโบราณ
พระบิตุราชมาตุรงค์พงศ์กษัตริย์ ไม่ข้องขัดพร้อมพรักสมัคสมาน
ขอเชิญพระเสด็จมาวิวาห์การ จะจัดการไว้ให้พร้อมไพบูลย์ ฯ
๏ แล้วให้อ่านสารการเวกคอบ ว่านบนอบจอมบิ่นบดินทร์สูร
จะสืบวงศ์ทรงพระอนุกูล ให้เพิ่มพูลภิญโญในโลกา
ขอบพระคุณสุนทรถาวรสวัสดิ์ ประดิพัทธ์ภูธเรศพระเชษฐา
อันหลานน้อยสร้อยสุวรรณจันทร์สุดา ชันษาคราวทัดกับหัสไชย
ขอรับเลี้ยงเพียงบุตรสุจริต ถนอมสนิทเหมือนหนึ่งเนื้อในเชื้อไข
การวิวาห์ถ้าจะเลื่อนไปเดือนใด ตามพระไทยไม่ขัดพระอัชฌา ฯ
๏ พอสิ้นสารอ่านจบแล้วนบนอบ พระชื่นชอบสรวลสันต์ด้วยหรรษา
จึงตรัสสั่งทั้งอำมาตย์ชาติเสนา เร่งตรวจตราเตรียมกำปั่นสักพันลำ
บรรดาเหล่าชาวพลคนทั้งหลาย ทั้งไพร่นายนุ่งห่มให้คมขำ
สำหรับเมืองเครื่องเล่นพวกเต้นรำ ทั้งมวยปล้ำเมืองเราจัดเอาไป
เล่นประชันกันกับเขาชาวเมืองโน้น ละคอนโขนแต่งงามตามวิไสย
ครั้นสั่งเสร็จเสด็จขึ้นปราสาทไชย สั่งข้างในทุกตำแหน่งจัดแจงการ ฯ
๏ ฝ่ายเวียงวังคลังนาพวกข้าเฝ้า เตรียมสำเภาตรวจตราโยธาหาญ
เลือกล้าต้าต้นหนพวกคนงาร เปลี่ยนรอกกว้านเสาใบใหม่ทั้งนั้น
ทั้งเสื้อผ้าประทานให้ไว้ใส่แห่ ไหมตลาดแพรก้ามหยีต่างสีสัน
พวกรำเต้นเปนงารการประชัน สมทบกันเข้าระดมประสมมือ
บ้างจัดแจงแต่งชฎาเจิมหน้าโขน กลองตะโพนฉิ่งกรับเครื่องนับถือ
บ้างไหว้ครูหมูไก่จะให้ลือ อุส่าห์ซื้อเสื้อแสงจัดแจงการ

พวกนายหนังช่างเขียนแปลงเปลี่ยนย้อม บ้างหัดซ้อมพากย์เจรจาจะว่าขาน
ทั้งจอแผงแต่งใหม่จะไปงาร บ้างแต่งร้านฆ้องระนาดตรึงกราดกลอง ฯ

๑ ฝ่ายห้ามแหนแสนสุรางค์นางสนม จัดเสื่อพรมหมอนเจียมตระเตรียมของ
ตะไกรหนีบหีบหมากเครื่องนากทอง มีพานรองขันน้ำโต๊ะสำรับ
ที่ชาววังรังหนี้ไม่มีแหวน ทำเป่าแล่นกาไหล่ใส่ประดับ
บ้างซื้อเชื่อเผื่อเบี้ยหวัดด้วยขัดทรัพย์ บ้างเปลี่ยนสับยืมเขาพวกชาววัง
ทั้งเครื่องแต่งแป้งน้ำมันมุ้งหมอนเสื่อ ขนลงเรือเรียกช้าหน้าเปนหลัง
ลงลำทรงหงส์สุวรรณบัลลังก์ ลำที่นั่งสินสมุทเรือกรุฑบิน
มาทอดท่าหน้าแพเรือแห่แหน เอนกแน่นในมหาชลาสินธุ์
บ้างร้องรำทำเพลงบันเลงพิณ คอยท่ายืนปฐพีด้วยปรีดา ฯ

๑ ฝ่ายองค์พระอภัยวิไลลักษณ์ ชวนลูกรักขัตเรศโอรสา
เข้าที่สรงทรงเครื่องย่างเยื้องมา ลงเภตราพร้อมสนมกรมใน
ออกลำทรงหงส์บินฝ่ายสินสมุท ออกเรือกรุฑครื้นครั่นเสียงหวั่นไหว
เสียงสังข์แตรแซ่ซ้องลั่นฆ้องไชย พลไพร่พร้อมให้โล้สำเภา
พอออกจากปากน้ำก็ค่ำพลบ ลุกพลิ่งกับโคมรายขึ้นปลายเสา
เปนเดือนสามยามหนาวลมเช้าเบา พัดเพลาเพลาพอได้ใช้ใบสบาย
ลำที่นั่งตั้งกันเปนหลั่นแล่น ไปตามแผนที่ทะเลตะเนหมาย
ล้วนเคยคลื่นชื่นใจทั้งไพร่นาย นั่งสบายบังลมแลชมดาว
พวกผู้หญิงพิงเพื่อนดูเดือนแจ่ม จับผิวแก้มแลล้วนเปนนวลขาว
ที่บันบ่วนิตรวญครุ่นพึ่งรุ่นราว ร่างเพลงยาวเยาะเย้ยเปรียบเปรยกัน ฯ

๑ จอมกษัตริย์ตรัสชวนมเหษี กับบุตรีชมดาวทั้งสาวสรรค์
เหมือนโคมเคียงเรียงรอบเปนขอบคัน ล้อมพระจันทร์แจ่มฟ้านภาไลย

บอกบุตรีชี้หัตถ์แล้วตรัสว่า ที่กลางฟ้าเรื่องยาวนั้นดาวไถ
โน่นดาวของตรงหน้าอาชาไนย ดาวลูกไก่เขาก็เรียกสำเหนียกนาม
พระบุตรีพี่น้องค่อยส่องเนตร ที่สังเกตส่งไสยทูลไต่ถาม
พระชี้หัตถ์ตรัสแถลงให้แจ้งความ ทั้งหม่อมห้ามหม่อมแหนนั่งแหงนคอ
จนเดือนดับลับรุ่งสดุ้งตื่น ไปกลางคืนมิได้จอดทอดสมอ
ฝูงปลาร้ายว่ายเรียงเข้าเคียงคลอ ชะเง้อคอคอยดูทุกผู้คน
เห็นงูเงือกเกลือกกลอกขึ้นหยอกยุด อุตลุดโลดเลือกเสลือกสลน
หางเหมือนอย่างหางปลาในสาชล หน้าเหมือนคนแปลกเหลือตามเรือเรียง
ไม่ขัดข้องต้องลมถึงรมจักร เสียงคึกคักฆ้องกลองแซ่ซ้องเสียง
ทหารโห่ได้ล้อมมาพร้อมเพรียง เข้าทอดเรียงรายท่าหน้าธานี ฯ
๏ สมเด็จท้าวทศวงศ์พงศ์กษัตริย์ ช่วยตรวจจัดตำหนักตามศักดิ์ศรี
ให้แขกมาอาไศรยไพร่ผู้ดี จัดทั้งที่ไพชยนต์พระมนเทียร
ประทีปแก้วชวาลาระย้ายับ กระจ่างจับแลหลากซึ่งฉากเขียน
ตะเกียงรายสายสร้อยห้อยโคมเวียน แท่นวิเชียรชัชวาลย์มีม่านบัง ฯ
๏ ศรีสุวรรณนั้นลงมาหน้าฉนวน จัดกระบวรเสนาแห่หน้าหลัง
รับองค์พระอภัยเข้าในวัง พร้อมสพรั่งนักสนมกรมใน
ขึ้นไพชยนต์มนเทียรวิเชียรรัตน์ ตึกปรัศว์สาวสุรางค์ต่างอาไศรย
พวกเสนีรี้พลสกลไกร ปลูกโรงใหญ่ขึ้นให้อยู่ตามหมู่กรม
ท้าวทศวงศ์พงศาก็มาเยี่ยม ตามธรรมเนียมชอบชิดสนิทสนม
คิดจัดแจงแต่งการสำราญรมย์ จนพระประทมแทบจะหลับจึงกลับไป ฯ
๏ หยุดสบายหลายคืนต่างชื่นแช่ม พอเดือนแรมฤกษ์ดีพิชัยใส
ให้หมายเวรเกณฑ์บอกสมนอกใน ทั้งนายไพร่พร้อมพระวงศ์พงศ์ประยูร

ปลูกโรงราชพิธีสิบสี่ห้อง มีมุขช่องมณฑปบนพสุด
ประดับเครื่องเรืองแอร่มแจ่มจำรูญ ที่พื้นพูลปูนลาดลายศิลา
ปูเสื่ออ่อนซ้อนเจียมเอี่ยมสอาด เพดานลายห้อยห่วงพวงบุบผา
ประทีปจัดอรรจิกลับประดับประดา แก้วระย้าเพ็ชรห้อยดูพรอยพราย
พระแท่นที่อภิเษกเอกฉัตร ล้วนแก้วเก้าเนาวรัตน์จำรัสฉาย
ทั้งกลศสังข์ตั้งเคียงอยู่เรียงราย บายศรีซ้ายขวาขวัญจุณจันทน์เจิม
ทั้งกองแก้วแล้วก็กองทองประกอบ ที่ริมรอบราชวัตรฉัตรเฉลิม
พวกนายช่างทั้งปวงข้าหลวงเดิม คอยแต้มเติมติเตียนผลัดเปลี่ยนแปลง ฯ
๏ ฝ่ายพวกลูกปลูกโรงสำหรับเล่น บ้างลากเข็นล้อเกวียนบ้างเขียนแผง
ผูกภูเขาเอาไม้ตัดซีนจัดแจง ต่างคิดแต่งต่างกันประชันโรง
มีสายรอกนอกในลวดไต่เต้น ทำป้อมเปนเมืองพลับพลาดูอ่าโถง
ที่หน้าลานร้านยาวผ้าขาวโยง มีเกราะโกร่งเตรียมสำรองทั้งสองเมือง
ที่พวกลูกปลูกพลับพลาลายผ้าสี ม่านมู่ลี่เลขาเขียนฝาเฝือง
ราชวัตรฉัตรเบญจรงค์เรือง ให้มีกระชุ่ยรอบเมืองเครื่องมงคล
หุ่นละครมอญรำทำโรงงิ้ว เปนแถวทิวสองข้างทางถนน
เด็กผู้ใหญ่ไพร่ฟ้าประชาชน มาเกลื่อนกล่นกลาดกลุ้มประชุมกัน ฯ
๏ ฝ่ายห้ามแหนแสนสนมเมืองรมจักร ล้วนรู้หลักเหลือสาวเพลงยาวขยัน
กับสาวสาวชาวเมืองผลึกนั้น รู้จักกันแต่เมื่อครั้งไปลังกา
ล้วนเคยเปนเล่นอีกไม่หลีกเลี่ยง นัดเพื่อนเลี้ยงโต๊ะกันด้วยหรรษา
ที่มีทรัพย์รับเพื่อนก็เยือนมา ได้หน้าตาตั้งบึ้งทำขึงคม
ที่รักใคร่ให้ของเครื่องทองนาก กระจกฉากมีดน้อยไม้สอยผม
ที่ขัดทรัพย์รับเพื่อนต้องเลือนกรม ผ้านุ่งห่มหอบจำนำมาทำยศ

ท่านท้าวนางต่างจัดขนัดแห่ บ้างเชิญแส้พระแสงตามล้วนงามหมด
ที่ถวายชายชม้อยทำช้อยชด ต้องทำบทเปนครูให้รู้ที
หัดให้ยอบหมอบกรานอยู่งารพัด ประจงจัดเครื่องอานพานพระศรี
ทั้งสาวใหญ่เก็บไรจุกถูกผู้ดี รู้ท่วงที่ถูกต้องทำนองใน ฯ
๏ สมเด็จท้าวเจ้าบุรีรมจักร เห็นพร้อมพรักยินดีจะมีไหน
ให้โหราหาฤกษ์เจริญไชย ประจวบได้เจ็ดค่ำเปนสำคัญ
โรนละคอนมอนโรงดีโกร่งซ่าว เสียงเกรียวกราวกรุงไกรมไหศวรรย์
พวกโยคีชีพราหมณ์พรหมจรรย์ มาพร้อมกันสี่หมวดสวดพิธี
ปุโรหิตคิดเทียนคอยเวียนแว่น พดูคแนนจันทน์เจิมเฉลิมศรี
โหรคอยท่าหาฤกษ์เบิกบัตรพลี ระวังดีฆ้องสำคัญเปนสัญญา ฯ
๏ สมเด็จท้าวทศวงศ์ดำรงราชย์ กับนางนาฎมเหษีมียศถา
ต่างทรงเครื่องเรืองงามตามชรา ใส่มหามงกุฎใหญ่ถือไม้ท้าว
แล้วสั่งพระมเหษีไปที่หลาน จุรารักจรตักเตือนเปนเพื่อนสาว
เหมือนมาแขกแรกรักอึกสักคราว ข้างเพี้ยนบ่าวข้าจะเปนได้เล่นกัน
แล้วแย้มสรวลชวนพระวงศ์พงศ์กษัตริย์ มายังรัตน์โรงพิธีที่ทำขวัญ
อยู่พร้อมพรั่งทั้งกษัตริย์ศรีสุวรรณ คอยนับชั้นฤกษ์พาเวลากาล ฯ
๏ ฝ่ายองค์พระอภัยเจ้าไตรจักร จูงลูกรักเข้าในมณฑลสถาน
ประโคมฆ้องกลองดังกังสดาน พราหมณ์ก็อ่านมนต์สนองประคองเคียง
ค่อยรินรดกลศสังข์หลั่งพระเต้า บัณเฑาะว์เป่าสังข์แตรเซงแซ่เสียง
ครั้นเสร็จสรงทรงเครื่องต้นขึ้นบนเตียง พี่เลี้ยงเคียงคอยหยิบจับประจง
สนับเพลาเพราพรายปลายกนก ทรงผ้ายกแย่งอย่างไว้หางหงส์
ห้อยชายแครงแฝงใส่ชายไหวทรง ฉลององค์อินทนูชมพูนุท

คาดบั้นเหน่งเปล่งเม็ดเพ็ชรอร่าม สังวาลวามแวมวับประดับบุษย์
ทั้งทองกรซ้อนทรงจำรงค์ครุฑ ใส่มงกุฎกรรเจียกซ้อนจรมณี
อุบะห้อยพรอยแพรววาววาววับ กระจ่างจับพักตรผ่องละอองศรี
พระบิดาพาไปเข้าโรงพิธี ให้นั่งที่บนบัลลังก์ตั้งมณฑล ฯ

๏ ฝ่ายโฉมยงองค์อรุณให้ขุ่นคื่น แต่ได้ยินเริ่มวิวาห์สถาผล
คิดถึงองค์นงเยาว์เสาวคนธ์ ให้ทัณฑ์บนไว้ที่วังเมืองลังกา
ว่าตัดขาดชาตินี้ไม่มีผัว แต่แสนกลัวบิตุเรศร์พระเชษฐา
จะเอามีดกรีดศอให้มรณา ก็ไม่กล้าทำได้จนใจจริง
จะต้องดื้อถือสัตย์ขัดรับสั่ง สู้ทนทั้งติต่ำประสาหญิง
แกล้งทำหลับจับไข้ไม่ไหวติง บรรทมนิ่งนึกสอื้นฝืนฤไทย ฯ

๏ ฝ่ายโฉมยงองค์เกษราราช นึกประหลาดหลากจิตต์คิดสงไสย
ดูอรุณขุ่นหมองเข้าห้องใน ตั้งแต่ให้เริ่มงารการวิวาห์
หรือหนีนอนซ่อนกายเพราะอายเหนียม ไม่ไปเยี่ยมเผ่าพงศ์พระวงศ์า
นิ่งฉนี้มิควรจวนเวลา จะไปว่าวิงวอนให้อ่อนใจ
ลงจากอาสน์ยาตรย่างเข้าปรางค์รัตน์ เสียงสงัดเงียบระงับหรือหลับไหล
พวกสาวศรีพี่เลี้ยงหลีกเลี่ยงไป ด้วยเข้าใจจะต้องวุ่นถึงขุ่นเคือง
นางเข้าในไสยาสน์ประหลาดนัก เห็นลูกรักเศร้าศรีฉวีเหลือง
เออะเปนไรเศร้าศัลย์แม่ขวัญเมือง ไม่รู้เรื่องที่ร้ายมาหลายวัน
ประโลมนางพลางว่าเวลานี้ ตั้งพิธีสรงน้ำจะทำขวัญ
พระไอยกาพาพระองค์เผ่าพงศ์พันธุ์ ไปพร้อมกันคอยเจ้าเยาวมาลย์
แม่สายใจไปวิวาห์สถาผล รดน้ำมนต์มุรธาภิเษกสนาน
พระบุตรีพี่ญาปกันกราบกราน กระหม่อมฉานจับไข้ไม่สบาย

จะรดน้ำซ้ำหนาวยิ่งครั่นจับ จะเด็ดดับชีวันเหมือนมั่นหมาย
แม้หาญหักจักขอผูกคอตาย สู้วายชีวาไม่อาไลย ฯ
๏ นางดูบอกตกตลึงแล้วจึงว่า จวนเวลาแล้วกรรมจะทำไฉน
จะเรียนตื้อหรือเห็นเปนอย่างไร รำคาญใจไม่รู้ที่จะเจรจา
จะหาไหนได้เหมือนพ่อสินสมุท ประเสริฐสุดสมชาติวาสนา
จึงจัดแจงแต่งงารการวิวาห์ ตามประสาพี่น้องให้ครองกัน
ควรแล้วหรือคือดึงไม่พึ่งพี่ ไม่พอที่จะรังเกียจคิดเดียจฉันท์
พลางแนบชิดธิดาวิลาวัณย์ อย่าจาบัลย์บิดเบือนทำเชือนแช
แม้มิไปไอยกามาเดี๋ยวนี้ จะหยิกตีย่อยยับไม่นับแผล
แขงฤทัยใจคออย่าท้อแท้ ไปกับแม่เถิดมาแม่อย่ากลัว
อันตัวเจ้าเปนสาวย่อมเปล่าเปลี่ยว อยู่คนเดียวก็ไม่ดีเหมือนมีผัว
บุญพระพี่มีมากคิดฝากตัว คนจะกลัวเกรงจบภพไตร ฯ
๏ อรุณน้อยสร้อยเศร้าเฝ้ากำสรด สุดจะปดป้องบิดคิดไฉน
จึงทูลความตามจริงทุกสิ่งไป หม่อมฉันได้ปฏิญาณสำบาลตัว
กับนงเยาว์เสาวคนธ์วิมลมิ่ง เปนความจริงชาตินี้ไม่มีผัว
เหมือนพระพี่สินสมุทลูกสุดกลัว มิใช่ตัวเปลี่ยวเปล่าเมียเขามี
ทั้งลูกเต้าเล่าก็ยังอยู่ทั้งท้อง จะไปต้องน้อยหน้าชาติทาสี
มิขออยู่สู้ตายวายชีวี พระชนนีโปรดด้วยช่วยสักครั้ง ฯ
๏ นางฟังคำทำพิโรธเหมือนโกรธขึ้ง ช่างขี้หึงส์แค้นเคืองถึงเรื่องหลัง
เมื่อต้องผีมิได้ทำแต่ลำภัง ครั้นหายคลั่งก็มาเข้าข้างเผ่าพงศ์
ถึงฝ่ายข้างนางยุพาผกาเล่า มีลูกเต้าเก้อเก้อเพราะเธอหลง
พระลูกรักจักภิเษกเปนเอกองค์ จะเกรงตรงอื้อชี้ว่ากระไร

ยิ่งวอนวิงก็ยิ่งต้อว่าถือสัตย์ กอดพระหัตถ์กรรมกรรมจะทำไฉน
จะให้ร้างค้างงารรำคาญใจ แล้วฉุกไปกริ้วสุรางค์นางกำนัล
นางพี่เลี้ยงเอี้ยงดูอยู่ไหนเล่า ไม่โฉมเฉ้าเจ้านายให้ผายผัน
จวนเวลานาฑีแม้มิทัน จะพากันกินหวายหลังลายงาม ฯ
๏ ฝ่ายพี่เลี้ยงเลี้ยงกริ้วต่างนิ่วหน้า แล้วถอยมาเชิญเสด็จไม่เข็ดขาม
พางขู่ขับกลับว่าอีบ้ากาม ต้องเปนความจำจนสู้ทนทาน ฯ
๏ ฝ่ายโหรนั่งตั้งนาฬิกากำกับ กำหนดนับนาฑีสุริยฉาน
พอฤกษ์ดีตีฆ้องก้องกังวาน พนักงารสังข์แตรขึ้นแซ่ซ้อง
พวกเต้นรำทำขวัญสำคัญฤกษ์ เสียงเอิกเกริกรำเต้นเล่นฉลอง
พระอภัยใคร่คิดผิดทำนอง จะขัดข้องข้างในวังจึ่งตั้งนี้
ท้าวทศวงศ์ส่งไส้เข้าในม่าน ให้เลือดฉานว่าอุเหม่มเหษี
อย่างไรไม่ใคร่มาฤกษ์พาดี ทำให้ตีฆ้องเก้อเอออะไร
ไม่ว่าขานหลานลูกช่วยปลูกฝั้ง ออกมานั่งพูดพล่ำจะทำไฉน
เข้าไปเองเร่งให้ออกมาไวไว ถ้ามิได้ไทยม้อยู่ที่ยาย ฯ
๏ นางพระยาว่ารำคาญเพราะหลานลูก ให้พลอยถูกกริ้วกราดไม่ขาดสาย
รีบไปปรางค์นางอรุณเสียงวุ่นวาย เห็นโฉมฉายเกษรากริ้วข้าไท
โกรธบุตรีตีจริงข่างนิ่งเฉย ให้ลูกเขยคอยท่าเลือดตาไหล
พระบิดาว่าวุ่นเปนฟุนไฟ ทำไมไม่จัดแจงไปแต่งงาร
พระธิดาว่าเขาต้องถือทิษฐี เหลือสติปัญญาจะว่าขาน
ปลอบเท่าไรไม่เชื่อเหลือรำคาญ เชิญพระมารดาถามเนื้อความดู ฯ
๏ นางพระยาว่าไม่ไปได้หรือนะ การเขาจะเสียหมดต้องอดสู
มาไปหาว่ากระไรจะใคร่รู้ ผิดก็อยู่กับเจ้าไม่เข้าใจ

แล้วเข้าห้องส่องององค์ตรงขึ้นแท่น   เห็นนางแสนเศร้าหมองไม่ผ่องใส
กลับส่งสารหลานรักนั่งซักไซ้   เออเปนไรแม่คุณให้วุ่นวาย
นางสู้ซื้อถือสัตย์ทูลซัดซ้อง   อดสูน้องเสาวคนธ์วิมลฉาย
เขาถือมั่นฉันจะกลับก็อับอาย   ขอสู้ตายตามจะโปรดมีโทษทัณฑ์
พระไอยกีตีอุราว่าประหลาท   ตัดสวาทก็เหมือนตัดสมบัติสวรรค์
อันใจหญิงสิ่งสบายทั้งหลายนั้น   ไม่เทียมทันเท่าผัวร่วมหัวใจ
ถึงนงเยาว์เสาวคนธ์ที่ทนซื้อ   จะขึ้นถือว่าไม่มีได้ที่ไหน
เสร็จการเราเช้าเดือนหกจะยกไป   แต่งงารให้เชษฐาสุดสาคร
เมื่อผู้ใหญ่ให้ภิเษกร่วมเอกฉัตร   ไม่เสียสัตย์ดอกจงพึงยายสั่งสอน
ไปสรงชลมุรธาจะพาจร   นางวิงวอนกราบไหว้พระไอยกี
เสียแรงพระถนอมเผ้ากล่อมเกลี้ยง   บำรุงเลี้ยงหลานรักเปนศักดิ์ศรี
ความน้อยหน้าฝรั่งในครั้งนี้   ต้องเสียชีวีถวายสู้วายชนม์
ด้วยเกิดมาอาภัพให้อับเสีย   ไม่เปนเมียน้อยหญิงชาวสิงหล
จงโปรดให้ไปภิเษกแม่เสาวคนธ์   เข้ามณฑลต่อที่หลังขอรั้งรอ ฯ

๏ พระไอยกีตีทรวงเข้าผางผึง   กลับขึ้งหึงสิ่งกว่าข้าหนักหนาหนอ
โน่นฝรั่งข้างเราเปนเหล่ากอ   คงมาง้อสิ้นทั้งเมืองลังกา
สุดสาครเขาเปนน้องต้องที่หลัง   เราต้องตั้งก่อนเหตุเปนเชษฐา
จะขึ้นซื้อถือสัตย์ขัดวิวาห์   คงน้อยหน้าอีฝรั่งจงพึงยาย ฯ

๏ ศรีสุวรรณครั้นเห็นช้าให้ข้าหลวง   คนทั้งปวงไปเตือนก็เชือนหาย
ท้าวทศวงศ์ส่งไสยไม่สบาย   ด้วยเกรงฝ่ายเกี่ยวดองจะหมองใจ
ลงจากอาสน์พลาดล้มสนมช่วย   พยุงด้วยมิได้เมินเดินใกล้ใกล้
พระวุ่นง่านพาลด่าพวกข้าไท   ตรงเข้าไปปรางค์รัตน์ห้องนัดดา

เห็นพระมเหษีบุตรีพร้อม ช่างมาล้อมลูกหลานนานหนักหนา
นี่ขัดขวางอย่างไรไม่ไคลคลา ท่านยายมาแล้วก็เชือนไม่เตือนเลย
เขาตีฆ้องกลองเอิกเกริกอยู่ ไม่มีหูหรือกระไรทำใจเฉย
ให้คอยนั่งตั้งแต่ชะแง้เงย กระไรเลยพูดมากน้ำหมากพรู
นางพระยาว่ามันกลายเปนหลายเรื่อง มาขัดเคืองคนวอนจนอ่อนหู
มาว่าขานหลานสาวของท้าวดู ฉันไม่รู้ที่จะว่าน่ารำคาญ ฯ
๏ อรุณกลัวตัวสั่นซบกรรแสง ท้าวเธอแกล้งเมินพักตรด้วยรักหลาน
เสด็จออกนอกห้องแล้วร้องพาล หลานของท่านยายสอนแต่ก่อนมา
ไม่พาไปให้ทันทำขวัญเขา ก็ดูเอาวันนี้และสิหนา
ทำอิดชัดตรัสเร่งเร็วเร็วมา นางพระยาตกใจกระไรเลย
โกรธบุตรีนี้ก็เช่นจะเปนใบ้ ไม่ว่าไรลูกมั่งมานั่งเฉย
แล้ววิงวอนผ่อนตามว่าทรามเชย ไม่หวังเลยลูกผัวอย่ากลัวเกรง
เมื่อไม่ยอมพร้อมใจก็ใครเล่า จะกลัวเจ้าชื่นชมทำข่มเหง
พระไอยกามายืนกริ้วครื้นเครง ควรจะเกรงกลัวพระราชอาชญา
ไปสรงน้ำทำขวัญเสียสักครู่ แล้วมาอยู่ที่นี่ประสี่ประสา
ค่อยวิงวอนผ่อนผันด้วยปัญญา พระนัดดาเชื่อฟังน้อมบังคม
แล้วทูลว่าถ้าหม่อมฉันทำขวัญแล้ว อย่าให้แผ้วพานพบประสบสม
ยายรับคำซ้ำว่าอย่าปรารมภ์ ให้นุ่งห่มขาวผ่องลอององค์
แล้วพาออกนอกห้องประคองข้าง ไปเข้ากลางมณฑลน้ำมนต์สรง
พร้อมสุรางค์นางนาฎพระญาติวงศ์ ช่วยกันสรงน้ำนางล้อมข้างเตียง
พราหมณ์ผู้เฒ่าเป่าสังข์เสียงวังเวก เครื่องภิเษกสังข์แตรขึ้นแซ่เสียง
บัณเฑาะว์ดังกังสดานขานสำเนียง นางพี่เลี้ยงหมอบกรานอยู่งารพัด

ทรงภูษาค่าเมืองเรืองอร่าม   รัดองค์วามแววแวมแจ่มจำรัส
ฉลององค์ทรงสวมค่อยรวมรัด   ใส่ดุมกลัดกลมกล่อมลม่อมละมุน
สังวาลแก้วแววเวียนวิเชียรช่วง   สร้อยทับทรวงสอดสวมใส่นวมหนุน
สไบบังอังษากรองตาชุน   มงกุฎกุณฑลประดับเพ็ชรทับทิม
เสร็จสำอางนางชุลองหยุดนั่ง   ด้วยกำลังโศกเศร้าให้เหงาหงิม
สองกษัตริย์ตรัสเตือนไม่เยื้อนยิ้ม   พระเนตรปริ่มเปี่ยมล้นชลนา
สู้ทนแรงแข็งขืนค่อยยืนย่าง   ท่านท้าวนางเจ้าขรัวนายเคียงซ้ายขวา
เกณฑ์แห่หัดจัดพร้อมห้อมล้อมมา   ค่อยลีลาเยื้องย่างตามทางไป ฯ

๏ เข้ามณฑลมณฑปอภิวาท   ประยุรญาติโยคีฤๅษีใส่
มโหรทึกกึกก้องทั้งฆ้องไชย   พระอภัยน้อมประนตท้าวทศวงศ์
แล้วลีลามาพยุงจูงโอรส   ตามทรงยศยุรยาตรดังราชหงส์
ขึ้นกองแก้วแพรวพร่างกระจ่างยงค์   ท้าวทศวงศ์จูงหัตถ์พระนัดดา
ขึ้นนั่งกองทองงามอร่ามเหลือง   พาประเทืองเปล่งปลั่งพระมังสา
ให้เกี่ยวก้อยหน่อยหนึ่งนางซึ่งมา   พระไอยกาขืนเหนี่ยวให้เกี่ยวไว้
นางพลิกนิ้วพลิ้วแพลงแกล้งให้หลุด   สินสมุทหนีบติดบิดไม่ไหว
พวกพราหมณ์สวดมนต์นารายณ์ถวายไชย   พอจบให้โห่สนั่นเสียงครั่นครึก
ทั้งแตรสังข์กังสดานประสานเสียง   แซ่สำเนียงฆ้องกลองดังก้องกึก
ทั้งโรงงานขานโห่มโหรทึก   เสียงพิลึกโกลาทั้งธานี
ปุโรหิตติดเทียนให้เวียนแว่น   มาข้างแท่นถวายท้าวเจ้ากรุงศรี
ท้าวทศวงศ์ส่งให้พระไอยกี   สุมาลีเกษราธิดาดวง
แล้วส่งไปให้พระวงศ์พวกพงศ์เผ่า   หลวงแม่เจ้าจอมจ่านางข้าหลวง
ถึงพวกชายฝ่ายขุนนางต่างกระทรวง   ค่อยรับช่วงชูเทียนส่งเวียนไป

ประโคมฆ้องกลองแตรเซงแซ่เสียง เสนาะสำเนียงดนตรีปี่ไฉน
ดุริยางค์วังเวงเจ้งจับใจ ดีโทนทับขับไม้มโหรี
เสียงดุริยางค์วังเวงร้องเพลงขับ ซอกระจับปี่กรีดนิ้วดีดสี
ข้างชั้นในใช้กลเพลงดนตรี พร้อมพราหมณ์ชีช่วยกันเวียนเทียนเจ้านาย
ถ้วนสำเร็จเจ็ดรอบได้ชอบโชค ดับเทียนโบกควันเฉลิมเจิมถวาย
ให้สององค์ทรงตรารูปนารายณ์ เปนที่ฝ่ายหน้าพระชนกา
ต่างอำนวยอวยพรสุนทรสวัสดิ์ ทั่วกษัตริย์สุริยวงศ์เผ่าพงศา
ส่วนสององค์ลงจากกองทองจินดา นางกัมลาหลีกไปเสียในวัง ฯ
๑ ท้าวทศวงศ์พงศ์กษัตริย์อภิเรก เสร็จภิเษกสององค์สมอารมณ์หวัง
พอแดดร่มลมชายเบี่ยงบ่ายบัง ออกพร้อมพรั่งนั่งพลับพลาหน้ากำแพง
พวกรำเต้นเล่นงานละคอนโขน เสียงตะโพนกลองประชันล้วนขันแข่ง
พวกใหม่งครุ่มทุ่มกลองเล่นกลางแปลง ศุลาแต่งตัวตีเติรตีไม้
เล่นประชันกันกับวงพวกใหม่งครุ่ม เปนกลุ่มกลุ่มกลางแปลงแทงบีไสย
หกคเมนเล่นหน้าพลับพลาไชย ขึ้นกระไดลวดลวงลอดบ่วงเพลิง
บ้างขึ้นไต่ไม้สูงสามต่อตั้ง รำแพนทั้งโจนร่มตามลมเหลิง
บ้างสรวลเสเฮฮาเสียงร่าเริง ทำชั้นเชิงรำเต้นเล่นประชัน
ริมบ้อมโถงโรงโขนเมืองรมจักร ขึ้นเล่นชักรอกเวียนเหาะเหียนหัน
เปนอินทร์องค์ทรงพระยาเอราวัณ ค่อยขึ้นคันศรศาสตร์พรหมมาสเมี่ยง
บทพระลักษณ์ศักดาบ้องหน้าแหงน คนพวกยี่แทนทำชม้อยชดช้อยเสียง
อินทรชิตฤทธิรงค์เอี้ยวองค์เอียง วางศรเปรี้ยงเสียงดังกำลังแรง
ต้องพระลักษณ์ปักอกพลัดตกรถ ต้องทำบทวายุบุตรฉุดพระแสง
พวกพลลิงกลิ้งเกลื่อนลงกลางแปลง พวกยักษ์แผลงพระโอษฐ์อุโฆษกลอง

เสียงกลองโยนโขนเมืองผลึกเล่น ทำบทเปนละคอนด้วยช่วยฉลอง
เล่นบุศรอบพลบค่ำต้องจำจอง ขึ้นขาอย่างนั่งยองยองนองน้ำตา
นายโรงรำทำบทกำสรดเศร้า นั่งกอดเข่าคิดถึงแม่ซะแง้หา
สอึกสอื้นฝืนเช็ดชลนา ทั้งร้องซ้ำบี่เอกวิเวกใจ
ผู้หญิงดูอยู่ข้างโขนเมืองผลึก บ้างก็นึกเวทนาน้ำตาไหล
หุ่นละคอนมอญรำระบำไทย เพลงปรบไก่เทพทองร้องค้างคาว
คนมาดูผู้คนปนเบียดเสียด แก่ชราเด็กอุ้มทั้งหนุ่มสาว
เที่ยวดูเล่นเต้นรำจำเรื่องราว ด้วยการคราวครั้งนั้นประชันเมือง
พวกชาววังนั่งหน้าพลับพลาสี่ เลิกมุ้งแลล้วนเปนนวลเหลือง
ดูรำเต้นเปนแต่แลซ้ำเลือง เห็นชาวเมืองเมินหน้าไม่กล้าดู ฯ
๏ สมเด็จท้าวทศวงศ์องค์กษัตริย์ สั่งให้จัดมวยดีมาที่ละคู่
พอมวยมาหน้าที่นั่งคนพรั่งพรู ชิงกันดูชุลมุนชวนชุนเซ
พวกตำรวจหวดไล่จะให้นั่ง บ้างถอยหลังพลัดวันดูหันเห
คอยหลบหวายซ้ายขวาเสียงซวนเซ ดูชวนเซแซกเสียดยัดเยียดกัน
พอมวยชกยกแรกคอยแลกหมัด ขยับบั้นบีบป้องทุบถองถลัน
ไล่ถลาคว้าหวิดตามติดพัน พลัดวันเตะต่อยต่างทอยทุบ
เข้าท่าจับกลับถอกใส่ศอกเข่า คนดูเอาเออรับดังปั๊บปุบ
ถูกปากฟกชกถูกจมูกยุบ ลงหมอบฟุบฝ่ายขุนนางให้รางวัล ฯ
๏ ฝ่ายกระบี่ดี่คู่สู้กับดั้ง บังคมตั้งท่าเวียนรำเหียนหัน
ต่างเยื้องกรายร่ายเรียงเข้าเคียงกัน ตั้งประจัญตามท่านองตีกลองแปลง
ตั้งถลันพันกระบี่ตีประทับ เสียงเชวี่ยวชวับพลัดวันด้วยขันแขง
กระชั้นชิดปิดปัดเพลี่ยงพลัดแพลง ต่างเลือดแดงทั้งสองข้างให้รางวัล ฯ

๏ จะร่ำว่าซ้ำเรื่องที่เครื่องเล่น   สมมตเปนเสร็จเสริมเฉลิมขวัญ
พร้อมกษัตริย์ขัตติยวงศ์เผ่าพงศ์พันธุ์   อยู่สุวรรณปรางค์มาศราชวัง ฯ
๏ ฝ่ายพระหน่อบดินทร์สินสมุท   ทราบว่านุชน้องเคืองด้วยเรื่องหลัง
แต่เสร็จการวิวาห์คอยท่าฟัง   จนกระทั่งถึงสิบห้าทิวาวัน
ไม่เห็นส่งองค์อรุณมาร่วมแท่น   ยิ่งโศกแสนเศร้าพระไทยเฝ้าใฝ่ฝัน
จะออกปากยากยิ่งทุกสิ่งอัน   สอื้นอั้นอารมณ์ระทมทวี
เวลาดึกตรึกไตรมิใคร่หลับ   โอ้อกอับอายพักตรเสียศักดิ์ศรี
มาเศร้าสร้อยคอยค้างอยู่อย่างนี้   ชาวบุรีรู้สิ้นจะนินทา
น้อยไปหรือถือโทษเฝ้าโกรธขึ้ง   เพราะหวงหึงส์เห็นจะขาดวาสนา
แต่นิ่งนึกตรึกอารมณ์ตรมอุรา   อายเสนานักสนมกรมใน
อนาถนอนกรพาดนลาตนึก   ยิ่งยามดึกดังจะพาน้ำตาไหล
จะม่อยหลับกลับฟังด้วยหวังใจ   เสียงสาวใช้นั่งยามไอจามดัง
ว่ามารดามาส่งองค์อรุณ   ให้เฉียวฉุนขึ้นอารมณ์ด้วยสมหวัง
ละไบทรงบงเฉียงค่อยเมียงฟัง   หมายจะนั่งต้านับรับขนนี้
แล้วกลับเงียบเชียบสงัดกำดัดดึก   หวลรำลึกถึงพระน้องให้หมองศรี
ขึ้นสู่แท่นแสนศัลย์พันทวี   มิรู้ที่จะคิดอ่านประการใด
ยามเสวยเคยอร่อยก็ถอยรส   กับทั้งอดบรรทมเลยถมไส
ให้วิงเวียนเหียรหิวหวิวหวิวใจ   จนจับไข้กลางวันสั่นสท้าน ฯ
๏ สาวสุรางค์ต่างเห็นเจ้านั้นเศร้าโศก   กลายเปนโรคบีฑาน่าสงสาร
ไปทูลกิจบิตุรงค์พระวงศ์วาร   ตามอาการหน่อไทไข้ประชวร
พระอภัยได้ฟังก็หยั่งรู้   เพราะอดสูเศร้าสร้อยสห้อยหวล
จะบัญชาว่ากระไรก็ไม่ควร   จึงตรัสชวนสองธิดาสุมาลี

ไปไพชยนต์มนเทียรที่ลูกรัก เห็นเผือดพักตรผอมรูปเศร้าซูบศรี
เข้าเคียงองค์สงสารแสนทวี สุมาลีเหลือแค้นแน่นอุรา
ค่อยต้องององค์ทรงยศโอรสร้อน นางกอดกรถอนฤทัยพิไรว่า
เปนเคราะห์แล้วแก้วแม่เห็นแก่ตา ดูไม่น่าจะประชวรควรหรือเปน
วาสนาอาภัพเหมือนกับแม่ ให้มีแต่หมองมัวด้วยตัวเข็ญ
สุดจะรับดับร้อนให้ผ่อนเย็น เหตุเพราะเปนกาฝากใช่รากรัก
รู้กระนี้มิอยากของ้อมาเกิด ไม่ประเสริฐสมตระกูลประยูรศักดิ์
ไอ้อาภัพอัปภาคพูดยากนัก พระลูกรักหรือประชวรไม่ควรเลย
จะว่ามั่งยังเปนกรรมด้วยน้ำมาก ขึ้นท่วมปากแม่เสียแล้วลูกแก้วเอ๋ย
พระอภัยได้แต่ห้ามนางทรามเชย เผ้าบ่นเบยราวกับบ้าน่ารำคาญ
ไม่เลือกหน้าว่ากันเองเขาอื่นมั่ง กระทบกระทั่งไปเสียสิ้นทุกถิ่นฐาน
แล้วสั่งให้ไปเรียกหมอมาอยู่งาน พยาบาลนวดพั้นให้บรรทม ฯ
๏ ศรีสุวรรณครั้นรู้ว่านัดดาไข้ ก็เข้าใจว่าเพราะรักนั้นหมักหมม
จึงตรัสกับเกษราด้วยปรารมภ์ นัดดาตรมตรอมใจเปนไข้รัก
อันยาดื่มสำหรับแก้กับโรค จะดับโศกนั้นไม่ได้ทั้งไตรจักร
เมื่อหนุ่มสาวคราวเราก็เศร้านัก อันหลานรักนี้ก็เปนเหมือนเช่นเรา
เสร็จวิวาห์มาก็นานถึงปานนี้ ส่วนบุตรียังมิได้ส่งให้เขา
จนเจ็บไข้หลายวันไม่บันเทา ทั้งพงศ์เผ่าพี่น้องจะหมองใจ
พระเชษฐาน่าจะเคืองว่าเยื้องยัก ทั้งหลานรักมัวหมองไม่ผ่องใส
หรือน้องเยาว์เจ้าเห็นเปนอย่างไร จึงตามใจธิดาน่ารำคาญ ฯ
๏ พระอัคเรศเกษราสารภาพ พระไม่ทราบเหลือปัญญาจะว่าขาน
เหมือนคเชนทร์เจนจอเหลือหมอควาน กระหม่อมฉานวอนว่าสารพรรณ

แค้นว่าพี่มีคู่ไม่อยู่ด้วย　จะสู้ม้วยมรณาให้อาสัญ

ไปทูลให้ไอยกีช่วยคิรัน　ก็ผินผันพักตราไม่คลาไคล

พระบุตรีมิใช่ชั่วไม่กลัวม้วย　ไม่เห็นด้วยถ้อยคำจะทำไฉน

พระภัศดาว่าไม่พึ่งช่างเปนไร　ไปทูลให้ทราบถึงพระไอยกา

ว่าสินสมุทสุดโศกเปนโรคร้อน　โปรดให้หล่อนออกไปด้วยช่วยรักษา

พี่จะไปอยู่ห้องของนัดดา　ตรัสแล้วมามนเทียรวิเชียรพราย

เห็นพระพี่ทับถึงก็ตั้งประนต　มธุรสกลบเกลื่อนที่เงื่อนสาย

พระหลานไข้ไม่รู้ไม่สู้สบาย　ด้วยวุ่นวายอยู่ในใจมิได้มา

แล้วถามผู้อยู่งารอาการไข้　เขาว่าไฟธาตุหย่อนอ่อนหนักหนา

พระเห็นชอบปลอบตรัสกับนัดดา　เสวยยาหอมรื่นให้ชื่นใจ ฯ

๏ ฝ่ายโฉมยงนงลักษณ์อัคเรศ　นางแก้วเกษราหมองไม่ผ่องใส

เรียกสาวสรรค์กัลยาตามคลาไคล　เสด็จไปเฝ้าพระชนนี

เห็นทรงฤทธิ์บิตุเรศร์อยู่พร้อมพรั้ง　ค่อยหมอบนั่งน้อมประนตบทศรี

กราบทูลท้าวกล่าวโทษโกรธบุตรี　คุมแค้นพี่นี่กระไรว่าไม่พึ่ง

จนเดี๋ยวนี้พี่ชายประชวรไข้　ก็ไม่ไปดูแลเหมือนแค่หลัง

ปลอบเท่าไรไม่เชื่อเหลือกำลัง　ช่วยโปรดบังคับให้หล่อนไปเยือน ฯ

๏ ท้าวทศวงศ์สงสารสินสมุท　เพราะโศกสุดเสียใจใครจะเหมือน

เสร็จวิวาห์มาก็ถึงได้ครึ่งเดือน　ไม่ตักเตือนเจือจานเลยท่านยาย

ไม่ว่าขานหลานสาวนั่งท้าวแขน　จะหวงแหนเอาไว้หรือจะซื้อขาย

นิ่งดูเล่นเปนผู้ใหญ่ช่างไม่อาย　เหตุเพราะยายสั่งสอนแต่ก่อนกาล

จนชิงชังดังดื่อนิ่งอยู่หรือนั่น　เหมือนใจกันก็เห็นดีไม่ดีหลาน

แม้มิให้ไปรักษาพยาบาล　ได้เล่นงารกันแล้วไม่แคล้วยาย ฯ

๏ นางพระยาหน้านิ่วกริ้วลูกสาว ไม่ว่ากล่าวเตือนกันให้ผันผาย
หม่อมฉันหึงส์ถึงจะหนักก็หักคลาย ไม่มากมายเหมือนหลานสาวของท้าวไท
ประหลาดจริงยิ่งกว่าเสือมันเหลือหึงส์ ใคร่ไม่ถึงทั้งพิภพสบไสมย
เมื่อแม่พ่อก็ไม่ว่าช่วยพาไป มารุมใช้แต่ข้าน่ารำคาญ
แล้วทูลลาสามีลุกลีลาส กับองค์ราชธิดาไปหาหลาน
เข้าเคียงข้างพลางแถลงให้แจ้งการ เมื่อเย็นวานสินสมุทรสุดประชวร
พวกพงศ์เผ่าเราไปเยือนอยู่เพื่อนไข้ นี่อะไรแม่อรุณทำหุนหวล
เมื่อคราวดีมิได้ห้ามตามกระบวร เมื่อไข้ควรจะรักษาพยาบาล
แม้มิไปไอยกาจะมากริ้ว อย่าบิดพลิ้วเชือนเฉยเลยนะหลาน
จงแต่งองค์สรงน้ำให้สำราญ ยายกับมารดามาจะพาไป ฯ
๏ ฝ่ายอรุณรุ่นหม่อมเพราะครองสัตย์ สู้ทูลทัดพจนาอัชฌาไสย
เมื่อท่านขวัญบัญชาให้คลาไคล ก็ตามใจไม่ขัดพระอัชฌา
ประเดี๋ยวนี้พี่ป่วยให้ช่วยนั้น กระหม่อมฉันไม่รู้จักจะรักษา
ข้อรับสั่งครั้งนั้นเปนสัญญา โปรดอย่าพาไปให้พบประสบกัน ฯ
๏ นางพระยาว่ายายเสียดายนัก ใจไม่รักที่จะให้แม่ผายผัน
แต่จนใจไอยกาบิดานั้น ให้พาขวัญเนตรไปที่พระพี่ยา
แม้ไม่ไปไม่ดีเปนพี่น้อง จะขัดข้องเผ่าพงศ์ชาตวงศา
จะเคืองจิตต์บิตุรงค์องค์ไอยกา ฟังยายว่าบ้างเถิดแม่อย่าแชเชือน ฯ
๏ นางฟังคำรำว่าสารพัด ให้อั้นอัดอายใจใครจะเหมือน
มิตอบบ้างนางกษัตริย์ยิ่งตรัสเตือน แกล้งบิดเบือนบอกป่วยระทวยกาย
นางพระยาว่าไม่ไปจะได้หรือ พลางฉุดมือหลานขวัญให้ผันผาย
ดูดื้อถือตัวไม่กลัวยาย ทำเหลียวซ้ายแลขวาหาไม้เรียว

แล้วนางดีที่ตรงน่องนั้นต้องแปะ เข้ากอดแกะยุดยื้อทำมือเหนี่ยว
พลางหยิกเพลาเบาบิดนิดนิดเดียว ทำเช่นเขียวซู่ที่นี้กลัวมิกลัว ฯ
๏ นางกรรแสงแกล้งว่าขอลาบาท ให้สิ้นชาติชีวิตไม่มีผัว
พลางหยิบมีดพับมาจะฆ่าตัว สองนางกลัวร้องกรีดชิงมีดไว้ ฯ
๏ นางพระยาว่าอย่าตายเลยยายขู่ จะให้อยู่ตามประสาอัชฌาไศรย
พลางอ้อนวอนผ่อนปรนด้วยกลใน ถึงแม่ไม่ไยดีด้วยพี่ยา
ก็นับเนื้อเชื้อไขกันไปอีก อย่าเลี่ยงหลีกลืมวงศ์เผ่าพงศา
เคยร่วมเตียงเคียงนอนแต่ก่อนมา มันไม่น่าจะอายพี่ชายเลย
ไปเยี่ยมเยือนเหมือนเจ้ายังเยาว์อยู่ ทำไม่รู้ไม่เห็นทำเปนเฉย
ทำปราไสยไต่ถามกันตามเคย จะเกินเลยได้หรือเราซื่อตรง
อย่าให้ผิดติดอยู่ที่ผู้ใหญ่ เปนว่าได้ให้ตามความประสงค์
เมื่อน้ำใจไม่อยู่เปนคู่คง ญาติวงศ์ใครจะมาว่ากระไร
สิ้นสมุทสุดโง่เหมือนโคฝูง ตามจะจูงจมูกย่างไปข้างไหน
เหมือนครั้งยายเปนสาวกับท้าวไท ยังอยู่ในถ้อยคำไม่ก้ำเกิน
พี่ของตัวกลัวไยออกไปเยี่ยม ตามธรรมเนียมนั้นและงามอย่าขามเขิน
ไม่พอที่จะวิตกสทกสะเทิ้น ทำห่างเหิรให้เขาว่าดูน่าชัง ฯ
๏ อรุณน้อยพลอยเห็นเหมือนเช่นสอน จะผันผ่อนเทศบายต่อภายหลัง
อันครั้งนี้มิไปเห็นไม่พัง จึงน้อมนั่งนบนอบตอบบัญชา
ซึ่งจะให้ไปเยือนกันเหมือนญาติ พร้อมพระบาทมาตุรงค์เผ่าพงศา
จะตามไปให้ถึงที่พระพี่ยา เสด็จมาแล้วจะตามอย่าห้ามไว้ ฯ
๏ นางกษัตริย์ตรัสตอบว่าชอบอยู่ ยายจะรู้กันกับแม่ช่วยแก้ไข
แล้วแกล้งว่าน่าเบื่อล้วนเหงื่อไคล มาแม่ไปสรงน้ำให้สำราญ

แล้วจูงนางย่างย่องเข้าห้องสรง ชำระองค์ขัดสีฉวีหลาน
กันกระหมวดกวดเกล้าให้เยาวมาลย์ สุคนธารแผ้วผัดให้นัดดา
แล้วนุ่งห่มสมศรีฉวีเหลือง ประดับเครื่องอย่างเอกเหมือนเมขลา
ครั้นเสร็จพระไอยกีชวนธิดา นำธิดาหลานขวัญกำนัลใน
ขึ้นไพชยนต์มนเทียรวิเชียรรัตน์ พร้อมขนัดวงศาอัชฌาไสย
น้อมคำนับรับกันเปนหลั่นไป ถามข่าวไข้โอรสยศยง ฯ
๏ ส่วนสุวรรณมาลีได้ทีแถลง เปนโรคแรงเพราะพระภูมิให้ลุ่มหลง
จะผันแปรแก้บนหาคนทรง มาช่วยลงเจ้านายถามร้ายดี
ก็อดสูหมู่ประชาพวกข้าเฝ้า จะบอกเล่าเลี่ยงลี้ว่าถึงผี
ขอพึ่งบุญมุลิกาฝ่าธุลี ช่วยชีวีลูกรักฉันสักคราว ฯ
๏ นางพระยาว่าไม่ทิ้งจริงนะแม่ แต่คนแก่พ้นเพื่อนไม่เหมือนสาว
เปนลมเคียดเสียดอกเหงื่อตกพราว ด้วยเปนคราวเคราะห์โศกเกิดโรคไภย
แล้วแกล้งเฉยเผยม่านเรียกหลานรัก, มาตรงพักตรเชษฐาอัชฌาไสย
เห็นหลับนิ่งยิ่งสงสารรำคาญใจ สะกิดให้นัดดาดูอาการ ฯ
๏ ฝ่ายโฉมยงองค์อรุณรัศมี เห็นพักตรพี่เผือดลงก็สงสาร
เพราะโศกเศร้าเปล่าใจอาไลยลาญ นางรำคาญข้องขัดด้วยสัจจา
มิอายเขาเสาวคนธ์ขวิมลมิ่ง ไม่ทอดทิ้งทุกข์เทวษให้เชษฐา
แล้วผูกจิตคิดแค้นแน่นอุรา พระชลนาคลอเนตรสังเวชใจ ฯ
๏ ฝ่ายพระหน่อวรนาถได้ยาสนั่นหลับ พอสร่างจับระหวยหิวหวิวหวิวไหว
เห็นอรุณฉุนชื่นรื่นฤๅไทย นั่งขึ้นได้ไหว้องค์พระไอยกี
นางพระยาว่าอย่ากั้มบรรทมเถิด โรคจะเกิดขัดข้องให้หมองศรี
แล้วสั่งหลานพานยาหยิบมาที ให้พระพี่เสวยบ้างสว่างใจ ฯ

๏ นางรับสั่งบังคมประนมน้อม   ยกยาหอมถ้วยฝาอัชฌาไสย
ตั้งบนพานคลานประคองเข้าห้องใน   ถวายไทเชษฐาด้วยปรานี ฯ
๏ สินสมุทสุดชื่นระรื่นรส   ด้วยโอสถเสน่หามารศรี
ต่างประชวรสรวลสันต์ได้ทันที   พระไอยกีดีใจกระไรเลย
เรียกสาวใช้ให้เชิญเครื่องมาตั้ง   อรุณนั่งพัดวีให้พี่เสวย
ของคาวหวานพานส้มทั้งนมเนย   นางเที่ยบเคยรู้ที่พระพี่ยา ฯ
๏ หน่อนรินทร์สินสมุทชวนนุชน้อง   เสวยของด้วยกับฉันให้หรรษา
นางนบนอบตอบรสพจนา   เชิญเชษฐาเสวยให้ได้ครันครัน
สินสมุทสุดสบายเหมือนหายไข้   เสวยได้เต็มสามชามกุดั่น
นางชี้ส่งตรงไหนของในนั้น   ทั้งหวานมันดีทุกสิ่งจริงจริงเจียว
จนอิ่มหนำสำเร็จเสร็จเสวย   ถวิลเชยโฉมอรุณให้ฉุนเฉียว
ยิ่งหอมรื่นชื่นอารมณ์ใคร่ถมเกลี้ยว   จะพูดเกี้ยวเกรงใจพระไอยกี ฯ
๏ ฝ่ายพระวงศ์พงศาคณาญาติ   เห็นหน่อนาถอิ่มเอมเกษมศรี
ต่างชื่นชมสมถวิลพลอยยินดี   เห็นชอบที่กษัตราต่างลาไป
แต่สองนางต่างอยู่สององค์อรุณ   กลัวจะวุ่นวิ่งตามห้ามไม่ไหว
พระไอยกีปรึกษาปัญญาไว   ทำปราไสยสั่งหลานด้วยมารยา
แม่อรุณรัศมีอยู่นี่ด้วย   จะได้ช่วยสังเกตดูเชษฐา
คอยว่ากล่าวสาวสรรค์กัลยา   ต่างตัวข้ากับพระชนนี
แล้วลาหน่อวรนาถจากอาสน์รัตน์   ทั้งกษัตริย์เกษรามารศรี
อรุณน้อยพลอยลาจะจรลี   พระไอยกีห้ามไว้ก็ไม่ฟัง
ต้องอยู่บนมณเฑียรเปลี่ยนกันปลอบ   นางไม่ตอบแต่ขยับจะกลับหลัง
เฝ้าว่าชานหลานน้อยคอยระวัง   กำกับนั่งอยู่ด้วยนางจนกลางวัน ฯ

๏ ฝ่ายองค์พระอภัยวิไลลักษณ์ ครั้นลูกรักส่างโรคที่โศกศัลย์
อยู่พร้อมพระอนุชาปรึกษากัน พรุ่งนี้วันเดือนหกจะยกพล
ไปภาราการเวกเษกโอรส ให้ปรากฏการวิวาห์สถาผล
พระน้องรับอภิวาทบาทยุคล มาเตรียมพลพร้อมเสร็จสำเร็จการ
แล้วเข้าวังสั่งพระมเหษี อันบุตรีนั้นให้นำลงลำหลาน
นางคำนับรับรสพจมาน เตรียมเครื่องอานตรวจตราในราตรี
แล้วสั่งเหล่าเถ้าแก่หลวงแม่เจ้า พรุ่งนี้เช้านำธิดามารศรี
ไปก่อนข้าอย่าให้แจ้งแห่งคดี ลงลำที่สินสมุทเรือครุฑา ฯ
๏ ฝ่ายแสนสาวท้าวนางต่างรับสั่ง เตรียมระวังวุ่นวายทั้งซ้ายขวา
ครั้นรุ่งรางต่างกษัตริย์ขัตติยา ไปทูลลาบิตุราชมาตุรงค์
พระเษฐาพามิ่งมเหษี กับบุตรีลงที่นั่งบัลลังก์หงส์
หน่อนรินทร์สินสมุทลงครุฑทรง เข้าชิดน้องค่อยสบายท้ายเภตรา
ศรีสุวรรณนั้นกับองค์อนงค์นาถ ลงเรือราชสีห์ทรงพร้อมวงศา
ทั้งหน้าหลังตั้งกระบวนจวนเวลา ให้เร่งราชธิดาจะคลาไคล ฯ
๏ ฝ่ายท้าวนางต่างไปทูลอรุณน้อย เสด็จคอยกริ้วกราดอยู่หวาดไหว
ใช้ให้ข้ามาเร่งเร็วเร็วไว นางตกใจทรงภูษาละล้าละลัง
ครั้นเสร็จสรรพกับพี่เลี้ยงเคียงสี่สาว จากปราสาทท้าวนางเดิรข้างหลัง
ขึ้นทรงวอช่อฟ้าไปหน้าวัง ลงที่นั่งสินสมุทเรือครุฑา
ออกเรือแห่แตรสังข์ประดังเสียง เรือตั้งเรียงคู่รายทั้งซ้ายขวา
ทหารให้ได้เลื่อนค่อยเคลื่อนคลา ออกมหาสมุทใหญ่คลี่ใบกาง
พวกนายท้ายหมายภาราการเวก ล้วนตัวเอกเคยสันทัดไม่ขัดขวาง
ดูแผนที่มีหนังสือคอยถือกาง ตั้งเกตทางกลางทะเลทุกเวลา ฯ

๏ ฝ่ายโฉมยงองค์อรุณรัศมี   สถิตที่แท่นทองของเชษฐา
ไม่พบพานมารดรพระบิดา   จนออกมาถึงทะเลว้าเหว่ใจ
จึงถามสี่พี่เลี้ยงอยู่เคียงอาสน์   พระบิตุราชชนนีอยู่ที่ไหน
นี่เราหลงลงมาเภตราใคร   ทำไมไม่ไปกับพระชนนี
พี่เลี้ยงนางต่างคนไส่กลแก้   ท่านเถ้าแก่ว่าให้พามารศรี
ทั้งท้าวนางต่างนำลงลำนี้   แล้วก็หนีกลับไปมิได้มา
อรุณฟังนั่งคิดว่าผิดเหลือ   ที่ร้ายเรือทรงเดชพระเชษฐา
พี่ไปถามความเขาเหล่าเสนา   นี่เภตราลำทรงพระองค์ใด
พี่เลี้ยงรับกลับออกไปนอกห้อง   ถามนายกองปืนแดงแถลงไข
ว่าลำทรงองค์โอรสยศไกร   จึงเข้าไปทูลแถลงแจ้งคดี ฯ
๏ นางตกใจไม่ทันรู้อยู่แล้วสี   เสียสติองค์สั่นนิ่งขวัญหนี
นึกสังเกตเหตุเปนขึ้นเช่นนี้   เพราะชนกชนนีให้พี่ยา
จะแอบแฝงแห่งไรไฉนหนอ   ให้แต่พอลับเนตรพระเชษฐา
นั่งสอื้นฝืนเช็ดชลนา   นึกถึงน่าโจนน้ำให้ช้ำตาย
แต่จะอยู่สู้อีกไม่หลีกเลี่ยง   สั่งพี่เลี้ยงเหล่าสุรางค์นางทั้งหลาย
จงอยู่เพื่อนเหมือนอย่าให้เราได้อาย   ดูแยบคายคอยนั่งระวังระไว
แม้ทรงเดชเชษฐามาที่นี่   อย่าลุกหนีที่ทางไปข้างไหน
แม้ครั้งนี้หนีเร้นไม่เห็นใจ   จะเหลาไม้เรียวตีไม่มีเบา
แล้วนางหยิบมีดพับไว้กับหัตถ์   มิได้ตรัสแย้มยิ้มหงอยหงิมเหงา
ยิ่งเย็นย่ำค่ำพลบยิ่งซบเซา   กำสรดเศร้าอยู่แต่ในห้องไสยา ฯ
๏ จะยกข้อหน่อนรินทร์สินสมุท   ได้นงนุชมาด้วยกันก็หรรษา
สถิตแท่นแสนสุขบายท้ายเภตรา   คอยเวลาที่จะลอบไปปลอบนาง

แต่เกรงกริ่งสิ่งเดียวด้วยเกี้ยวยาก ทั้งผีปากคิดจะจัดคอยขัดขวาง
กระบวรกระบิดมิดเม้นไม่เห็นทาง จะทำอย่างไรหนอให้งอเรา
จำจะถามความรู้เจ้าชู้ก่อน ไปผันผ่อนพูดประโลมโฉมเฉลา
แล้วตรัสสั่งนายประจำลำสำเภา หาคนเก่ามีคู่ชิดชู้เมีย
มาซักถามความเที่ยวเกี้ยวผู้หญิง เดิมพาดพิงพูดอย่างไรจึงได้เสีย
หรือมีหมอบริกรรมช่วยทำเยีย หรือคลอเคลียคลำต้องทำนองใน ฯ

๏ ฝ่ายเจ้าชู้ผู้ชายหลายประเทศ อวดวิเศษตามประสาอัชฌาไสย
บ้างทูลว่าข้าพเจ้าแอบเข้าไป จะหยอกให้หญิงรักจี้รักแร้
พอหัวร่อก็เข้ารัดกระหวัดกอด ไม่มีรอดเริดร้างไปห่างแห
บ้างทูลว่าถ้าแม้เกี้ยวไม่เหลียวแล ต้องตอแยยักคิ้วยุดนิ้วมือ
ถึงจะว่าด่าทอกอดคอติด จึงสมคิดเคยจับได้นับถือ
บ้างทูลว่าข้าสันทัดได้หัดปรือ ดีดนิ้วมือเกี้ยวผู้หญิงทิ้งปูนพลู
บีบขมับจับเขม่าหย่งเผ้าผม มียาดมหรือยานัตถุ์ไว้ทัดหู
เดินลอยชายส่ายไหล่ผู้ใดดู อยากใคร่รู้เล่นจริตรักติดใจ
แต่ล้วนเหล่าเจ้าชู้ประตูข้าง มีต่างต่างทูลความตามวิไสย
บ้างมีมนต์ดีกลเล่ห์เสน่ห์ใน กราบทูลให้แจ้งกระจัดตามสัจจา ฯ

๏ หน่อกษัตริย์ตรัสรับไม่นับถือ มันเกี้ยวดื้ออย่างประสาไม่ปรารถนา
แต่นิ่งนึกตรึกตรองถึงน้องยา จนเวลาเย็นย่ำจะค่ำพลบ
ชื่นอารมณ์ลมเฉื่อยระเรื่อยรื่น ละลอกคลื่นรายเรียบเงียบสงบ
พวกต้นหนคนงานทหารรบ ต่างจุดคบโคมรอบตามขอบเรือ
พระแต่งองค์สรงสนานน้ำกุหลาบ สำอางอาบลูบไล้ชื่นใจเหลือ
ทรงสุคนธ์ปนสุวรรณจวงจันทน์เจือ จับผิวเนื้อนวลผ่องลอององค์

ขึ้นเตียงนั่งตั้งพระฉายชม้ายส่อง ชำเลืองต้องเหลือบชายปลายขนง
นุ่งเขียนทองจองพระหัตถ์จัดประจง ตะไบทรงสีทับทิมแล้วยิ้มพราย
พระศรีดีบหยิบเสวยเลยลีลาศ เลียบประพาสพลเรือเห็นเหลือหลาย
ลมระเรื่อยเฉื่อยชื่นคลื่นก็คลาย พลางเดินกรายมาถึงห้องพระน้องยา
ค่อยย่องแฝงแสงไฟเข้าในที่ ฝูงนารีหนีออกไปนอกฝา
เห็นโฉมยงนงลักษณ์ซบพักตรา ชวาลาส่องสว่างสำอางนวล
เข้านั่งแนบแอบน้องนางร้องหวีด ขยับมีดเมินประคองของสงวน
แล้วถอยถดคดเลี่ยนเบือนกระบวร จะมากวนก่อกรรมให้จำตาย
แล้วนางแถลงแต่งธูปเทียนดอกไม้ มาตั้งไว้ขอขมาวันทาถวาย
จะเคียงคู่อยู่ไปก็ได้อาย ขอสู้ตายเสียให้พ้นคนนินทา
ได้ผิดพลั้งครั้งใดอภัยโทษ อย่าถือโกรธเลยเปนชาตวาสนา
แล้ววางพานกรานก้มบังคมลา หยิบมีดมาสินสมุทฉวยฉุดชิง
แล้วว่าชะประหลาดแท้แม่อรุณ ช่างเฉียวฉุนหุดหงิดผิดผู้หญิง
นี่แน่จ๊ะจะขอถามแต่ตามจริง โกรธแค้นสิ่งใดหรือจะต้องตาย
พระบิตุราชมาตุรงค์ก็ปลงให้ ควรหรือใจจึงมาเคียดไม่เหือดหาย
มิเมตตาปราณีแล้วพี่ชาย จะได้ตายเสียด้วยกันขยันดี ฯ
๏ นางฟังคำทำระทดกำสรดสนอง ไม่ขัดข้องคิดอางขนางหนี
เมื่ออยู่วังลังกาได้พาที กับเทวีเสาวคนธ์ทัณฑ์ทับตัว
แล้วทูลความตามซื่อเพราะถือสัตย์ จึงข้องขัดข้อนี้ไม่มีผัว
จะยอมอยู่คู่สองก็หมองมัว จะฆ่าตัวเสียให้ตายวายชีวา
แม้ทรงศักดิ์รักใคร่ขาไลยน้อง ช่วยปกครองโปรดเกศเหมือนเชษฐา
จะจงรักภักดีพระพี่ยา จงเมตตาอย่าให้น้องนี้ต้องตาย ฯ

๏ สินสมุทสุดซื้อกอดมือนิ่ง ประหลาดจริงเจียวหนอใจคอหาย
แม้ชื่นใจเห็นไม่รอดจะวอดวาย จะถือร้ายว่าเราพามาฆ่าตี
ให้คิดถึงนึกกลัวไปทั่วทิศ ชำเลืองพิศพักตร์น้องให้หมองศรี
เสียน้ำใจในอารมณ์ไม่สมประดี ไม่รู้ที่จะคิดอ่านประการใด
ดูพระนุชสุดเสียดายไม่วายเทวษ น้ำพระเนตรนั้นจะกลั้นก็ขืนไหล
สอื้นอิงพิงหมอนถอนฤทัย พลางคิดได้ด้วยปัญญาจึงพาที
ไปภาราการเวกเชษฐพระน้อง เปนคู่ครองศฤงคารตามสารศรี
แม้ข้องขัดตัดใจไม่ไยดี ทำให้พี่อับอายเพียงวายปราณ ฯ
๏ นางฟังคำร่ำว่าประสาซื่อ สุดจะถือความแค้นแสนสงสาร
จึงโอนอ่อนผ่อนตามความโบราณ แม้แต่งงารเสาวคนธ์สุมณฑา
เขายอมอยู่คู่ครองแล้วน้องรัก จะเปนอัครเรศพระเชษฐา
นางวิงวอนผ่อนผันจำนรรจา ด้วยมารยาแยบคายให้ตายใจ ฯ
๏ หน่อนรินทร์ยินดีเปนที่ยิ่ง ว่าจริงจริงนะอย่าเบือนเชือนไฉน
อันพระน้องสององค์คงปลงใจ พี่จะได้แม่อรุณแอบอุ่นทรวง
แต่เดี๋ยวนี้พี่จะขอแต่พอชื่น สำราญรื่นร่วมแท่นอย่าแหนหวง
ที่สิ่งใดได้ห้ามความทั้งปวง ไม่สามล่วงเลยจริงจริงอย่ากริ่งกลัว ฯ
๏ นางว่าถ้าจะมาอยู่เหมือนคู่ชื่น ฝ่ายคนอื่นเขาก็เห็นว่าเปนผัว
แม้เมตตาอย่าให้มีราคีมัว ขอครองตัวตามสัตย์ปฏิญาณ
จงรั้งรอพอให้หายที่ชายพักตร์ ถึงคราวรักจึงค่อยรักสมัคสมาน
พระก็รู้อยู่ว่าข้าเปนการ อย่าหักหาญให้หม่อมฉันถึงบรรไลย ฯ
๏ พระฟังคำจำตามด้วยความรัก เสียดายนักนึกน่าน้ำตาไหล
พระว่าพี่นี้จะผอมเพราะตรอมใจ หนักอะไรจะเหมือนรักหนักอุรา

อดอะไรจะเหมือนอดที่รสรัก อกจะหักเสียด้วยใจอาไลยหา
ไม่เห็นรักหนักดื้นในวิญญา จะเปนบ้าเสียเพราะรักสลักทรวง
จะรอใจไปจนสมอารมณ์รัก ทุกข์จะหนักดังคะเนคะเดหลวง
แล้วพิศพักตรลักขณาสุดาดวง ให้เหงาหง่วงหงอยจิตต์หงุดหงิดใจ
จึงว่าพี่นี้จะลาแล้วหนาน้อง อย่ามัวหมองมิ่งขวัญประหวั่นไหว
ออกจากห้องน้องยาเหลืออาไลย ถอนฤทัยเรรวนจนซวนเซ
เข้าห้องท้ายทอดกายลงกำสรด แสนสลดละนางมาห่างเห
หมายจะเชยไม่ได้ชมสมคะเน เปนกรรมเวราสร้างให้ร้างรัก
คนชาววังครั้งไรก็ได้ทุกข์ ไม่มีสุขแสนวิตกเพียงอกหัก
ดูหญิงชายฝ่ายอื่นเขาชื่นพักตร์ ต่างคนรักใคร่กันจนพันพัว
ประหลาดแท้แต่เราเกี้ยวเขาบ้าง พบแต่นางตัวดีไม่มีผัว
ยิ่งไม่ปล้ำย้ำเยงด้วยเกรงกลัว ยิ่งเล่นตัวนักกระไรเจ็บใจจริง
น่าเบื่อจิตต์คิดก็จะสึกบวช ให้มันเชวดผัวอยู่อื่ผู้หญิง
แต่ความรักหนักจิตต์เหมือนปลิดปลิ้ง อนาถนิ่งอยู่ในห้องทองบรรทม ฯ
๏ ฝ่ายเสนาข้าเฝ้าเห็นเจ้าโศก ต่างรู้โรคในอุระซึ่งสะสม
บ้างพูดกันสรรเสริญเจริญชม ผู้หญิงรมจักรเพ็ชรกูเช็ดใจ
ทำเชิงชั้นบั้นปึ่งจนถึงแผด เหมือนหนังแรดใครจะเกี้ยวเหนียวไม่ไหว
กระบวรกระบิดคิดจะมากเหมือนรากไม้ ทั้งกิ่งใบคดคอดตลอดปลาย
บ้างว่าจริงยิ่งลงมาชั้นข้าหลวง มันล่อลวงเลี้ยวลดปดใจหาย
บ้างพูดเล่นเจรจาประสาชาย ด้วยเจ้านายเศร้าสร้อยพลอยรำคาญ ฯ
๏ ฝ่ายโฉมยงองค์อรุณรัศมี คิดถึงพี่สินสมุทสุดสงสาร
ซ่วงแสนซื่อถือสัตย์ปฏิญาณ จะเกี้ยวพานพูดอะไรก็ไม่เปน

เพราะเช่นนี้อีฝรั่งจึงชังเสีย
ช่างกลัวเมียกระไรเลยไม่เคยเห็น
ไม่รู้ถดจนจากกระดากกระเด็น
เหมือนหนึ่งเช่นดาวตายน่าอายใจ
โอ้สงสารบ้านนี้พระพี่เจ้า
จะโศกเศร้ามัวหมองไม่ผ่องใส
ขอเทวัญชั้นฟ้าสุราไลย
ให้เห็นในใจหญิงทุกสิ่งอัน
ว่าชอบปลอบชอบง้อสอพลอพลอด
ถึงเง้างอดง้องอนพูดผ่อนผัน
ยิ่งซ่วนหยิกพลิกผละไม่ละกัน
เธอกระนั้นหรือจะได้ตั้งใจนึก
นางศรีกคราอาไลยอยู่ในห้อง
จนยามสองเสียงสงัดกำดัดดึก
เผยพระแกลแลมหาชลาลึก
อนาถนึกหนาวใจกระไรเลย
โอ้เช่นนี้พี่ยาจะมาอยู่
ก็ไม่สู้กลัวเจ้าตกหนาวเอ่ย
นี่อายเธอเกื้อใจด้วยไม่เคย
คิดจนเลยลืมอารมณ์ไม่สมประดี ฯ

ตอนที่ ๔๘

นางเสาวคนธ์หนี

๏ จะกลับกล่าวเจ้าภาราการะเวก
หวังภิเษกลูกรักเปนศักดิ์ศรี
ด้วยเดือนเจ็ดเสร็จพระอภัยมณี
มาบุรีเริ่มงารการวิวาห์
พอเดือนหกตกแรมตำรัสสั่ง
ให้แต่งวังที่ประทับรับวงศา
เปนสามแห่งแต่งไว้ใกล้คงคา
เสร็จลอยท่าเกี่ยวดองทั้งสองเมือง
หน่อกษัตริย์หัสไชยไปกำกับ
ทำวังรับเมืองผลึกศึกฝาเฟือง
ล้วนก่ออิฐปิดทองคูรองเรือง
มุงกระเบื้องโบกปูนทั้งพูดิน ฯ
๏ ฝ่ายนงเยาว์เสาวคนธ์วิมลโฉม
เปนทุกข์โทมนัสในฤไทยถวิล
แต่ทูตถือหนังสือมาถึงธานิน
นางทราบสิ้นศุภสารการวิวาห์

ครั้นจะอยู่สู้ต่อด้วยถือสัตย์ สุดจะขัดบิตุรงค์พระวงศา
วิบากกรรมจำหนีพระพี่ยา นางตรึกตราเตรียมการมานานครัน
คิดความลับกับกระเทยที่เคยใช้ ชื่อมาไลยมาลาบัญญาขยัน
อยู่ในวังทั้งสองพี่น้องกัน เลี้ยงเปนชั้นคนสนิทช่วยคิดการ
ให้สอนทำลำเภายาวเก้าเส้น สำหรับเล่นทะเลลึกฝึกทหาร
เลือกล้าต้าต้นหนพวกคนงาร ล้วนชำนาญนาวาในสาชล
พวกนารีที่เปนข้าทั้งห้าร้อย เคยใช้สอยการศึกได้ฝึกฝน
จะไปด้วยช่วยเจ้าเมื่อคราวจน ทั้งพวกพลขอเฝ้าตามเจ้านาย
ขนเข้าน้ำลำเลียงเสบียงไพร่ บรรทุกไว้ในเรือนั้นเหลือหลาย
กำหนดนัดจัดแจงไม่แพร่งพราย ทั้งไพร่นายพันร้อยรอคอยฟัง ฯ
๏ ฝ่ายองค์พระอภัยใช้ใบแล่น เรือแห่แหนซ้ายขวาทั้งหน้าหลัง
ทั้งทัพพระอนุชาดาประดัง ลำที่นั่งสินสมุทอยู่สุดท้าย
ได้เดือนหนึ่งถึงภาราการเวก ต้นหนเอกหยั่งดิ่งให้ทิ้งสาย
ทอดสมอรอเคียงอยู่เรียงราย เสนานายนำข่าวทูลท้าวไท ฯ
๏ ฝ่ายปิ่นปักนคราการเวก จึงสั่งเอกเสนาอัชฌาไศย
จัดเกณฑ์แห่แตรสังข์เรือตั้งไว้ เราจะไปรับกษัตริย์ขัติยวงศ์ ฯ
๏ ฝ่ายขุนนางต่างตำแหน่งจัดแจงเสร็จ พระเสด็จจรดีเข้าที่สรง
ครั้นเสร็จสรรพกับโอรสยศยง ต่างลงทรงเรือที่นั่งบัลลังก์ทอง
ไปเชิญพระอภัยเจ้าไตรจักร เรือคู่ชักดั้งกันผันผยอง
ประโคมทั้งสังข์แตรเสียงแซ่ซ้อง ทั้งฆ้องกลองก้องมาถึงธานี
ประทับท่าหน้าแพเกณฑ์แห่แหน ขุนนางแน่นแนวทางกลางวิถี
เชิญเผ่าพงศ์วงศ์กษัตริย์สวัสดิ์ มาพร้อมที่ปรางค์มาศปราสาทไชย

เชิญนั่งที่ยี่ภู่ซึ่งปูลาด ตรัสประภาษพูดจาอัชฌาไสย
ทั้งเผ่าพงศ์วงศ์พระสุริโยไทย บังคมพระอภัยศรีสุวรรณ
ด้วยอ่อนกว่าสององค์ลงเปนน้อง กษัตริย์สององวยไชยเจ้าไอศวรรย์
ส่วนสามพราหมณ์มเหษีบุตรีนั้น ต่างคำนับรับกันจำนรรจา ฯ
๏ กษัตริย์สุริโยไทยปราไสยสนอง ขอบคุณสององทรงเดชพระเชษฐา
สู้ล้าเลื่อยเหนื่อยเหน็ดเตร็ดจมา ในมรรคาข้ามสุดสมุทไท
อันเสนีรี้พลพหลทหาร ร้อนรำคาญเคืองเข็ญเปนไฉน
หรือพร้อมมูลพูลสวัสดิ์กำจัดไภย ทั้งนายไพร่พร้อมพรั่งหรือยังมา ฯ
๏ สองกษัตริย์ตรัสสนองว่ากองทัพ มาเสร็จสรรพพร้อมกันต่างหรรษา
เดชะสัตย์ปฐพีจะปรีดา ก็ต่างชลาลมคลื่นรื่นสำราญ
เหมือนจะส่งตรงมากรุงการเวก ช่วยอภิเษกสืบสมบัติพัสดุ์สถาน
แม้สามเมืองเคืองขัดขอปฏิญาณ ให้มีสารทราบด้วยจะช่วยกัน
เจ้าภาราการเวกก็รับสัตย์ ให้มนตรีตรัสชวนกันสรวลสันต์
ฝ่ายห้ามแหนแสนสุรางค์นางกำนัล ล้วนรู้ขันเชิงฉลาดราชการ
เวลาเลี้ยงเมี้ยงหมอบคอยนอบน้อม เชิญเครื่องพร้อมทั้งพระเต้าของคาวหวาน
เที่ยวถวายรายองค์พระวงศ์วาร นางอยู่งานที่เสวยล้วนเคยใช้
ช้อยจริตกริตกระหวัดปัดพระแส้ ชำเลืองแต่หางตาอัชฌาไสย
นางสำหรับขับร้องทำนองใน ก็ท้าทับขับไม้มะโหรี
ร้องสำนำทำนองพระทองหวด เสนาะสำนวนนิ้วกรีดเพลงดีดสี
ซอประสานหวานเสียงสำเนียงดี ดังดนตรีโกลาสังวาสวอน
นางสำหรับจับระบำก็ท่าบท น้อมประนตน่าเอนดูด้วยครูสอน
ใส่จริตกริตกรายถวายกร ชอ้อนอ่อนเอวองค์ตั้งเวียน

ไว้จังหวะประท้าวก้าวสกัด ประคองเกี้ยวเลี้ยวลัดฉวัดเฉวียน
ดูช้อยชดบทแบบช่างแนบเนียน เหมือนนางเขียนคิ้วค้อมลม่อมละไม
สามกษัตริย์ขัตติยวงศ์ประจงเสวย นางรำเพยพัดประคองให้ผ่องใส
ฟังขับลำคำร้องทำนองใน เพลินพระไทยทุกองค์พระวงศ์วาร
บ้างกรายกรีดดีดเพลงกระจับปี่ รับซอสี่เสียงเอกวิเวกหวาน
จนอิ่มหนำสำรวลสรวลสำราญ ดูงารการฟ้อนรำระบำบรรพ์ ฯ
๏ ฝ่ายองค์พระอภัยเห็นใกล้พลบ ลาบิ่นภพภูวไนยเจ้าไอศวรรย์
มาอยู่วังตั้งทัพลำดับกัน ศรีสุวรรณอัคเรศเกษรา
นางโฉมยงองค์อรุณรัศมี ไปอยู่ที่บิตุเรศร์หนี่เชษฐา
สินสมุทหยุดประทับอยู่พลับพลา คอยวิวาห์หวังใจจะได้พลอย
หน่อกษัตริย์หัสไชยไปอยู่ที่ สุมาลีอาไศรยให้ใช้สอย
พอพูดเล่นเห็นสองพระน้องน้อย ด้วยรักสร้อยสุวรรณจันทร์สุดา
พระบิตุราชมาตุรงค์ก็ปลงให้ แกล้งคำไม่รู้ความตามประสา
หน่อกษัตริย์จัดตุ๊กตางา ให้น้องยาหลากหลากฉากเล็กเล็ก
นางเถ้าจุกตุ๊กตาตัดผ้าถุง ให้ลูกนุ่งเหมือนหนึ่งลาวสาวเด็กเด็ก
หน่อกษัตริย์จัดแจงแต่งเปนเจ๊ก ตัวเล็กเล็กเล่นกับลาวลูกสาวนาง
แต่เปรียบเทียบเลียบและกระแซะชิด จะมอบมิตรไม่ถนัดยังขัดขวาง
พูดกับพี่ที่น้องซ้องระคาง ครั้นปลอบนางน้องที่ข้างพี่ชัง
ค้องของ้อของอนวิงวอนปลอบ จะชวนชอบชิดชมไม่สมหวัง
จนราตรีมิได้ไปที่ในวัง อยู่เล่นฟังขับร้องกับน้องยา ฯ
๏ ฝ่ายนงเยาว์เสาวคนธ์วิมลสมร จะจำจรจากประเทศหนี่เชษฐา
คิดอาไลยในพระอนุชา ทั้งบิดามารดรจะร้อนรน

ครั้นจะอยู่บุรีร่วมภิเษก ไม่เป็นเอกอายหญิงชาวสิงหล
ยิ่งตรึกตราอาวรณ์ยิ่งร้อนรน สายสุชลเนตรนางลงพร่างพราย
เพราะเพลงยาวคราวลังกาเก็บมาไว้ อ่านที่ไรแค้นเคืองไม่เหือดหาย
เป็นมนุษย์สุดจะรับความอับอาย ไปสู่ตายเสียให้พ้นคนนินทา
จึงตรัสสั่งทั้งหลายฝ่ายข้าหลวง ให้ทั้งปวงปิดความใครถามหา
บอกว่าเราเข้าบำเพ็ญภาวนา ไม่พูดจากว่าจะเสร็จสักเจ็ดวัน
แล้วเขียนคำอำลาขอมาโทษ ตามประโยชน์อยากจะใคร่ไปสวรรค์
กับเพลงยาวคราวลังกาเก็บมานั้น ไว้บนบรรจถรณ์สถิตปิดทวาร
สลักในใส่ซ้ำพอค่ำพลบ ค่อยหลีกหลบลงปราสาทราชฐาน
กับพวกหญิงสิงห์ทรงของนงคราญ ออกไปชานชายทะเลลงเภตรา
ให้ใช้ใบไปทางทิศพายัพ ออกลึกลับลำเดียวเปลี่ยวหนักหนา
หมายจะเข้าอ่าวสินธุ์มิตถิลา สายลงตายมนาแนวสาชล
ด้วยโฉมยงทรงเพียรเรียนตำหรับ ได้ฉบับโลกเชษฐแจ้งเหตุผล
ดูแผนที่มีสังเกตเขตตำบล กับพวกพลพันร้อยแล่นลอยไป ฯ
๏ จะกลับกล่าวเจ้าภาราการะเวก จวนอภิเษกฤกษ์แรมอันแจ่มใส
แต่บุตรีศรีสวัสดิ์กับหัสไชย ไปไหนไม่เห็นหายหลายเวลา
มเหษีอัญชลีสนองถ้อย พระหน่อน้อยนั้นเห็นรักเขาหนักหนา
ไปสิงสู่อยู่ที่น้องสองสุดา ไม่เข้ามาในวังกำลังเพลิน
อันบุตรีมิได้ออกข้างนอกห้อง เห็นท่าน้องนั้นจะอายระคายเขิน
แต่ทัพกลับกับพี่ที่สะเทิน เรียนเจริญบำเพ็ญเห็นเคร่งครัน
แล้วสั่งเหล่าสาวใช้ให้ไปหา มาทูลว่าห้ามกำกับกันขับขัน
ปิดทวารบานบังเสียทั้งวัน เข้าผลักดันดูข้างในก็ใส่ดาน

พระบิตุรงค์ทรงพระสรวลว่าครวญใคร่ เห็นน้ำใจเจ้าสาวจะร้าวฉาน
หน่อยจะคิดบิดเบือนให้เลื่อนงาร ไปว่าขานเกลี่ยไกล่เสียให้ดี
นางคำนับรับรสพจนาท มาปราสาทพระธิดามารศรี
ผลักทวารบานคิดเห็นผิดที่ ให้หาพี่เลี้ยงทั้งหลายก็หายไป
เห็นผิดอย่างนางกษัตริย์จึงตรัสสั่ง ให้ชาวคลังเปิดทวารถูกดานไข
สลักเลื่อนเคลื่อนคล่องเข้าห้องใน ไม่เห็นใครในปราสาทประหลาดนัก
ดูบนที่มีหนังสือหยิบถืออ่าน ได้ทราบสารแสนวิตกเพียงอกหัก
จะเษกลูกปลูกฝังกำลังรัก มาลับพักตรหนีหายไปหลายวัน
วิบากกรรมจำเปนไม่เว้นว่าง ให้อ้างว้างวิญญาเพียงอาสัญ
ระทวยองค์ลงบนที่บุตรีนั้น สิ้นอันอ่อนซบสลบไป ฯ
๏ ฝ่ายแสนสาวท้าวนางต่างเข้าแก้ เห็นนิ่งแน่จึงว่ากรรมจะทำไฉน
ไปทูลท้าวเจ้านครร้อนฤทัย เสด็จไปสู่ปราสาทราชบุตรี
เข้าเคียงนางข้างแท่นเห็นแผ่นกระดาษ ภูมินาถนั้นอ่านดูสารศรี
ทราบพระทัยในอารมณ์ไม่สมประดี มิรู้ที่คิดอ่านประการใด
ทั้งเกี่ยวดองสองเมืองมาเนื่องแน่น ความอายแสนสุดจิตต์คิดไฉน
สงสารท้าวหาวหวอดทอดฤทัย สลบไปเปนครู่ไม่รู้องค์ ฯ
๏ พวกผู้หญิงวิ่งเพรียกร้องเรียกหมอ ให้ผูกคอกรมวังกำลังหลง
บ้างไปทูลพระโอรสยศยง ทราบถึงองค์พระอภัยไหววิญญา
ชวนพระน้องสองพระมเหษี ทั้งบุตรีพร้อมหมดโอรสา
ตามกษัตริย์หัสไชยรีบไคลคลา ขึ้นมหาปรางค์ทองเข้าห้องกลาง
พอสององค์ทรงฟื้นลุกขึ้นนั่ง เห็นพร้อมพรั่งเกี่ยวดองยิ่งหมองหมาง
ท้าวถวายฉายมือหนังสือนาง ให้อ่านกลางสุริยวงศ์พงศ์ประยูร ฯ

๏ ข้าพเจ้าเสาวคนธ์วิมลสมร ขอถึงกราบบื้นบดินทร์สูร
ซึ่งพระองค์ทรงพระอนุกูล จะเพิ่มพูลอภิเษกเปนเอกองค์
ถายฝรั่งลังกาเหมือนข้าชั่ว ไปชิงผัวเขามาตามความประสงค์
จึงจำลาฝ่าพระบาทญาติวงศ์ ไปเที่ยวทรงศีลวัตรตามศรัทธา
เปนอันขาดชาตินี้ไม่มีคู่ จะบวชสู่สุขสวรรค์ให้หรรษา
ด้วยเพลงยาวคราวครั้งเมืองลังกา เหมือนศัสตราตรึงประจำให้ช้ำใจ
ขอพระองค์จงลดอนุญาต อย่ากริ้วกราดเคลือบแคลงแหนงไฉน
แม้พระพี่มีคู่แล้วรู้ไป จึงจะได้คืนมาเยี่ยมธานี
อย่าควรคิดติดตามด้วยความยาก จงบริจาคให้ลูกถือเปนฤๅษี
ขอพระคุณมุลิกาฝ่าธุลี จงเปรมปรีดิ์โปรดช่วยอำนวยพร ฯ
๏ พอจบคำซ้ำให้อ่านสารฝรั่ง ต่างทรงฟังศุภลักษณ์ในอักษร
ว่าสารศรีพี่ยาสุดสาคร เจริญพรโฉมเฉลาเสาวคนธ์
เมื่อแรกเริ่มเดิมทีเราพี่น้อง หมายจะครองความรักเปนพักผล
บุญหาไม่ให้พี่จากนิรมล เปนต่างคนขาดกันแต่วันมา
เดี๋ยวนี้พี่มีคู่ที่ชูชื่น อันหญิงอื่นตัดขาดไม่ปราถนา
ซึ่งน้องตามข้ามฝั่งมาลังกา พระบิดาจะให้อยู่เปนคู่ครอง
เดี๋ยวนี้เราเข้ารีตฝรั่งแล้ว จึงคลาศแคล้วเสาวคนธ์อย่าหม่นหมอง
จะรับเจ้าเข้าไปเลี้ยงเคียงประคอง ฝรั่งต้องเมียห้ามบอกตามจริง
จึงออกมาหาให้พบประสบพักตร์ พอสมรักร่วมห้องแม่น้องหญิง
จงกลับหลังยังนครอย่าวอนวิง อุส่าห์นิ่งนอนอยู่ในบุรี
คงได้คู่สู่ชอหน่อกษัตริย์ ครองสมบัติการเวกภิเษกศรี
นี่เปนหญิงวิ่งมาเหมือนกาลี จะไม่มีใครสู่เปนคู่ครอง

หรือรักเราเจ้าไม่กลับจะรับเลี้ยง อย่าทุ่มเถียงทเลาะเขาเปนเจ้าของ
จงวันทาลาลี่เปนที่รอง จะเลี้ยงลองไว้สักครั้งที่ลังกา ฯ
๏ พอจบเรื่องเคืองจิตต์พระบิตุเรศร์ จึงว่าเหตุนิดหนึ่งมาหึงสา
หนังสือนี้อดวันใช้ปัญญา ประดิษฐ์แต่งแกล้งว่าสุดสาคร
แต่ลูกเราเฉาโฉดหลงโกรธขึ้ง ไม่รู้ถึงกลศึกที่ฝึกสอน
มาปลดเปลื้องเคืองขัดถึงตัดรอน จะง้องอนเอามาไว้ทำไมมี
สู้กล่อมเกลี้ยงเลี้ยงลูกจะปลูกฝั้ง ว่าไม่ฟังแล้วมิหนำยังซ้ำหนี
ให้เสียงารการค้างถึงอย่างนี้ ก็เสียที่เลี้ยงไว้จนใหญ่มา ฯ
๏ พระอภัยให้ระทดกำสรดเศร้า สงสารเสาวคนธ์น้อยละห้อยหา
ทั้งพระน้องสองนางต่างโศกา เวทนานงเยาว์เสาวคนธ์
จึงทูลท้าวเจ้าภาราการเวก จะอภิเษกศรีสวัสดิ์ยังขัดสน
ซึ่งบุตรีหนีไปกับไพร่พล เพราะอายคนขอจงโปรดที่โทษทัณฑ์
จะตามหาว่ากล่าวค่อยน้าวโน้ม ปลอบประโลมทรามไวยมาไอศวรรย์
ถึงเร็วช้ากว่าจะได้พร้อมใจกัน ไม่เคียดฉันท์โฉมเฉลายังเยาว์ความ
ไว้ธุระจะขอลาพาพระน้อง รีบยกกองทัพไปเที่ยวไต่ถาม
แม้โฉมตรูอยู่ไหนจะไปตาม ให้ได้ทรามสวาทมายังธานี
ขอพระองค์ทรงพระอนุญาต อย่ากริ้วกราดโกรธามารศรี
จะสืบวงศ์พงศ์กษัตริย์สวัสดิ์ ไม่ราคีเคืองระคางที่ค้างงาร ฯ
๏ กษัตริย์สุริโยไทยได้สดับ น้อมคำนับรับสุนทรด้วยอ่อนหวาน
ซึ่งทรงธรรม์กรุณาบัญชาการ กระหม่อมฉานมิได้ขัดพระอัชฌา
จะทำตามพระประสงค์จำนงสนอง ด้วยหวังสองทรงเดชเปนเชษฐา
แม้ตามไปได้องค์ธิดามา จะวิวาห์เษกสองให้ครองกัน ฯ

๏ สุดสาครถอนสอื้นสู้ฝืนพักตร์ ทูลทรงศักดิ์ตามจริงทุกสิ่งสรรพ์
อันหนังสือคืออีลาลีวัน กระหม่อมฉันมิได้ทราบที่หยาบคาย
เพราะเหตุนี้ศรีสวัสดิ์จึงขัดข้อง เปนกรรมของลูกจึงช้ำระส่ำระสาย
แม้นังเยาวเล่าแจ้งให้แพร่งพราย มันหยาบคายควรว่าจะฆ่าตี
นี่ทรามไวยไม่แถลงให้แจ้งเรื่อง มาขัดเคืองคิดอย่างขนางหนี
ด้วยสาราน่าแค้นแสนทวี เหตุทั้งนี้ก็เพราะลูกต้องลูกมนต์
พลอยพระน้องข้องขัดต้องพลัดพราก จะลำบากทางทะเลระเหระหน
ขอกราบบังคมลาฝ่ายุคล ไปตามจนจะได้พบประสบกัน
แล้วจะฆ่าลาลีเอาศีร์ษะ มาให้พระน้องหญิงเห็นจริงฉัน
ยิ่งฉุนแค้นแสนเสียดายทั้งอายครัน สอื้นอั้นอ่อนซบสลบไป ฯ
๏ พระบิตุราชมาตุรงค์พงศ์กษัตริย์ เห็นอั้นอัดนิ่งแน่เข้าแก้ไข
ค่อยฟื้นกายฝ่ายพระสุริโยไทย จึงเกลี่ยไกล่ตรัสว่าสุดสาคร
อย่าโกรธาฝรั่งทำหนังสือ ไม่รู้หรือลูกศึกเขาฝึกสอน
น้องสาวเจ้าเฉาโฉดถือโทษกรณ์ บัญญัติอ่อนกว่าอีลาลีวัน
อย่าเพ่อคิดติดตามคอยถามข่าว ได้เรื่องราวมั่นหมายจึงฝ่ายผัน
อันฝรั่งลังกาอย่าฆ่าฟัน เสียสัตย์ธรรม์ทศพิธผิดโบราณ ฯ
๏ สุดสาครร้อนอกวิตกนัก ด้วยน้องรักร้างเชษฐ์นิเวศน์สถาน
จึงทูลความตามใจอาไลยลาญ ลูกส่งสารแสนสุดด้วยนุชน้อง
แม้พบปะจะได้ให้ความสัตย์ ศรีสวัสดิ์จะสว่างที่หมางหมอง
ประการหนึ่งถึงมิอยู่เปนคู่ครอง เปนพี่น้องอยู่ด้วยกันจนวันตาย
ได้พบเห็นเย็นเช้าเคยเฝ้าแหน ลูกสุดแสนอาไลยจิตต์ใจหาย
ขืนให้อยู่แล้วอุระจะทลาย พลางฟูมฟายชลนาร่ำพาที

โอ้น้องเอ๋ยเคยเห็นทุกเย็นเช้า จะเปลี่ยวเปล่าวิญญามารศรี
ทั้งเปนหญิงทิ้งคว้างเสียอย่างนี้ จะรู้ที่ผินหน้าไปหาใคร ฯ
๏ พระบิดุราชมาตุรงค์ต่างส่งสาร ทั้งวงศ์วารเวทนาน้ำตาไหล
วิบากกรรมจำจะปละสละไป จึงสั่งให้โหรทายทำนายนาง
โหรชำระพระชาตาชิดาท้าว เห็นจวบคราวเคราะห์วิบัติจึงขัดขวาง
จึงทูลความตามดีถีต้องศรียางค์ ว่าไปทางทิศพายัพจะลับนาน
แม้ตามไปในคำราว่าจะพบ แต่เกลื่อนกลบกลับกลายหลายสถาน
ต่อสิบสี่ปีเศษสังเกตกาล เยาวมาลย์จึงจะมาอยู่ธานี ฯ
๏ กรุงกษัตริย์ตรัสว่าถ้าเช่นนั้น แต่งกำปั่นไปเที่ยวหามารศรี
สุดสาครวอนว่าจะช้าที ลูกจะขี่แต่พระยาม้ามังกร
ไปตามนางกลางชลามหรณพ กว่าจะพบพุ่มพวงดวงสมร
เห็นท้าวนิ่งกริ่งใจมิให้จร ชลีกรกราบก้มบังคมลา
ไปแต่งองค์ทรงไม้ท้าวของดาบส น้อมประนตนึกพระคุณอุ่นเกศา
แล้วรีบออกนอกวังไม่รั้งรา ขึ้นทรงม้าที่นั่งนิลมังกร
หมายพายัพขับใหญ่วิ่งไวว่อง ระเริงร้องเร็วรีบโถมถีบถอน
ถึงหาดทรายชายชลาลงสาคร อัสดรโดดน้ำด้วยกำลัง
ประเดี๋ยวเดียวเหลียวกลับลับประเทศ ทุกข์เทวษหวั่นทรวงเปนห่วงหลัง
เห็นแต่ปลาสาชลกับวลวัง อุตส่าห์ตั้งตามสำเภาเสาวคนธ์ ฯ
๏ หน่อนรินทร์สินสมุทก็สุดเศร้า แต่หมอบเฝ้าฟังระหัสเห็นขัดสน
หมายว่าน้องสองสมรเขาผ่อนปรน จะพลอยพ้นทุกข์ด้วยถึงบ้วยการ
เขาช้ำเปนเช่นนี้แล้วที่ไหน เราจะได้ร่วมรักสมัครสมาน
จะคิดถือถือสัตย์ปฏิญาณ เหลือรำคาญคิดถนอมยิ่งตรอมตรม

คุยรุณฉุนเฉียวเสียวสวาท ใจจะขาดเสียด้วยรักที่หมักหมม
กำเริบโรคโศกสะอื้นฝืนอารมณ์ จนเปนลมจับนิ่งไม่ติงกาย ฯ
๏ สามกษัตริย์อัศจรรย์ให้หวั่นหวาด เห็นหน่อนาถนิ่งไปก็ใจหาย
ช่วยแก้ไขพอค่อยทรงดำรงกาย แกล้งอุบายบ่นว่าเคยมาพบ
ผู้ที่นั่งทั้งปราสาทประหลาดนัก หมายว่ารักเสาวคนธ์จนสลบ
ทั้งหัสไชยในอุราให้ปรารภ กรรแสงซบโศกถึงพี่ยา
ทั้งอาไลยในลูกสาวเจ้าผลึก จวนสมนึกจะได้ชิดกนิษฐา
จะเหิรห่างร้างรักไปนครา ยิ่งโศกาตรอมจิตต์ดังพิษปืน
ทั้งพงศ์เผ่าเศร้าหมองจนฆ้องย่ำ ต่างกลืนกล้ำกรรแสงสู้แขงขืน
หน่อกษัตริย์หัสไชยมิใคร่ฟื้น สะอึกสะอื้นอึดอัดยังยืดยาว
เพราะรักหญิงจริงจังคนทั้งนั้น ว่าโศกศัลย์โศกถึงพี่สาว
ฝ่ายองค์พระอภัยทูลไทท้าว พรุ่งนี้เช้าฉันจะใช้ใบเภตรา
ขอพระองค์จงสำราญผ่านสมบัติ ไม่เคืองขัดคิดคงเปนวงศา
สามกษัตริย์ตรัสไว้อาไลยลา แล้วลงมาที่ประทับหยุดยับยั้ง ฯ
๏ กษัตริย์สุริโยไทยตามไปส่ง พร้อมพระวงศ์อวยไชยดังใจหวัง
จนดึกดื่นคืนเขตนิเวศน์วัง ยังรอรั้งอยู่แต่พระหัสไชย
ค่อยสั่งสองน้องน้อยละห้อยละเหี่ย ต่างสั่งเสียเศร้าหมองไม่ผ่องใส
นางให้ลูกตุ๊กตากับผ้าสไบ พระหัสไชยให้แหวนทดแทนกัน ฯ
๏ ส่วนสุวรรณมาลีศรีสวัสดิ์ เห็นหน่อกษัตริย์สินสมุทสุดโศกศัลย์
ต่อจะไม่ได้เขาเปล่าทั้งนั้น มาด้วยกันที่เดียวกรรมทำอย่างไร
เห็นท่าทางนางจะลวงแกล้งหน่วงเหนี่ยว ไม่รู้เกี้ยวก็ไม่ต้องดอกหรือไฉน
ช่างโง่งงสงสารรำคาญใจ จำจะไปสอนศึกษาเปนอาจารย์

จึงลงลำกำปั่นสินสมุท เห็นอยู่สุดท้ายเภตราน่าสงสาร
เข้าห้องแนบแอบโอรสแล้วพจมาน พ่อรำคาญขัดขวางเปนอย่างไร
หรือทุกข์โศกโรคร้อนมานอนนิ่ง บอกจริงจริงเถิดนะแม่จะแก้ไข
ความรักเจ้าเท่าชีวิตเปนจิตต์ใจ เห็นหม่นไหม้แม่นี้ไม่มีสบาย
ไม่อยู่ห้องน้องสาวหรือร้าวฉาน จงแจ้งการเถิดจะให้เหมือนใจหมาย
สินสมุทซุดคำนับแล้วกลับอาย แต่ก้มกายแกะเล็บนิ่กเจ็บใจ
จะมิทูลมูลความแต่ตามซื่อ กี่สุดมือมิได้ชิดพิสมัย
แต่ยิ้มเยื้อนเอื้อนอิ้งตลิ่งตะไล อยากใคร่ได้แยบยนต์ของชนนี
จึงทูลพ้องน้องรักที่หนักหน่วง ว่าอามส่วงแล้วก็เห็นจะเปนผี
ข้อนวอนเขาเท่าไรไม่ไยดี เหตุทั้งนี้วาสนาลูกอาภัพ
แต่กลางวันนั้นจะไปปราไสยบ้าง ก็เมินหมางมัวหมองปิดห้องหับ
แรกลงเรืออยู่แต่สองในห้องลับ นวยนี่ดพับมาจะขอเชือดคอเอง
ถ้าขืนทำจำตายไปภายหน้า ก็จะว่าลูกรักหักข่มเหง
จึงหนีนอนซ่อนตัวด้วยกลัวเกรง เห็นสุดเพลงที่จะปลอบให้ชอบที ฯ

๏ นางฟังคำรำพรรณกลั้นพระสรวล ทำเบือนบ้วนโอษฐ์เสเสวยพระศรี
จะแนะให้ไม่ถนัดเปนสตรี แกล้งพาทีซักทำเนียบมาเปรียบปราย
อันวิไสยใจจริงหญิงมนุษย์ รักบุรุษสุดรักสมัคหมาย
ซึ่งมารยาพาทีเพราะมีอาย เขาไม่ตายจริงดอกบอกให้รู้
ด้วยรุ่นราวสาวแส้แล้วแต่แรก เปรียบเหมือนแซกคิดเคียดด้วยเกลียดหมู
ต่อเมื่อไรได้เปนเหมือนเช่นชู้ จึงกลับรู้รักชายถวายตัว
อรุณเขาเจ้ากระบวรสำนวนมาก ทั้งผีปากคารมจะข่มผัว
ถ้าที่หลังฟังแม่ว่าเถิดอย่ากลัว เข้าถึงตัวแล้วไม่ตายสบายใจ

ถ้าแม้น้องของพ่อม้วยลงด้วยรัก แม่นี้จักไปช่วยรับที่ปรับไหม
แล้วเสสรวลจวนเวลาจะคลาไคล นางกลับไปสู่พลับพลาพระสามี
เห็นกษัตริย์หัสไชยยังไม่กลับ นั่งพูดกับพี่น้องทั้งสองศรี
รักลูกเขยเลยมานั่งพาที ขนนี้นี้จะลาพ่อคลาไคล
พระลูกน้อยค่อยอยู่อย่ารู้โรค จงดับโศกเศร้าหมองให้ผ่องใส
ร่ำลึกถึงจึงทูลลาบิคาไป หาแม่ได้เล่นกับน้องทั้งสองรา
แต่เดี๋ยวนี้พี่นางไปกลางสมุท มิได้หยุดยั้งจะตามเที่ยวถามหา
พลางจูบหลังสั่งสอนกลืนน้ำตา พอเวลาย่ำสามยามประโคม ฯ
๏ ได้ฤกษ์ดีศรีสุวรรณให้ลั่นฆ้อง เสียงแซ่ซ้องสังข์แตรพลแห่โหม
ตั้งให้รับทัพศึกเสียงครึกโครม พระชวนโฉมธิดาสุมาลี
ออกลำทรงหงส์บินฝ่ายสินสมุท ออกเรือครุฑรับสองกลัวน้องหนี
ทั้งสองทัพรับให้เสียงโยธี ปรูพี่เพียงจะคว่ำจะทำลาย
พอออกจากปากน้ำเกณฑ์กำปั่น ให้แยกกันไปทุกทิศเหมือนคิดหมาย
พระอนุชาลาแล่นแสนสบาย ไปฝั่งฝ่ายรมจักรนครา
พระอภัยให้แล่นตามแผนนอก ต่างตัดออกลึกรายไปฝ่ายขวา
พระทรงส่องกล้องส่ว่างกลางคงคา เหมือนต่อตาช่วงโชติสามโยชน์ยาว
แลเขม้นเห็นรอบทั้งขอบเขต สาคเรศเรือใช้ใบขาวขาว
พบลูกค้ามาทุกเมืองถามเรื่องราว ไม่ได้ข่าวเลยมาในสาคร ฯ
๏ ฝ่ายพระหน่อวรนาถราชบุตร์ สินสมุทตั้งแต่พระแม่สอน
ค่อยคิดเห็นเล่นสนุกไม่ทุกข์ร้อน ร้องละคอนเมื่ออิเหนาเข้ามะละกา
พระอุ้มองค์นงลักษณ์ใส่ตักไว้ ชี้ชวนให้ศรีสวัสดิ์ชมมัจฉา
หนุ่มน้อยน้อยคอยรับทับรำนา ค่อยช้าช้าเฉื่อยเสียงสำเนียงนวล

แล้วลืมองค์หลงร้องว่าน้องเอ่ย อยากใคร่เชยชื่นอารมณ์เมื่อลมหวล
ได้นั่งตักสักที่จะขี้ขวน ชมแต่ล้วนเหล่าปลาในวาริน
แล้วรู้สึกนึกอายแปลงปลายบท เปนพระรถชมส่วนหวลถวิล
พลางดีทับขับเพลงบันเลงพิณ จนพลบสิ้นสุริยงลับคงคา
ดาวสว่างกลางคืนทั้งคลื่นเงียบ ดูเรือเรียบแล่นรายทั้งซ้ายขวา
พระแต่งองค์ทรงชลสุคนธา ลีลามาเข้าห้องพระน้องนาง
ขึ้นนั่งเคียงเคียงองค์นางนงลักษณ์ ยิ้มพยักคนสนิทไม่กีดขวาง
รับขวัญน้องลองลูบพระปฤษฎางค์ นางข่วนพลางผลักพลิกซ้ำหยิกตี
แล้วว่าเบื่อเมื่อสัญญาว่าเปนแน่ สุดแล้วแต่นุชน้องทั้งสองศรี
เขายอมกันฉันจะได้รับไมตรี นี่เขาหนีไปเสียแล้วเปนแคล้วกัน
ยังกลับมาหาสู่ท่าจู้จี้ ประเดี๋ยวนี้ก็ได้วุ่นจะหุนหัน
มาทำเทียมเลียมเล่นเหมือนเช่นนั้น ผิดก็ฉันเชือดคอให้มรณา ฯ
๏ พระยิ้มเยาะเคราะห์กรรมก็จำต้อง ไม่รู้หรือว่าพี่รักนั้นหนักหนา
ถึงพระน้องสองศรีหนีวิวาห์ เจ้าสัญญาว่าจะยอมให้พร้อมใจ
จริงไหมเล่าเจ้าว่าต่อหน้าพี่ พยานมีแม่นแท้อย่าแก้ไข
จะคอยน้องสองรายอยู่ว่าไร เมื่อพี่ได้แต่งการประทานน้อง
มิเคียงคู่อยู่ตามความรับสั่ง เหมือนชิงชังจึงไม่ชมประสมสอง
จะเคืองขัดอัธยาฝ่าละออง จึงจำต้องตามรับสั่งไม่พึงกัน ฯ
๏ นางนิ่งนั่งฟังพระพี่ฝีปาก คิดขึ้นมากว่าแต่ก่อนรู้ผ่อนผัน
หรือใครสอนวอนว่าสารพรรณ อัศจรรย์จำจะลวงดูท่วงที
ซึ่งโปรดให้ใช่จะสั่งให้สังวาส ให้รับราชกิจการผ่านกรุงศรี
จึงต้องตามความรับสั่งมาดังนี้ หมายพระพี่คงจะไม่ทำไมน้อง

ถ้าขืนคิดชิดเชื้อเหมือนรับสั่ง ห้ามไม่ฟังแล้วก็จะทูลฉลอง
อย่าเลี้ยมล่อคลอเคลียใช่เมียรอง ฉันเปนน้องไม่ใช่อย่างนางยุพา ฯ

๏ สินสมุทพูดคล่องว่าน้องแก้ว พี่ทั้งแล้วลูกฝรั่งชังน้ำหน้า
จะเชยชมสมสองกับน้องยา อย่าขืนว่ารักฝรั่งเหมือนอย่างนี้
จะใคร่ให้ประจักษ์ว่ารักสุด ตรงพระนุชคู่เสน่ห์มเหษี
มีรับสั่งทั้งชนกชนนี พระไอยกีไอยกาส่งมาเรือ
ให้จูบกอดยอดหญิงจริงนะน้อง พี่ก็ต้องตามคำไม่ล้ำเหลือ
ผลางอิงแอบแนบสนิทท่าชิดเชื้อ แม่ไม่เชื่อทูลถามเถิดทรามวัย
จงโอนอ่อนผ่อนตามความรับสั่ง ผลางลูบหลังนงลักษณ์นางผลักไส
เออพระพี่นี่ข่มเหงไม่เกรงใจ มาลูบไล้เลียมทำให้ช้ำมือ
หมายว่าพี่ที่พึ่งเหมือนหนึ่งพี่ ไม่ปรานีน้องแก้วแน่แล้วหรือ
จะสู้ตายวายชนม์ให้คนลือ ทำเยื้อนมือหยิบมีดจะกรีดคอ
สินสมุทยุดแย่งแล้วแกล้งลูบ แต่ถูกจูบนิดก็เดือดจะเชือดคอ
ไว้ค่อยตายภายหลังจงรั้งรอ เที่ยวนี้ซื่อความผิดยังคิดพัน
ไม่อ่อนน้อมยอมตามความรับสั่ง พี่ก็ยังจะมิให้เจ้าไปสวรรค์
แม้จะใคร่ได้ตายง่ายง่ายนั้น จงผ่อนผันพอได้หว่านเปนว่านเครือ
ให้สำเร็จเสร็จสรรพข้อรับสั่ง แล้วที่หลังจึงค่อยตายสบายเหลือ
แล้วพาดพิงอิงแอบอุ้มแนบเนื้อ นางว่าเบื่อเบือนหยิกทำพลิกแพลง
ทั้งข่วนผลักสักเท่าไรก็ไม่เจ็บ จนเสียเล็บหักหมดกำสรดกรรแสง
พระสวมสอดกอดกระหวัดนางวัดแวง จนสิ้นแรงอ่อนพับนิ่งหลับตา
พระกอดเกยเชยปรางถึงอย่างยอด เสียงฟอดฟอดเพิ่นซ้ายแล้วย้ายขวา
ถนอมแนบแอบอรุณอุ่นอุรา เหมือนสายฟ้าแลบรอบขอบทะเล

สลาตันดั้นพัดกึกเสียงครึกครื้น โครงเครงคลื่นโคนดันกำปั้นเห
กลับท้ายหกผกโผนดังโยนเปล ปลาวิงทะเลลอยเกลือกทั้งเงือกงู
ช้างในน้ำดำดั้นไล่ชนเงือก ตะงาเกลือกเสียกลอกกระบอกหู
นาคราชผาดผยองพ่นฟองฟู เสียงสู้สู้ส่ายฝนปนน้ำเค็ม
สำเภาโยงโคลงเคลงเซย่งโซยด ถลึงโลดเลี้ยวท้ายตามปลายเข็ม
ถูกคลื่นสาดสายพ้ำลงคาเค็ม ต้องและเล็มแล่นกระดึดด้วยมืดมัว
เมื่อเดิมทีพี่น้องร่วมห้องหับ แล้วก็กลับได้เสียเปนเมียผัว
นางน้องสาวคราวอ่อนวอนฝากตัว ฉันได้ชั่วดีด้วยช่วยเอ็นดู
อย่าทิ้งขว้างร้างเสียมีเมียอื่น ทั้งอย่าคืนไปที่เคยเสวยหมู
สินสมุทสุดอุ่นคิดคุณครู คราวนี้รู้ฤทธิ์ผู้หญิงไม่วิงวอน
แม้พบปะแล้วประเดี๋ยวเกี้ยวสำเร็จ ก็ถเม็ดมีอยู่เหมือนครูสอน
ถ้าพบปะอนุชาสุดสาคร จะบอกหลอนเสียให้รู้เชิงชู้เชย
แล้วชมโฉมโลมลูบเฝ้าจูบกอด พี่ไม่ทอดทิ้งแล้วน้องแก้วเอ่ย
เนื้อละมุนอุ่นใจกระไรเลย ต่างชื่นเชยชิดเสียดเบียดกระแซะ
นาสิกสูดพูดหยอกว่าดอกไม้ ไม่ขืนใจเหมือนหนังเนื้อเจือกระแจะ
พระแนบเน้นเคล้นไคล้เฝ้าไค้แคะ ปเถาะปแถะโลมเล้าคลึงเคล้ากัน ฯ
๏ อันหว่างทางถ้ากล่าวจะยาวเรื่อง ไปถึงเมืองเสียเถิดท่านอ่านขยัน
ฝ่ายองค์พระอภัยมณีศรีสุวรรณ เกณฑ์กำปั้นไปทุกทิศเที่ยวติดตาม ฯ

ตอนที่ ๔๙

นางเสาวคนธ์แปลงเปนฤๅษี

๑ ฝ่ายนงเยาว์เสาวคนธ์ขวัญมิ่ง　　เปนยอดหญิงเจนศึกไม่นึกขาม
นางแปลงองค์ทรงสำอางเหมือนอย่างพราหมณ์　กับคนตามพันร้อยแล่นลอยไป
ถึงน้ำเชี่ยวเที่ยวโดยโชยคลื่น　　เสียงครื้นครื้นโตเท่าภูเขาใหญ่
ทุกเช้าเย็นเห็นแต่เมฆวิเวกใจ　　นางอยู่ในฉากฉายท้ายเภตรา
เผยพระแกลแลเหลียวให้เปลี่ยวจิตต์　　ดูทั่วทิศล้วนทะเลกับเวหา
หวลรำลึกตรึกตรองถึงน้องยา　　พระบิดามารดรจะร้อนทรวง
ต้องเสียงารการวิวาห์จะว้าวุ่น　　คงเคืองขุ่นไปทั้งในวังหลวง
อีกไพร่ฟ้าข้าแผ่นดินสิ้นทั้งปวง　　จะเหงาง่วงเงียบเชียบยะเยียบเย็น
โอ้ยามนี้มีแต่จะแลลับ　　มิได้กลับพานพบประสบเห็น
วิบากกรรมจำพรากกระดากกระเดิน　　จะบวชเปนดาบสสู้อดออม
นางโศกาอาดูรพูดเหวย　　ได้เคือนเคยโศกซูบจนรูปผอม
พวกพี่เลี้ยงเคียงบัลลังก์อยู่พรั่งพร้อม　　บดยาหอมให้เสวยเชยชะโลม
แล้วชวนดีดสีพาทย์ระนาดฆ้อง　　บ้างรับร้องรวยรินให้ชื่นโฉม
จนเข้าเขตภาราวาหุโลม　　ทางขึ้นโรมวิไสยเมืองใหญ่พราหมณ์
เห็นเกาะเพลิงเริงแรงแสงสว่าง　　ตกอยู่กลางเกาะเองน่าเกรงขาม
ดินติงขรล่อนโล่งพลุ่งโพลงพลาม　　ยาวสักสามสิบเส้นล้วนเปนไฟ
จึงดูแดนแผนที่มีหนังสือ　　ว่าเกาะชื่อชุมเพลิงเชิงไศล
มีเรื่องราวกล่าวแถลงให้แจ้งใจ　　ว่าเกาะใหญ่พระยานาคมีมากมาย
ขึ้นพ่นพิษฤทธิเริงดังเพลิงพลุ่ง　　เปนควันพุ่งฟ้าดินสิ้นทั้งหลาย
ถูกเทวาสารพัดสิงห์สัตว์ตาย　　พระนารายณ์รู้เรื่องเปลืองอาดูร

มาปิดปล่องช่องชวากที่นาคผุด ถอนพิษภุชงค์ร้ายให้หายสูญ
เหลือเปลวปล่งตรงปล่องเหมือนกองกูณฑ์ เปนไฟฟุนลักเท่าเขาคีริน ฯ

๏ นางอ่านคู่รู้โฉลกโลกเชษฐ ที่เขาเขตขวางแควกระแสสินธุ์
ว่าไหลมาแต่สวรรค์ชั้นพระอินทร์ ผู้ใดกินแก้บาปอาบก็ดี
ตายจะได้ไปกำเนิดเกิดสวรรค์ ถ้าน้ำนั้นมาแต่หน้าพาราณสี
พวกถือไสยในจังหวัดปฐพี เอาทรากผีนั้นมาทิ้งทั้งหญิงชาย
ด้วยเชื่อฟังหนังสือตามถือไสย จะให้ไปเกิดสวรรค์เหมือนมั่นหมาย
นางอ่านคู่รู้เรื่องว่าเมืองร้าย จะเข้าฝ่ายฝั่งชลาขึ้นธานี
จึงแปลงองค์ทรงหนังเนื้ออังสา มุ่นชฎาจุณเจิมเฉลิมศรี
สมาทานถือศีลครองอินทรีย์ เปนฤาษีทรงพรตดูงดงาม
เปลี่ยนชื่อพระอัคนีมีสง่า นำพวกข้าโดยเสด็จไม่เข็ดขาม
ทั้งหญิงชายแปลงกายเปนชีพราหมณ์ ต่างเปลี่ยนนามบวชทั่วตัวที่มี
ให้บอกกล่าวว่าเราชาวกบิลพัสดุ์ เที่ยวไปรดสัตว์ตามจริตกิจฤาษี
แล้วนางนึกตรึกตราถึงธานี แม้พระพี่รู้ความจะตามทัน
จึงทำตามความรู้ของครูเฒ่า เขียนสำเภาอักษราเปนอาถรรพ์
บริกรรมซ้ำเษกปลุกเลขยันต์ เอาเรือนั้นลอยลงในคงคา
ใครตามเห็นเปนสำเภาที่เราขี่ ให้พระพี่ลดเลี้ยวเที่ยวหลงหา
แล้วสั่งให้นายท้ายบ่ายเภตรา เข้าอ่าววาหุโลมแล่นดูแดนไตร
เห็นปากน้ำทำป้อมคร่อมภูเขา จำเพาะเข้าออกเดิรเนินไศล
แลพิลึกตึกกว้านสำราญใจ เข้าจอดใกล้เมืองด่านชานบุรี
สังเกตดูผู้คนบนตลิ่ง ทั้งชายหญิงโพกผมนุ่งห่มสี
ส่วนเครื่องชาวเจ้านายฝ่ายผู้ดี พวกเสนีทุกตำแหน่งแต่งทั้งนั้น

แต่ไพร่นายฝ่ายทหารชาญกำแหง ใส่เสื้อแสงสีดำล้วนล่ำสัน
ด้วยห้ามปรามตามแพนกให้แปลกกัน สีหมอกนั้นเปนของคนพลเรือน
ล้วนเสื้อกลีบจีบนุ่งคาดพุงทับ ไม่สลับสีไหนก็ให้เหมือน
เห็นเรือจอดทอดท่าลงมาเยือน ดูเดิรเกลื่อนตามตลิ่งทั้งหญิงชาย
นายด่านใหญ่ให้ล่ามไปถามว่า เรือนี้มารบหรือมาซื้อขาย
ฝ่ายขอเฝ้าเหล่าข้าบรรดาชาย จึ่งอุบายบอกเล่าชาวบุรี
อันพวกเราชาวบุรินกบิลพัศดุ์ รักษาสัตย์ศีลถือเปนฤๅษี
เที่ยวประโยชน์โปรดสัตว์ในปฐพี ไม่คิดที่รบสู้กับผู้ใด
ซึ่งมานี้มีกิจคิดประสงค์ จะธุดงค์เที่ยวไปชมโรมวิไสย
แล้วถามล่ามตามประสงค์จำนงใน นี่เมืองใดใครเปนเจ้าชาวภารา ฯ

๏ ฝ่ายล่ามบอกออกอรรถกระจัดแจ้ง อันเขตแขวงโรมวิไสยไกลหนักหนา
ไปแต่นี้มีเศษเขตอาณา ถึงเมืองวาหุโลมนั้นสิ้นที่แดน
อันเมืองกลางทางไปทั้งใหญ่น้อย ก็นับร้อยพลโยธนับโกฏิแสน
นับถือผู้รู้ไตรเพททุกเขตแคว้น บูชาแทนเทวดาเปนอาจารย์
ทั้งถือพระอาทิตย์อิศเรศร์ เปนดวงเนตรในแผ่นดินทุกถิ่นฐาน
ทรงสัตย์ธรรม์กรุณาเวลากาล มาโปรดปรานส่องแสงให้แรงมี
ครั้นพระกลับหลับสบายทั้งชายหญิง พระคุณยิ่งได้พำนักเปนศักดิศรี
หนึ่งผู้รู้ไตรเทพวิเศษดี เรียนบาลีโลกสิ้นทั้งดินฟ้า
ใครเจ็บป่วยช่วยระงับให้ดับโรค ถึงเคราะห์โศกสิ่งไรก็ไปหา
ท่านดูแลแน่เหมือนเช่นเห็นแก่ตา ให้รู้ว่าเปนตายร้ายหรือดี
ทั้งฤกษ์พาพ้าฝนบนสวรรค์ มีสุริย์จันทร์แจ้งสิ้นถิ่นวิถี
เปนที่พึ่งจึ่งว่าครูความรู้ดี ก็ฤๅษีเชี่ยวชาญประการใด

ซึ่งเที่ยวมาว่าประโยชน์จะโปรดสัตว์ ให้แก้วเก้าเนาวรัตน์หรือไฉน
หรือจะรับดับโศกดับโรคภัย ซึ่งจะให้เปนประโยชน์เที่ยวโปรดปราน ฯ
๏ ฝ่ายฤาษีพี่เลี้ยงออกเถียงถ่าม ซึ่งคนความรู้ตำราเหมือนว่าขาน
ไม่ควรหลงสรรเสริญให้เกินการ เปนเดรฉานวิชาเที่ยวหากิน
อันเราถือฤาษีนั้นดีสุด เปนภูมิพุทธวิชารักษาศีล
อันแก้วแหวนเงินทรัพย์นับเหมือนดิน มีแล้วสิ้นเสียเปล่าไม่เข้าการ
อันกุศลผลผลาอานิสงส์ จะช่วยส่งเปนสมบัติพัสดุสถาน
ใครถือธรรมจำศีลอภิญญาณ ถึงนิพานพูลสวัสดิ์อยู่อัตรา
แม้จะใครได้สดับรับโอวาท ทำธรรมาสน์พุทธเภทเทศนา
จะให้ศีลภิญโญในโลกา ที่คิดสารพัดได้ดังใจปอง ฯ
๏ ฝ่ายถ่ามว่าถ้ากระนั้นขยันยิ่ง ใครฟังสิ่งซึ่งว่าดีไม่มีสอง
แล้วกลับมาหน้าค่ายบอกนายกอง ทั้งพวกพ้องพูดจาปรึกษากัน
อันฤาษีดีอย่างไรเราไม่รู้ จะลองดูให้เห็นจริงทุกสิ่งสรรพ์
จึงจัดแจงแต่งธรรมาสน์อาสน์สุวรรณ แล้วชวนกันหามมาหน้าประตู
ทั้งเทียนธูปบุบผาสารพัด มาตั้งจัดแจงไว้ทั้งไก่หมู
ที่พวกพ้องของใครบอกให้รู้ ไปฟังผู้วิเศษท่านเทศน์ธรรม์
ศีลฤาษีที่จะให้ผู้ใดรับ ดีกว่าทรัพย์สินยิ่งทุกสิ่งสรรพ์
บรรดาเหล่าชาวบ้านเมืองด่านนั้น ต่างสำคัญว่าเปนของที่ต้องการ
บ้างแบกกระบุงถุงไถ้ไปใส่ศีล มาพร้อมสิ้นซ้ายขวาแน่นหน้าฉาน
แล้วถ่ามตรงถงเภตราว่าอาจารย์ นิมนต์ท่านเทศน์ธรรม์เหมือนสัญญา ฯ
๏ ฝ่ายนงลักษณ์อัคนีฤาษีเอก อดิเรกรู้ธรรมคำสิกขา
คิดประโยชน์โปรดทมิฬดังจินดา จึงครองผ้าผูกคาดรัดประคด

ชฎากลิ้มจิบเวียนกระเสียนพระศก พัดขนนกป้องหน้าอย่างดาบส
พวกฤๅษีพี่เลี้ยงเคียงประนต ขึ้นเดิรทางกางพระกลดไปบดบัง
เณรพี่น้องสองกระเทยที่เคยใช้ ต่างถือไม้เท้าย่ามเดิรตามหลัง
ถึงหน้าป้อมพร้อมกันที่บัลลังก์ นางขึ้นนั่งเหนือธรรมาสน์อาสน์ไอพาร์
พวกข้าเฝ้าเหล่าฤๅษีพระพี่เลี้ยง อยู่ข้างเคียงเรียงรายทั้งซ้ายขวา
พระอัคนีมีพัดป้องพักตรา สำรวมท่ารักษาพรตดาบสนี ฯ
๏ ฝ่ายพวกพึ่งทั้งสิ้นทมิฬหมด ไม่ประนตนับถือพระฤๅษี
ต่างดูของมองเขม้นไม่เห็นมี บ้างพาทีไต่ถามตามสงกา
ศีลฤๅษีที่เอามาว่าจะให้ อยู่ที่ไหนไม่เห็นเขม้นหา
ต่างเข้าไปใกล้ธรรมาสน์ตาขตา จะดูหน้าว่าฤๅษีมีสิ่งใด
ศิษย์ฤๅษีพี่เลี้ยงเคียงธรรมาสน์ ต่างตวาดว่าห้ามปรามไม่ไหว
จึงบอกความตามภาษาว่าผู้ใด จะใคร่ได้ศีลมั่งก็นั่งลง
แล้วองค์พระอัคนีผู้มีพรต บอกกำหนดศีลห้าอานิสงส์
ผู้ใดพึ่งทั้งหมดเมื่อปลดปลง บุญจะส่งไปสวรรค์ชั้นวิมาน
ไม่มีโรคโศกทุกข์กินสุกดิบ เสวยทิพย์โอชากระยาหาร
อุส่าห์สร้างทางกุศลผลทาน ถึงนิพานผาสุกไปทุกวัน
พอจบคำสำเร็จเปนเสร็จสิ้น พวกทมิฬหัวเราะเยาะเย้ยหยัน
ว่าศีลมีขี้ปดหมดทั้งนั้น ลวงให้กันเอากระบุงถุงย่ามมา
เมื่อเทศน์ไปไม่เห็นเหมือนเช่นเทศน์ ถือผิดเพศฤๅษีนี้มุสา
เที่ยวลวงต่อพอได้กินสินบูชา หรือหมายมาเมืองนี้จะดีจริง
บ้างว่าดูผู้สำแดงจะแปลงเพศ เสียงสังเกตรูปร่างเหมือนอย่างหญิง
เข้าเหยียบย่านบ้านไหนจัญไรจริง ขุดดินทิ้งเสียในวลชลธาร

ไม่นับถือฤๅษีพวกชีป่า ไม่ขายค้าของกินทุกถิ่นฐาน
เราจับได้ไปเสียอย่าให้ช้าการ เสียกะบาลให้เสียเจียวประเดี๋ยวนี้ ฯ
๏ ฝ่ายดาบสอดจิตต์ด้วยคิดบาป มันหยามหยาบก็ทำเมินดุกเดิรหนี
ชาวด่านเตรียมเสียมพร้าตะกร้ามี คอยขุดที่รอยท้าวทุกก้าวไป
พวกศิษย์หาดาบสเหลืออดกลั้น มันกระชั้นชิดนักต่างผลักไส
แกล้งแยกย้ายรายเที่ยวลดเลี้ยวไป หมายจะให้ตามขุดจนสุดแรง ฯ
๏ ฝ่ายนายด่านพาลจะดุมุไมไห ว่าคนไขเที่ยวเล่นจะเปนแขนง
ให้บ่าวไพร่ได้สัตสกัดแสกง ใครขัดแขงฆ่าฟันให้บรรไลย
พวกหมื่นพันนายทั้งชายหญิง พากันวิ่งคึกคักได้ผลักไส
ฝ่ายฤๅษีที่ไม่เกรงเก่งสุดใจ ตีด้วยไม้เท้ามันรุมฟันแทง
พวกโยธาสานุศิษย์ไม่คิดบาป ชิงหอกดาบโดดฟันด้วยขันแขง
หมื่นพันตายวายวางลงกลางแปลง ต่างพลัดแหล่งวุ่นวิ่งเปนสิงคลี
ขุนด่านได้ไพร่พลทับนับอ้อม ลงพรักพร้อมนายไพร่ได้ฤๅษี
ฝ่ายโฉมยงนงลักษณ์พระอัคนี เห็นเสียทีถอยมาริมสาชล ฯ
๏ ฝ่ายนายไพร่ในสำเภาเห็นชาวด่าน ได้รอนราญรบรับกันสับสน
ฉวยศัสตราสำหรับตัวทั่วทุกคน วิ่งขึ้นบนบกมาช่วยราวี
ต่างแกว่งกลอกหอกดาบกำซาบศร เข้าราญรอนรับมือทั้งฤๅษี
ฝ่ายทหารด่านสมุทก็สุดดี ประทะตีแทงฟันกระชั้นชิด
บ้างพุ่งซัดศัสตราพวกการเวก ล้วนตัวเอกหลบเลี่ยงพลาดเพลี่ยงผิด
กลับได้เหล่าชาวด่านผลาญชีวิต ต่อไม่ติดแตกพลัดกระจัดกระจาย
พวกชีพราหมณ์ตามฆ่าโยธาหาญ เข้าในด่านได้สมอารมณ์หมาย
ให้สนั่นพื้นหมู่พลล้มดิ้นตาย แต่ตัวนายคงกพันประจัญรบ

รุมแทงฟันมันไม่ไหวจึ่งใช้หญิง เอาศรยิงปากปุทถุ์ตลบ
จับนายได้ไพร่หมอบลงนอบนบ ไม่สู้รบรับแพ้ขอแต่ตัว
พวกฤาษีชีพราหมณ์คุกคามขู่ ใครรบสู้ขืนขัดจะตัดหัว
แม้ไม่สู้กูไม่ฆ่าตอกอย่ากลัว แล้วหามตัวนายด่านขึ้นศาลกลาง ฯ
๏ ฝ่ายองค์พระอัคนีกับพี่เลี้ยง เข้าอยู่เพียงตึกโถงที่โรงขวาง
พวกเหลือตายนายมุลหมื่นขุนนาง บ้างหลบบ้างเข้าหาเปนข้าไท
พอจวนเย็นเห็นแต่คนแก่เถ้า ถือไม้เท้าจดจ้องเดิรร้องไห้
พวกชีพราหมณ์ถามว่าท่านมาไย ต่างกราบไหว้ว่าจะมาหาเจ้านาย
จะห้ามปรามตามอย่างแต่ปางก่อน ราษฎรจะได้พึ่งเหมือนหนึ่งหมาย
แม้มิโปรดโทษปากผิดมากมาย ก็ยอมตายแต่จะห้ามตามบุญ ฯ
๏ ฝ่ายองค์พระอัคนีรู้ที่ศึก ฉลาดลึกหน่วงเหนี่ยวไม่เฉียวฉุน
เห็นคนแก่แซ่มาก็การุญ จะเอาบุญบทจรไปต้อนรับ
เชิญผู้เถ้าเก้าคนขึ้นบนศาล นั่งสำราญเรียงกันเปนอันดับ
แล้วตรัสห้ามปรามว่าอย่าคำนับ จะพูดกับตีฉานประการใด ฯ
๏ ฝ่ายผู้เถ้าเหล่าทมิฬได้ยินตรัส ได้มนัสนึกว่าดีจะมีไหน
แต่รูปร่างอย่างหญิงนึกกริ่งใจ พวกผู้ใหญ่ยิ่งรักพระอัคนี
ต่างทูลว่าข้าพเจ้าคนเถ้าแก่ ยังก็แต่จะตายกลายเปนผี
เห็นทหารท่านมาไล่ฆ่าตี ชาวบุรีใหญ่น้อยก็พลอยตาย
จึ่งอุตส่าห์มาห้ามตามจนบ ธรรมเนียมรบเมืองได้เหมือนใจหมาย
แม้ครองแคว้นแดนด้าวเปนเจ้านาย คนทั้งหลายก็จะมาเปนข้าไท
ถ้าจะเอาเข้าของเงินทองนาก ก็ได้มากเหมือนจินดาอัชฌาไศย
จะฆ่าตีชีวันให้บรรไลย นั้นเห็นไม่เปนประโยชน์จงโปรดปราน

ซึ่งปรารถนามาห้ามปรามทั้งนี้ เพราะปรานีหนุ่มสาวเหล่าลูกหลาน
แม้จะเอาเข้าของที่ต้องการ กระหม่อมฉานจะไปบ่าวชาวภารา ฯ

๏ พระอัคนีดีใจปราไสยสนอง อันเงินทองถือขาดไม่ปรารถนา
เมื่อเดิมที่มีธรรมาสน์ไปราชนา จึ่งขึ้นมาเทศน์ธรรม์ให้มันฟัง
ไม่นับถือฤาษีแล้วมิหนำ ขับไล่ซ้ำว่าคนโซทำโอหัง
ให้ขุดรอยน้อยหรือทำแต่ลำภัง ลูกศิษย์ทั้งปวงแค้นจึ่งแทนทด
ให้เห็นมือฤาษีที่มีศีล พวกทมิฬมาดหมายกลับตายหมด
อันถิ่นฐานบ้านเมืองและเครื่องยศ เราสร้างพรตมิได้ปองเอาของใคร
ท่านมาห้ามปรามนี้ก็ดีนัก จงประจักษ์จริงแจ้งแถลงไข
ช่วยบอกเล่าให้เขารู้ว่าผู้ใด ไม่สู้ไม่ฆ่าพ้นทำอันตราย
จงกลับมาหากินตามถิ่นฐาน ให้สำราญไร่นาที่ค้าขาย
เราจะยั้งรั้งรออยู่พอสบาย ให้เหือดหายเมื่อยล้าจะลาไป
ประการหนึ่งซึ่งเราถือเปนฤาษี ใครเห็นดีโดยจริงจงทิ้งไสย
มาถือพุทธสุดดีไม่มีภัย อาวุธไม่ต้องตนเปนมลทิน
ใครรักมีฝีมือเหมือนฤาษี มาที่นี่เราจะได้ช่วยให้ศีล
นางแกล้งสั่งหวังจะให้ใจทมิฬ นิยมยินยอมสมัครมาภักดี ฯ

๏ ฝ่ายผู้เถ้าเก้าคนทุพลภาพ ต่างก้มกราบนับถือพระฤาษี
แล้วลามาว่ากล่าวชาวบุรี ให้ภักดีตาบสถือพรตธรรม์ ฯ

๏ พอเวลาราตรียังมีเด็ก ลูกเด็กเด็กชายหญิงวิ่งถลัน
มาศาลกลางทางว่าพ่อข้านั้น ใครแทงฟันสักเท่าไรก็ไม่ตาย
พวกฤาษีมีฤทธิ์คิดไฉน จึ่งฆ่าได้ให้ตระกูลเราสูญหาย
เราพี่น้องสองบุตรนี้สุดอาย จะตามตายแต่ขอพบศพบิดา ฯ

๏ พระอัคนีมีจิตคิดสงสาร ด้วยกุมารพูดความตามประสา
ดูพี่น้องผ่องพักตร์ลักขณา เห็นแปลกตากว่าทมิฬพื้นทั้งนั้น
จึงเรียกหามาใกล้ซักไซ้ถาม ได้ข้อความตามจริงทุกสิ่งสรรพ์
บุตรหญิงชายนายด่านชาญฉกรรจ์ พี่สาวนั้นได้สิบเอ็ดน้องเจ็ดปี
ให้นึกเห็นเช่นกับองค์ของนงลักษณ์ เคยเคียงพักตร์กับพระน้องเหมือนสองศรี
คิดจะใคร่ได้เป็นลูกผูกไมตรี จึงพาทีทำเป็นว่าน่าเสียดาย
มาตามศพพบพ่อจะขอม้วย เราจะช่วยชุบชีวิตเหมือนคิดหมาย
ให้พ่อฟื้นคืนรอดไม่วอดวาย จะถือฝ่ายพุทธหรืออย่าดื้อดึง ฯ
๏ สองเด็กว่าถ้าแม้เป็นให้เห็นแน่ ท่านดีแท้ใครจะเปรียบประเทียบถึง
ถึงเลือดเนื้อเมื่อจะเอาข้าเจ้าจึง จะเถือทึ้งแทนคุณกรุณา
จะนับถือฤๅษีผู้วิเศษ จะทิ้งเทศน์ถือพุทธไม่มุสา
ถ้าชุบชนคืนชีวิตให้บิดา จะเป็นข้าพระฤๅษีทั้งพี่น้อง ฯ
๏ พระอัคนีดีใจจะได้ลูก เปรียบเหมือนผูกพ่อไว้มิให้หมอง
เป็นแยบยลกลศึกนางตรึกตรอง นายด่านต้องศรซบสลบไป
จะเษกทำน้ำมนต์ให้คนเห็น ว่าชุบเป็นมั่นคงไม่สงสัย
จะลือชาปรากฏยศไกร จึงสั่งให้สานุศิษย์ตั้งพิธี
ชุมนุมนั่งบังศพจะกลบเหตุ ให้ลับเนตรพี่น้องทั้งสองศรี
แล้วโฉมยงนงลักษณ์พระอัคนี เษกวารีพรมพรำน้ำร่ำไป
ฤๅษีหมอขอเผ้าแฝงเข้านวด ที่เจ็บปวดบาดแผลบีบแก้ไข
พิมเสนรอพอชื่นมื่นฤทัย นายด่านได้สมประดีค่อยมีแรง
เห็นลูกยามานั่งอยู่ทั้งสอง ในพวกพ้องข้าศึกให้นึกแหนง
เรียกมาใกล้ได้ถามดูตามแคลง ครั้นรู้แจ้งใจจิตต์ให้คิดคุณ ฯ

หมอบคำนับกลับถือพระฤๅษี น้ำใจดีจริงเจียวไม่เฉียวฉุน
ชุบให้มีชีวาเพราะการุญ ขอบพระคุณควรเชื่อเห็นเหลือดี
จะทิ้งชาติสาสนาข้างวาหุ ขอสาธุถือศีลพระชินศรี
อันพี่น้องสองราบุตรข้านี้ แม่ไม่มีอุปถัมภ์เปนกำพร้า
ถวายไว้ในพระองค์จงช่วยบวช ให้รู้สวดศักราชพระสาสนา
ทั้งข้านั้นมิได้ขัดอัธยา พระสิทธาสั่งสอนจะผ่อนตาม ฯ
๏ พระอักนิปรีชาว่าสาธุ เห็นจะสุดสะบาปที่หยาบหยาม
จึงปราไสยให้พรสั่งสอนความ แล้วไต่ถามถึงประเทศขอบเขตคัน ฯ
๏ นายด่านเล่าว่าเจ้าวาหุโลมราช กษัตริย์ชาติเชื้อยักษ์มักกะสัน
เลี้ยงนกไก่ไว้กินสิ้นทั้งนั้น สารพรรณสัตว์ที่มีปีกบิน
อันกุ้งปลาสาครเรียกหนอนน้ำ ไม่กรายกล้ำเกลียดคิดพินิจสถิต
ทั้งสัตว์อื่นหมื่นแสนในแดนดิน ก็ไม่กินกินแต่ไข่เป็ดไก่นก
เอาขนไว้ใส่ประดับสำหรับแต่ง หมวกเสื้อแสงสวมคนขนวิหค
แต่องค์ท้าวเจ้าเมืองมีเครื่องยก เหมือนรูปนกสวมองค์ออกสงคราม
บินไปได้ไกลเปนร้อยเส้นเศษ ปราบประเทศร้อยเอ็จย่อมเข็ดขาม
ขุนบทจรดเขตประเทศพราหมณ์ นิคมคามรายรอบเปนขอบคัน
ข้าอยู่ด่านชานสมุทเปนสุดถิ่น คุมทมิฬหมื่นเศษเฝ้าเขตขัณฑ์
ขึ้นไปนั้นมีเมืองเนื่องเนื่องกัน ยี่สิบวันถึงภาราวาหุโลม
เจ้าบุรีมีบุตรสุดวิเศษ รู้พระเวทวิทยาชื่อวาโหม
บิดาใช้ให้ไปยอมอ่อนน้อมโน้ม ถึงเมืองโรมวิไสยได้วิชา
เข้าสิบสี่ปีถ้วนอ้วนเปนพ้อม จะเปนจอมสุริยวงศ์สืบพงศา
ซึ่งธุระพระฤๅษีจะลีลา ไปภาราโรมวิไสยทางไกลครัน

จะบอกกล่าวราวเรื่องไปเมืองหลวง ตามกระทรวงทูลเหตุเจ้าเขตขัณฑ์
ขอเบิกด่านท่านให้เสร็จทั้งเจ็ดชั้น ได้ผายผันไปตามความสบาย ฯ

๏ พระอัคนีชี้ชอบว่าชอบจิตต์ ท่านช่วยคิดให้เราสมอารมณ์หมาย
ได้เบิกทางอย่างว่าจะลานาย พลางภิปรายปราไสยเปนไมตรี
ตึกหนักหนาพาบุตรไปหยุดยั้ง แล้วตรัสสั่งพี่น้องทั้งสองศรี
เมื่อคิดถึงจึ่งลาจรลี ลงไปที่เภตราพูดจากัน ฯ

๏ นายด่านว่าข้านิมนต์อยู่บนศาล ให้สำราญรับครองเครื่องของฉัน
จะว่ากล่าวเหล่าทมิฬสิ้นทั้งนั้น มาฟังธรรม์เทศนาตามบาลี
แล้วจัดแจงแต่งศาลเพดานดาษ ปูเสื่อสาดอาสนะพระฤๅษี
จุดโคมเวียนเทียนประทีปให้ดิบดี ลาไปที่หลับนอนผ่อนสบาย
ครั้นรุ่งเช้าป่าวร้องทำของเลี้ยง มาพร้อมเพรียงชาวบ้านคาวหวานถวาย
ชมฤๅษีดีจริงทั้งหญิงชาย ด้วยคนตายชุบเปนเห็นแก่ตา
ต่างถือธรรมจำศีลทั้งกินบวช อุส่าห์สวดศักราชสาสนา
บุตรหญิงชายนายด่านพานศรัทธา ถือศีลห้าอยู่กับพระอัคนี ฯ

๏ ฝ่ายทหารด่านแตกเมื่อแรกรบ ที่หลีกหลบเหล่าชายพลัดพรายหนี
เที่ยวบอกเล่าเจ้าเมืองเอกโทตรี ว่าโจรตีด่านได้นายใหญ่ตาย
ต่างบอกข่าวราวเรื่องไปเมืองหลวง ด่านทั้งปวงเกณฑ์ตรวจทุกหมวดหมาย
จะยกไปหลายทัพจับโจรร้าย พอพวกนายด่านถือหนังสือมา
ผิดสำเหนียกเรียกเอาสำเนาอ่าน ขอเบิกด่านว่าฤๅษีดีหนักหนา
เนื้อความกลับทัพยั้งหยุดรั้งรา รีบส่งม้าใช้ถือหนังสือไป
ถึงภาราวาหุโลมขึ้นกรมท่า หาเสนาตามตำแหน่งแถลงไข
พวกขุนนางต่างซักประจักษ์ใจ พาเข้าไปเฝ้าเจ้าบุรี ฯ

๏ ฝ่ายองค์ท้าวเจ้าวาหุโลมราช　กษัตริย์ชาติเชื้อยักษ์กินยักษี
พระชันษาห้าสิบพอดิบพอดี　ทั้งพ่วงพีผิวดำดังน้ำรัก
พระเนตรแดงแสงปลั่งเหมือนดังชาด　บรมนาถหนวดรกลงปรกคัก
มีเขี้ยวงอกบอกพอเห็นว่าเปนยักษ์　ยี่สิบนักขาดำดังน้ำนิล
เกศานั้นพันคลุ่มเปนปุ่มเปาะ　เหมือนผมเงาะเหลืองหงอกดังดอกกระถิน
ผ่านประเทศเขตเขาชาวบุริน　อยู่ตึกหินทำผนังและหลังคา
ในเวียงวังตั้งตึกพิลึกสลับ　ล้วนปรุงปรับแน่นแฟ้นด้วยแผ่นผา
ปราสาทศรีที่สถิตอิศรา　ล้วนศิลาเลื่อมลายพรายพโยม
อยู่ด้วยพระมเหษีมีโอรส　เฉลิมยศฝ่ายหน้าชื่อวาโหม
กษัตริย์สองครองภาราวาหุโลม　เปนสุขโสมนัสาทั้งธานี
ครั้นรุ่งเช้าเจ้าเมืองทรงเครื่องต้น　ใส่เสื้อขนนกประดับสลับสี
ใส่หมวกหงอนวิหคนกอินทรีย์　แล้วเหน็บตรีคทาธรถือศรทรง
ครั้นสรรพเสร็จเสด็จออกมานอกห้อง　สอดฉลองบาทอย่างงอนหางหงส์
นางเชิญเครื่องเยื้องย่องจ้องประจง　ตามพระองค์ออกอำมาตย์นั่งอาสน์ทอง ฯ
๏ โอรสาข้าเฝ้ากั้มเกล้ากราบ　ที่ไรราบครบพั้งรับสั่งสนอง
เสนาทูลมูลความตามทำนอง　หนังสือสองฉบับบอกถอยกลับกลาย
แล้วอ่านความตามเรื่องเจ้าเมืองด่าน　ส่งทหารมาให้ถามความทั้งหลาย
ว่าฤๅษีตีด่านสังหารนาย　ให้ล้มตายตัวจึงหนีรอดชีวา
หัวเมืองรายฝ่ายใต้จะไปจับ　เกณฑ์กองทัพเมืองละหมื่นล้วนปืนผา
ประเดี๋ยวนี้มีผู้ถือหนังสือมา　เนื้อความว่านายด่านชานชลธี
บอกธุระพระนักธรรม์สักพันเศษ　ทั่วประเทศนับถือเรียกฤๅษี
ทรงเวทมนต์คนตายวายชีวี　ช่วยชุบชีวิตรอดไม่วอดวาย

จะไปโรมวิไสยให้หม่อมฉาน ขอเบิกด่านเดิรไปเหมือนใจหมาย
แม้ฤๅษีมีพรตประทษฐร้าย ขอถวายชีวิตข้าฝ่าธุลี ฯ
๏ พระทราบเรื่องเคืองขัดตรัสประภาษ มันสามารถมีหนังสือรับฤๅษี
สรรเสริญเกินสังเกตอันเหตุนี้ เห็นท่วงทีถ่ายเททำเล่ห์กล
ที่รบราฆ่าฟันมันไม่บอก ทำย้อนยอกแยบคายเปนสายสน
มันเชื่อถือฤๅษีว่ามีมนต์ จะปลอมปล้นเมืองเราเปนเจ้านาย
จึงตรัสขู่ผู้ถือหนังสือถาม ได้ข้อความว่าทมิฬสิ้นทั้งหลาย
ถือฤๅษีผีสิงทั้งหญิงชาย จึงสั่งฝ่ายกรมท่าเสนาใน
จงบอกเรื่องเมืองตวันด่านชั้นสาม ไปปราบปรามด่านมหาชลาไหล
อ้ายนายด่านมารยาสองหน้าไป ฆ่าเสียให้สิ้นโคตรตามโทษทัณฑ์
ทั้งฤๅษีชีไพรอย่าให้เหลือ จะเปนเชื้อช่วยกันฆ่าให้อาสัญ
ครั้นสั่งเสร็จเสด็จจากอาสน์สุวรรณ เข้าสู่บรรทมแท่นแสนสบาย ฯ
๏ ฝ่ายเสนามานั่งสั่งเสมียน ให้เร่งเขียนข้อรับสั่งสิ้นทั้งหลาย
ฝ่ายม้าใช้ได้ตรากราบลานาย ขึ้นม้ารายไปทุกเมืองแจ้งเรื่องความ ฯ
๏ ฝ่ายเสนาราหูคนผู้เฒ่า ซึ่งเปนเจ้าเมืองตวันด่านชั้นสาม
รู้เวทมนต์ทนคงเคยสงคราม ครั้นทราบความตามรับสั่งไม่รั้งรา
เกณฑ์ทหารบาญชีสิบสี่หมื่น ถือหอกปืนปีกซ้ายทั้งฝ่ายขวา
บ้างถือทวนล้วนแต่ดีซื่อฐูดา แต่ตัวราหูขี่สัตว์กิเลน
สูงกว่าม้าลางามสักสามศอก แม้ขับออกควบวิ่งเหมือนจิ้งเหลน
หน้าเหมือนคนกลศึกได้ฝึกเจน แล้วตะเกณฑ์เกวียนลำเลียงเสบียงพล
ครั้นเสร็จสรรพทัพบกยกทหาร จากเมืองด่านออกเดิรตามเนินถนน
ค่ำที่ไหนให้ชาวบ้านย่านตำบล เลี้ยงไพร่พลพวกทหารทุกย่านมา ฯ

๏ ฝ่ายองค์พระอักนิ์อยู่ที่ด่าน พวกชาวบ้านปรนนิบัติหัดภาษา
จนพูดเปนเช่นทมิฬเหมือนจินดา คอยรอถ้าผู้ถือหนังสือไป
ขอเบิกด่านท่านจะให้หรือไม่หนอ จะได้ต่อขึ้นไปชมโรมวิไสย
ทุกเช้าค่ำรำพึงคนึงใน ตั้งพระไทยแต่จะหนีพระพี่ยา
บุตรนายกองสองคนอยู่ปรนนิบัติ คอยนวดพัดวีถวายทั้งซ้ายขวา
นางให้นามตามสนิทชื่อชิตา น้องชื่อว่าโอรสยศไกร
พวกศิษย์หาพากันเที่ยวเกี้ยวผู้หญิง ต่างพาดพิงผูกมิตรพิสมัย
บ้างลวงหลอกบอกสิกขาประสาใจ ที่บวชใหม่กินแต่งาถั่วสาคู
พวกบวชเก่าเข้ากระดูกรู้ผูกศึก ตามจะกินเบ็ดไก่นกไข่หมู
พวกชาวด่านพานซื่อเชื่อถือครู ขอเรียนรู้รักฤๅษีผู้ปรีชา
แต่ยับยั้งฟังข่าวเจ้าประเทศ สองเดือนเศษจนสนิทกับศิษย์หา
พอเบี้ยงบ่ายนายด่านลนลานมา บอกว่ามีใช้ถือหนังสือไป
ขอเบิกด่านท่านว่าเปนขบถ แกล้งเลี้ยงลดลวงพระองค์คิดสงไสย
ให้พิชยกยกมาคนม้าใช้ ตอบหนังสือมาแถลงแจ้งคดี
ว่าราหูผู้เถ้าจะเอาโทษ ให้สิ้นโคตรคนที่ถือพระฤๅษี
เปนเคราะห์กรรมจำตายวายชีวี พระมุนีจะคิดอ่านประการใด ฯ
๏ ฝ่ายนงเยาว์เล่าวคนธ์รู้กลศึก ฉลาดลึกแหลมปัญญาอัชฌาไสย
จึงเสแสร้งแกล้งตอบว่าขอบใจ ที่รักใคร่เจ้านายสู้วายปราณ
แต่ตัวตีมิได้ผิดเขาคิดโกรธ จะฆ่าโคตรพลอยลูกทั้งลูกหลาน
ไม่ได้ถามความสัตย์ปฏิญาณ ผิดโบราณเรื่องราวท้าวพระยา
อนึ่งเล่าเราก็ถือเปนฤๅษี ไม่ฆ่าตีชีวิตริษยา
จะต่อสู้ดูฝีมือให้ลือชา คิดรักษาครอบครัวอย่ากลัวมัน

ทำไมกับทัพทมิฬเหมือนรีบล่อง มาเข้ากองไฟฟ้าจะอาสัญ
นายด่านนั่งฟังยุพลอยดุดัน จริงกระนั้นคุณว่าไม่น่าตาย
ไม่ได้ถามความจริงมากริ้วโกรธ จะถึงโทษถึงขบถผิดกฎหมาย
น่าน้อยใจไม่เอาเปนเจ้านาย ขอสู้ตายอยู่กับเท้าของเจ้าคุณ
ทหารเราชาวบุรีก็มีอยู่ จะรบสู้กันจนสิ้นดินกระสุน
ด้วยสัตย์ซื่อถือพระเดชะบุญ ข้าคิดอุ่นใจตัวไม่กลัวมัน
แล้วกราบลามาเที่ยวตรวจหมวดทหาร ป้อมปราการกำกับกันขับขัน
จุดไฟฟืนบื้นผาสารพรรณ ตระเตรียมกันพร้อมพรั่งระวังภัย ฯ

๑ ฝ่ายราหูแม่ทัพกับทหาร มาถึงด่านแดนมหาชลาไหล
ให้ตั้งค่ายรายเรียงเคียงกันไป ปักธงไชยเมืองตวันเปนสัญญา
แล้วตัวซีกเลนไม่เกณฑ์แห่ ให้ตามแต่สี่นายเคียงซ้ายขวา
จากกองทัพขับกิเลนเผ่นโผนมา ถึงตรงหน้าป้อมบื้นหยุดยืนดู
ให้พวกพ้องร้องเรียกนายด่านใหญ่ เยี่ยมออกไปพูดจากับราหู
จึงแจ้งความตามรับสั่งตั้งกระทู้ ตัวเปนผู้รั้งเมืองย่อมเลื่องลือ
ท่านชุบเลี้ยงเพียงนี้มีเครื่องยศ เปนขบถเจ้านายไม่อายหรือ
เหมือนแมลงเม่าเข้าในกองไฟฮือ เราผู้ถือรับสั่งมาครั้งนี้
จะไกล่เกลี่ยเสียให้นายค่อยหายผิด อย่าควรคิดนับถือพวกฤๅษี
เร่งเปิดรับทัพเราเข้าบุรี จะพ้นที่โทษทัณฑ์ไม่บรรไลย ฯ

๑ ฝ่ายนายด่านหาญศึกไม่นึกพรั่น จึงผ่อนผันพูดจาอัชฌาไศรย
เรานับถือฤๅษีเพียงนี้ใช่ ผิดอย่างไรหนักหนาจะฆ่าฟัน
ท่านผู้รู้ผู้วิเศษเที่ยวเทศน์โปรด เปนประโยชน์ที่จะได้ไปสวรรค์
ไม่ถามไต่ไล่เลียงให้เที่ยงธรรม์ ต้องจำกันตัวไว้มิให้ตาย

ถ้าท่านจะอนุกูลช่วยทูลเรื่อง ที่ขัดเคืองแค้นเคือดให้เหือดหาย
เราจะได้ไปเฝ้าถึงเจ้านาย อย่าทำร้ายกันเลยกลับกองทัพไป ฯ
๏ ฝ่ายเสนาราหูคนผู้เถ้า จึงว่าเจ้านี้คิดผิดวิไสย
ตัวเปนข้าถ้าไม่สู้กับภูวไนย ควรขึ้นไปทูลความแต่ตามตรง
จะนิ่งอยู่ดูเหมือนเช่นเปนขบถ จะตายหมดเหมือนอย่างเบื้อไม่เหลือหลง
ฟังเราว่าถ้าจะเข้าเฝ้าพระองค์ จะช่วยส่งไปให้สมอารมณ์ปอง ฯ
๏ ฝ่ายนายด่านพานจะซื่อด้วยถือสัตย์ กลัวเคืองขัดคิดชอบตอบสนอง
ท่านร่ำว่าปราณีเหมือนพี่น้อง ขอตริตรองสักเวลาปรึกษากัน
แล้วไปหาตาบสประนตนั่ง เล่าให้ฟังตามจริงทุกสิ่งสรรพ์
ท่านราหูผู้เถ้าเจ้าเมืองตวัน เปนมิตรกันมาแต่ก่อนช่วยผ่อนปรน
ข้าจะใคร่ไปเฝ้าเจ้าเมืองหลวง เห็นได้ห่วงที่ถวายฝ่ายกุศล
ถึงฆ่าตีชีวิตให้ปลิดชนม์ ก็ตายคนเดียวได้เปนไรมี
อันลูกหลานว่านเครือในเชื้อสาย ขอถวายไว้ธุระพระฤๅษี
ช่วยรักษาอย่าให้ตายวายชีวี วันพรุ่งนี้ข้าจะลาพระคลาไคล ฯ
๏ พระอัคนีปรีชาเห็นอาเภท สิ้นสังเกตยินดีจะมีไหน
พลางจับยามความก็เห็นไม่เปนไร จึงเกลี้ยไกล่แถลงว่าเจ้ากล้าดี
เปนคนซื่อถือสัตย์จะขัดไว้ ก็มิใช่เปนจริตกิจฤๅษี
จะไปเฝ้าเราไม่ห้ามดอกตามที แต่ให้มีแยบคายคิดรายคน
เข้าปลอมอยู่บุรีละยี่สิบ ค่อยซุบซิบสังเกตดูเหตุผล
แล้วบอกให้นายด่านรู้การกล ถึงอับจนก็จะได้แก้ไขกัน
ลูกศิษย์เราเล่าจะให้ปลอมไปด้วย จะได้ช่วยสั่งสอนคิดผ่อนผัน
ท่านไปเฝ้าหากมิโปรดต้องโทษทัณฑ์ จงคิดกันกับคนใช้ที่ไปตาม

นายด่านว่าสาธุสะคุณพระช่วย จะรอดด้วยกตเม็ดไม่เซ็ดขาม
แล้วเรียกบ่าวเหล่าสนิทมาคิดความ ให้ปลอมตามขึ้นไปอยู่ทุกบุรี ฯ
๏ จัดสำเร็จเสร็จสรรพกลับไปสั่ง ให้คนทั้งปวงถือพระฤๅษี
ฝ่ายโฉมยงนงลักษณ์พระอัคนี เขียนบาลีให้กระเทยที่เคยใช้
ปลอมไปด้วยฉวยฉุกมีทุกข์ร้อน เอาอักษรดูแลคิดแก้ไข
ทหารดีที่สำหรับกำกับไป นางสอนให้รู้ทั่วทุกตัวคน
ต่างจัดแจงแปลงกายตามนายด่าน พวกทหารร้อยเศษรู้เหตุผล
พอรุ่งสายนายใหญ่นำไพร่พล ต่างแบกขนของออกนอกประตู
ตรงไปค่ายนายทัพผู้รับสั่ง ตำนับนั่งพูดจากับราหู
ข้าคนซื่อถือมั่นกตัญญู ไม่รับสู้จะไปเฝ้าเจ้าชีวิต
ทูลให้ทราบบาปบุญที่คุณโทษ ท่านช่วยโปรดผ่อนปรนให้พ้นผิด
แม้ปลดปลอดรอดตายไม่วายคิด พระคุณติดก็จะต้องสนองคุณ ฯ
๏ ฝ่ายราหูผู้เถ้าคนเจ้าเล่ห์ สมคะเนหน่วงเหนี่ยวไม่เฉียวฉุน
จะยกไว้ไม่ฆ่าด้วยการุญ ช่วยทำคุณชิงกรุงบอกส่งไป
เป็นขบถคตะก็จะผิด อย่าน้อยจิตต์เจ้าเลยกรรมจะทำไฉน
จะกริ้วโกรธโปรดปรานประการใด เราจะได้รอทัพอยู่ครับพึ่ง
แล้วสั่งให้ไพร่จำตัวนายด่าน ห้าประการมั่นคงใส่กรงขัง
ทหารตามสามร้อยคอยระวัง ทั้งบอกหนังสือสำหรับกำกับไป
พวกทหารด่านสมุทเดิรสุดท้าย ทำตามนายหาบหามตามวิสัย
เขาส่งตัวหัวเมืองเนื่องเนื่องไป พวกบ่าวไพร่ปลอมเข้าอยู่ทุกบุรี
ยี่สิบวันบัดถึงเมืองหลวง ส่งกระทรวงกรมท่าเจ้าภาษี
กราบทูลท้าวเจ้าจังหวัดปฐพี เหมือนคำที่นายด่านให้การมา

ซึ่งนับถือฤๅษีผู้วิเศษ　　ทรงไตรเพทเวทมนต์ดลคาถา
ทรากอศุภชุบเปนเห็นแก่ตา　　จึ่งอุส่าห์นอบน้อมเกลี้ยกล่อมไว้
เปนอาจารย์บ้านเมืองเรืองพระยศ　　จะขบถมุสากานั้นหาไม่
กราบทูลความตามจริงทุกสิ่งไป　　หวังจะให้เปนประโยชน์ได้โปรดปราน ฯ

๏ จอมกษัตริย์ตรัสว่าข้านอกเจ้า　　ชาติโฉดเฉาขาวทะเดเครฉาน
ช่างเชื่อถือฤๅษีพวกชีพาล　　มาให้การสรรเสริญจนเกินดี
ใช้อุบายหมายว่ากูไม่รู้เท่า　　จะให้เข้ารีตถือพวกฤๅษี
อันวิไสยในจังหวัดปฐพี　　จะชุบชีวิ์เปนไม่เห็นใคร
อันฤๅษีมีแต่พระสยมภู　　ตระกูลพรหมวาไหมไรมวิไสย
รู้ชุบคนสิ้นชีวิตถอดจิตต์ใจ　　อายุได้อยู่ยืนนับหมื่นพัน
นี่แกล้งบอกหลอกเจ้าเข้านอกหม้อ　　กูไม่ขอคบฆ่าให้อาสัญ
ตระเวนไปให้รอบขอบเขตคัน　　อย่าให้มันดูเยี่ยงทั้งเวียงไชย
ให้ราหูผู้เปนนายฝ่ายทหาร　　จับชาวด่านแดนมหาชลาไหล
ที่นับถือฤๅษีมีเท่าไร　　ฆ่าเสียให้สิ้นเสร็จสำเร็จการ ฯ

๏ มนตรีรับอภิวาทน์บาทหมาย　　ตำแหน่งนายเพชฌฆาฏอันอาจหาญ
ถือดาบแดงแซงสลอนนครบาล　　เอานายด่านปากน้ำมาจำจอง
ติดคาคอข้อมือใส่ขื่อเล็ก　　สายโซ่เหล็กล่ามรั้งไว้ทั้งสอง
พวกตรวจตรัดพัสดีเดิรตีฆ้อง　　สอนให้ร้องโทษทัณฑ์ที่พันพัว
ใครอย่าดูเยี่ยงข้าคนขบถ　　คิดเลี้ยวลดลวงกษัตริย์ให้ตัดหัว
นายด่านหมายตายแท้สุดแก้ตัว　　ถึงนึกกลัวก็ต้องเฉยไม่เวยวาย ฯ

๏ ฝ่ายมาลามาไลยไพร่ชาวด่าน　　เห็นเกินการแก้ไขก็ใจหาย
นึกหนังสือฤๅษีออกคลี่คลาย　　ได้แยบคายเข้าไปอยู่แชกผู้คุม

บอกอุบายนายด่านเปนการลับ นายด่านกลับกล้าใจเหมือนไฟสุม
เห็นชายหญิงวิ่งพรูมาดูชุม พอผู้คุมตีฆ้องแกล้งร้องอึง
เติมให้หามาเฝ้ากลับเอาโทษ ไม่มีโจทจับจะฆ่าใส่คาขึง
รู้กระนี้มิมาเปนข้ามึง จะดื้อดึงชิงเอาทั้งด้าวแดน
จับไปผูกพันธนาตัดขาแขน มาทดแทนทารกรรมให้หนำใจ
แม้รบสู้กูจะต่อให้พ่อลูก ถึงกูตายฝ่ายลูกจะผูกแค้น
แม้กูสู้หรือน้ำหน้าจะฆ่าได้ เจ้าเมืองใหญ่ญาติวงศ์เปนผงคลี
จงบอกกล่าวเจ้ามึงให้พึงรู้ แม้ฤๅษีตีบ้านด่านวันใด
จงเชื่อฟังนับถือพระฤๅษี พวกกูนี้จะได้มาคอยฆ่ามึง
ว่าจริงจริงหญิงชายอยู่ภายหลัง แล้วร้องว่าฆ่าเสียเจียวประเดี๋ยวนี้
แกล้งเหวี่ยงคาตบปากแล้วลากขึง จนทราบถึงองค์ท้าวเจ้านคร ฯ
พวกผู้คุมรุมตีมิให้ว่า แต่ชายหญิงวิ่งอื้อเสียงอื้ออึง
๏ เจ้าภาราวาหุโลมเหงื่อโซมหน้า มันหยาบช้าแค้นจิตต์ดังพิษศร
แม้ฆ่าตายฝ่ายอำมาตย์ราษฎร จะออดอ้อนว่ามันมาแล้วฆ่าฟัน
จะปล่อยไปให้มันสู้ดูสักพัก ให้เห็นศักดาเดชทุกเขตขัณฑ์
จึงจับมาฆ่าเสียลูกเมียมัน ให้พร้อมกันกับฤๅษีพวกชีไพร
ดำริห์พลางทางหาเข้ามาขู่ มึงจะสู้ฝีมือกูหรือไฉน
ยังไม่ฆ่าถ้ากูจะปล่อยไป กลัวจะไม่ต่อตีจะหนีกู ฯ
๏ นายด่านเห็นเปนต่อหัวร่อร่า ให้เหมือนว่าแต่สักหนจะบดหมู
อย่าพักเย้ยเลยถ้าปล่อยจงคอยดู แม้ไม่สู้ภูวไนยมิใช่ชาย
กลัวแต่พระจะไม่แน่พูดแต่ปาก หรือจะอยากให้เรารบให้ฉิบหาย
สิบห้าวันนั้นจะมาฆ่าให้ตาย แกล้งท้าทายจะให้ถอดรอดชีวี ฯ

๏ ท้าวเคืองขัดตรัสว่าแม้ฆ่าเสีย พวกลูกเมียมันจะอพยพหนี
จะปล่อยไปให้มันสู้จะดูดี แล้วให้มีของหนังสือให้ถือไป
ว่าโปรดให้นายด่านคิดการขบถ ไม่ห้ามหมดเมืองแขวงตำแหน่งไหน
จะเข้าด้วยนายด่านประการใด ให้ตามไปเปนขบถหมดทั้งนั้น
แล้วเอาตรามาประทับคำรับสั่ง อย่ากักขังเข่นฆ่าให้อาสัญ
แล้วปลดเปลื้องเครื่องพิฆาฏราชทัณฑ์ ของสำคัญส่งให้รีบไคลคลา ฯ
๏ นายด่านรับจับของเดิรตรงออก แกสั่งโบกบอกหญิงชายทั้งซ้ายขวา
เราจะไปให้ผู้รู้วิชา มาเข่นฆ่าโคตรท้าวเจ้าบุรี
ใครเจ็บแค้นแม้นจะเข้ากับเราด้วย จงช่วยรบพุ่งในกรุงศรี
จะสิ้นสูญบุญท้าวแล้วคราวนี้ ใครต่อตีตายเปล่าไม่เข้าการ
แล้วโบกธงตรงออกนอกเมืองหลวง คนทั้งปวงรู้สิ้นทุกถิ่นฐาน
ฝ่ายมาตามาโดยใจสำราญ คุมทหารบถอมอยู่ในบุรี

ตอนที่ ๕๐

นางเสาวคนธ์ได้เมืองวาหุโลม

๏ จะกลับกล่าวชาวบ้านด่านสมุท เปนที่สุดนับถือพระฤาษี
นางโฉมยงนงลักษณ์อัคคี ขึ้นอยู่ที่ป้อมบันทุกคืนวัน
ทั้งพี่เลี้ยงเคียงอาสน์ต่างคาดว่า นายด่านกล้าขึ้นไปถึงไอศวรรย์
เห็นที่ท้าวเจ้าภาราจะฆ่าฟัน เมื่อวันนั้นนึกจะห้ามก็ขามใจ
แม่ก็รู้อยู่ทำไมจึงไม่ห้าม หรือต้องตามกลศึกนึกไฉน
นางยิ้มพลางทางว่าเห็นไม่เปนไร ปล่อยขึ้นไปได้ทีดีข้างเรา

ถึงเจ้าเมืองเคืองขัดจะตัดหัว ตายแต่ตัวนายกองกรรมของเขา
ฝ่ายพวกพ้องต้องโทษทั้งโคตรเค้า จะช่วยเรารบรุดจนสุดมือ
ได้ร้ายทางวางคนทำกลศึก ฉันตรองตรึกเห็นกระนี้ไม่ดีหรือ
แม้รบเราเผาเมืองให้เลื่องลือ ทั้งฝีมือความคิดวิทยา
อันนายด่านฉันให้ไปมิได้ห้าม ด้วยจับยามเห็นว่ายังไม่สังขาร์
ให้หนังสือถือไปมาไลยมาลา ใช้ปัญญาดูสักครั้งจะอย่างไร
พี่เลี้ยงพึ่งบังคมชมฉลาด แม้คิดคาดเหลือดีจะมีไหน
ต่างจับยามตามตำราประสาใจ เห็นจะได้คืนกลับไม่อับจน
ต่างเตรียมศึกฝึกเหล่าพวกชาวบ้าน ให้ร้อนราญรุกรบถึงหลบฝน
ฝ่ายโฉมยงนงเยาว์เสาวคนธ์ ขึ้นอยู่บนป้อมชั้นเชิงบรรพต ฯ
๏ จะกล่าวฝ่ายนายด่านถึงบ้านไหน เกลี้ยกล่อมได้เพื่อนสนิทคิดขบถ
เปนหลายร้อยพลอยสมัคด้วยรักยศ ล้วนคนคดเขาไม่เอาเข้าบาญชี
ไปตามทางกลางถนนคนทั้งหลาย ไม่ใกล้กล้ำกรายเกลียดกลั้วเอาตัวหนี
พวกนายด่านพานทนงด้วยธงมี ทำท่วงทีเปนสุภาพอาการ
ถึงบ้านไหนให้คำนับธงรับตั้ง เรียกเอาทั้งเหล้าเข้าของคาวหวาน
ข่มเหงเล่นเปนโสตด้วยโปรดปราน จะไปด่านคิดสู้กับภูมินทร์
ชาวบ้านเมืองเคืองแค้นแสนสาหัส โกรธกษัตริย์กระซิบว่านินทาสิ้น
ทำธงให้ย้ายซบกดแผ่นดิน มาชุกินเล่นสนุกปรับทุกข์กัน
นายด่านได้ไพร่พลมาอลหม่าน เข้าถึงด่านตั้งหนึ่งมาถึงสวรรค์
พวกลูกเต้าบ่าวไพร่ดีใจครัน มาพร้อมกันอยู่ที่พระอัคนี
นายด่านกราบราบเรียบพับเพียบพลอด ครั้งนี้รอดเพราะหนังสือพระฤๅษี
แล้วเล่าความตามท้าวเจ้าบุรี ให้ฆ่าตีตอบได้ไม่ให้ฮึก

กำลังโกรธโปรดปรานประทานยศ ให้เปนขบถคิดอ่านทำการศึก
ดีตราจงส่งให้เหมือนใจนึก เหลือรำลึกถึงคุณพระมุนี
ช่างฉลาดคาดแน่เหมือนแลเห็น หรือพระเปนเทวดาในราศี
โปรดประหารผลาญท้าวเจ้าบุรี ขึ้นนั่งที่แทนกษัตริย์ขัตติยา ฯ
๏ พระดาบสยอดยิ้มพริ้มพระโอษฐ์ ภิปรายโปรดว่าเราขาดปรารถนา
ไม่นิยมสมบัติกษัตรา หมายใสตาแดนสวรรค์ชั้นวิมาน
แต่เมื่อเปนเช่นนี้จะมิช่วย ส่งสารด้วยศิษย์หาโยธาหาญ
ถ้าเขารบเราก่อนจึ่งรอนราญ อันเมืองด่านแดนเดิรเนินบรรพต
จงหัดให้ไพร่พลรู้กลรบ ที่หลีกหลบไล่ล้อมพร้อมกันหมด
เดิรกระบวรส่วนเดียวไม่เลี้ยวลด ชื่อว่าทศโยธาแสนยากร
เปนสิบกองต้องหัดให้ผลัดเปลี่ยน กระหวัดเวียนวกหลังเหมือนสั่งสอน
สำคัญกลองฆ้องขานเข้าราญรอน ให้ถดผ่อนผลัดรบบรรจบกัน ฯ
๏ นายด่านฟังดังหนึ่งได้ไชยชนะ สาธุสะศึกเสือเหลือขยัน
ไม่กลัวใครได้ครูจะสู้กัน ไล่ห้ำหั่นสิ้นดับในพริบตา
แล้วสั่งให้ไปจัดหัดทหาร ให้ชำนาญหนีไล่เลี้ยวซ้ายขวา
ได้หลายหมื่นล้วนทมิฬสิ้นโยธา ทั้งพลการเวกนั้นด้วยพันร้อย
แบ่งพวกหญิงชาญธนูอยู่กำกับ ทั้งสิบทัพคุมไพร่คอยใช้สอย
เห็นแทงฟันมันไม่ม้วยจึ่งช่วยพลอย ยิงให้ถอยข้ามทัพพออัปรีย์
เปนสิบหมู่รู้กันสำคัญฆ้อง ให้ตีกลองว่องไวที่ไล่หนี
สงบให้เขามารบราวี จึ่งตามตีติดพันเหมือนสัญญา ฯ
๏ ฝ่ายราหูผู้รับสั่งที่ตั้งทัพ มิได้กลับด้วยยังไม่ได้ให้หา
พอรู้ข่าวท้าวปล่อยคนโทษมา ทั้งมีตราสั่งกำชับให้จับเปน

เห็นวิปริตผิดอย่างแต่ปางก่อน ราษฎรจะได้ทุกข์เกิดยุคเข็ญ
มิควรทำลำบากให้ยากเย็น แต่จำเปนก็จะต้องฉลองคุณ
จึงสั่งฝ่ายนายรองทั้งกองทัพ ให้กำกับกันแต่พื้นพวกหมื่นขุน
จะปีนเข้าเผาเมืองให้ชุลมุน ทั้งทัพหนุนหน้าหลังประดังกัน
นายกองรับกลับออกมาบอกไพร่ เตรียมเชื้อไฟดินดำกำมะถัน
ทั้งสายโซ่ใยถลาผ้าน้ำมัน บ้างทำบันไดปีนตีนกำแพง
ส่วนราหูผู้ชำนาญในการรบ แต่งตัวครบเครื่องยุทธ์อาวุธแฝง
ถือโลหะจรีเหมือนตรีแทง ค้นทองแดงสีศอกเม็ดดอกบัว
กิเลนขี่มีเกราะโลหะหุ้ม หมวกใหม่งครุ่มครอบสวมใส่ครวมหัว
มันยักคิ้วหลิ่วตาดูน่ากลัว ตัวเหมือนตัวพยัคฆาหน้าเหมือนคน
แล้วตีฆ้องกลองศึกพิลึกลั่น ธงสำคัญโบกคว้างมากลางหน
ต่างให้ร้องซ้องเสียงสำเนียงพล ขับกันกลุ่นเกลื่อนมาล้อมป้อมปราการ
แล้วหยุดทัพยับยั้งสั่งให้บ่าว ร้องว่าชาวทะเลเดรฉาน
เปนขบถคดโกงพระโองการ จะรอนราญเร่งออกมาอย่าช้าที
แม้นิ่งอยู่กูจะเข้าไปเอาโทษ ให้สิ้นโคตรคนถือพระฤๅษี
ใครนับถือซื่อต่อเจ้าธรณี มาภักดีจะโปรดที่โทษกรณ์ ฯ

๏ ฝ่ายพวกพลบนเชิงเทินเนินหอรบ ไม่หลีกหลบต้านศึกเหมือนฝึกสอน
เหวยราหูผู้เถ้าเจ้านคร เมื่อคราวก่อนก็อุบายปดนายกู
ให้ออกไปใส่กรงส่งเมืองหลวง ทำล่อลวงเลี้ยวลดไม่อดสู
ยังมีหน้ามาอีกเล่าเถ้าหัวงู แล้วนายกูจะไปจับมาสับฟัน ฯ

๏ ราหูฟังคั่งแค้นขับทหาร เข้าหักด่านเข่นฆ่าให้อาสัญ
พลางตีฆ้องกลองรบสมทบกัน ให้สนั่นครั่นครื้นยิงปืนไฟ

บ้างโยนไซ่โยถกาขาเกี่ยวติด ได่ประชิดแทงพื้นเสียงหวั่นไหว
ชาวด่านเอาเส่าทิ้งถึ้งลงไป ถูกนายไพร่เจ็บป่วยบ้างม้วยมรณ์
ที่เหลือตายนายขับขึ้นรับรบ จุดเพลิงคบคว่างทิ้งบ้างยิงศร
ชาวด่านแทงแพลงพลาดสำตน้ำร้อน ต่างแซกซ่อนรอนรัญประจัญบาน ฯ
๏ ฝ่ายนงลักษณ์อัคนีอยู่ที่ป้อม เห็นทัพล้อมพร้อมพรักเข้าหักหาญ
ได้ท่วงทีตีฆ้องก้องกังวาน ทหารชาญให่รับทั้งทัพไชย
เปิดประตูครูตรงออกยงยุทธ์ อุตลุตได่พื้นเสียงหวั่นไหว
ทั้งสิบทัพนับหมื่นยิงปืนไฟ ถูกนายไพร่ตายล้มไม่สมประดี
พวกราหูสู้รบบ้างหลบเลี่ยง ไม่พร้อมเพรียงพลัดพรายกระจายหนี
พวกชาวด่านราญรุกเข้าคลุกคลี ผลาญโยธีกองทัพลงนับพัน
แต่เสนาราหูยังสู้รบ เลี้ยวตระหลบหลีกลัดสกัดกั้น
ขับกิเลนเผ่นโผนโจนประจัญ ได่แทงฟันหันคว้างอยู่กลางพล
พวกด่านห้อมล้อมรุมกลุ้มสกัด ต่างพุ่งซัดศัสตราดังห่าฝน
ถูกราหูสู้ดำรงด้วยคงทน ถึงอับจนคนเดียวสิ้นเรี่ยวแรง ฯ
๏ ฝ่ายนายด่านชาญสมุทรซื่อสู้รบ เลี้ยวตระหลบได่ทหารชาญกำแหง
เห็นราหูโจมโถมเข้าแทง ราหูแรงน้อยรบหลบไม่ทัน
ถูกหอกหกตกกิเลนลุกเผ่นโผน นายด่านโจนจับมัดรัดกระสัน
ทหารแตกแยกย้ายพลัดพรายกัน นายด่านพื้นไพร่นายล้มตายยับ
พวกโยธาราหูไม่สู้รบ ลงนอบนบนั่งไหว้ยอมให้จับ
พระอัคนีตีกลองเรียกกองทัพ ต่างคืนกลับเกลื่อนมาหน้าปราการ ฯ
๏ นายด่านพาราหูคนผู้เถ้า มาหมอบเฝ้าที่ตรงป้อมพร้อมทหาร
นางเห็นหน้าราหูคนบุราณ คิดส่งสารคนแก่ให้แก้มัด

เห็นเหน็ดเหนื่อยเมื่อยเหน็บยังเจ็บปวด   ให้หมอนวดหลายคนปรนนิบัติ
ทั้งเอมโอชโภชนาสารพัด   มาตั้งจัดแจงให้เปนไมตรี
แล้วตรัสว่าราหูเปนผู้เถ้า   อันตัวเรานี้ถือเปนฤๅษี
คิดประโยชน์โปรดสัตว์ในปฐพี   ไม่ฆ่าตีหญิงชายให้วายชนม์
เราหมายมาว่าจะชมโรมวิไสย   ด้วยจงใจเจตนาสถาผล
เจ้าเมืองใหญ่ใช้ท่านมาไล่ฆ่าคน   จึงจำจนจำสู้ให้รู้ฤทธิ์
เราจับได้ให้ส่งสารท่านราหู   อย่าไปอยู่แปดปนกับคนผิด
จะยกโทษโปรดให้ไว้ชีวิต   จะสัตย์ซื่อหรือจะคิดเบือนบิดไป ฯ
๏ ราหูฟังสั่งสอนสุนทรตอบ   พลอยเห็นชอบเชิงความตามวิไสย
สารภาพกราบฤๅษีด้วยดีใจ   พระคุณใครไม่เหมือนคุณพระมุนี
มารบรับจับได้ไว้ชีวิต   จะขอคิดนับถือพระฤๅษี
อยู่เปนข้าก่าจะตายวายชีวี   พระมุนีอย่าได้แหนงแคลงพระไทย
อันองค์ท้าวเจ้าวาหุโลมราช   จะสิ้นวาสนาคิดผิดวิไสย
ให้ธานีมีศึกไม่ตรึกไตร   จะพาไพร่พลตายวายชีวัน ฯ
๏ พระอัคนีปรึกษาว่าราหู   ท่านย่อมรู้ความจริงทุกสิ่งสรรพ์
อันชิงไชยได้ชนะจะฉะกัน   ซื่อว่าจับไม่มั่นคั้นไม่ตาย
ท่านไปด้วยช่วยกำกับเปนทัพหน้า   ปราบบรรดาเมืองทมิฬสิ้นทั้งหลาย
พวกกองทัพจับได้ทั้งไพร่นาย   ยังมากมายมอบให้ท่านใช้การ ฯ
๏ ราหูฟังบังคมประนมสนอง   จะเปนกองทัพหน้าไปว่าขาน
แม้เมืองไหนไม่อ่อนจะรอนราญ   สังหารผลาญชีวันให้บรรลัย
แล้วทูลลาพาบ่าวมาเข้าค่าย   ทั้งไพร่นายยินดีจะมีไหน
ทุกหมู่หมวดตรวจพลสกลไกร   ยังอยู่ได้ห้าหมื่นพื้นฉกรรจ์ ฯ

ทั้งเกวียนม้าลาที่เคยขี่ขับ เตรียมสำหรับรับนายจะผายผัน
พอฤกษ์ดีตีฆ้องกลองสำคัญ ให้สนั่นลั่นเลื่อนยกเคลื่อนคลา ฯ
๑ ฝ่ายองค์พระอัคนีกับพี่เลี้ยง จัดพร้อมเพรียงไพร่นายทั้งซ้ายขวา
คอยอยู่หลังนั่งคะเนดูเวลา ให้ทัพหน้าไปก่อนได้ค่อนวัน
พอแดดร่มลมตกยกทหาร ออกจากด่านเดิรพหลพลขันธ์
ต่างขานฆ้องกองทัพรับให้กัน นายด่านนั้นนำหน้าพลากร
นางโฉมยงทรงสิงห์กั้นกลิ้งกลด เผ่นพยศเยื้องไหล่เยี่ยงไกรสร
ประโคมฆ้องกลองแห่ทั้งแตรงอน อ้อมสิงขรขึ้นทางไปหว่างเนิน
พวกขอเฝ้าเหล่าสี่พระพี่เลี้ยง ประคองเคียงข้างนางไม่ห่างเหิร
ต้นยางยูงสูงสล้างริมทางเดิร ต่างมุ่งเมิลเดิรชมพนมไพร
พฤกษาออกดอกดวงเปนพวงห้อย ระย้าย้อยช้อยชดสดไสว
พวกผู้หญิงชิงช่วงพวงดอกไม้ ต่างเด็ดได้ไปถวายพระอัคนี
ริมเชิงเขาสาวหยุดพุทธชาติ เดียรดาษดอกประดับสลับสี
รสสุคนธ์มณฑาสารภี มลุลีลั่นทมนำชมเชย
สองข้างทางนางแย้มแกมกุหลาบ แก้วอีงกาบพุดพยอมหอมระเหย
นางชมชื่นรื่นร่มลมรำเพย คิดถึงเคยคราวครั้งไปลังกา
เคยพร้อมพรั่งทั้งสองพระน้องพี่ ได้ชวนชี้ชมไม้ไพรพฤกษา
มาห่างเหแต่นี้พระพี่ยา ไม่เห็นหน้าน้องแล้วจะแคล้วกัน
ยิ่งตรึกตราอาไลยจะใคร่กลับ แต่ลำทัพอับอายจำผายผัน
พระพักตร์เศร้าเปล่าใจในไพรวัน สู้อัดอั้นกลั้นสอื้นฝืนฤทัย
รีบเดิรทางกลางวันได้พ้นเส้น ครั้นจวนเย็นทำพลับพลาหยุดอาไศรย
ครั้นเช้าตามทัพหน้าเคลื่อนคลาไคล ตลอดไปตามทางหว่างคีรี ฯ

๏ ฝ่ายราหูผู้เถ้าเข้าแดนด่าน ห้ามชาวบ้านน้อยใหญ่มิให้หนี
เที่ยวบอกเล่าเจ้าเมืองเอกโทศรี ว่ามุนีมีบุญกรุณา
เมืองเล็กน้อยพลอยเห็นเช่นราหู ไม่รบสู้สามิภักดิ์ด้วยหนักหนา
คอยรับทัพคับคั่งตั้งบูชา ล่วงด่านมาห้าชั้นไม่อันตราย ฯ
๏ จะกล่าวเรื่องเมืองด่านทหารเอก ชื่อตรีเมฆคุมทมิฬสิ้นทั้งหลาย
ครั้นรู้ว่าราหูคบผู้ร้าย ชวนหญิงชายภักดีด้วยชีไพร
จะยกมาชวนเราให้เข้าด้วย จำต้องช่วยเจ้าปราบราบให้ได้
จึงรีบรัดจัดพลสกลไกร ทั้งนายไพร่พร้อมหน้าถืออาวุธ
แล้วยกออกนอกด่านด้วยหาญฮึก จะปราบศึกเสี้ยนแผ่นดินให้สิ้นสุด
ทั้งสี่หมื่นพื้นทหารชำนาญยุทธ์ ไม่ยั้งหยุดยกเดิรขึ้นเนินทราย
พอพบกับทัพหน้าพวกราหู ต่างรอดูท่วงทีไม่หนีหาย
บ้างแกว่งกลอกหอกดาบปลาบประกาย นายต่อนายออกหน้าร้องพาที
ตรีเมฆว่าราหูเปนผู้เถ้า ไยไปเข้านับถือพระฤๅษี
เสียแรงท้าวเจ้าจังหวัดปฐพี ประทานที่บ้านเมืองแลเครื่องยศ
ให้ยกทัพนับแสนไปแดนด่าน สังหารผลาญผู้ผิดคิดขบถ
เหตุไฉนใจจิตคิดจึงคิดคด ทรยศยกมาจะราวี ฯ
๏ ฝ่ายราหูผู้เถ้าจึงเล่าเรื่อง เดิมคิดเคืองคนนับถือพระฤๅษี
เรายกไปให้ทหารเข้าต้านตี จนเสียทีชีวันจะบรรไลย
พระฤๅษีมีคุณการุญโปรด ไม่ถือโทษเมตตาอัชฌาไศย
ให้กลับมาว่ากล่าวทูลท้าวไท มิให้ไพร่พลเมืองเคืองรำคาญ
ด้วยฤๅษีมีประโยชน์จะโปรดสัตว์ ไม่นิยมสมบัติพัสดุ์สถาน
เรานำหน้ามาแถลงให้แจ้งการณ์ จะรุกราญท่านผู้ใดก็ไม่มี

ท่านเลิกทัพขับไพร่ไปเสี่ยเถิด อย่าให้เกิดรบพุ่งเอากรุงศรี
ช่วยทูลท้าวเจ้าจังหวัดปฐพี ให้รักดีตาบสทรงพรตธรรม์
จะก่อศึกฮึกหาญเปนการชั่ว จะร้อนทั่วทุกประเทศทั้งเขตขัณฑ์
ท่านกับเราเล่าก็มีไมตรีกัน จงผ่อนผันพอให้ควรอย่าลวนลาม ฯ
๏ ศรีเมฆว่าราหูคนผู้ร้าย คิดอุบายเบียดเบียนเปนเสี้ยนหนาม
เปนข้าศรอกนอกเจ้าเข้านอกชาม ช่วยคิดตามรบราญด่านเข้ามา
ตัวเองนี้เราเห็นเปนคนคด ทรยศต่อแผ่นดินสิ้นชายหน้า
ไม่คิดคุณทูลกระหม่อมชุบย้อมมา ซ้ำอาสานำขบถมาปดเรา
เร่งถอยทัพกลับไปเสี่ยให้พ้น ไม่คบคนหือรือไหดพวกโฉดเฉา
มิฟังว่าราหูอย่าดูเบา จะตัดเอาศีร์ษะเสียบประจาน ฯ
๏ ราหูว่าฉนี้อ้ายศรีเมฆ กลับไหยกเหยกก่อศึกพูดฮึกหาญ
จะทำให้ไพร่เมืองเคืองรำคาญ กูจะผลาญเสี่ยให้ตายวายชีวี
ขับกิเลนเผ่นโผนกระโจนจับ ศรีเมฆขับแรดรบไม่หลบหนี
ต่างรับรองป้องกันประจัญตี ประทะที่พื้นแทงต่อแย้งยุทธ์
เหล่าทหารต่อทหารรุกราญรบ ไม่หลีกหลบกลอกกลับสัปยุทธ์
ต่างพุ่งซัดศัสตราแกว่งอาวุธ อุตลุดตลุมบอนไล่ฟอนฟัน
ทั้งสองฝ่ายนายไพร่ต่างไวว่อง ต่างรับรองเรี่ยวแรงล้วนแขงขัน
พอนายด่านขานชลายกมาทัน ให้สนั่นหนุนกลุ้มเข้ารุมรบ
บ้างโอบอ้อมล้อมหลังไล่สังหาร พวกพลด่านตายยับซ้อนซับศพ
ทั้งสองทัพขับไขขี่ดีสมทบ ศรีเมฆหลบหลีกล่าเข้าป่ารัง
ราหูไล่นายด่านเข้าด้านหน้า พวกโยธาหุ้มห้อมล้อมหน้าหลัง
ศรีเมฆรับสัปยุทธ์สุดกำลัง ตกจากหลังแรดล้มไม่สมประดี

ทหารรุมกลุ้มกลัดจับมัดมั่น   ไล่ฆ่าฟันไพร่นายพลัดพรายหนี
พอทัพหลังทั้งองค์พระอัคนี   มาถึงที่รบทัพตั้งพลับพลา ฯ
๏ ฝ่ายสองทัพจับได้ไพร่ชาวด่าน   มาประมาณสามหมื่นล้วนปีนผา
ราหูให้ไพร่มัดศรีเมฆมา   หมอบตรงหน้าเฝ้าพระอัคนี
แล้วทูลความตามพบได้รบสู้   นี่ตัวผู้รั้งด่านชานกรุงศรี
นางทรงฟังสั่งว่าอย่าฆ่าตี   ให้แก้ศรีเมฆออกแล้วบอกความ
เราถือศีลจินตนารักษากิจ   มิได้คิดการบาปที่หยาบหยาม
เจ้าของท่านไม่ควรทำลวนลาม   นายด่านห้ามก็ไม่ฟังอหังกา
ไม่ทำบุญฉุนเฉียวซ้ำเกรี้ยวโกรธ   จะฆ่าโคตรญาติวงศ์เผ่าพงศา
จึ่งจำช่วยด้วยสมเพชเวทนา   หมายจะมาว่ากล่าวกับท้าวไท
ให้ถือธรรมจำศีลสิ้นมานะ   แล้วเราจะขึ้นไปชมโรมวิไสย
ท่านซื่อตรงจงบำรุงเจ้ากรุงไกร   ให้อยู่ในศีลสัตย์สวัสดิ์ ฯ
๏ ศรีเมฆนั่งฟังตรัสมธุรส   น้อมประณตนับถือพระฤๅษี
ท่านคิดชอบขอบคุณพระมุนี   ขอเปนที่พึ่งให้พ้นภัยพาล
จะไปด้วยช่วยส่งถึงเมืองหลวง   คนทั้งปวงประชาจะว่าขาน
ให้เปิดด่านชั้นเจ็ดสำเร็จการ   ได้พบพานพูดกับท้าวเจ้าแผ่นดิน
ให้ท้าวหายร้ายคุด้วยสุภาพ   ไม่ทำบาปหยาบช้ารักษาศีล
ได้เย็นใจไพร่ฟ้าเปนอาจิณ   จะเพิ่มภิญโญยศปรากฏไป
ขอพระองค์จงพาโยธาหาญ   เข้าในด่านอย่าแคลงแหนงไฉน
แล้วนำหน้าพาพลสกลไกร   เข้าอยู่ในด่านสิ้นดังจินดา
แล้วเร่งใช้ให้บ่าวไปป่าวร้อง   ชาวบ้านช่องหญิงชายทั้งซ้ายขวา
แต่งสำรับกับเข้าทั้งเหล้ายา   เลี้ยงบรรดาพลพรรคพระฤๅษี

แล้วบอกเล่าเหล่าทมิฬสิ้นทั้งนั้น ให้พร้อมกันนับถือพระฤาษี
ครั้นรุ่งเช้าเข้ามาว่าข้านี้ ขอเปนที่ทัพหน้าล่วงคลาไคล
ไปบอกเล่าเจ้านครเขื่อนเพลิงนั้น ให้ด่านชั้นเจ็ดแจ้งแถลงไข
เปิดทางทัพรับพระองค์ให้ตรงไป เห็นจะได้ด้วยเปนมิตรสนิทกัน ฯ

๏ พระอัคนีดีใจมิได้ห้าม สุดแต่ความคิดนายเร่งผายผัน
ตรีเมฆถาพาทหารชาวด่านนั้น หมื่นห้าพันเข้าประจำนำลีลา
ตรีเมฆนั่งหลังแรดผาดแผดร้อง พาพวกพ้องพลเดิรบนเนินผา
แล้วองค์พระอัคนีผู้ปรีชา ตรัสสั่งราหูให้ยกไปตาม
ตวันบ่ายนายทหารด่านปากน้ำ ยกทัพนำหน้าเสด็จไม่เข็ดขาม
ทั้งทัพหลังทัพหลวงล่วงสามยาม จึงยกตามสามทัพกำกับไป ฯ

๏ จะกล่าวความนามพระกาลชาญสมร เจ้านครเขื่อนเพลิงเชิงไศล
คุมทหารด่านสำคัญอยู่ชั้นใน ให้นำใช้สืบเรื่องหัวเมืองราย
รู้ข่าวว่าราหูกับตรีเมฆ คิดไหยกเหยียดคบขบถจึงจดหมาย
เปนความเมืองเรื่องราวทูลเจ้านาย แล้วแจกจ่ายเสื้อหมวกให้พวกพล
ทั้งปืนผาอาวุธเครื่องยุทธ์ครบ จะคอยรบทัพศึกเตรียมฝึกฝน
ตระเวนระวังนั่งทางทุกตำบล แล้วขับพลขึ้นประจำป้อมกำแพง
ให้ลงขวากลากปืนเข้าจุกช่อง ทุกหมวดกองเกณฑ์กันล้วนขันแข็ง
หอรบรายค่ายป้อมให้ซ่อมแปลง รีบจัดแจงอาวุธยุทธนา ฯ

๏ ฝ่ายตรีเมฆเสนีที่ไปก่อน ถึงนครเขื่อนเพลิงริมเชิงผา
เห็นพวกพลล้นหลามตามเสมา เดิรตรวจตราเตรียมการจะราญรอน
จึงรอรั้งตั้งค่ายอยู่ชายทุ่ง พอย่ำรุ่งเรียกเสมียนเขียนอักษร
ให้บ่าวไปในเมืองแจ้งเรื่องร้อน เจ้านครรับอ่านดูสารพลัน ฯ

๏ หนังสือนี้ศรีเมฆเจ้าเมืองด่าน ขอแจ้งการณ์เวียงไชยไอศวรรย์
อย่าโมโหโกรธาคิดฆ่าฟัน จงอดกลั้นตรองความให้งามดี
เร่งถือธรรมจำศีลสิ้นโทโส ได้ภิญโญยศบำรุงชาวกรุงศรี
เดิมราหูผู้เถ้ากับเรานี้ ออกต้านตีแตกทัพได้อับอาย
เธอจับได้ไม่สังหารผลาญชีวิต จึ่งเห็นฤทธิ์ว่าฤๅษีดีใจหาย
ใครรบสู้ผู้นั้นจะอันตราย คนทั้งหลายเลื่อมใสพร้อมใจกัน
จงรู้เกิดเปิดด่านให้ท่านด้วย จะได้ช่วยโปรดให้ไปสวรรค์
เราบอกความตามจริงทุกสิ่งอัน แม้ป้องกันกีดฤๅษีจะมีภัย ฯ
๏ พระกาลฟังคั่งแค้นแสนพิโรธ สู้อดโกรธรักษาอัชฌาสัย
จึ่งเสแสร้งแกล้งตอบว่าขอบใจ ที่ชวนชักรักใคร่จะให้ดี
ทั้งบอกกล่าวราวเรื่องให้รู้เหตุ ผู้วิเศษจะบำรุงเจ้ากรุงศรี
แม้จริงจังดังว่าอย่าช้าที บอกให้ศรีเมฆมาพูดจากัน ฯ
๏ ฝ่ายผู้ถือหนังสือลับกลับมาค่าย บอกความนายตามจริงทุกสิ่งสรรพ์
ศรีเมฆฟังนั่งรำพึงอยู่ครึ่งวัน คิดพรั่นพรั่นเพื่อนเราจะเผาเรือน
แม้มิไปไม่ดีเหมือนชี้ขาด ไม่องอาจอายใจใครจะเหมือน
พอพระกาลให้ม้าใช้ออกไปเตือน ไม่บิดเบือนบอกว่าเราจะเข้าไป
เรียกบ่าวตามสามคนเข้าเมืองด่าน ฝ่ายพระกาลยินดีจะมีไหน
จับเสนีศรีเมฆลงเหล็กไว้ แล้วคุกคามถามได้จึงให้การ
ตัวเปนข้าฝ่าพระบาทบดินทร์สูร ได้เพิ่มพูลยศศักดิ์อัครฐาน
เคยถือน้ำทำสัตย์ปฏิญาณ กินเมืองด่านแดนประเทศเขตนคร
เหตุไฉนใจคอจึ่งทรยศ เปนขบถพิศรอดิศร
มาชวนเราเข้าด้วยให้ม้วยมรณ์ ทำยอกย้อนอย่างนั้นด้วยอันใด

เคยเปนมิตรคิดว่าดีดูศรีเมฆ มาโหยกเหยกอย่างนี้ผิดวิไสย
จะต้องเอาเข้ากรงบอกส่งไป จะว่าไรเร่งว่าอย่าช้าที่ ฯ

๏ ศรีเมฆฟังคั่งแค้นแหงนหัวร่อ กูไม่ง้อขอชีวิตไม่คิดหนี
นึกว่าเพื่อนเหมือนเขาว่าเพราะปราณี มึงกลับดีเอาเรือไม่เชื่อฟัง
ถึงกูตายภายหน้ากรรมมาถึง พวกของมึงจึงจะตายเมื่อภายหลัง
กูซื่อตรงหลงประมาทจึงพลาดพลั้ง มึงระวังหัวเถิดวะอ้ายพระกาล ฯ

๏ เจ้าเมืองฟังสั่งให้ใส่กรงไว้ แต่บ่าวไพร่ปล่อยออกไปบอกทหาร
ว่านายผิดคิดร้ายจะวายปราณ พวกชาวด่านเปนแต่ไพร่มิได้คิด
พากันมาหาเราไม่เอาโทษ จะช่วยโปรดผ่อนปรนให้พ้นผิด
ให้จงรักภักดีเจ้าชีวิต อย่าควรคิดขัดขวางเหมือนอย่างนาย

๏ ฝ่ายโยธีศรีเมฆสักหมื่นเศษ ครั้นรู้เหตุย่อท้อใจคอหาย
แต่นายกองร้องห้ามตามอุบาย เขาลวงนายเราเข้าไปจับใส่กรง
เราเข้าหาหน้าที่จะมีผิด มันคงคิดจับกุมอย่าลุ่มหลง
รักษาค่ายไว้ด้วยกันให้มั่นคง เมื่อมันส่งเมืองหลวงจึงช่วงชิง
ช่วยแก้แค้นแทนนายเหมือนหมายมาด เราล้วนชาติชายใช่น้ำใจหญิง
ทั้งพวกไพร่ใหญ่น้อยพลอยเห็นจริง หวังจะชิงนายด่านคอยราญรอน ฯ

๏ ฝ่ายราหูผู้กำกับหนุนทัพหน้า ยกโยธามาตามทางหว่างสิงขร
พอแดดลบพลบสิ้นแสงทินกร ใกล้นครเขื่อนเพลิงเชิงคีรี
จึงหยุดทัพยับยั้งอยู่หลังเขา คอยจับชาวเมืองข้างทางวิถี
ให้ม้าใช้ไปที่ค่ายฟังร้ายดี พอพวกศรีเมฆมาบอกว่านาย
เขาจับได้ใส่กรงเหล็กขังไว้ จะส่งไปให้เสมียนเขียนจดหมาย
ราหูฟังสั่งความตามอุบาย ไปอยู่ค่ายคอยดูชาวบุรี

แม้พระกาลเกณฑ์ทหารออกห้อมล้อม อุส่าห์พร้อมใจรบอย่าหลบหนี
แล้วพวกพ้องกองเราจะเข้าตี ชิงบุรีเห็นจะเสร็จสำเร็จการ
ปลัดทัพรับถากลับมาค่าย บอกอุบายถ้วนทั่วตัวทหาร
ต่างดีใจไม่นอนจะรอนราญ แม้ชาวด่านมาจับจะรับรบ ฯ
๏ ฝ่ายพระกาลหาญศึกนั่งปรึกษา กับบรรดาขุนนางผู้รู้ขนบ
พวกโยธีศรีเมฆไม่นอบนบ เห็นจะรบรอราอยู่ถ้าทัพ
ถ้าพวกพ้องของมันนั้นมามาก จะทำยากจริงเจียวต้องเชี่ยวขับ
อยู่แต่ไพรไม่ยอมน้อมคำนับ ไปล้อมจับตัวมันเสียวันนี้
พวกนายรองกองกลางหลวงปลัด จงรีบรัดเรียกกันขมันขมี
พอคุมคนพรักพร้อมออกล้อมตี เป็นพลศึกกองรบสมทบกัน ฯ
๏ ฝ่ายนายรองกองกลางหลวงปลัด รับคำจัดพวกพหลพลขันธ์
ถืออาวุธจุดคบมีครบครัน แล้วชวนกันยกออกนอกกำแพง
เข้าโอบอ้อมล้อมรอบริมขอบค่าย จุดคบรายเรียงสว่างกระจ่างแสง
บ้างถอนขวากถากเหนี่ยวด้วยเรี่ยวแรง ชาวด่านแย้งยิงปืนเสียงครื้นครึก
ทั้งสี่ทัพขับระดมเข้าสมทบ เร่งให้รบศึกกลองเสียงก้องกึก
ให้สนั่นลั่นเลื่อนสะเทือนสทึก กำดัดคึกครึกครื้นด้วยปืนรบ ฯ
๏ ฝ่ายราหูรู้ว่าคนออกปล้นค่าย ขับไพร่นายหนุนกันแล้วบรรจบ
เข้าล้อมหลังชาวบุรีตีกระทบ ฟันจนศพซ้อนซับลงทับกัน
พวกนายรองกองกลางหลวงปลัด แตกกระจัดกระจายเวียนวิ่งเหียนหัน
พวกโยธีศรีเมฆหมื่นสี่พัน ออกได้พ้นไพร่นายวอดวายวาง
พลบุรีสี่หมื่นตายดื่นดาษ กลิ้งเกลื่อนกลาดกลางทุ่งจนรุ่งสาง
บ้างหลบลี้หนีจนวนอยู่กลาง บ้างเจ็บบ้างตายล้มไม่สมประดี ฯ

๏ ฝ่ายพระกาลหาญเหี้ยมยิ้มเยี่ยมป้อม　เห็นศึกล้อมเหล่าทหารถนานหนี้
เร่งยกทัพขับออกนอกบุรี　ตัวขี้นขี่โลโตไล่โยธา
รุมระดมส่มทบรบราหู　เปนหมวดหมู่มากมายทั้งซ้ายขวา
พอแคดสายนายด่านชานชลา　ยกโยธามาสำทับช่วยรับรบ
ทัพราหูอยู่กลางข้างนายด่าน　ล้อมพระกาลไว้อีกไม่หลีกหลบ
เปนห้าทัพขับโยธีตีกระทบ　ต่างรุกรบรับกันประจัญบาน
พอทัพพระอัคนีกับพี่เลี้ยง　ได้ยินเสียงแซ่เซ่งเร่งทหาร
แซงสกัดตัดทางข้างพระกาล　ผลาญชาวด่านตายกลาดดาษดา ฯ
๏ ฝ่ายพวกพ้องของฤๅษีทั้งยี่สิบ　คอยซุบซิบอยู่ในด่านนว่นหนักหนา
ขึ้นปลอมดูผู้คนบนเสมา　เห็นโยธาทัพพระอัคนี
จึงช่วยกันฟันคนอลหม่าน　เปิดทวารออกไปรับทัพฤๅษี
พวกพลล้อมพร้อมพรูเข้าบุรี　ไล่ฆ่าตีรี้พลบนกำแพง
พวกอยู่ป้อมล้อมวงโดดลงวิ่ง　ตกใจจริงทิ้งอาวุธลงมุดแฝง
ฝ่ายพระกาลราญรอนจนอ่อนแรง　เห็นทัพแซงเกรียวกรูเข้าบุรี
จะถอยกลับทัพฤๅษีสกัดไว้　ทั้งพวกไพร่พลตายพลัดพรายหนี้
เห็นศึกเสือเหลือจะสู้พวกมุนี　จริงของศรีเมฆบอกไม่หลอกลวง
จึงขับโลโตวิ่งทิ้งทหาร　ไม่เข้าด่านแยกเลี้ยวไปเมืองหลวง
ที่เหลือตายนายรองกองทลวง　ต่างเสียท่วงที่ทัพอัปรา
ทิ้งอาวุธซุดหมอบนบนอบน้อม　ต่างร้องยอมสามิภักดิ์ด้วยหนักหนา
พระอัคนีมีจิตคิดเมตตา　เรียกโยธาถอยกลับทั้งทัพไชย
ต่างล้าเลื่อยเหนื่อยหนักเข้าพักผ่อน　อยู่นครเขื่อนเพลิงเชิงไศล
เหล่าฤๅษีรี้พลสกลไกร　สำราญใจสรวลเสเสียงเฮฮา ฯ

๏ ฝ่ายองค์พระอัคนีถอดศรีเมฆ ตั้งเปนเอกอำมาตย์อาจอาสา
แล้วเลี้ยงดูหมู่พหลพลโยธา อยู่ภาราเชื่อนเพลิงเริงสำราญ ฯ
๏ จะกลับกล่าวท้าววาหุโลมราช สถิตอาสน์ออกเสนาแน่นหน้าฉาน
พอรู้ข่าวราวเรื่องเมืองพระกาฬ ว่าเสียด่านทั้งหกก็ตกใจ
จึงตรัสว่าข้าศึกมันฮึกหาญ เพราะพวกด่านแดนมหาชลาไหล
ลวงเกลี้ยกล่อมพร้อมเพรียงชาวเวียงไชย กูจะไปรบเองไม่เกรงกลัว
น้อยหรือหวาชล่าใจอ้ายศรีเมฆ มันโหยกเหยกสาหัสจะตัดหัว
ทั้งฤๅษีที่โกหกพูดยกตัว กูไม่กลัวดอกจะจับมาสับฟัน
อ้ายพวกด่านบ้านนอกมันหลอกเจ้า ทั้งโคตรเค้าเข่นฆ่าให้อาสัญ
พระเคืองขัดตรัสคำสารพรรณ ยังมิทันขาดคำเลยสำลัก
พอพระกาฬด่านในหนีไปถึง เสียงกรี๊วอึงอึกกระทึกใจตึกตัก
จะผ่อนตัวกลัวว่าจะช้านัก อุส่าห์หักใจคอไม่รอรั้ง
คลานเข้ามาหน้าฉานก้มกรานกราบ สารภาพทูลตามเนื้อความหลัง
ได้รับทัพสัปยุทธ์สุดกำลัง สงครามครั้งนี้ล้นพ้นประมาณ
ด้วยมากมายหลายทัพดูนับแสน มาเนื่องแน่นหนุนหนักเข้าหักหาญ
ทั้งราหูจู่โจมมาโรมราญ จึงเสียด่านเมืองหลวงเสียท่วงที
พระเคืองคำราหูศรีเมฆด้วย น้อยหรือช่วยกันรบคบฤๅษี
คงเห็นกันมันกับกูได้ดูดี เหวยมนตรีเร่งรัดไปจัดทัพ
ทั้งหน้าหลังตั้งกองสักสองแสน ให้ทันแค้นกูจะไปล้อมไล่จับ
อำมาตย์หมอบนอบนบเคารพรับ ไปจัดทัพทวยหาญชำนาญรบ
เปนเกียกกายซ้ายขวากองหน้าหลัง ถือดาบดั้งโล่ห์เขนล้วนเจนจบ
ทั้งปีกป้องกองตระเวนเกณฑ์สมทบ ถือเครื่องรบครบทั่วทุกตัวคน

บ้างขี่ม้าสีลาชุมภาแพะ ขี่กวางแกะเลียงผาโกลาหล
ตั้งกระบวรถ้วนหน้าตรวจตราพล ผูกเสื้อต้นลายเหลืองเรืองระยับ
มีเบาะอานผ่านอกผ้าปกข้าง แก้วกระจ่างแจ่มเม็ดเพ็ชร์ประดับ
มาเรียงเรียบเทียบเกยเคยประทับ ต่างเตรียมรับสรรพเสร็จสำเร็จการ ฯ
๏ ฝ่ายองค์ท้าวเจ้าวาหุโลมราช ยุรยาตรอาองค์สรงสนาน
ประดับเครื่องเรืองจำรัสชัชวาลย์ เกราะประสานสร้อยกระสันกันอาวุธ
แล้วเหน็บตรีมีฝักสพักศร คทาธรถือสำหรับสัปยุทธ์
กฤชทองแดงแฝงองค์เครื่องยงยุทธ์ มายั้งหยุดยืนดูหมู่โยธา
เห็นพร้อมพรั่งคั่งคับซับทหาร ให้พระกาลกำกับกองทัพหน้า
พระทรงนั่งหลังพยัคฆ์อันศักดา ให้เคลื่อนคลาพลออกนอกบุรี
ทหารให้โกลาหลทั้งหน้าหลัง ตลับคั่งเคลื่อนกลางทางวิถี
อึกกระทึกกึกก้องฆ้องกลองตี ทั้งฝุ่งคลีคลุ้มฟ้านภาดล ฯ
๏ ฝ่ายองค์พระอัคนีอยู่ที่ด่าน ปรนทหารเหิมฮึกแล้วฝึกฝน
ทั้งไล่หนีทีโถมโจมประจญ ให้รู้กลการณรงค์ในสงคราม
เรียกราหูผู้เถ้าเข้ามาสั่ง ตรีเมฆทั้งนายด่านชาญสนาม
บอกนายรองกองร้อยให้รู้ความ เปนคนสามสิบกองคอยป้องกัน
จงล่วงหน้าพากันไปแม้ใครรบ เลี้ยวตลบล้อมทัพให้ขับขัน
คอยวงเวียนเปลี่ยนผลัดสกัดฟัน ขื่อกลกันไซลงช้างจับกลางแปลง
พวกนายทัพรับว่าสาธุสะ คงชนะช้าศึกไม่นึกแหนง
แล้วทูลลาพากันออกนอกกำแพง ต่างจัดแจงพร้อมพลสกลไกร
พวกปากน้ำนำหน้าโยธาหาญ ให้สท้านสเทือนลั่นเสียงหวั่นไหว
แล้วเสนีตรีเมฆยกหนุนไป กำหนดไกลร้อยเส้นพอเห็นกัน

แล้วราหูผู้กำกับกองทัพหลัง พร้อมสะพรั่งไพร่นายยกผายผัน
แล้วทัพพระยัคนีนารีนั้น คุมฉกรรจ์สี่หมื่นเสียงครื้นครึก
รีบยกตามสามทัพคนคับคั่ง ประโคมสังข์แตรกลองเสียงก้องกึก
ให้สนั่นครั่นครื้นกระหึ่มฮึก สะเทือนสะทึกทั่วป่าพนาดร ฯ

๏ ฝ่ายกองหน้าวาหุโลมรีบกองทัพ พอพบกับนายด่านชาญสมร
พระกาฬขับทัพทหารเข้าราญรอน นายด่านต้อนพลขันธ์ประจัญรับ
พวกฤๅษีที่รบรู้หลบเลี่ยง เห็นพลาดเพลี่ยงผลุนฟาดเสียงฉาดฉับ
พวกวาหุโลมล้มตายไพร่นายยับ พระกาฬขับไล่โลดต้อนโยธี
ถือทวนแกว่งแทงทหารชาวด่านโลด เลี่ยงหลีกโลดหลบผิดศิษย์ฤๅษี
ยิ่งเดือดใจไล่รุกเข้าคลุกคลี นายด่านชื่ออูฐขับเข้ารับรบ
ถือหอกแกว่งแทงพระกาฬถูกซานซุด ทั้งทวนหลุดสุดกำลังกลับหลังหลบ
เหล่าทหารด่านกลุ้มเข้ารุมรบ ตีกระหนบพระกาฬไม่ทานทน
ทั้งไพร่นายตายยับลงนับหมื่น เหลือตายตื่นแตกทัพวิ่งสับสน
เจ้าวาหุโลมโถมไล่พวกไพร่พล ขับเสือดั้นเผ่นโผนโจนทยาน
เสียงโฮกปึบถีบถลาเหลือกตาเขียว ยิ้มเยาะเยี้ยวขวางหน้าโยธาหาญ
พวกโยธีรี้พลหลีกลนลาน เห็นนายด่านปากน้ำต่ำสำทับ
กูเสี้ยงมึงถึงขนาดอ้ายชาติข้า ทำมารยาย้อนยอกคิดกลอกกลับ
ให้ฤๅษีทั้งมึงคบช่วยรบรับ มาสู้กับกูเดี๋ยวนี้ดูฝีมือ ฯ

๏ นายด่านตอบยอบตัวทำหัวเราะ เปนเหตุเพราะภูวไนยหาไม่หรือ
ให้รบพุ่งพึ่งเพื่องจนเลื่องลือ ครั้นสุดซื่อสิจะล้างให้วางวาย
จึงอุตส่าห์มาตามความรับสั่ง ถองกำลังภูวนาถเหมือนมาดหมาย
มิคิดบุญคุณท้าวว่าเจ้านาย พระจะวายชีวาเวลานี้

จะตอบแทนแทนคุณทูลกระหม่อม จงนบน้อมนับถือพระฤาษี
ทรงศีลธรรมกรุณาทั่วธานี จะได้มีเกียรติยศปรากฏไป
อันถิ่นฐานบ้านเมืองและเครื่องยศ พระดาบสไม่จำนงอย่าสงสัย
จะสั่งสอนผ่อนปรนให้พ้นภัย ตั้งพระทัยทำบุญกับมุนี ฯ
๏ พระโกรธกริ้วนิ่วหน้าด่านายด่าน อ้ายเดรฉานชาติโกหกยกฤาษี
มึงจองหองถองกับกูเดี๋ยวนี้ แม้มึงดีให้เป็นเจ้าชาวภารา
แล้วชักเสื้อเงือกระบองร้องตวาด เข้าตีพลาดพลิ้วกายทั้งซ้ายขวา
นายด่านหันกันกระบองปัดป้องมา แกล้งต่อล่าลวงให้เธอไล่ตาม
พอเธอห่างพรั่งพร้อมเข้าล้อมหุ้ม เป็นศึกรุมรอบข้างกลางสนาม
ต้องด้วยกลรณรงค์ในสงคราม แยกเป็นสามสิบกองคอยป้องกัน
สกัดตีรี้พลอลหม่าน สังหารผลาญโยธาให้อาสัญ
นายด่านกลับทัพประจบรบประจัญ ตัวนายนั้นล้อมท้าวเจ้าบุรี
พระเห็นหน้าราหูว่าอุเหม่ อ้ายไว้วักลับไปถือพวกฤาษี
ราหูว่าข้าพเจ้าเข้าด้วยนี้ เพราะเสียทีเธอไม่ล้างให้วางวาย
จึงทราบว่าดาบสละยศศักดิ์ มิใคร่รักเงินทองของทั้งหลาย
จะไปชมร่มวิไสยให้สบาย จึงมุ่งหมายจะมาเฝ้าทูลท้าวไท
ที่นับถือฤาษีผู้มีพรต ไม่คิดคดต่อพระองค์อย่าสงสัย
ขืนรบสู้บุรีจะมีภัย ทั้งนายไพร่ใหญ่น้อยจะพลอยตาย ฯ
๏ พระเคืองคำราหูอ้ายงูเถ้า กลับหลอกเจ้าจองหองนี่ใจหาย
อันคนดีที่เขารักเจ้านาย ถึงวอดวายไว้ชื่อให้ลือชา
มึงนี่หมายขายเจ้าเอาประโยชน์ หือรือโหดฮึกฮักขึ้นหนักหนา
มาล่อลวงล่วงพระราชอาชญา จะเข่นฆ่าเสียให้ตายวายชีวี

พลางขับเสือเงื้อง่าคทาโถม เข้ารุกโรมราหูก็สู้หนี
แกล้งรบรับขับทหารเข้าต้านตี พอพบศรีเมฆมาขวางหน้าไว้
แกล้งร้องว่าฝ่าพระบาทประมาทนัก เมื่อคนรักหรือพระองค์มาส่งไส้
พระฤๅษีนี้ประเสริฐเลิศไกร ตั้งพระไทยทำบุญกรุณา
ไม่ชื่นชมสมบัติพัสดุ์สถาน จะโปรดปรานไปสวรรค์ให้หรรษา
ขอพระองค์จงเปนมิตรกับสิทธา จะได้ผาสุกสวัสดิ์กำจัดไภย
เดี๋ยวนี้เล่าเขาก็ล้อมไว้พร้อมพรั่ง เหมือนเสือขังกรงสิ้นดิ้นไม่ไหว
มิโอนอ่อนผ่อนปรนให้พ้นไภย จะเสียไพร่เสียองค์พระทรงยศ ฯ
๏ พระชี้หน้าว่าอุเหม่อ้ายศรีเมฆ พลอยไหยกเหยกเอกกะระอ้ายขบถ
กลับมาขู่กูให้ยอมน้อมประนต มึงเหลือคดควรทำลายให้วายปราณ
พลางโถมตีศรีเมฆก็ไม่ต้อง คอยปัดป้องปีดทางขวางทหาร
เจ้าภาราวาหุโลมไล่โรมราญ จะออกด้านไหนก็ไปมิใคร่พ้น
ดูโยธามาด้วยก็ม้วยมอด ที่ยังรอดรวนเรระเหระหน
ศึกสมทบรบรับถึงอับจน เที่ยวหันเหียนเวียนวลอยู่หว่างกลาง
จนค่ำพลบคบล้อมอยู่พร้อมพรั่ง ข้างหน้าหลังไล่สกัดให้ขัดขวาง
ออกด้านไหนไพร่นายยิ่งวายวาง ด้วยเพลิงแดงแสงสว่างดังกลางวัน
พระอัคนีมีจิตคิดคดส่งสาร ให้ทหารเรียกพหลพลขันธ์
ใครออกมาหาเราเข้าด้วยกัน ไม่ทำอันตรายสบายดี ฯ
๏ ฝ่ายพวกไพร่ได้สดับไม่รับรบ ออกนอบนบนับถือพระฤๅษี
ต่างเรียกเพื่อนเกลื่อนมาในราตรี ที่ต่อตีตัวนายก็วายปราณ ฯ
๏ เจ้าภาราวาหุโลมเหงื่อโซมเสื้อ เที่ยวขับเสืออยู่แต่องค์นำส่งสาร
จนรุ่งเช้าท้าวไปปะกับพระกาล หาทหารนายไพร่ก็ไม่มี

แต่พวกล้อมพร้อมพรั่งคั่งคับ　　เห็นกองทัพแลพบแต่ศพผี
ถามพระกาฬท่านกับเราอยู่เท่านี้　　จะต่อตีต้านทวนประการใด ฯ
๏ พระกาฬฟังบังคมบรมนาถ　　ขอรองบาทบริรักษ์จนตักไษย
เชิญพระองค์ทรงศักดิ์รบหักไป　　ถึงกรุงไกรเตรียมทัพกลับมารบ
จะขับเขี้ยวเดี๋ยวนี้แม้มิถอย　　เหมือนน้ำน้อยดับไฟไม่สงบ
ด้วยข้าศึกฝึกฝนพลสมทบ　　จึงรุมรบครั้งนี้ได้มีชัย ฯ
๏ พระฟังคำรำพึงแล้วจึงตอบ　　ท่านว่าชอบชี้ทางสว่างไสว
แต่หยุดพักสักหน่อยจึงค่อยไป　　เดี๋ยวนี้ให้หิวโหยโรยกำลัง
ทอดพระองค์ลงจากหลังพยัคฆ์　　เข้าหยุดพักพุ่มไม้เหมือนใจหวัง
พระกาฬนั้นกตัญญูระวัง　　อุส่าห์นั่งนวดพัดกษัตรา ฯ
๏ ฝ่ายองค์พระอัคนีที่ตีทัพ　　จึงหยุดยับยั้งอยู่บนภูผา
ครั้นอุทัยไตรตรัสทัศนา　　เห็นโยธาทัพล้อมอยู่พร้อมกัน
แต่พลท้าวเจ้าวาหุโลมราช　　ค่อยเคลื่อนกลาดกลางป่าพนาสัณฑ์
พอเส็นตรีเมฆราหูนั้น　　มาพร้อมกันกับนายด่านชานชลา
ทูลว่าท้าวเจ้าบุรินสิ้นทหาร　　กับพระกาฬเข้าอาศรัยไพรพฤกษา
แม้เห็นพระจะไม่ให้ผินโผมา　　คอยรักษาพระองค์ให้จงดี ฯ
๏ พระยิ้มเยื้อนเอื้อนอรรถตรัสประภาษ　　เราคิดคาดใจท้าวเจ้ากรุงศรี
จะไล่ปีกหลีกพ้นพลโยธี　　ไปบุรีคิดการมาราญรอน
ให้ปีกป้องกองตระเวนพวกเกณฑ์หัด　　ไปสกัดตามทางหว่างสิงขร
เมื่อเหนื่อยหนักจักลงในดงดอน　　จึ่งไล่ต้อนตีตะพัดจับมัดมา
กองตระเวนเจนทางต่างรับสั่ง　　ยกไปตั้งซุ่มอยู่ริมภูผา
พระอัคนีตีฆ้องกลองสัญญา　　ให้โยธารบพุ่งเจ้ากรุงไกร

ฝ่ายทัพล้อมพร้อมพรั่งก็ตั้งโห่ สำเนียงโกลาลั่นสนั่นไหว
บ้างก็พุ่งศัสตรายิงมาไป ไล่เข้าใกล้กลัวสง่าจะฆ่าฟัน ฯ
๏ ฝ่ายองค์ท้าวเจ้าวาหุโลมราช กษัตริย์ชาติเชื้อยักษ์มักกะสัน
จะหักทัพกับพระกาลชาญฉกรรจ์ ใส่ปีกชันดวงทองทั้งสองกร
แล้วจัดแจงแต่งองค์ขึ้นทรงพยัคฆ์ สอดสพักสพายแล่งพระแสงศร
ท้าวนำหน้าพาพระกาลยอกราญรอน คทาธรถือเงื้อขับเสือทยาน
โจนกระโจนเข้าไปแล้วไล่ขบ สองมือตบตีนพัดประหัดประหาร
พระได้ทีรีพลหลบลนลาน ทั้งพระกาลกุมทวนคอยสวนแทง
พวกทัพล้อมห้อมหุ้มเข้ากลุ้มกลัด รบสกัดกั้นหน้าล้วนกล้าแข็ง
ต่างตีรันฟันฟาดพลัดพลาดแพลง ทั้งกองแซงเข้าสมทบช่วยรบรับ
เจ้าภาราวาหุโลมเข้าโหมหัก จนหอบฮักเหงื่อโซมแทบลมจับ
ทั้งซ้ายขวาหน้าหลังดูคั่งคับ ต้องหันรับรบขวางอยู่กลางพล
จนอาวุธหลุดพระหัตถ์แล้วตัดหลีก กระพือปีกบินเหิรขึ้นเวหน
ถึงถลากาโลมพโยมบน พวกไพร่พลพากันตามออกหลามไป ฯ
๏ ฝ่ายพระกาฬราญรอนจนอ่อนจิตต์ เป็นสุดฤทธิ์รบต้านทานไม่ไหว
ถลาล้มลมจับวับหัวใจ ตรีเมฆให้ไพร่รัดผูกมัดมา ฯ
๏ ฝ่ายองค์ท้าวเจ้าบุรินรีบบินหนี ไปถึงที่ทางเตียนบนเนินผา
ให้เหนื่อยอ่อนร่อนลงริมหิมวา สิ้นศัสตราอาวุธสุดกำลัง
พวกทัพซุ่มรุมกันแทงฟันฟาด พอล้มพลาดจับได้มัดไพล่หลัง
ต่างโห่ร้องก้องเสียงสำเนียงดัง พาไปยังที่อยู่พระมุนี
พอพร้อมทั้งพระกาลทหารเอก ที่ตรีเมฆมัดเข้ามาหน้าฤๅษี
พระนักสิทธิ์พิศดูท้าวเจ้าบุรี เห็นห่วงที่ถือตัวไม่กลัวตาย.

แต่โฉมยงส่งสารโองการตรัส ให้แก้มัดมิให้ช้ำระส่ำระสาย
เชิญนั่งแท่นแผ่นผาศิลาลาย พลางภิปรายปราไสยเปนไมตรี
นี่แน่ท้าวเจ้าเมืองเรืองพระยศ เราสร้างพรตเพราะว่าถือเปนฤาษี
ไม่นิยมสมบัติในปฐพี มาทั้งนี้นึกจะใคร่ให้ได้บุญ
เปนเหตุเพราะเคราะห์กรรมต้องทำศึก พระไม่นึกหน่วงเหนี่ยวจึ่งเฉียวฉุน
เราจับได้ไม่ฆ่าเพราะการุญ จะทำคุณคืนให้ทั้งไพร่พล
จะปล่อยให้ไปสำราญผ่านสมบัติ รักษาสัตย์สืบสร้างทางกุศล
ถือศีลธรรม์กรุณาประชาชน จะได้พ้นไภยพาลสำราญใจ ฯ
๏ ท้าวทมิฬยินคำที่ร่ำโปรด ค่อยหายโกรธคริ้กคราอัชฌาไสย
จึงเอื้อนอรรถตรัสตอบว่าขอบใจ แต่เราไม่ขอตัวไม่กลัวตาย
ด้วยเสียทัพกับท่านรำคาญจิตต์ อยู่ไปคิดอดสูไม่รู้หาย
จงฆ่าเสียชีวิตให้วอดวาย จะสู้ตายเสียให้ลับอัปมาน ฯ
๏ พระอัคนีมีจิตต์คิดสังเวช จึ่งตรัสเทศนาว่าวิถาร
ธรรมดาสามัญในสันดาน คำโบราณว่าไว้แต่ไรมา
อันต่อตีมีแต่แพ้ชนะ มิใช่จะเสียชาติวาสนา
เราจับได้ไม่สังหารผลาญชีวา ท่านจะมาชิงตายเสียตายนัก
จงกลับไปให้สำราญผ่านสมบัติ สืบกษัตริย์สุริยวงศ์ซึ่งทรงศักดิ์
โอรสพระมเหษีเปนที่รัก ไม่หน่วงหนักนึกเสียดายจะวายปราณ ฯ
๏ ท้าวทมิฬยินคำที่ร่ำปลอบ จึ่งโต้ตอบตามวิไสยน้ำใจหาญ
เราก็รู้อยู่บ้างทางโบราณ เปนชายชาญชอบแต่ตามจามรี
สงวนศักดิ์รักยศสู้ปลดปลิด รักชีวิตเหมือนไม่รักยศศักดิ์ศรี
ซึ่งร่ำปลอบชอบคุณพระมุนี เราจะมีหนังสือให้ถือไป

ให้ลูกยาวาโหมน้อมในมิจฉ์ มิให้คิดเคลือบแคลงแหนงไฉน
พลางฉะเชือดเลือดพระหัตถ์ออกบัดใจ เขียนสไบบอกบุตรด้วยสุดอาย
ให้พระกาลท่านจงถือหนังสือนี้ ไปบุรีแจ้งการท่านทั้งหลาย
แล้วเอามีดกรีดศอเชือดคอตาย ระทวยกายอยู่บนแท่นแผ่นศิลา ฯ
๏ พระอัคนีมีจิตคิดส่งสาร เกณฑ์ทหารไพร่นายทั้งซ้ายขวา
ทำมณฑปศพท้าวเจ้าภารา ด้วยดอกดวงพวงผกาสุมาลี
ผูกเพดานม่านบังที่นั่งสวด ให้สำรวจตามจริตศิษย์ฤๅษี
แล้วโฉมยงองค์พระอัคนี ขึ้นสู่ที่พลับพลาหน้าบรรพต
ให้พระกาลด่านในไพร่ทั้งหลาย ที่เหลือตายหลายหมื่นคืนไปหมด
ต่างรับสั่งพรั่งพร้อมน้อมประนต จากบรรพตหมายมุ่งไปกรุงไกร ฯ
๏ สองวันครึ่งถึงเมืองนำเรื่องข่าว เฝ้าหน่อท้าวทูลแจ้งแถลงไข
วาโหมอ่านสารศรีที่สไบ ว่าพ่อไปรบรับอัปรา
พระฤๅษีมิได้ทำให้จำม้วย สู้ตายด้วยขายพักตรนั้นหนักหนา
หวังจะให้ไว้ชื่อให้ลือชา พระลูกยาจงสำราญผ่านบุรี
อย่ารบพุ่งมุ่งร้ายเมื่อภายหลัง จงเชื่อฟังนับถือพระฤๅษี
อุปถัมภ์ทำบุญกับมุนี เอาเปนที่พึ่งพาข้างหน้าไป
พอจบคำร่ำว่าเจ้าวาโหม น้ำตาโซมซึมตกซกซกไหล
เห็นโลหิตบิดายิ่งอาลัย ยกขึ้นใส่กลางเกล้าเผ้าโศกา ฯ
๏ โอ้พระองค์ทรงเดชเกศกษัตริย์ มารีบรัดตัดชาติวาสนา
เสียแรงลูกผูกยนต์รู้มนตรา กำบังตาล่องหนทั้งทนคง
ครั้นศึกมีก็มิให้ลูกไปด้วย ไม่ได้ช่วยสงครามตามประสงค์
จนเสียที่ชีวิตพระบิตุรงค์ มาปลดปลงเปล่าใจกระไรเลย

โอ้ผ่านเกล้าเจ้าประคุณทูลกระหม่อม เลี้ยงถนอมลูกมานิจจาเอ๋ย
เคยจูบเกล้าเผ้าผมเคยชมเชย มาละเลยลูกไว้ให้ได้อาย
โอ้ม้วยดินสิ้นฟ้ามหรณพ มิได้พบภูวนาถเหมือนมาดหมาย
สะอื้นอ้อนอ่อนลงไม่ทรงกาย เศียรจะวายชีวาด้วยอาลัย ฯ
๏ ทั้งเสนาข้าเฝ้าเหล่าทหาร ต่างส่งสารโศกาน้ำตาไหล
บ้างนบนอบปลอบไอรสยศไกร ควรรีบไปให้พบศพพระองค์
ได้เชิญมาธานีบุรีรัตน์ อย่างกษัตริย์สูงชาติราชหงส์
พระฟังคำจำฝืนยืนดำรง ถือผ้าทรงเยื้องย่างเจ้าปรางค์ใน
ทูลยุบลชนนีไม่มีชื่น ตั้งกลั้นกรรแสงแถลงไข
นางทรงฟังดังชีวันจะบรรลัย ดูสไบซ่านซบสลบลง ฯ
๏ ฝ่ายแสนสาวท้าวนางต่างเข้านวด บ้างรินรดน้ำดอกไม้ธูปได้สรง
เกสรสดรสรื่นค่อยฟื้นองค์ กรรแสงทรงโศกาถึงสามี
โอ้ส่งสารผ่านเกล้าเจ้าประคุณ เคยมีบุญเลี้ยงบำรุงซึ่งกรุงศรี
มาประมาทพลาดพลั้งลงครั้งนี้ ถึงชีวีวายวางลงกลางไพร
พระสุดแสนแค้นเดือดเชือดพระศอ ไม่รั้งรอเลยหนอกรรมจะทำไฉน
เปนสามีที่พึ่งถึงกระไร ให้เห็นใจเจ้าประคุณกรุณา
โอ้ทีนี้มีแต่จะแตกดับ เหมือนเดือนดับมืดมิดทุกทิศา
ทั้งลูกน้อยพลอยซ้ำเปนกำพร้า โอ้อุราเหมือนจะต้องพุพองพัง
เคยพึ่งบุญพูลสวัสดิ์เหมือนฉัตรแก้ว พระทิ้งเมียเสียแล้วไม่กลับหลัง
ละลูกรักอัคเรศนิเวศน์วัง ไม่เหลียวหน้ามาสั่งเมียมั่งเลย
เคยกล่อมเกลี้ยงเลี้ยงบุตรสุดถนอม มาสิ้นบุญทูลกระหม่อมของเมียเอ๋ย
จนสิ้นชาติคลาศเคลื่อนไม่เหมือนเคย เมื่อไรเลยเมียจะวายฟายน้ำตา

นางครวญคร่ำร่ำสอึกสอื้นให้ ชดในยพรั่งพรายทั้งซ้ายขวา
บรรดาเหล่าสาวสวรรค์กัลยา พลอยโศกาก้องเสียงทั้งเวียงวัง ฯ

๏ ครั้นสร่างโศกนางกษัตริย์ให้จัดรถ พร้อมเครื่องยศแหนแห่ทั้งแตรสังข์
ใส่โกษฐ์รัตน์ชัชวาลย์มีม่านบัง ทหารตั้งตาริ้วเปนทิวไป
นางพระยาวาโหมขึ้นทรงรถ โศกกำสรดเศร้าหมองไม่ผ่องใส
พร้อมพระวงศ์พงศาเสนาใน จากกรุงไกรตรงมาพนาดร
สองวันครึ่งถึงทัพหยุดยับยั้ง พร้อมสพรั่งชายหญิงริมสิงขร
นางพระยาพาโอรสบทจร กับนิกรกัลยาฝูงนารี
ไปประทับพลับพลาหน้ามณฑป ต่างนอบนบนับถือพระฤๅษี
ฝ่ายโฉมยงนงลักษณ์พระอัคนี เห็นเทวีวาโหมก็โสมนัส
จึงยิ้มเยื้อนเอื้อนอรรถตรัสประภาษ ด้วยต่างนาฏญาติวงศ์พงศ์กษัตริย์
อันตัวเราชาวบุรินกบิลพัสดุ์ สะสมบัติบวชประโยชน์โพธิญาณ
ได้บอกกล่าวท้าวไทเธอไม่หยุด จนสิ้นสุดเสียองค์น่าสงสาร
ได้สวดทั้งบังสกุลทำบุญทาน ช่วยทำการปลูกมณฑปสวมศพไว้
วันนี้วงศ์พงศาพวกข้าเฝ้า มาถึงเรายินดีจะมีไหน
เชิญขึ้นบนมณฑปชักศพไป ทำบุญให้ได้สวรรค์ชั้นวิมาน ฯ

๏ นางกษัตริย์ตรัสว่าสาธุสะ นิมนต์พระไปประเทศนิเวศน์สถาน
ด้วยหน่อท้าวเยาว์อยู่ไม่รู้การ ถวายท่านพระสิทธาจงการุญ
ช่วยสั่งสอนอ่อนบ้างเหมือนอย่างบุตร ด้วยสิ้นสุดญาติเชื้อช่วยเกื้อหนุน
พลางจูงกรสอนให้ไปไหว้คุณ นางการุญเรียกมาใกล้ด้วยไมตรี
แล้วตรัสว่าน่ารักลักขณะ ควรที่จะบำรุงชาวกรุงศรี
พลางถามวันชันษาด้วยปราณี ได้สิบสี่ปีรุ่นสมบูรณ์ครัน

จึ่งอวยพรสอนคำพระกรรมฐาน ให้วงศ์วารวายวิโยคที่โศกศัลย์
แล้วพาเหล่าชาววังสิ้นทั้งนั้น กับเผ่าพันธุ์พงศาเสนาใน
ขึ้นชั้นบนมณฑปดูศพท้าว เสียงแสนสาวแซ่ซ้องนั่งร้องไห้
มเหษีดียุราโศกาไลย ทั้งหน่อไทกราบพระศพซบโศกา
สงสารนางข้างในใจจะขาด ยกพระบาทบดินทร์สูรทูลเกศา
โอ้ผ่านเกล้าเจ้าประคุณกรุณา ครั้งนี้มาปลดปลงอยู่คงคาน
เคยพร้อมเหล่าสาวสุรางค์ในปรางค์มาศ มาจากอาสน์เอองค์น่าสงสาร
บรรทมที่พระยี่ภู่เคยอยู่งาร มานิพานเพิงผาพนาดร
โอรสว่าพระคุณการุญเลี้ยง ให้ชื่อเสียงสารพัดจะตรัสสอน
มาสิ้นบุญทูลกระหม่อมจอมนคร จะผันผ่อนผินหน้าไปหาใคร
พระวงศ์ว่าทั้งนี้สิ้นที่พึ่ง พระเหมือนหนึ่งโพธิ์ทองอันผ่องใส
จะสูญลับนับปีแต่นี้ไป ไม่มีใครครอบครองช่วยป้องกัน
นางห้ามแหนแสนสุรางค์ว่าปางก่อน เคยคับร้อนร่มเกล้าฝูงสาวสรรค์
พระเลี้ยงดูชูชื่นทุกคืนวัน จะเคยอันกัปกัลป์พุทธันดร
พวกเสนาว่าพระองค์ดำรงราชย์ เคยพึ่งบาทบพิตรอดิศร
เปนสัตย์ธรรม์กรุณาประชากร จะกลับร้อนเริงรุมดังสุมไฟ
ต่างครวญคร่ำรำลึกสอึกสอื้น ดังเสียงคลื่นในมหาชลาไหล
บ้างเปนลมล้มกลิ้งนิ่งแน่ไป ต่างแก้ไขค่อยสว่างสร่างวิญญา ฯ
๏ นางกษัตริย์ตรัสให้เชิญพระศพ จากมณฑปใส่โกษฐ์ขึ้นรถา
มีจามรทอนตวันเปนหลั่นมา มยุราฉัตรพัชนี
โยงผ้าขาวคาบสรี้นรถชัก พิงพนักอ่านหนังสือของฤษี
ออกจากเนินคีรีทางหว่างคีรี พระอัคนีนำหน้าเคลื่อนคลาไคล

พวกเภณฑ์แห่แตรสังข์ประดังเสียง ก้องสำเนียงกลองชนะปี่ไฉน
พระญาติวงศ์พงศาเสนาใน ต่างร่ำไรเรียงตามกันหลามมา
พระลูกรักอัคเรศอยู่รถหลัง พร้อมสะพรั่งไพร่นายทั้งซ้ายขวา
ครั้นพลบค่ำทำประทับที่พลับพลา ตลอดมานครเรศนิเวศน์วัง
แล้วขุดหินศิลาปลูกปราสาท ประชุมญาติยกศพไปกลบฝัง
คอยนะบี่มีบุญกรุณัง จะมาสั่งบุญบาปจึงทราบความ ฯ
๏ แล้วเชิญพระอัคนีศรีสวัสดิ์ อยู่ปรางค์รัตน์ราบเตียนที่เสียนหนาม
ทั้งขอเฝ้าเหล่าลูกศิษย์ที่ติดตาม พลอยได้ความสุขทั่วทุกตัวคน
อยู่ภาราวาหุโลมโยมสาวสาว ทั้งเย็นเช้าปรนนิบัติไม่ขัดสน
แต่องค์พระอัคนีมีกังวล กลัวไม่พ้นเชษฐาสุดสาคร
ครั้นยามดึกปรึกษาสี่พี่เลี้ยง ที่อยู่เคียงแท่นสุวรรณบรรจฐรณ์
จะทำศึกตรึกการเที่ยวราญรอน น้องนี้อ่อนอกใจมิใคร่วาย
อันแว่นแคว้นแดนทมิฬถิ่นประเทศ มีขอบเขตข้างเหนือนั้นเหลือหลาย
ล้วนถือไสยใจบาปทั้งหยาบคาย ไม่กลัวตายร้ายกาจชาติทมิฬ
จะไปชมโรมวิไสยยังไกลอยู่ ไม่มีผู้ศรัทธารักษาศีล
จะสมทบรบสู้ทุกบุริน กว่าจะสิ้นศึกเสือนั้นเมื่อไร
แต่เพียงนี้ปีหนึ่งจึงสำเร็จ น้องคิดเข็ดคนบาปปราบไม่ไหว
ต้องทำศึกตรึกตราระอาใจ จะผันแปรแก้ไขอย่างไรดี ฯ
๏ พี่เลี้ยงตอบปลอบประโลมโฉมเฉลา พี่แสนเศร้าด้วยพระน้องมัวหมองศรี
ไม่ทันถึงครึ่งทางสิอย่างนี้ เปนทุกข์ที่มรรคาข้างหน้าไป
แม้พบเหล่าชาวทมิฬถิ่นประเทศ ที่ทนคงทรงพระเวทข้างเพศไสย
ฉวยเสียทีรี้พลสกลไกร จะบรรลัยแหลกลงเปนผงคลี

แม้มีผู้รู้เห็นว่าเปนหญิง มีแต่สิ่งสารพัดจะบัดสี
ด้วยชิงไชยไม่สั่นทัดเปนสัตรี จะเสียทีเสียตายไม่วายคิด
โบราณว่าสี่เท้ายังก้าวพลาด เปนนักปราชญ์แล้วก็ยังรู้พลั้งผิด
อันทำศึกเหมือนสู้กับงูพิษ จงทรงคิดใคร่ครวญให้ควรการ
กลับไปสำสำเภาเถิดเจ้าพี่ เที่ยวชมที่ธานินทุกถิ่นฐาน
ได้ใช้ใบไปตามความสำราญ จะพ้นพาลไพรีไม่บีฑา ฯ
๏ นางพังสี่พี่เลี้ยงประโลมปลอบ จึงตรัสตอบว่าจิตต์กนิษฐา
จะกลับไปในทะเลลงเภตรา น้องคิดอายขายหน้ายิ่งกว่ารบ
ถึงศึกเสือเหลือร้ายข้างภายนอก ก็ง่ายดอกด้วยว่ามีที่หนีหลบ
เกรงแต่ที่พี่ยาตามมาพบ จะต้องรบรักเหลือจะเบื่อใจ ฯ
๏ พี่เลี้ยงว่าน่าสมเพชพระเชษฐา จะตรึกตรา โกรธข้องไปถึงไหน
แต่ดาบตัดกัทลียังมิใย หรือตัดใจขาดเด็ดไม่เมตตา
แสนสงสารปานฉนี้พระพี่เจ้า จะโศกเศร้าสืบความเที่ยวตามหา
จะซูบผอมตรอมตรองถึงน้องยา เวทนาน่าสงสารรำคาญใจ ฯ
๏ นางพังคำรำลึกนึกสังเวช น้ำพระเนตรคลอคลอซลอไหล
ไม่บัญชาว่าขานประการใด สอื้นอ้อนถอนฤทัยอาไลยลาญ
คิดถึงครั้งลังกาก็น่าแค้น คิดถึงแสนซื่อตรงก็สงสาร
จะไปชมโรมวิไสยเกรงภัยพาล เหลือรำคาญคิดจะกลับก็อับอาย
แต่อักอ่วนป่วนใจมิได้ตรัส ให้อั้นอัดอาดูรไม่สูญหาย
ทุกค่ำเช้าเศร้าพระทัยไม่สบาย ระทวยกายกำสรดสู้อดออม
จนถึมองค์สรงเสวยเลยเปนโรค ทุกข์กับโศกซ้ำให้รูปนั้นซูบผอม
พวกข้าไทไม่เปนสุขพลอยทุกข์ตรอม มาแวดล้อมพร้อมพรั่งพังอาการ

นางพระยาว่าไหมพลอยไหมนัส ปรนนิบัติบนปราสาทราชฐาน
พวกมดหมอก็ให้มาพยาบาล กำหนดนานหลายเดือนไม่เคลื่อนคลา ฯ

ตอนที่ ๕๑

สุดสาครตามนางเสาวคนธ์

๏ จะกล่าวหน่อบพิตรอดิศร สุดสาครตามติดกนิษฐา
จนล่วงเข้าอ่าวสินธุ์ถิ่นนาคา เห็นภูผาวุ้งเวิ้งเชิงคีริน
ดูไพลพลุ่งรุ่งโรจน์โชติช่วง อยู่ท่ามกลางเกลียวมหาชลาสินธุ์
จะแลซ้ายฝ่ายขวาล้วนนาคิน ขึ้นได้กินกุ้งปลาในสาชล
รู้ท่านองปล่องนาคจึงบากข้าม ตีไปตามคลื่นทะเลระเหระหน
พอเห็นลำสำเภาที่เสาวคนธ์ ทำด้วยมนต์หมายว่าเภตราทรง
ขับมังกรถอนกีบเร็วรีบไล่ เห็นไรไรไม่รู้ถึงคลั่งหลง
เลี้ยวละเมาะเกาะเกียนวกเวียนวง จนสุริยงเย็นรอนอ่อนกำลัง
เห็นลิบลิบลับตาข้างหน้าลับ ครั้นเหลียวกลับแลเขม้นเห็นข้างหลัง
เอะผิดทีผีหลอกดอกกระมัง ให้หลงตั้งติดตามถึงสามวัน
จึงลงเลขเสกเป่าไม้เท้าทิพย์ ชื่อมนต์นิพพารนาแก้อาถรรพ์
ชี้สำเภาเป่าไปเปนไฟกัลป์ สำเภานั้นหายวับไปกับตา ฯ
๏ พอแลเห็นเปนชวากที่ปากอ่าว มีเกาะยาวใหญ่ขวางอยู่ข้างหน้า
ควันโขมงสงสัยในวิญญา จึงขับม้าขึ้นละเมาะเกาะค้างคาว
เห็นโรงใหญ่ไปดูพบผู้เฒ่า นั่งชันเข่าเหลาดอกผมหงอกขาว
เปนชายอยู่ผู้เดียวหญิงเกรียวกราว ล้วนสาวสาวน้อยน้อยสักร้อยคน

บ้างนั่งเรียงเคียงรอบริมขอบแคร่ พระแลแลหลากจิตต์คิดฉงน
ฝ่ายตาเถ้าเจ้าผัวตามัวมนท์ มองเห็นคนขับเมียไปเสียไกล
แลดูม้าน่ากลัวก้มหัวกราบ จะใคร่ทราบซักถามตามสงไสย
จะมาหาข้าหรือจะธุระอะไร จงโปรดให้แจ้งจิตต์ในกิจจา ฯ
๏ หน่อกษัตริย์ตรัสถามตามสุภาพ อย่ากรานกราบเลยธุระจะมาหา
แล้วลงนั่งยังชง่อนก้อนศิลา ร้องเรียกมาซักถามตามพระไทย
แน่ท่านครูผู้เถ้าจงเล่าเรื่อง อยู่บ้านเมืองแห่งหนตำบลไหน
เกิดวิบัติขัดขวางเปนอย่างไร มาอยู่ในเกาะแก่งตำแหน่งนี้ ฯ
๏ ฝ่ายผู้เถ้าเล่าความไปตามซื่อ ข้าเจ้าหรือชาวภาราสาวัตถี
เมื่อหนุ่มนั้นภรรยาข้าไม่มี เกี้ยวสตรีโกรธาเฝ้าต่าทอ
จนขอสู่ผู้ใหญ่ยกให้พร้อม ยังไม่ยอมเปนเมียต้องเสียหอ
อายมนุษย์สุดกำลังไม่รั้งรอ จะผูกคอเสียให้ตายวายชีวา
ขึ้นไปบนต้นกระแมงลายแทงผุด จึงทราบสุดซึ่งเล่ห์เสน่หา
กลับไปเที่ยวเกี้ยวสาวชาวภารา พอประดาต้องจิตต์สนิทใน
ประการหนึ่งคลึงเคล้าเย้ายั่วหญิง ให้หลงลิงโลดจิตต์พิศมัย
ถึงแม่พ่อก็ให้ลืมด้วยปลื้มใจ เหตุด้วยได้แยบคายในลายแทง
ถึงแก่เถ้าสาวรักอักนิษฐ์ พอใจชิดชวนแนบนั่งแอบแฝง
รู้ถึงท้าวเจ้าเมืองคิดเคืองแคลง จึงกลับแกล้งแสร้งว่าเปนกาลี
ด้วยแก่เถ้าเคล้าเคลียมีเมียสาว มาปล่อยอ่าวภาราสาวัตถี
จึงสิงสู่อยู่เกาะละเมาะนี้ พวกนารีทั้งนั้นเปนภรรยา
ขอถามพระจะไปไหนอยากใคร่ทราบ แสนสุภาพน่ารักนั้นหนักหนา
พระตรองตรึกนึกจะใคร่ได้วิชา ให้น้องยายยอมบ้างเหมือนอย่างใจ

จึงเล่าความตามเรื่องที่เคืองข้อง　　มาตามน้องมิได้แจ้งตำแหน่งไหน
ท่านตาครูรู้เล่ห์เสน่ห์ใน　　ช่วยสอนให้แยบคายตามฉายแสง
ถ้าสมหวังดังคำที่ร่ำกล่าว　　ให้ได้สาวประดิพัทธ์ไม่ขัดแขง
จะแทนบุญคุณบ้างอย่าคลางแคลง　　ช่วยจัดแจงเภตราออกมารับ ฯ
๏ ฝ่ายตาครูรู้ว่าเป็นกษัตริย์　　ไม่ขืนขัดไขความตามสำหรับ
เชิงสัมผัสสัตรีที่ลึกลับ　　สั่งเกศจับจิกเล็บที่เทพจร
จะปลาบปลื้มดื่มหลงปลงสวาท　　อย่าให้คลาศเคลื่อนจำเหมือนคำสอน
รู้จับแน่แก่สาวย่อมหาวนอน　　สุดสาครขอประสิทธิ์สมคิดไว้
แล้วถามว่าตาครูอยู่ที่นี่　　เห็นเภตรามาทางนี้บ้างหรือไม่
เถ้าชราว่าเขมันเห็นไรไร　　เขาแล่นไปแต่เดือนสี่เมื่อปีกลาย
ออกน้ำเขียวผ่าคลื่นขึ้นข้างเหนือ　　ใหญ่กว่าเรือไปมาเที่ยวค้าขาย
สังเกตแดนแผนที่บุรีราย　　จะเข้าฝ่ายฝั่งภาราวาหุโลม
แล้วจับยามตามไปจะได้ปะ　　สงสารพระผอมซูบเสียรูปโฉม
ช่างเดินทางกลางคลื่นครึกครื้นโครม　　ต้องทุกข์ไทมนัสน่าปราณี ฯ
๏ พระฟังคำร่ำเล่าสำเภาใหญ่　　จะตามไปเพื่อจะพบประสบศรี
จึงบัญชาว่าท่านครูอยู่จงดี　　ธุระมีจะขอลาท่านตาไคล
แล้วขึ้นนั่งหลังมังกรรีบถอนโถม　　โจนกระโจมลงมหาชลาไหล
ออกน้ำลึกครึกครื้นตามคลื่นไป　　กำหนดในทิศทางข้างอุดร ฯ
๏ สิบห้าวันครั้นเย็นแลเห็นด่าน　　มีปราการก่อป้อมคร่อมสิงขร
สำเภาจอดทอดท่าริมสาคร　　เห็นแน่นอนนางจะมาเภตรานี้
เมื่อแรกท่าจำได้ทั้งใบเสา　　ผิดสำเภาชาวเมืองมีเครื่องสี
ขับม้าทรงตรงมาพอราตรี　　ก็ถึงที่ฝั่งทะเลขึ้นเภตรา

เห็นคนอยู่รู้จักจึ่งซักถาม ถึงเรื่องความตามติดกนิษฐา
เขาทูลความตามเรื่องจากเมืองมา จนชิงไชยได้ภาราวาหุโลม ฯ
๏ พระฟังคำร่ำแถลงแจ้งประจักษ์ เหมือนพบพักตรเสาวคนธ์วิมลโฉม
เปนฤๅษีพี่จะได้ไปเปนโยม ปลอบประโลมลองวิชาของตาครู
แม้สมนึกสึกชีเหมือนอิเหนา ไม่ปลอดเปล่าเปลื้องปลดที่อดสู
จะบวชตามทรามไวยลอบไปดู มิให้ผู้อื่นแจ้งจะแพร่งพราย
จึ่งแปลงองค์ทรงนุ่งหนังเสือเหลือง ประดับเครื่องครองเลิศล้วนเฉิดฉาย
พอรุ่งแจ้งแสงตวันพรรณราย จึ่งสั่งนายพวกที่เฝ้าลำเภาทรง
ให้จ้างเขาชาวด่านบ้านปากน้ำ ได้คนนำทางตามความประสงค์
ถือไม้เท้าตาบสจรดประจง ไปขึ้นทรงนั่งหลังม้ามังกร
กับผู้นำตำบลหนทางนั้น ต่างผายผันพาเดิรเนินสิงขร
เข้าแดนด่านบ้านป่าพนาดร ประทับร้อนแรมทางมากลางไพร ฯ
๏ จะกล่าวพระอัคนีนารีราช แต่อาพาธพักตรหมองไม่ผ่องใส
ให้ไหยหิวหวิววับลมจับใจ สะอึกไอให้สอื้นทุกคืนวัน
เสวยยาสารพัดจัดถวาย ไม่เหือดหายคลายโรคที่โศกศัลย์
พี่เลี้ยงน้อมพร้อมหน้าปรึกษากัน ด้วยพระชันษายี่สิบห้าปี
เปนคราวเคราะห์เพราะว่าพระราหู มาสมสู่สุริยาในราศี
อังคารถึงซึ่งพฤหัสบดี ตกต้องที่ช้างฉัททันต์อันตราย
จงสึกหาถาพรตให้ปลดเปลื้อง ได้แต่งเครื่องพลีกรรมทำถวาย
จะเชือดแพะแกะเสดาะพระเคราะห์ร้าย ให้เคลื่อนคลายหายโศกสิ้นโรคไภย ฯ
๏ นางเชื่อคำตำราจึ่งถาพรต ทรงเครื่องยศอย่างพราหมณ์ตามวิไสย
ตั้งบวงสรวงดวงชาตาสุราไลย ให้เชือดแพะแกะไก่ไหว้เทวัญ

ค่อยฟื้นองค์ทรงเสวยนมเนยหอม หายไข้ผอมผิวฉวีเปนสีสัน
พี่เลี้ยงเหล่าสาวสุรางค์นางกำนัล คอยป้องกันห้ามมิให้ใครเข้ามา ฯ
๏ ฝ่ายนงเยาว์เสาวคนธ์วิมลสมร คิดจะจรจากนิเวศน์หนีเชษฐา
คืนวันนั้นครั้นสามยามเวลา เคลิ้มนิทราม่อยลงทรงสุบิน
ว่าองค์พระอนันตนาคราช เผ่นผงาดมาทางลำแม่น้ำสินธุ์
เข้ารัดนางกลางคืนจะกลืนกิน ร้องจนสิ้นเสียงสดุ้งพอรุ่งราง
รู้ตำราว่างูคือบุรุษ ยิ่งแสนสุดตรึกตรองคิดหมองหมาง
ตรัสเรียกสี่พี่เลี้ยงมาเคียงนาง ไม่อำพรางทางเล่าให้เข้าใจ
ประหลาดสุดภุชงค์ตรงมารัด จะเปนศัตรูตรึกนึกไฉน
จะว่าพี่ที่เปนคู่ก็อยู่ไกล แต่ใจไม่ยินดีจึงหนีตัว
ถึงพบพานฉันจะตัดจะขัดข้อง ขอเปนน้องเปนพี่ไม่มีผัว
แต่กริ่งใจในฝันเห็นพันพัว นาคนั้นกลัวว่าจะได้แก่ไพรี ฯ
๏ พี่เลี้ยงช่วยอวยพรสมรมิ่ง จะใหญ่ยิ่งยศถามารศรี
อันศึกเสือเหนือใต้เห็นไม่มี เพราะพระพี่ผูกพระไทยอยู่ในน้อง
จึงฝันเห็นเปนคู่ที่ชูชื่น ใช่ผู้อื่นจะระคนอย่าหม่นหมอง
นางขวยเขินเมินนั่งนิ่งตรึกตรอง อยู่ในห้องให้รัญจวนปั่นป่วนใจ ฯ
๏ จะกล่าวสุดสาครหยุดหย่อนบ้าง ผู้นำทางรำเดิรเนินไศล
ยี่สิบวันครั้นรุ่งถึงกรุงไกร จึงปล่อยให้ม้ามังกรผ่อนกำลัง
สั่งผู้นำตำบลสองคนนั้น ให้พากันกลับไปเหมือนใจหวัง
แต่พระองค์ตรงมาถึงหน้าวัง เข้าหยุดยั้งนั่งหน้าศาลาไลย
พอขอเฝ้าเยาวมาลย์มาพานพบ เข้านอบนบยินดีจะมีไหน
พระรู้จักทักถามถึงทรามวัย เขาทูลให้แจ้งจิตต์ไม่ปิดบัง

อันฤๅษีที่เปนหมอพวกขอเฝ้า　　เคยเดินเข้าออกได้เหมือนใจหวัง
เชิญพระองค์ตรงไปเข้าในวัง　　อย่าให้ทั้งปวงแจ้งจะแพร่งพราย ฯ
๏ พระชื่นชอบตอบคำให้นำหน้า　　ขอเฝ้าพามาปราสาทเหมือนมาดหมาย
เห็นฤๅษีพี่เลี้ยงอยู่เรียงราย　　แกล้งเมียงม่ายมิให้รู้ว่าผู้ใด
ครั้นเห็นเมินเดินด้อมแอบอ้อมเสา　　ค่อยแฝงเงาม่านทองที่ส่องไส
เห็นน้องนอนซ่อนหน้านิ่งอาลัย　　เข้านั่งใกล้แกล้งประคองลองตำรา
นางทราบเสียวเหลียวดูรู้ว่าพี่　　ไม่หน่ายหนีนิ่งกลมเพชรพระเชษฐา
พระแอบอุ้มจุมพิตวนิดา　　พี่อุส่าห์ติดตามด้วยความรัก
พลางรับขวัญมั่นหมายว่าตายราบ　　นางก้มกราบซบทับลงกับตัก
พระจูบโฉมโฉมเฉลาเยาวลักษณ์　　นางแกล้งผลักพลางว่าไม่ปรานี
พอมาถึงคลึงเคล้าเฝ้าเย้ายั่ว　　ไม่เกรงกลัวบาปหรือเปนฤๅษี
พระปลอบนางข้างนอกดอกเปนชี　　แต่ใจพี่เปนคฤหัสถ์อยู่อัตรา
พลางปลดเปลื้องเครื่องครองออกกองไว้ เครื่องทรงในนั้นเปนพราหมณ์งามหนักหนา
กอดประทับรับขวัญจำนรรจา　　อย่าหน่วงช้าทารกรรมให้ช้ำใจ
อันตัวพี่นี้เหมือนแมงภู่ผึ้ง　　มาพบซึ่งเสาวรสอันสดใส
สุดจะห้ามความรักหักฤทัย　　พลางจูบได้โฉมน้องประคองเชย
ถนอมแนบแอบชิดจุมพิตพักตร์　　ภิรมย์รักร่วมเรียงเคียงเขนย
นางเบือนหนีนี่อะไรฉันไม่เคย　　พระถ่ายเทยกอดประทับไว้กับทรวง
พอสบเชิงเริงรื่นชูชื่นแช่ม　　ต่างยิ้มแย้มหย่อนตามไม่ห้ามหวง
มณฑาทิพย์กลีบหุ้มเปนพุ่มพวง　　ขยายดวงเด่นกระจ่างเมื่อกลางวัน
เกษมสุขทุกสถานพิมานทิพย์　　เห็นลิบลิบลอยสล้างกลางสวรรค์
พวกรำเต้นเล่นงารค้างการนั้น　　กลับประชันโรงรำตามลำพัง

เหมือนราตรีมีโขนละคอนหุ่น กลางวันวุ่นวิ่งเต้นกลับเล่นหนัง
ตะโพนฆ้องกลองตีไม่มีดัง เหมือนสองสังวาสสวาทไม่คลาศคลา
พระคลึงเคล้าเย้ายวนให้ป่วนปลื้ม นางหลับลืมหลงเล่ห์เสน่หา
พระเอนแอบแนบชิดวนิดา อุ่นอุราพลอยหลับระงับไป ฯ
๏ ฝ่ายนารีพี่เลี้ยงแว่วเสียงตรัส กลับสงัดเงียบระงับหรือหลับไหล
ค่อยแหวกม่านคลานแลอยู่แต่ไกล เห็นเนาในแท่นทองทั้งสององค์
นึกเอะใจใครหนอนอนคลอเคล้า พลางเคียงเข้าพินิจพิศวง
สังเกตจำสำคัญได้มั่นคง รู้ว่าองค์เชษฐาสุดสาคร
มาเมื่อไรได้เสร็จสำเร็จคิด ถนอมสนิทแนบทรวงดวงสมร
เดิมพระน้องซ้องซัดถึงตัดรอน กลับโอนอ่อนอัศจรรย์ไม่ทันรู้
น่าหัวเราะเพราะหน่อภิเษก มาลอยเมฆเหมือนเขาว่าน่าอดสู
นางถอยกลับลับม่านซิคร้านดู ทำไม่รู้เสียเถิดหนอหัวร่อกัน
บ้างค่อยว่าตาขยิบซุบซิบพูด เทวทูตท่านมาเตือนจึงเฟือนฝัน
นึกว่าใครไหนจะคิดมาติดพัน มิรู้ว่าพระยนันตนาคา
บ้างพลอยว่าสาแก่จิตต์ที่บิดพลิ้ว เดี๋ยวนี้หิวเห็นจะรักเธอหนักหนา
จะคอยดูอยู่เมื่อตื่นฟื้นกายา จะพูดจาว่ากระไรจะใคร่ฟัง
บ้างค่อยว่าน่าสงไสยหรือไม่รู้ เธอจะจู่มาเมื่อหลับลอบลับหลัง
บ้างซ้อนว่าถ้ากระนั้นก็น่าชัง ดูเหมือนดังดินอิฐใช่จิตต์ใจ
จนผู้ชายก่ายกอดสอดสัมผัส ยังไม่พัดไม่ครือหรือไฉน
ต่างหัวร่อต่อกระซิกชิกชิกไป ด้วยยินดีที่จะได้ไปภารา ฯ
๏ ฝ่ายนงเยาว์เสาวคนธ์วิมลโฉม ปลื้มประโลมหลับเนตรแนบเชษฐา
ครั้นเต็มตื่นฟื้นกายอายวิญญา กลับซบหน้านิ่งแน่นแค้นใจตัว

แต่เดิมที่หนีหายไม่หมายคบ เธอมาพบหรือพะเอิญกลับเพลินผัว
ผิดวิไสยใจเรามาเมามัว เหมือนหญิงชั่วชายเกี้ยวประเดี๋ยวใจ
วิบากกรรมจำจนให้อั้นอั้น สุดจะผันสุดจะแปรสุดแก้ไข
สุดจะอายขายหน้าพวกข้าไท น่าน้อยใจใจเอ๋ยไม่เคยคิด
จะใคร่ล้วงดวงใจออกให้เห็น ว่ามันเปนอย่างไรหนอในจิตต์
จึงริรักมักง่ายให้ชายชิด ช่างไม่คิดเกรงกลัวมืดมัวเมา
เมื่อหลบลี้วิวาห์เมืองการเวก มาภิเษกเสียตัวกับผัวเขา
ชะน่าแค้นแม้นมิใช่จิตต์ใจเรา จะใคร่เอาเกลือทาให้สาใจ
ลงจากแท่นแค้นสี่พระพี่เลี้ยง เรียกมาเคียงค่อนว่าไม่ปราไส
นั่งอยู่นี่พี่ยามาเมื่อไร ไม่บอกให้แจ้งจิตต์แกล้งบิดบัง
เปนลมจับหลับอยู่ไม่รู้แจ้ง นี่เหนือแกล้งจะให้อายเมื่อภายหลัง
ให้นอนเคียงเรียงกันบนบัลลังก์ เห็นงามทั้งห้าไร่จะได้ดู
คิดว่าตัวพี่เลี้ยงก็เพียงพี่ ที่นี่แตกหมดน่าอดสู
แกล้งรู้เห็นเปนใจทำไม่รู้ ให้จู่ลู่ลามลวนไม่ควรเปน ฯ
๏ พี่เลี้ยงฟังนั่งตลึงแล้วจึงว่า นี่เธอมาแต่เมื่อไรก็ไม่เห็น
ตู่อยู่อยู่จู่จรมาซ่อนเร้น ควรจะเปนโทษทั่วทุกตัวคน
บ้างบ่นว่ามาตรงตรงก็คงปะ ชรอยพระถอดช่องเช่นล่องหน
บ้านบ่นว่าข้าเห็นทีจะมีมนต์ จึงบังตนเข้ามาได้ในไสยา ฯ
๏ ฝ่ายพระหน่อวรนาถไสยาสน์ตื่น ยังหอมรื่นรสกุหลาบอาบนาสา
ลำอางองค์ทรงศักดิ์ตรึงพักตรา พอเห็นหน้าพี่เลี้ยงหมอบเมียงมอง
จึงแกล้งตรัสตัดก่อเออออหม่อม ฉลาดพร้อมพูดเพราะเสนาะสนอง
เจ้าเปนที่พี่เลี้ยงเคียงประคอง พาพระน้องหนีมาจากธานี

ช่างแนะนำทำศึกที่ฝึกสอน เที่ยวราญรอนรบพุ่งทุกกรุงศรี
ไม่ห้ามปรามตามถ้ายังทำดังนี้ เจ้าเห็นดีแล้วสีหนอไม่รอรา
พระบิตุราชมาตุรงค์ทรงกำสรด ทุกข์ระทดทั้งพระวงศ์เผ่าพงศา
ด้วยเริศร้างค้างงารการวิวาห์ เพราะตัวพาพระบุตรีหนีนคร
เจ้าเปนที่พี่เลี้ยงรู้เยี่ยงอย่าง จึ่งได้วางพระไทยให้สั่งสอน
ถึงพระน้องข้องขัดให้ตัดรอน ควรผันผ่อนเพ็ดทูลมูลิกา
นี่กลับเห็นเปนดีพาหนีหาย โทษถึงตายหรือไม่เล่าหม่อมเจ้าขา
ซึ่งทั้งปวงล่วงพระราชอาชญา ให้เรามาตัดศีร์ษะเสียบประจาน
จะรับองค์นงนุชสุดสวาท กลับไปราชนิเวศน์เชตสถาน
เร่งรู้ความตามโทษที่โปรดปราน จงให้การแก้ผิดที่ติดพัน ฯ
๏ พี่เลี้ยงนางต่างว่าข้าพเจ้า มีโทษเท่าดินฟ้าควรอาสัญ
ถ้าลงพระอาญาให้ฆ่าฟัน สุดจะผันผ่อนตนให้พ้นตาย
ได้ทูลห้ามตามครั้งไม่ฟังห้าม ต้องติดตามทรามสวาทเหมือนมาดหมาย
สืบสนองรองบาทไม่คลาศคลาย แม้เจ้านายไปถึงไหนก็ไม่ทิ้ง
ด้วยเปนข้าสาพิภักดิ์ถึงจักม้วย สู้ตายด้วยพระธิดาประสาหญิง
ไม่แกล้งว่าสารพัดเปนสัตย์จริง สุดจะทิ้งเจ้าพระคุณกรุณา ฯ
๏ พระฟังคำทำเปนเคืองซ้ำเคืองค้อน ที่โทษกรณ์ก็รู้จักว่าหนักหนา
จะหยุดยั้งรั้งพระราชอาชญา ให้คิดหาความชอบปลอบพระน้อง
ให้เจ้านายหายดื้อได้หรือไม่ ไปกรุงไกรแล้วก็จะทูลฉลอง
ให้พ้นโทษโปรดปรานกินพานทอง จงตรึกตรองเกรงพระราชอาชญา ฯ
๏ ทั้งสี่นางต่างรู้ว่าจู่หยอก จึ่งว่านอกจากสมเด็จพระเชษฐา
สุดจะฝืนขืนขัดพระอัชฌา เสด็จมาแล้วก็เห็นจะเปนการ ฯ

๏ ฝ่ายนงเยาว์เสาวคนธ์รู้กลพี่ ทำห้ามสีกัลยาอย่าว่าขาน
ช่วยกันหาฝรั่งมาตั้งพาน คิดบดท่านผู้รับสั่งจึ่งบังควร
พระชื่นชอบตอบว่าลูกฝรั่ง พี่นี้ชังกลิ่นฉุนให้หุนหวล
ถ้าแม้บดผสมะปรางสำอางนวล จะสงวนเชยชื่นทุกคืนวัน
จะตะวางบ้างอยู่ไม่ขู่เข็ญ มิให้เปนโทษกรณ์ช่วยผ่อนผัน
มีความคำสำรองของกำนัล ได้เกาะกันวันนี้ไม่รีรอ ฯ
๏ นางว่าจะพระพี่ผู้รับสั่ง ได้ชื่นชังครั้งนี้แล้วสิหนอ
อย่าเพิ่งนึกฮึกฮักมิยักง้อ ไม่รักขอโทษตัวไม่กลัวตาย
มีรับสั่งอย่างไรแล้วไม่ขัด เชิญช่วยตัดเอาศีร์ษะไปถวาย
พระตอบว่าสรพางค์รูปร่างกาย มิสูญหายเสียหรือเจ้าเยาวมาลย์
จริงนะน้องจะต้องตามความรับสั่ง พาไปทั้งรูปทรงส่งสัณฐาน
พลางอิงแอบแนบองค์อุ้มนงคราญ ขึ้นแท่นรัตน์ชัชวาลย์รูดม่านบัง
พี่เลี้ยงออกนอกห้องสองกษัตริย์ ไต้นิลนงนุชนั่งจุดหลัง
อยู่ปรางค์ทองห้องสุวรรณร่วมบัลลังก์ ตามกำลังพิศวาสไม่คลาศคลา
นางโฉมยงหลงละเลิงด้วยเชิงชื่น พระหลงรื่นรสสุคนธ์ปนบุบผา
นางลืมวงศ์พงศ์พันธุ์ศวรรยา พระลืมลาลืมวันกำนัลใน
ต่างบันเทิงเริงรื่นชุ่มชื่นชม ทั้งชื่นแรมร่วมจิตต์พิสมัย
ไม่เริศร้างห่างเหิรเพลิดเพลินใจ กำหนดได้หลายเดือนไม่เคลื่อนคลาย ฯ
๏ อยู่วันหนึ่งจึ่งองค์นางนงลักษณ์ คิดอายพักตรพวกทมิฬสิ้นทั้งหลาย
แม้มีผู้รู้แจ้งจะแพร่งพราย ทั้งระคายคิดถึงองค์จะทรงครรภ์
จึ่งแจ้งเหตุเชษฐาเมื่อมารบ ได้สืบทบพวกพหลพลขันธ์
จะจัดแจงแต่งตั้งให้รางวัล เหมือนผูกพันมั่นไว้ด้วยไมตรี

มีธุระก็จะได้ใช้ทหาร
ช่วยรอนราญรบพุ่งกันกรุงศรี
แต่ตัวน้องนี้จะต้องเปนมุนี
ออกนั่งแท่นที่สุวรรณพรรณราย
เสร็จธุระจะได้ไปเสียให้ลับ
จึงสึกกลับแปลงนามให้ความหาย
อยู่ที่นี่มีผู้รู้ระคาย
จะได้อายอัปมานรำคาญใจ ฯ
๏ พระยิ้มพลางทางว่าจะลาบวช
ฉันมิชวดอยู่หรือกรรมจะทำไฉน
นางว่าเบื่อเหลือแล้วคะภูวไนย
ฉันมิใช่ชาติฝรั่งดื้นดังกา
พระสวมสอดกอดประคองว่าน้องรัก
บวชแต่สักสองวันเท่านั้นหนา
พลางแย้มสรวลชวนชิดวนิดา
จนหลับไหลใสยาในราตรี ฯ
๏ ครั้นรุ่งแจ้งสุริยงนางทรงพรต
น้อมประนตศิลถือเปนฤๅษี
ข้าหลวงล้อมพร้อมตามพระมุนี
ออกนั่งที่แท่นรัตน์ชัชวาลย์
พร้อมเสนาข้าเฝ้าเหล่าอำมาตย์
อภิวาทดาษดาแน่นหน้าฉาน
พระอัคนีศรีสวัสดิ์ดำรัสการ
ตามโบราณมอบสมบัติสวัสดิ์
ให้โอรสยศยงองค์วาโหม
ครองภาราวาหุโลมเฉลิมศรี
นางธิดาชันษาสิบห้าปี
ให้เปนที่อัคเรศเกศกำนัล
อันนายด่านชานชลาซึ่งสามารถ
เปนอุปราชราชวังณรังสรรค์
ฝ่ายราหูผู้เปนเจ้าเมืองตวัน
ตรีเมฆนั้นเปนมหาเสนาบดี
ฝ่ายพระกาลด่านในให้ไปอยู่
คงเปนผู้รั้งด่านชานกรุงศรี
ที่นอกนั้นบรรดาช่วยราวี
ให้แทนตรีเมฆราหูเปนผู้รั้ง
ทั้งบุตรชายนายด่านประทานยศ
เช่นโอรสรักเหมือนลูกช่วยปลูกฝัง
อายุได้สิบปีมีกำลัง
เปนผู้รั้งเมืองด่านชานชลา
ทั้งเงินทองของประทานทหารรบ
ได้ถ้วนครบไพร่นายทั้งซ้ายขวา
ต่างเริงรื่นชื่นชมบังคมลา
ไปรักษาแดนด่านสำราญใจ ฯ

๏ พระอัคนีปรึกษาสั่งวาโหม
จงอยู่โสมนัสอาอัชฌาไศรย
อุปถัมภ์บำรุงชาวกรุงไกร
ตั้งอยู่ในยุติธรรมอย่าลำเอียง
ปรึกษาความตามบทในกฎหมาย
อย่ากลับกลายว่ากล่าวให้ก้าวเฉี่ยง
ผู้ใดดีมีวิชาเอามาเลี้ยง
จึงต้องเยี่ยงอย่างกษัตริย์ขัตติยา
คิดกำจัดศัตรูโจรผู้ร้าย
ให้หญิงชายชื่นจิตต์ทุกทิศา
มีโทษกรณ์ผ่อนผันกรุณา
ให้เย็นใจไพร่ฟ้าประชาชน
หนึ่งม้ารถคชสารทหารรบ
ให้รู้จบเจนศึกเฝ้าฝึกฝน
แม้มีผู้ยุยงอย่าหลงกล
อย่าคบคนต่อพลอทรลักษณ์
ใครข้องขัดทัดทานอย่าหาญฮึก
ค่อยตรองตรึกชอบผิดคิดหน่วงหนัก
แม้มีผู้รู้มาสามิภักดิ์
ให้ยศศักดิ์สมควรอย่าชวนชัง
จงฟังคำร่ำว่ารักษาศีล
จะเพิ่มภิญโญไปเหมือนใจหวัง
รูปชอลาวาโหมโยมชาววัง
กลับไปยังฝั่งทะเลลงเภตรา
เที่ยวหลีกบ่วงห่วงสัตว์ตัดสงสาร
ไปวิมานเมืองสวรรค์ให้หรรษา
วาโหมฟังหลั่งหลอคลอน้ำตา
ด้วยความอาไลยในพระอัคนี ฯ
๏ จึงทูลว่าข้าคิดเหมือนบิตุเรศร์
เคยฟังเทศน์ถือศีลพระชินศรี
พระจะไปไกลวังเสียครั้งนี้
ไม่มีที่อุปถัมภ์ค้ำจุน
ด้วยฝ่ายพระประโยชน์เที่ยวโปรดสัตว์
สุดจะขัดทัดทานการกุศล
แม้สบายภายหลังสิ้นกังวล
ขอนิมนต์กลับมายังธานี ฯ
๏ พระรับคำอำลากลับมาห้อง
พร้อมพวกพ้องพหลพลฤาษี
พอโพล้เพล้เวลาจะราตรี
ชวนพระพี่รีบออกนอกนคร
พระทรงเดชเชษฐาทรงม้ามิ่ง
นางทรงสิงห์ตามเดิรเนินสิงขร
น้ำค้างย้อยพรอยพรำแต่อัมพร
เข้าดงดอนแดนป่าพนาไลย

พวกขอเฝ้าสาวศรีเหล่าพี่เลี้ยง ส่งโคมเคียงข้างทางสว่างไสว
ประทับค้างตามทางมากลางไพร ถึงบ้านไหนรับเลี้ยงพร้อมเพรียงกัน
ด้วยนับถือฤๅษีเปนที่ยิ่ง ทั้งชายหญิงอยากจะใคร่ไปสวรรค์
แต่แรมทางกลางย่านสำราญครัน ถึงเขตคันด่านสมุทที่หยุดยั้ง
เจ้าเมืองทำตำหนักไว้พรักพร้อม ทั้งกระท่อมน้อยน้อยสักร้อยหลัง
ให้ศิษย์หาหลับนอนผ่อนกำลัง อยู่ริมฝั่งหาดซายสบายใจ ฯ
๏ พระอัคนีมิได้ลาสิกขาบท ดูทรงยศพี่ยาจะว่าไฉน
อยู่ตำหนักซักประคำนั้นร่ำไป เรียกมาถามาไดยไว้ใช้การ
พวกขอเฝ้าสาวสรรค์พากันสึก ต่างสมนึกแสนสุขสนุกสนาน
แต่องค์สุดสาครร้อนรำคาญ ด้วยเยาวมาลย์มารยาไม่ลาพรต
อยู่กุฎีที่พระน้องมีห้องกั้น ทุกคืนฉันวอนว่าพระดาบส
นางผ่อนผัดขัดข้องก็ต้องงด สู้อดออกใจดังไฟลาม
คิดจะทำตามตำหรับให้กลับสึก แล้วตรองตรึกเกรงบาปไม่หยาบหยาม
แต่พากเพียรเวียนวอนไม่อ่อนตาม จนถึงสามเดือนแล้วไม่แผ้วพาน
เวลานั้นหันหุนให้ฉุนแค้น ขึ้นนั่งแท่นเทียมสีทขาแล้วว่าขาน
นี่แน่ะคะพระบรมสมภาร บวชมานานยิ่งนิ่งก็ยิ่งลวง
จะบวชไปให้เปนขรัวใช่ตัวเปล่า เปนเมียขาเจ้าของยังครองหวง
เหมือนเปนหนี้มิใช่น้อยเขาคอยทวง จะลุล่วงไปได้หรือขืนดื้อดึง
เร่งสึกหาลาคิดเสียเถิดคะ ไม่ลดละแล้วจริงจริงอย่านิ่งขึง
มิฟังคำทำดื้อได้อื้ออึง ไปฟ้องถึงไหนก็ไปเถิดไม่กลัว
พระบิตุราชมาตุรงค์ก็ปลงให้ แล้วก็ได้เปนพี่เปนที่ผัว
ขืนผ่อนผัดขัดข้องให้หมองมัว เดี๋ยวนี้ตัวเปล่าหรือถืออย่างไร ฯ

๏ นางฟังคำทำเปนขึงแล้วจึงว่า เมื่อศรัทธายังไม่เลื่อมที่เลื่อมใส
ไม่ลึกหาฆ่าฟันเปนฉันใด ตามพระไทยเกิดไม่ขัดพระอัชฌา
ด้วยชาตินี้มีกรรมจึงลำบาก ต้องพลัดพรากสุริยวงศ์เผ่าพงศา
จะถือศีลภิญโญโมทนา ไปชาติหน้าจะได้สุขไม่ทุกข์ทน
ถึงจะเชือดเถือดเนื้อเมื่อมิโปรด ไม่ขึ้งโกรธดอกจะใคร่ได้กุศล
จะสู้ซื่อถือศีลไม่ดิ้นรน อุส่าห์ทนจนถึงกายจะวายปราณ ฯ
๏ พระว่าชะจะนิ่งจริงหรือน้อง จะได้ลองชมศรัทธาที่กล้าหาญ
จะแต่เถือเนื้อน้องไม่ต้องการ โปรดประทานแต่ที่เคยได้เชยชิด
จะกอดจูบลูบต้องที่ของรัก อย่าพลิกผลักมือนะจ๊ะพระนักสิทธิ์
ช่วยเอียงแก้มแย้มเยื้อนให้เหมือนคิด พลางเข้าชิดโฉมฉายยิ่งอายใจ
จึงว่าพระจะข่มเหงไม่เกรงบาป ทำหยามหยาบหยอกฤๅษีผิดวิไสย
พระชื่นชวนสรวลสันต์นั้นเปนไร ปากว่าได้ใจเบือนไม่เหมือนคำ
อย่าขัดเขาเจ้าของไม่ต้องที่ จักดีดีเถิดนะน้องไม่ต้องปล้ำ
ขืนหน่วงหนักชักช้าทารกรรม แก้มจะช้ำเสียเปล่าเปล่าไม่เข้าการ ฯ
๏ นางเสแสร้งแกล้งว่าพระเปนคฤหัสถ์ คะมาตัดกิจกรรมพรหมวิหาร
แม้เถือดเนื้อเถือได้ควรให้ทาน นี่เปนการบาปกรรมที่สำคัญ
จึงหลีกตัวกลัวพระพี่จะมีโทษ ด้วยประโยชน์อยากจะใคร่ไปสวรรค์
จะจับต้องกองไฟประไลยกัลป์ ครั้นจะผันผ่อนให้ก็ไม่ควร
พระมิใช่ไม่เคยเชยชมน้อง เคยถูกต้องชิดเชื้อเหลือสงวน
นี่บาปกรรมจำห้ามขืนลามลวน พระเห็นควรหรือไฉนจะใคร่ฟัง ฯ
๏ พระยิ้มพลางทางว่าสิกขาบท พี่รู้หมดมิใช่ว่าเปนบ้าหลัง
แม้รักใครใจจริงไม่ชิงชัง จะจับมั่งก็ไม่บาปไม่หยาบคาย

แม้ฤๅษีมีผัวหนีตัวบวช ให้ผัวขวดรักใคร่บาปใจหาย
ไม่สึกหาถ้าแม้คู่ข้างผู้ชาย เขากอดถ่ายกรรมอยู่กับมุนี
จริงจริงนะจะต้องปล้ำย่ำทั้งตื้อ พี่เคยถือศีลห้าก่อนมารศรี
นางขึ้นจึงบึ้งหน้าไม่พาที จะเซ้าซี้สักเท่าไรไม่เจรจา
พระกอดรัดขัดใจอุ้มใส่ตัก นางเฉยพักตรหลับเนตรแกล้งเชษฐา
พระแนบเน้นเคล้นพุ่มประทุมา แล้วจูบซ้ายย้ายขวาให้สาใจ
เสาวคนธ์ทนจูบให้ลูบต้อง พระจี้ตองร้องกรี๊ดหวีดหวั่นไหว
ผลักพระหัตถ์ปัดสีนี่อะไร เผ้าลูบไล้เหลือเบื่อเหลือจะถาม
แค้นหนักหนาพ้ำผีเถิดชินะ ไม่บวชละจะเปนบาปเพราะหยาบหยาม
พลางถาพรตปลดเปลื้องทรงเครื่องพราหมณ์ พระเดินตามเข้าในห้องแนบน้องยา
สาแก่ใจใยจึงมิดึงดื้อ ไม่รู้หรือว่าพี่รักนั้นหนักหนา
สู้คิดตามข้ามทะเลเร่ร่อนมา กินน้ำตาต่างเข้าทุกเช้าเย็น
มาพบปะจะได้ชื่นขื่นให้ขวด กลับถือบวชตรวจน้ำแกล้งทำเข็ญ
เผ้าห่างเหเรรวนไม่ควรเปน ดูเหมือนเช่นมิใช่คู่ไม่รู้รัก
หรือชิงชังรังเกียจไม่เฉียดชิด อย่าเกรงจิตต์จงแถลงแจ้งประจักษ์
ต้องง้องอนวอนว่าหนักหนานัก เสียดายรักที่ได้รักหนักอุรา
มิคิดถึงทูลกระหม่อมจอมกษัตริย์ ก็ไม่ขัดขืนจิตต์กนิษฐา
จะขอถามตามวิสัยใจสุดา ซึ่งหนีมาหมายจะไม่ไปบุรี
หรือกระไรใคร่แจ้งที่แคลงจิตต์ ใช่จะคิดเคืองข้องให้หมองศรี
สิ้นอาลัยในชนกชนนี แล้วหรือพี่จะได้ลาเจ้าคลาไคล ฯ

๏ เสาวคนธ์อั้นอั้นให้ตันจิตต์ สุดจะคิดออกช่องทำนองไหน
จึงว่าเพราะเคราะห์กรรมได้ทำไว้ จะกลับไปเผ้าแหนก็แสนอาย.

อันชาตินี้มิขออยู่จะสู้ม้วย
พระพี่ช่วยเอาศีรษะไปถวาย
จริงจริงนะจะขอลากันหน้าตาย
อยู่ก็อายไปก็รับอัปมาน
นางซบพักตร์ลงบนแท่นแผ่นระทด
โศกกำสรดเศร้าถวิลถึงถิ่นฐาน
สุดสาครซ้อนโฉมประโลมถาม
แสนสงสารสวมสอดกอดประคอง
อย่าครวญคร่ำกำสรดสลดนัก
แม่ยอดรักเสาวคนธ์จะหม่นหมอง
พี่แกล้งว่าเล่นหลอกหยอกพระน้อง
อย่าขัดข้องคิดตายวายชีวา
พระชนกชนนีไม่มีโศก
จะซ้ำโศกสิ้นวงศ์เผ่าพงศา
แม้ศึกเสือเหนือใต้ที่ไหนมา
หรือไรคาเคืองเข็ญไม่เห็นใคร
หนึ่งพระน้องหมองเศร้าทุกเช้าค่ำ
แม่ไม่รำลึกบ้างหรือถือไฉน
จะสูญวงศ์พงศาไม่อาลัย
น้อยหรือใจเจ้าจะตายวายชีวี ฯ

๏ นางฟังว่าอาวรณ์ถอนสะอื้น
อุส่าห์ผินพักตร์สนองทั้งหมองศรี
ซึ่งน้องคิดผิดพลั้งลงครั้งนี้
ด้วยเดิมทีมิได้ตรึกให้ลึกซึ้ง
อันพระน้องสองชนกที่ปกเกล้า
ทุกค่ำเช้าเศร้าใจอาลัยถึง
จะกลับไปใจน้องตรองรำพึง
จะอื้ออึงลงสู่ไม่รู้วาย
พระบิดุราชมาตุรงค์พงศ์กษัตริย์
ยังเคืองขัดแค้นเคืองไม่เหือดหาย
มิแต่ผิดคิดน่าระอาอาย
นี่กระดายขวยเขินสะเทินใจ
ถ้าหากว่าฝ่าลอองสองกษัตริย์
เกิดวิบัติแปรปรวนประชวรไข้
หรือธานีมีศึกนึกจะไป
ทำชอบให้หายผิดที่คิดพัน ฯ

๏ พระเชยโฉมโลมเล้าว่าเจ้าพี่
แม่คิดดีดวงสมรจะผ่อนผัน
แต่งเรือน้อยคอยเหตุไปเขตคัน
แม้มีอันตรายมาถึงธานี
ไปช่วยการบ้านเมืองเมื่อเคืองแค้น
พอทดแทนทำผิดที่คิดหนี
หนอแม่หนอรอรั้งฟังคดี
ต่างเปรมปรีดิ์ปรองดองกันสองรา ฯ

๑ แล้วองค์สุดสาครบวรนาถ ออกนั่งอาสน์สั่งช่างทั้งซ้ายขวา
ต่อเรือใช้ไพร่ประจำลำนาวา ให้คืนคลาไปนิเวศน์ฟังเหตุการณ์
อันเรื่องราวเล่าคนชั่วิมลสมร สุดสาครคู่รักสมัครสมาน
คอยฟังข่าวเช้าค่ำค่อยสำราญ อยู่เมืองด่านชานชลาริมวารี ฯ

ตอนที่ ๕๒

พระอภัยมณีทำศพท้าวสุทัศน์

๑ จะกล่าวเรื่องเมืองลังกาพวกฝรั่ง นิเวศน์วังนางวัณพามารศรี
ทั้งรำภานางยุพาสุดาดี ตั้งแต่มีผัวกลับกองทัพไป
ต่างครองครรภ์รันทดสลดจิตต์ ด้วยจากมิตรมัวหมองไม่ผ่องใส
ทุกเช้าค่ำคร่ำครวญรัญจวนใจ จนครรภ์ได้สิบเดือนไม่เคลื่อนคลา
อันโฉมยงองค์ดเวงวัณพาราช คลอดหน่อนาถเมื่อวันเช้าพรรษา
เปนชายเฉิดเลิศลักษณ์ดวงพักตรา เหมือนบิดาประหนึ่งหล่อลอองค์
ผิวฉวีสีสังข์สำอางอ่อน เหมือนมารดรแต่พระเกศเนตรขนง
ดูคมขำอำไพวิไลยทรง มาตุรงค์ให้ชื่อพระมังคลา
นางรำภาสะหรีมีโอรส เหมือนทรงยศศรีสุวรรณกรรณหัตถา
ทั้งผิวเหลืองเรืองรองดังทองทา ชื่อวลายุดางามสรพางค์
นางยุพานารีก็มีบุตร เหมือนสินสมุทเนตรแดงดังแสงฝาง
ผิวเนื้อเขียวเขียวแหลมเกศแก้มคาง ไม่ผิดอย่างบิดาชื่อวายุพัฒน์
แล้วดาลีมีบุตรสุดสวาท เปนชายชาติเชื้อวงศ์พงศ์กษัตริย์
ไม่เพี้ยนผิดบิตุรงค์ทรงสันทัด ทั้งเอวบางร่างรัดชื่อหัสกัน ฯ

๏ พระมังคลากับวลายุดาราช อยู่กับบาทหลวงใหญ่ในไอศวรรย์
กุมาราวายุพัฒน์หัสกัน ทั้งสองนั้นอยู่ที่พระมีไป
ตั้งพากเพียรเรียนหนังสือถือฝรั่ง อาจารย์ตั้งสอนศึกษาเยาวไห
ดูตำราฟ้าดินค่อยภิญโญ ไม่มีโรคาพานสำราญใจ ฯ
๏ จะกลับกล่าวเจ้าภาราการเวก การภิเษกขัดข้องไม่ผ่องใส
ครั้นเกี่ยวดองสองทัพยกกลับไป พระหัสไชยสร้อยเศร้าเปล่าอุรา
คิดคนึงถึงลูกสาวเจ้าผลึก ไม่วายนึกนอนฝันกระสันหา
โอ้น้องน้อยสร้อยสุวรรณจันทร์สุดา เสียดายมาถึงแล้วกลับแคล้วกัน
นิจจาเอ๋ยเคยหอมถนอมสนิท เคยนอนชิดชมน้องประคองขวัญ
เคยยิ้มสรวลชวนชื่นทุกคืนวัน เมื่อกระนั้นน้อยหรือใจไม่ใยดี
ได้ร่วมเรียงเคียงเขนยชมเชยกอด เจ้าเคยพลอดจุกจิกพี่พลิกหนี
แม้รักใครในนางเหมือนอย่างนี้ ให้ฟ้าผ่าเถิดสิ้นะไม่ละเลย
เมื่ออยู่ทัพพลับพลาลังกานั้น เหมาะเบาบั้นหรือช่างเฉาเจียวเราเอ๋ย
ให้อายใจได้แต่เบียดชิดเฉียดเชย มิได้เกยกอดชมสมคะเน
มาเมืองนี้พี่ก็หมายไม่คลาดคลาศ กลับนิราศเริศร้างไปห่างเห
อันกรุงไกรไกลทางขวางทะเล สุดคะเนนึกสะอื้นกลืนน้ำตา
โอ้แต่นี้มิได้พบประสบแล้ว เสียดายแก้วในยเนตรของเชษฐา
เมื่อรบรับกับฝรั่งเมืองลังกา พระมารดายกให้เหมือนใจคิด
เคยกอดพี่มิให้ออกไปนอกรถ หอมแบ้งสดแสนชื่นระรื่นจิตต์
เคยกอดจูบลูบต้องประคองชิด มาเปลี่ยวปลิดเปล่าใจจำไกลกัน
ถึงยามนอนกรพาดนาดนึก เหลือรำลึกหลงเพ้อเผลอฝัน
จนใช้เหล่าสาวสุรางค์นางกำนัล หลงเรียกชื่อสร้อยสุวรรณจันทร์สุดา

แต่คืนโดยโหยหวลคร่ำครวญคิด มิรู้ลืมปลื้มจิตต์กนิษฐา
จำจะคิดบิดผันจำนรรจา ลาบิดาชนนีตามพี่นาง
แล้วจะได้ไปเมืองผลึกน้อง ได้พบสองศรีสวัสดิ์ไม่ขัดขวาง
รำพึงความยามเศร้าค่อยเบาบาง พอสว่างเวลารุ่งราตรี
จึงโสรจสรงทรงเครื่องแล้วเยื้องย่าง พร้อมด้วยเหล่าสาวสุรางค์นารีศรี
มาขึ้นเฝ้าพระชนกชนนี อัญชลีแล้วสอื้นกลืนน้ำตา ฯ
๏ กรุงกษัตริย์ตรัสถามด้วยความรัก เปนไรพักตร์เผือดรูปซูบหนักหนา
โอรสรับอภิวันท์จำนรรจา ลูกตรึกตราตรอมใจมิได้วาย
ด้วยพี่นางช่างกระไรมิได้เหตุ ทั้งพระเชษฐาตามสูญความหาย
ฉวยขัดขวางอย่างไรจะได้อาย ขอถวายบังคมลาฝ่ายุคล
ไปเที่ยวตามถามข่าวสืบราวเรื่อง ตามบ้านเมืองเกาะแก่งทุกแห่งหน
หรือเสียเรือเผื่อจะค้างอยู่กลางชล ถึงอับจนจะได้พามาธานี
พระฟังความห้ามบุตรสุดสวาท เขาตัดขาดเชื้อสายจึงหน่ายหนี
อย่าตามไปให้ลำบากยากโยธี อยู่บุรีเช้าค่ำให้สำราญ ฯ
๏ พระฟังตรัสตัดรอนถอนสอื้น อุส่าห์กลืนชลนาน่าสงสาร
ศิโรราบกราบประณตบทมาลย์ ขอประทานโทษที่พระพี่ยา
ซึ่งแค้นเคืองเรื่องราวคราวฝรั่ง ไม่จงหวังร่วมนิเวศน์กับเชษฐา
จึงหลบลี้หนีงานการวิวาห์ ได้ล่วงราชอาชญาฝ่าธุลี
แต่ส่วนลูกผูกใจอาไลยหนัก เคยเห็นพักตร์พี่น้องกันสองศรี
ทั้งเปนหญิงทิ้งขว้างเสียอย่างนี้ จะรู้ที่ผินหน้าไปหาใคร
พลางโศกาอาดูรพูดเทวษ พระชลเนตรนองตกซกซกไหล
พระบิตุรงค์สงสารรำคาญใจ มิให้ไปก็จะเศร้าเฝ้าโศกา

จึ่งว่าพ่อก็ไม่ห้ามตามแต่จิตต์ เมื่อขึ้นคิดรักใคร่ก็ไปหา
ตามลำภังพี่น้องกันสองรา แต่อย่าว่าข้าใช้ให้ไปตาม ฯ

๏ พระรับสั่งบังคมบรมนาถ จากปราสาทเสด็จมาหน้าสนาม
ขึ้นหยุดยั้งนั่งพลับพลาสง่างาม จึ่งสั่งความแก่มหาเสนาใน
จงแต่งสำเภาปั้นสุวรรณมาศ ใช้ใบดาดชงทองให้ผ่องใส
เปลี่ยนรอกใบสายสมอเชือกช่อใบ ทำด้วยไหมเบญจพรรณให้ทันการ
คนประจำกำปั่นสักพันถ้วน เลือกแต่ล้วนเข้มแขงกำแหงหาญ
ทั้งล้าต้าต้นหนพวกคนงาร ที่ชำนาญนาวาจะคลาไคล
ครั้นสั่งเสร็จเสด็จกลับผู้รับสั่ง ไม่รอรั้งเรียกกันเสียงหวั่นไหว
บ้างเปลี่ยนเชือกเลือกเสาผลัดเพลาใบ สมอไหมเบญจพรรณพื้นเปนพวน
บรรทุกน้ำลำเลียงเสบียงเพียบ ห้องประเทียบประทับท่าหน้าฉนวน
พร้อมปืนผาอาวุธชุดชนวน ทหารถ้วนพันประจำในลำทรง ฯ

๏ ครั้นรุ่งแจ้งแสงสุริย์จำรูญจำรัส หน่อกษัตริย์จรดเข้าที่สรง
น้ำกุหลาบอาบอบตระหลบองค์ แล้วสอดทรงเครื่องกษัตริย์จำรัสเรือง
มงกุฎเก็จเพ็ชรกระจ่างสว่างวับ เปนระดับแจ่มศรีฉวีเหลือง
สอดฉลองพระบาทแล้วยาตรเยื้อง นางเชิญเครื่องงามงามความดีดำ
ลงกำปั่นบัลลังก์ขึ้นนั่งอาสน์ พร้อมมหาดเล็กพี่เลี้ยงเคียงซ้ายขวา
นายทหารขานให้เปนโกลา ยิงปืนหน้าเรือดังกึงกึงกัง
ประโคมฆ้องกลองฤกษ์เอิกเกริกเสียง เสนาะสำเนียงเซงแซ่ทั้งแตรสังข์
ถอยสำเภาเคลื่อนคลาจากหน้าวัง ได้กำลังลมดีให้คลี่ใบ
แล่นออกจากปากอ่าวลมว่าวส่ง สบัดธงปลายปลิวหวิวหวิวไหว
ดูอ้างว้างกลางทะเลว้าเหว่ใจ ชลาไลยลมคลื่นเสียงครื้นครึก ฯ

๏ หน่อกษัตริย์ตรัสสั่งให้ตั้งเข็ม　ออกแล่นเต็มจะไปเข้าอ่าวผลึก
พอแลลบพบคล่ำออกน้ำลึก　เรือสะทึกสะท้านเลื่อนสะเทือนคลอน
ถูกลมแดงแลงคลื่นทมึ่หมึด　เปนเกลียวยืดใหญ่กลิ้งเท่าสิงขร
เชือกเขื่อนเคลื่อนโซยดโดดกระดอน　กำปั่นคลอนโคลงป่วนซุนซวนเซ
ยิ่งตกคลื่นคลื่นสาดบนดาดฟ้า　ลมสลาตันผันพัดหันเห
คนเข้าห้องท้องคลอนดังนอนเปล　จนถึงเวลาสว่างไม่สร่างลม
พวกล้าต้าฆ่าไก่ตั้งไหว้เจ้า　ทั้งเหล้าเข้าเครื่องสังเวยนมเนยขนม
จนเบี่ยงบ่ายคลายคลื่นต่างชื่นชม　กลับเปนลมว่าวแล่นแล่นสบาย ฯ
๏ พระขึ้นนั่งบัลลังก์ท้ายบาหลี　ผูกม่านสีชุ้มหลังคาฝาพระฉาย
ชมมัจฉาคลาเคลื่อนลอยเลื่อนราย　เห็นคล้ายคล้ายว่ายเคล้าล้ำเภาทอง
ทั้งกุ้งกั้งมังกรสลอนสล้าง　บ้างต่ำบ้างผุดฟูเปนคู่สอง
พวกเหราม้าน้ำคล่ำคนอง　บ้างพ่นฟองพุ่งฟ้าฝูงปลาวาฬ
เหล่ากระโห้โผล่ผุดไล่วุลวาฬ　ฉนากฟาดงวงฟัดอยู่ฉาดฉาน
เสือสมุทผุดโผนโจนทยาน　คชสารสินธุขึ้นชูงา
บ้างตัวเหมือนวัวควายมีหลายอย่าง　เหมือนแรดกวางหางพลัดเปนมัจฉา
บ้างเหมือนหอยลอยเลื่อนค่อยเคลื่อนคลา　ครั้นเยี่ยมหน้าออกเหมือนหมีต่างชี้ตู
เงือกมนุษย์ผุดกลุ้มทั้งหนุ่มสาว　ล้วนผมยาวปกบ่ามีตาหู
บ้างเหมือนแพะแกะกายกลายเปนงู　ขึ้นพ่องฟูพ้นคลื่นเสียงครื้นเครง
ฝูงโลมากาสึกผุดพลึกโพล่ง　ที่ใหญ่โล่งงวงโง้งกระโทงเหง
ฮุบกันคึดบึดสบัดฟัดกันเอง　ดูน่าเกรงกลัวปลาในสาชล
มังกรว่ายสายสมุทขึ้นผุดขวาง　ยาวเหมือนอย่างโขดเขินเนินถนน
เห็นกำปั่นหันเหียนวงเวียนวน　ต้องเผาขนไก่กันด้วยควันไฟ

พอสัตว์จมลมเงียบเชียบสงัด ไม่แกว่งกวัดธงทิวริ้วไหว
ตู้น้ำนิ่งวิ่งพร่างเปนหางไป เหมือนน้ำในสระซึ่งขังอยู่นิ่งสม
ต้องเตือนถอยคอยวายุพาพัด ให้ฆ่าสัตว์เซ่นพระกาลเผาศาลส้ม
แล้วตีกลองฆ้องระฆังตั้งระดม พอได้ลมแล่นตัดตามอัชยา
ด้วยหมายมุ่งกรุงผลึกออกลึกล้ำ เห็นแต่น้ำในทะเลกับเวหา
จะแลเหลียวเปลี่ยวใจในยนา จนเวลาค่ำพลบจุดคบโคม ฯ
๏ พระนั่งเล่นเย็นลมชมอากาศ พระพายผาดพัดเรื่อยเฉื่อยชื่นโฉม
ดูดาวเดือนเกลื่อนสว่างกลางพโยม ยิ่งนึกโทมนัสในใจรัญจวน
คิดคนึงถึงพี่เปนที่รัก เคยพร้อมพรักปรีดิ์เปรมเกษมสรวล
เคยคิดบอกดอกสร้อยน้องคอยทวน เคยชี้ชวนชมฟ้าดาราราย
โอ้ยามนี้วิบัติต้องพลัดพราก ต่างจำจากจำไกลจิตต์ใจหาย
ทุกค่ำเช้าเปล่าเปลี่ยวอยู่เดียวดาย มิได้วายวันนึกนึ่งตริกตรอง
แล้วรำพึงถึงลูกสาวเจ้าผลึก จะรำลึกถึงพี่มั่งหรือทั้งสอง
ฝาแฝดคู่ดูดีทั้งพี่น้อง ประไพพริ้มยิ้มย่องสองนวล
ดูรูปร่างช่างเหมือนไม่เคลื่อนคลาศ เหลือประหลาดลิ้มองค์ทรงพระสรวล
คิดถึงเคยเชยชื่นรื่นรัญจวน ยิ่งอักอ่วนป่วนจิตต์คิดคนึง ฯ
๏ ดูเรือช้าถ้าทุกครั้งสั่งคนใช้ ให้แซกใบซ้ายขวาผูกผ้าขึง
ทุกคืนค่ำร่ำไร้ใบตะบึง จนเช้าถึงอ่าวผลึกดึกสองยาม
ทอดสมอรอราอยู่หน้าด่าน พวกทหารเห็นรู้จักร้องทักถาม
ด้วยเกี่ยวดองสองเมืองรู้เรื่องความ ไม่ห้ามปรามปล่อยให้ขึ้นไปวัง
ฉำปั้นจอดทอดท่าหน้าฉนวน ขุนนางชวนกันมารับคอยคับคั่ง
พระทรงอาสน์ราชสุวรรณบัลลังก์ เข้าในวังคอยเฝ้าเจ้านคร ฯ

๏ ฝ่ายองค์พระอภัยมณีนาถ   บรมบาทบพิตรอดิศร
สถิตแท่นแว่นฟ้าสถาวร   พร้อมนิกรกัลยาคณานาง
คอยขับรำบำรุงกรุงกษัตริย์   บริบูรณ์พูลสวัสดิ์ไม่ขัดขวาง
ครั้นสายแสงแต่งองค์ทรงสำอาง   พร้อมขุนนางน้อมประนตบทมาลย์ ฯ
๏ หน่อกษัตริย์หัสไชยเข้าไปเฝ้า   พระเรียกเข้าไปที่แท่นแสนสงสาร
พานพระศรีที่บัลลังก์ตั้งประทาน   ให้กุมารร่วมเสวยชมเชยพลาง
แล้วตรัสถามตามท่านองถึงสองกษัตริย์   ยังไพบูลย์พูลสวัสดิ์หรือขัดขวาง
แต่จากมากว่าปีอันพี่นาง   ยังได้ข่าวคราวบ้างหรืออย่างไร ฯ
๏ หน่อกษัตริย์ขัตติยวงศ์ทรงสดับ   น้อมคำนับทูลแจ้งแถลงไข
อันสองกษัตริย์ขัตติยาเสนาใน   ทั้งพลไพร่พร้อมดีบริบูรณ์
แต่พี่นางทั้งสมเด็จพระเชษฐา   ไม่ทราบว่าดีร้ายไปหายสูญ
แสนลห้อยคอยหาให้อาดูร   จึงมาทูลถามความตามสงกา
ด้วยเกณฑ์เรือเหนือใต้ไปเที่ยวค้น   ทุกตำบลเกาะแก่งแสวงหา
ไม่เห็นหายหมายที่พระพี่ยา   จะแวะมาเฝ้าบ้างหรืออย่างไร ฯ
๏ พระฟังคำร่ำว่านิจจาเอ๋ย   จะหลงเลยลึกซึ้งไปถึงไหน
ที่จริงจิตต์บิตรไม่นอนใจ   ให้เวียนไปสืบเรื่องทุกเมืองราย
แต่เรือใช้ใหญ่น้อยสักร้อยเศษ   คอยฟังเหตุเช้าเย็นก็เห็นหาย
หมอดูดีที่ไหนก็ให้ทาย   ว่าไม่ตายแต่จะมายังช้านาน
พ่อทุกข์ถึงเสาวคนธ์ขวัญถนิ่ง   ด้วยเปนหญิงยากแค้นแสนสงสาร
ทั้งเห็นเจ้าเศร้าสร้อยพลอยรำคาญ   จะคิดอ่านเตรียมพลเที่ยวค้นคว้า
จึงฟังข่าวคราวเรื่องอยู่เมืองนี้   คอยพวกที่แยกย้ายเที่ยวรายหา
ทั้งใต้เหนือเผื่อไปปะเขาจะมา   เราจึงพากันไปตามนางทรามไวย ฯ

๏ พระตรัสพลางทางชวนพระหน่อนาถ ขึ้นปราสาทด้วยสนิทพิสมัย
ฝ่ายองค์พระมเหษีศรีพระไทย เข้าสวมกอดลูกเขยนั่งเชยชม
แม่รำลึกนึกถึงพึ่งได้เห็น พ่อเคยเปนเพื่อนชีวิตสนิทสนม
น้อยหรือรูปซูบผอมด้วยตรอมตรม เพราะระทมทุกข์ทวีถึงพี่นาง
แม่เสาวคนธ์มณฑานิจจาเอ๋ย กระไรเลยละน้องให้หมองหมาง
เที่ยวสืบถามตามติดทุกทิศทาง น้อยหรือช่างแคล้วคลาศประหลาดใจ ฯ
๏ พระฟังตรัสมธุรสประนตสนอง พระคุณสองกษัตราจะหาไหน
ถึงทุกข์ทนผลกรรมได้ทำไว้ ก็มิได้ลืมพระคุณกรุณา
น้ำใจลูกผูกพันทุกวันนี้ เหมือนชนนีที่กำเนิดเกิดเกศา
เที่ยวตามพี่มิได้แจ้งแห่งกิจจา จึ่งแวะมาอภิวาทบาทบงสุ์ ฯ
๏ นางฟังหน่อวรนาถฉลาดฉลอง นั่งยิ้มย่องชื่นชมสมประสงค์
เรียกบุตรีพี่น้องทั้งสององค์ ให้ไหว้ยงอนุชาพระพี่ยา
พระรับหัตถ์ตรัสทักด้วยรักใคร่ สบายใจอยู่หรือสองพระน้องจ๋า
นางรับจี๊ะอภิวันท์จำนรรจา ตามประสาซื่อตรงเหมือนวงศ์วาร
พระมารดาว่าพ่อก็เหมือนบุตร จงยั้งหยุดอยู่ปราสาทราชฐาน
ได้เห็นเจ้าเช้าค่ำค่อยสำราญ อยู่กับมารดาได้ใกล้ใกล้กัน
แล้วทูลลาพาพระหน่อวรนาถ ไปปราสาทตั้งเหล่านางสาวสรรค์
ทอดที่ภูปลาดอาสน์สุวรรณ มีฉากกั้นบรรจถรณ์อ่อนลำอาง
นางอยู่ฐานพานพระศรีมีสำหรับ คอยกล่อมขับประนิบัติไม่ขัดขวาง
แต่บุตรีพี่น้องทั้งสองนาง อยู่ห้องกลางต่างหากจัดหมากพลู
ด้วยรู้ที่พี่ชายก็อายเหนียม เห็นแฉะเฉลี่ยมเล่นตาน่าอดสู
กลัวสาวสาวเหล่าข้าหลวงจะล่วงรู้ แกล้งซ่อนอยู่เสียมิได้ไปใกล้กราย

แต่เช้าเย็นเปนธุระเครื่องเสวย เหมือนอย่างเคยต้องไปเรียบเที่ยบถวาย
พระหัสไชยใจรักตรัสทักทาย ชวนสององค์สายสวาทเสวยเหมือนเคยกัน
นางอายเอียงเมียงเมินเชิญพระพี่ พระเจ้าซี้ซ้ำชวนนางสุวรรณ์ถนันต์
พระวอนวิงจริงนะเมื่อกระนั้น กินด้วยกันหรือรังเกียจคิดเกลียดชัง ๆ

๏ สองสุดาว่าพระองค์สิทรงยศ น้องถอยถดวาสนากว่าแต่หลัง
มิควรเคียงเรียงชิดกลัวผิดพลั้ง ไม่ชิงชังเชิญเสวยแต่เลยดา
แกล้งหลีกออกนอกฉากไปจากห้อง พระตรัสร้องเรียกก็ไม่กลับไปหา
พระหัสไชยไม่เสวยเลยนิทรา พวกสาวสรรค์กัลยาปรึกษากัน
จะเชิญเครื่องกลับไปมิได้เสวย ฉวยเกินเลยลงหวายเฆี่ยตายสั้น
ต้องรอรั้งตั้งค้างจนกลางวัน นางสาวสรรค์พรั่นกลัวทุกตัวนาง ๆ

๏ พอโฉมยงองค์พระมเหษี ออกจากที่เฝ้ามาบุตรขวาขวาง
เห็นเครื่องอานพานตั้งยังคงค้าง จึ่งถามนางสาวสรรค์กำนัลใน
เขาทูลความตามเรื่องที่เคืองข้อง ชวนพระน้องไม่เสวยเลยหลับไหล
พระมาตุรงค์สงสารรำคาญใจ เสด็จไปเข้าห้องสองธิดา
จึงแกล้งขู่ตู่ตู้คือถือทิษฐิ จะเรียนริดวงศ์เผ่าพงศา
ร่วมเสวยเคยแต่ครั้งไปลังกา เดี๋ยวนี้มาขัดขวางเปนอย่างไร
แม้ทราบถึงบิตุรงค์คงจะกริ้ว ทำบึดพลิ้วเช่นนี้เห็นดีไฉน
อย่าขัดขวางห่างแหไปแม่ไป ปลุกพี่ให้เชยเสวยเหมือนเคยกัน ๆ

๏ สองบุตรีชีชลาดมิอาจขัด ชลีหัตถ์หักอายจำผายผัน
มาชวนเหล่าสาวสุรางค์นางกำนัล เข้าเคียงบรรจฐรณ์ที่พระพี่ยา
ค่อยยอบองค์ลงคำนับอภิวาท สกิดบาทบทเรศร์พระเชษฐา
พระเหลือบดูรู้ว่าน้องสองสุดา แกล้งชักผ้าคลุมพระพักตร์ไม่ทักทาย

จันทร์สุดาว่าพระพี่มิอยากหลับ เชิญช่วยรับเครื่องเสวยเคยถวาย
สร้อยสุวรรณนั้นว่าเหลือเบื่อจะตาย จนเบี่ยงบ่ายช้านานรำคาญครัน
แกล้งหลับเฉยเลยนิ่งจริงนะจ๊ะ จะให้พระชนนี่มาตีฉัน
น้องจะมาเสวยด้วยพลางช่วยกัน เผ้าปลุกสั้นเซ้าซี้พระพี่ยา ฯ
๏ พระแช่มชื่นฝืนองค์ดำรงนั่ง แกล้งฝืนหลังลองจิตต์กนิษฐา
สร้อยสุวรรณนั้นถวายสรงพักตรา จันทร์สุดาเรียงเรียบเทียบเครื่องอาน
แล้วต่างอ้อนวอนว่ามิจจาเอ่ย ไม่เสวยโภชนากระยาหาร
จะให้น้องต้องโทษไม่โปรดปราณ แต่ก่อนกาลก็ไม่เปนเหมือนเช่นนี้
จริงจริงนะพระช่างไม่อาไลยน้อง จึ่งขัดข้องคิดอางขนางหนี
อย่าอดเสวยเลยถ้าแม้นแค้นเต็มที่ จะหยิกตีตามจะทำให้หนำใจ
พระฟังคำร่ำว่าน่าสงสาร ช่างอ่อนหวานวาจาอัชฌาไศย
จึงว่าพี่มิได้เฉยเคยอย่างไร ก็รักใคร่อย่างนั้นไม่ฉันทา
จริงจริงนะพระน้องทั้งสองอีก แกล้งเลี่ยงหลีกหลบพักตรเสียหนักหนา
เคยชิดเชื้อเมื่อครั้งอยู่ลังกา เดี๋ยวนี้มาห่างเหิรพะเอิญเปน
ชวนเสวยไม่เสวยแกล้งเลยหลบ ไม่อยากพบไม่รอไม่ขอเห็น
อยู่ที่ตึกวิบากกระดากกระเด็น ไกลสักราวเก้าเส้นสิบห้าวา
นี่หากพระชนนี่จะตีน้อง ตอกจึ่งต้องตามบังคับกลับมาหา
ถ้าหาไม่ไหนพระน้องสองสุดา จะกลับมาหาพี่ไม่มีเลย ฯ
๏ ทั้งสองนางต่างยิ้มว่าอิ่มเหลือ พระชวนเมื่อเช้าจึ่งไม่ได้เสวย
แต่เพียงนี้มิใช่ว่าไม่เคย มิควรพระจะว่าเฉยว่าเลยละ
คุณพระพี่ที่ตั้งการบข้าศึก น้องก็นึกอยู่ทุกสิ่งจริงจริงหนะ
อย่าพักร่ำตำเติญเลยฤๅคะ มิใช่จะลืมพระคุณกรุณา

น้องก็รู้อยู่ในจิตต์ว่าสิทธิ์ขาด เปนข้าบาทบทเรศร์พระเชษฐา
ฆ่าก็ตายขายก็ขาดตามอาชญา จงเมตตาอย่าให้น้องนี้ต้องตี ฯ
๏ แม่สร้อยสุวรรณจันทร์สุดาหนักหนานัก มิควรจักแกล้งว่าเปนทาสี
ที่หลังถ้าว่ากล่าวเหมือนคราวนี้ จะทูลพระชนนีให้ตีน้อง
แล้วสีดามานั่งที่ตั้งเครื่อง แลชำเลืองเหลียวหลังดูทั้งสอง
นางเรียงเรียบเทียบสุวรรณภาชน์ทอง ซ่อมฉลองพระหัตถ์จัดประจง
พระเห็นสองทรามไวยไม่เสวย แกล้งนิ่งเฉยเสียไม่ชวนนวลหงส์
นางรู้เท่าเฝ้าอ้อนวอนพระองค์ ไม่โปรดทรงเสวยบ้างเปนอย่างไร
พระค้อนพลางทางถามทรามสงวน แม่ไม่ควรเสวยหรือถือไฉน
เมื่อตะกี้สัญญาว่ากระไร ทำลืมไปเสียแล้วหรือแก้วตา ฯ
๏ นางฟังคำรำตรัสสุดขัดข้อง ยกชามทองมาตั้งทั้งซ้ายขวา
พระแย้มสรวลชวนน้องสองสุดา เสวยเครื่องพระกระยากับนารี
นางหยิบของตรงไหนพระหยิบมั่ง นางหยุดยั้งยิ้มพรายชม้ายหนี
พระซักถามนามกับเข้าแกล้งเซ้าซี้ นางทูลชี้ถวายพลางต่างต่างกัน
ไก่พะแนงแกงเผ็ดกับเป็ดหั่น ห่อหมกมันจันลอนสุกรหัน
ทั้งแกงส้มต้มขิงทุกสิ่งอัน กุ้งทอดมันม้าอ้วนแกงบวนเนื้อ
พระฟังนางช่างฉลองของเล็กน้อย พลอยอร่อยรสชาติประหลาดเหลือ
จนอิ่มหนำซ้ำเสวยของหวานเจือ ค่อยชิดเชื้อชอบชื่นระรื่นใจ ฯ
๏ ครั้นสำเร็จเสร็จเสวยเหมือนเคยรัก ต่างแย้มพักตรพจนาอัชฌาไศรย
แล้วพี่น้องสองสุดาทูลลาไป พระหัสไชยสร้อยเศร้าเปล่าอุรา
ขึ้นไสยาสน์อาสน์อ่อนบรรจฐรณ์แท่น ยิ่งสุดแสนเศร้าสร้อยละห้อยหา
คิดถึงน้องสองสมรแต่ก่อนมา เคยพูดจาชมเชยเช่นเคยรัก

เมื่อยังเยาว์เฝ้ากวนเฝ้าชวนพลอด ไม่พูดกอดจู๊พี่จักตีหนัก
พระนึกหลงทรงพระสรวลเสียงคักคัก คิดอายพักตรสาวสวรรค์กำนัลใน
ขนาดนอนกรเกยเขนยหนุน ให้คร่ำครุ่นครวญคิดพิสมัย
จะโลมเล้าเยาวมาลย์ประการใด ยิ่งคิดให้มืดเม้นไม่เห็นทาง
จะลดเลี้ยวเกี้ยวสร้อยสุวรรณพี่ ก็กีดที่จันทร์สุดาเข้ามาขวาง
จะเกี้ยวน้องลองลักที่กีดพี่นาง ไม่เหมือนอย่างใจนึกยิ่งตรึกตรา
ดูท่านองสององค์พระนงนุช ยังซื่อสุจริตรักเราหนักหนา
แต่คราวเคราะห์เพราะมาพ้องกันสองรา ต้องเกี้ยวฝาแฝดคู่อยู่จริงจริง
การอะไรให้ทำไม่ลำบาก มันยอดยากอย่างเดียวเกี้ยวผู้หญิง
กระบิดกระบวนรวนเรประเวประวิง ยิ่งคิดยิ่งปั้นป่วนรัญจวนใจ ฯ
๏ ฝ่ายพระนุชบุตรีทั้งพี่น้อง แต่งเครื่องของตามเวลาอัชฌาไสย
เปนกังวลปรนนิบัติพระหัสไชย นางมิให้พี่ยาอนาทร
เครื่องสุคนธ์ปนปรุงจรุงรส ดอกไม้สดสารพรรณใส่บรรจถรณ์
บุหรี่นางช่างพันเจือจันทน์ขจร พระศรีเรียงเรียนอ่อนซอยซ้อนซับ
ถึงราตรีมีสุรางค์นางน้อยน้อย ล้อมเรียบร้อยรู้พร้อมทั้งกล่อมขับ
เปนเวรเวียนเปลี่ยนยามสามสำรับ คอยสำหรับปรนนิบัตินวดพัดวี ฯ
๏ ฝ่ายพระสินสมุทหน่อวรนาถ เปนอุปราชราชการผ่านกรุงศรี
ทราบว่าหัสไชยมาถึงธานี ชวนอรุณรัศมีศรีโสภา
ไปถามข่าวเสาวคนธ์วิมลพักตร์ ช่างซื่อสัตย์ตัดรักเสียหนักหนา
นางขวยเขินเมินพักตรไม่พูดจา พระพี่ยายิ้มแย้มกระแอมไอ
แล้วชวนนางย่างเยื้องยุรยาตร มาทรงราชยานทองอันผ่องใส
นางทรงวอช่อฟ้าตามคลาไคล กำนัลในนางห้ามตามลีลา

ไปเฝ้าพระชนนีที่ปราสาท
อภิวาทนางกษัตริย์ตรัสเรียกหา
พระบุตรีพี่น้องสองธิดา
มาพร้อมหน้าทั้งกษัตริย์หัสไชย
ต่างคำนับรับหัตถ์ตรัสประภาษ
อุปราชเรียกนุชามาปราไส
ถามถึงที่พี่นางเปนอย่างไร
พระหัสไชยทูลแถลงแจ้งกิจจา
เที่ยวสืบถามตามรอบทุกขอบเขต
ทั่วประเทศใหญ่น้อยร้อยภาษา
ไม่ได้ข่าวคราวที่พระพี่ยา
ทั้งเชษฐาสูญความไปตามกัน ฯ
๏ สินสมุทคาดสังเกตว่าเหตุนี้
เพราะเทวีเสาวคนธ์เวทมนต์ขยัน
ให้เพื่อนความตามไปจึ่งไม่ทัน
คนอื่นนั้นนึกเห็นไม่เปนการ
สุดสาครหล่อนคงหากว่าจะปะ
หน่อยก็จะคืนเขตนิเวศน์สถาน
พระน้องอย่าอาวรณ์ร้อนรำคาญ
อยู่ชมบ้านเมืองพี่ให้ปรีดา
ทั้งต้าวแดนแม้นประสงค์จำนงไฉน
จะหาให้สมมาตปราถนา
ฝ่ายอรุณรัศมีว่าพี่ยา
แม้รู้ว่านงเยาว์เสาวคนธ์
จะคิดหนีพี่จะได้ไปด้วยน้อง
มิให้ต้องอายหญิงชาวสิงหพ
จะสร้างพรตอตสำหับวชเรียนสวดมนต์
ก็จะพ้นอับอายสบายใจ
สินสมุทว่านี่แน่แม่อรุณ
อยากได้บุญง่ายดอกจะบอกให้
ถือศีลห้าอย่าหึงส์โกรธขึ้งใคร
ก็จะได้ไสตาไม่ช้าที
พระหน่อนาถมาตุรงค์ทรงพระสรวล
นางค้อนข่วนเชษฐาเบือนหน้าหนี
ต่างพูดเล่นเจรจาจนราตรี
ตาไปที่ปรางค์รัตน์ชัชวาลย์ ฯ
๏ จะกลับกล่าวท้าวสุทัศน์ขัตติเยศ
มงกุฎเกศรัตนามหาสถาน
ครองประเทศเขตแคว้นแดนสำราญ
พระชนมานร้อยยี่สิบปีปลาย
ให้ตึกหลงสรงเสวยพานเตยสะ
ถมประทะพระหไทยมิใคร่หาย
คนแก่เถ้าสาวใหญ่มิให้กราย
คิดระคายเคืองขัดพระหัทยา

ชอบพระไทยใช้สอยแต่สาวสาว ที่รุ่นราวรู้หลักโปรดหนักหนา
ดื่มบรรทมลมจับวับวิญญา พอเวลาไก่ขันสวรรคต
ฝ่ายองค์พระมเหษีสามิม้วย ระทดระทวยทอดองค์ทรงกำสรด
สิ้นกำลังทั้งธราพิลาลด พระชนม์ปลดเปลื้องสวรรคครรไลย
พระวงศาข้าเฝ้าเหล่าสนม ทุกหมู่กรมแซ่ซ้องเสียงร้องไห้
สอึกสอื้นครื้นเครงวังเวงใจ ทั้งข้างในข้างหน้าปรึกษากัน
เชิญศพสองท้าวไทใส่โกษฐ์รัตน์ ตามกษัตริย์ทรงเดชเจ้าเชตขัณฑ์
ไว้ปรางค์มาศราชวัตรฉัตรสุวรรณ เปนช่องชั้นซ้อนสลับประดับประดา
ประโคมยามตามอย่างนางร้องไห้ พวกชีไพรพราหมณ์บวชสวดคถา
แล้วเสนาธิบดีผู้ปรีชา แต่งสาราเรื่องราวสองท้าวไท
ไปทูลองค์ทรงยศโอรสราช จัดอำมาตย์มีปัญญาอัชฌาไสย
ให้ถือสารคุมสำเภาเหล่าพลไกร รีบใช้ใบตามคลื่นทุกคืนวัน ฯ
๏ สามเดือนครึ่งถึงบุรีรมจักร ขึ้นหาอัครเสนาพาผายผัน
เข้าสู่ห้องท้องพระโรงทูลทรงธรรม์ อภิวันท์ยื่นตามเนื้อความมี
ใบบอกว่าข้าพเจ้าเหล่าอำมาตย์ บังคมบาทบงกชบทศรี
ด้วยองค์พระชนกชนนี จอมโมลีโลกาสถาวร
เดือนแปดปีวอกตวันสายัณห์ย่ำ สิบเอ็ดค่ำพุธวันขึ้นบรรจฐรณ์
ฤกษ์อรุณทูลกระหม่อมจอมนคร สองภูธรเธอสวรรคครรไลย
จึงจัดแจงแต่งพระศพครบเยี่ยงอย่าง ไว้บนปรางค์ปราสาททองอันผ่องใส
ต้องขึ้นป้อมล้อมวงระวังไภย จงทราบใต้บงกชบทมาลย์ ฯ
๏ กษัตริย์ศรีสุวรรณวงศ์ทรงสดับ หไทยวับหวั่นวิโยคโศกสงสาร
สั่งไสยหนักซักว่าพระอาการ ไม่ประทานบอกมาบ้างเปนอย่างไร

อ้ายพวกแพทย์พิทยาโหราศาสตร์ มันไม่คาดชันษาอยู่หาไหน
หนึ่งแสนสาวท้าวนางพวกข้างใน ทำไมไม่รู้ที่จะนิพพาน ฯ
๏ อำมาตย์ฟังบังคมบรมนาถ เชิงฉลาดผ่อนผันตามบรรหาร
พระทรงธรรม์ค่ำคืนรื่นสำราญ อันอาการโรคภัยมิได้มี
หมอประจำค่ำเช้าทั้งเถ้าแก่ คอยดูแลพร้อมเหล่านางสาวศรี
พระโหรพราหมณ์รามราชก็คาดปี ถึงร้อยยี่สิบถ้วนควรบรรลัย
เมื่อวันพระจะนิพพานสำราญรื่น จนเที่ยงคืนฟังศัพท์เหมือนหลับไหล
เงียบสงัดตัดบ่วงไม่ห่วงใย ทั้งเวียงชัยชมบุญมุทิกา ฯ
๏ พระฟังคำร่ำทูลพูดเทวษ ชลเนตรพรั่งพรายทั้งซ้ายขวา
ให้เลี้ยงดูผู้ถือหนังสือมา เงินเสื้อผ้าแจกให้ทั้งไพร่นาย
แล้วสั่งให้ไปทูลมูลเหตุ เชิญพระเชษฐานั้นรับผันผาย
ว่าพวกเราเหล่าพหลพลนิกาย จะถวายบังคมลาล่วงหน้าไป
แล้วตรัสสั่งเสนีสี่ตำรวจ ให้เตรียมตรวจพลนิกายทั้งนายไพร่
ถึงประจำกำปั่นจะครรไล แล้วเข้าในมนเทียรวิเชียรพราย
ทูลสนองสองกษัตริย์ให้ทราบเหตุ ทั้งอัคเรศร่วมชีวันจะผันผาย
พวกแสนสาวชาวครัวเจ้าขรัวนาย ต่างวุ่นวายวิ่งไขว่กันไปมา ฯ
๏ ฝ่ายเสนีที่ถือหนังสือบอก พอพลบออกเรือข้ามตามทิศา
ฝ่ายเสนีสี่ตำรวจต่างตรวจตรา พร้อมล้าต้าต้นหนพวกคนงาร
ถึงประจำกำปั่นสุวรรณมาศ ทั้งอำมาตย์มุลนายฝ่ายทหาร
พอราตรีที่สิบเอ็ดสำเร็จการ คอยผู้ผ่านภาราริมวารี ฯ
๏ ฝ่ายพระองค์ทรงเดชเกศกษัตริย์ ครั้นอุทัยไตรตรัสจำรัสศรี
ชวนนงลักษณ์อัคเรศร่วมชีวี พร้อมเสนีนักสนมกรมใน

ถงกำปั้นบรรดาโยธาทหาร ประโคมขานให้ลั่นสนั่นไหว
ออกอ่าวลึกครึกครื้นเสียงปื้นไฟ ต้นหนให้หันหน้าเภตราจร
ออกแล่นข้ามตามเส้นไม่เห็นฝั่ง เรือหน้าหลังตั้งกันเปนหลั่นสลอน
ทางสามเดือนเคลื่อนคลาพลากร ไม่แรมร้อนรีบมาในสาชล
ถึงจังหวัดรัตนามหาสถาน พระวงศ์วารมาคอยรับวิ่งสับสน
พระชวนมิ่งมเหษีนิรมล ขึ้นไพชนต์แก้วกุดั่นพรรณราย
เห็นโกษฐ์ทองสององพระศพอภิวาท นึกอนาถอเนจในพระไทยหาย
สะอึกสะอื้นฝืนทรงดำรงกาย พระเนตรพรายชลนาร่ำจาบัลย์ ฯ

๑ โอ้สิ้นบุญทูลกระหม่อมจอมกษัตริย์ เหมือนใครตัดเกศาลูกอาสัญ
จะคลาศเคลื่อนเดือนปีทุกวี่วัน จนล่วงลับกับกัลป์พุทธันดร
พระกล่อมเกลี้ยงเลี้ยงลูกจะปลูกฝัง ถึงผิดพลั้งสารพัดได้ตรัสสอน
เวรวิบัติพลัดพรากจากนคร ให้สัญจรจำพรากจำจากไป
หมายว่าพระจะสำราญผ่านสมบัติ แม้ข้องขัดคงจะแจ้งแถลงไข
ครั้งนี้พระสวรรคครรไล ไม่เห็นใจเจ้าประคุณกรุณา
พระครวญคร่ำร่ำพรรณพูลเทวษ ชลเนตรพรั่งพรายทั้งซ้ายขวา
ทั้งนงลักษณ์อัคเรศเกษรา พลอยโศกากำสรดระทดใจ
ครั้นบรรเทาเศร้าหมองสองกษัตริย์ อยู่ปรางค์รัตน์รจนาที่อาศรัย
ถึงเวลาว่าขานการกรุงไกร เสนาในน้อมประนตบทมาลย์
จึงตรัสสั่งทั้งสี่เสนีเอก ให้เกณฑ์เลขมหาดไทยฝ่ายทหาร
ทำพระเมรุเกณฑ์ทุกกรมระดมการ ปลูกโรงงารเต้นรำไว้สำรอง
คอยท่าองค์ทรงเดชพระเชษฐา เสด็จมาทำการงารฉลอง
พุ่มระทาราเชนทร์พระเมรุทอง ทำให้ต้องตามธรรมเนียมตระเตรียมการ ฯ

๏ อำมาตย์รับอภิวาทไปบาดหมาย สั่งไพร่นายเกณฑ์กันตามบรรหาร
บ้างกล่อมเสาสำซ่างยกร่างร้าน เสียงสิ่วขวานถากฟันสนั่นไป ฯ
๏ ฝ่ายทูตถือหนังสือถึงเมืองผลึก ขึ้นอยู่ตึกตามตำแหน่งแถลงไข
พวกเสนาพาเข้าเฝ้าภูวไนย พระสั่งให้อ่านตามเนื้อความมี
ใบบอกว่าข้าพเจ้าเหล่าอำมาตย์ บังคมบาทบงกชบทศรี
ด้วยองค์พระชนกชนนี จอมโมลีโลกาสถาวร
เดือนแปดปีวอกตวันสายัณห์ย่ำ สิบเอ็ดค่ำพุธวันขึ้นบรรจฐรณ์
ฤกษ์อรุณทูลกระหม่อมจอมนิกร สององค์ภูธรท้าวสวรรคครรไลย
จึงจัดแจงแต่งพระศพครบเยี่ยงอย่าง ไว้บนปรางค์ปราสาททองอันผ่องใส
ต้องขึ้นป้อมล้อมวงระวังภัย จึงทราบใต้บาทบงสุ์พระทรงยศ ฯ
๏ พระทรงฟังดังหนึ่งใจจะขาด นิ่งอนาถพิงพนักพระพักตรสลด
คิดถึงองค์งงงวยระทวยระทด ให้กำสรดยุดสำหรึ้นฝืนพระไทย
ถามเสนาว่าบุรีรมจักร พระน้องรักรู้หนังสือแล้วหรือไฉน
อำมาตย์ว่าข้าพเจ้าแวะเข้าไป กราบทูลให้ทราบความตามนิพาน
พระรับตรัสว่าเวลารุ่ง จะไปกรุงรัตนามหาสถาน
เร่งให้ข้ามาประนตบทมาลย์ เชิญพระผ่านนคเรศร์ไปเขตคัน ฯ
๏ พระทรงฟังสั่งสินสมุทว่า เร่งตรวจตราเตรียมพหลพลขันธ์
เจ้าไปด้วยช่วยบรรจบสมทบกัน เกณฑ์กำปั่นยี่สิบจะรีบไป
พระสั่งเสร็จเสด็จขึ้นปรางค์ปราสาท ภูวนาถเศร้าหมองไม่ผ่องใส
บอกนงลักษณ์อัคเรศร่วมฤไทย เหมือนหนึ่งได้ข่าวมาแต่ธานี
ศรีสุวรรณนั้นหล่อนไปก่อนแล้ว กับทั้งแก้วเกษรามารศรี
พี่จะไปในเมื่อรุ่งขึ้นพรุ่งนี้ เจ้าจงอยู่บุรีแทนพี่ยา ฯ

๏ นางฟังเล่าเศร้าสร้อยพลอยสังเวช น้ำพระเนตรพรั่งพรายทั้งซ้ายขวา
ชลีกรวอนกษัตริย์ภัสดา จงโปรดพาน้องไปด้วยได้ช่วยการ
แม้ให้อยู่ดูเหมือนเฉยแกล้งเลยละ ข้างฝ่ายพระอนุชาจะว่าขาน
ขอให้ได้ไปประณตบทมาลย์ ส่งสการภูวเรศร์เหมือนเกษรา ฯ
๏ พระเต้าโฉมโฉมเฉลาว่าเจ้าพี่ พระชนนีชรานักอยู่รักษา
ทั้งลูกน้อยสร้อยสุวรรณจันทร์สุดา เหมือนมณฑามาลีซึ่งมีรส
ภุมรินบินเคล้าแม้เจ้าของ ไม่ปกป้องดอกดวงจะร่วงหมด
อันน้ำตาลหวานวางไว้ข้างมด มดจะอดได้หรือน้องตรึกตรองดู
แต่เท้ามีสี่เท้ายังก้าวพลาด จะเสียชาติเสียยศได้อดสู
คำโบราณท่านว่าไว้เปนครู เจ้าจงอยู่สอนสั่งระวังระไว ฯ
๏ นางนบนอบตอบรสพจนาท โปรดประภาษควรความตามวิสัย
แต่ซึ่งข้อหน่อกษัตริย์หัสไชย ได้ยกให้ไว้แต่ครั้งรบลังกา
หล่อนจงรักภักดีนั้นที่สุด เหมือนหนึ่งบุตรสุดสวาทอาจอาสา
ถ้าหาไม่ไหนน้องสองธิดา จะรอดมาเหมือนกระนี้ไม่มีเลย
อนึ่งเล่าเจ้าภาราการเวก หวังภิเษกหน่อไทเปนไขเขย
จึงไม่ห้ามตามบุญด้วยคุ้นเคย แกล้งทำเฉยอยู่เหมือนดังแต่หลังมา
ดูท่วงทีกิริยามารยาท ก็ไม่อาจออกตัวกลัวหนักหนา
หนึ่งลูกน้อยสร้อยสุวรรณจันทร์สุดา ที่จะผ่าเหล่าไปก็ไม่เปน
จะดูวัวชั่วดีก็ที่หาง จะดูนางดูแม่เหมือนแลเห็น
แม้ลูกยางห่างต้นหล่นกระเด็น ก็จะเปนตามเหล่าตามเผ่าพันธุ์ ฯ
๏ พระกตัญญูยิ้มพริ้มพักตรเห็นรักเหลือ ช่างชิดเชื้อชมเชยลูกเขยขวัญ
จึงว่าพี่นี้ก็รักหลักฐานหนักครัน จะหวงกันลูกไว้ทำไมมี

แต่จะใคร่ให้งามตามกษัตริย์ มอบสมบัติอติเรกภิเษกศรี
เดี๋ยวนี้เล่าเขามาอยู่ในบุรี เจ้ากับพี่ครั้นจะพาธิดาไป
เหมือนแกล้งพรากจากกันจะรันทด โศกกำสรดเศร้าหมองไม่ผ่องใส
จะให้อยู่ดูเหมือนเช่นเราเปนใจ จะแกล้งให้ลูกยาเปนราคี
เจ้าอยู่ด้วยช่วยบำรุงกรุงผลึก ทั้งข้าศึกเกรงสง่ามารศรี
จัดแต่เหล่าสาวสรรค์พวกขันที ไปกับพี่แต่พอให้ช่วงใช้การ ฯ

๏ นางเห็นจริงนิ่งฟังรับสั่งตรัส สุดจะขัดคำนับรับบรรหาร
มาเลือกเหล่าสาวสรรคพนักงาร จัดเครื่องอานตรวจตราจนราตรี ฯ

๏ ฝ่ายพระสินสมุทมาพลับพลาน้ำ ให้แต่งกำปั่นใหญ่ใส่ใบสี
ปืนประจำลำละร้อยลอยวารี ได้ถ้วนยี่สิบลำพอย่ำฆ้อง
เหล่าต้าต้าต้นหนพลรบ ต่างจุดคบสับสนวิ่งขนของ
หน่อนรินทร์สินสมุทกับนุชน้อง ลงเรือทองพระที่นั่งบัลลังก์ทรง
ครั้นรุ่งสายฝ่ายพระภูวนาถ ยุรยาตรตรงกำปั่นสุวรรณหงส์
ทหารให้ได้ลำตามน้ำลง พอลมส่งออกมหาชลาลึก
ต้นหนนั่งตั้งเข็มข้างทิศเหนือ ออกแล่นเรือรัวกลองเสียงก้องกึก
ลำตั้งกันลั่นปืนครื้นเครงครึก อึกกระทึกไปตามทางกลางคงคา
จะแลเหลียวเปลี่ยวเปล่าทุกเช้าค่ำ เห็นแต่น้ำในทะเลกับเวหา
ทางเสด็จเจ็ดเดือนไม่เคลื่อนคลา ถึงจังหวัดรัตนาชินธานี
พระอนุชาพาพระวงศ์ลงมารับ ไปประทับปรางค์มาศปราสาทศรี
เห็นศพพระชนกชนนี อัญชลีแล้วสอื้นกลืนน้ำตา ฯ

๏ หน่อนรินทร์สินสมุททั้งนุชน้อง ก้มกราบลองพระศพซบเกศา
ทั้งสององค์พงศ์กษัตริย์ขัติยา ชลนานองตกซกกระเซ็น ฯ

๏ พระอภัยว่าพระคุณทูลกระหม่อม นิพานพร้อมเสียมิให้ลูกได้เห็น
เคยกล่อมเกลี้ยงเลี้ยงดูให้อยู่เย็น โอ้จำเปนเพราะวิบากให้จากไป
สินสมุทร่ำว่าเคยมาเฝ้า พระโปรดเกล้านัดดาตรัสปราไส
ครั้งนี้พระสวรรคตครรไล ให้เปล่าใจนัดดาเหลืออาวรณ์
อรุณพร่ำรำว่านิจจาเอ๋ย เคยชมเชยหลานขวัญรำพรรณสอน
แต่นี้นับกัปกัลป์พุทธันตร พระภูธรมิได้ตรัสกับนัดดา
ทั้งองค์พระอภัยฤๅไทยระทด โศกกำสรดทั้งพระวงศ์เผ่าพงศา
ต่างจุดเทียนเข้าตอกดอกมาลา ขอขมาบิตุราชมาตุรงค์
แล้วทำบุญมุนีฤๅษีสิทธิ์ ช่วยอุทิศผลผลายานิสงส์
ทั้งเสน่าพฤฒามาตย์พระญาติวงศ์ ทำบุญส่งสองกษัตริย์เปลี่ยนผลัดกัน
แล้วเร่งรัดจัดเกณฑ์ทำเมรุใหญ่ สมทบไพร่พวกพหลพลขันธ์
อึกกระทึกครึกครื้นทุกคืนวัน แต่การนั้นยังไม่เสร็จสำเร็จการ ฯ

ตอนที่ ๕๓

มังคลาครองเมืองลังกา

๏ จะกล่าวเรื่องเมืองลังกาวัณพาราช ครั้นหน่อนาถกับนัดดาใหญ่กล้าหาญ
อันองค์พระมังคลาปรีชาชาญ หนุ่มประมาณชันษาสิบห้าปี
รู้วิไสยไตรเพทประเทศถิ่น ภูมิแผ่นดินทั้งทวาทศราศี
ทั้งพระน้องสองนัดดาปัญญาดี เกิดร่วมปีเปนแต่แก่เดือนครา ฯ
๏ ฝ่ายโฉมยงองค์สุวรรณวัณพาราช ไปหาบาตหลวงที่ตึกแล้วปรึกษา
จะเชิดหน่อวรนาถราชนัดดา ครองลังกานคเรศคุ้มเขตคัน

เจ้าวลายุคาปรีชาฉลาด　　เปนอุปราชราชวังณรังสรรค์
ฝ่ายซ้ายขวาวายุพัฒน์เจ้าหัสกัน　　ได้ฤกษ์วันใดพระคุณกรุณา ฯ
๏ ฝ่ายฝรั่งสังฆราชพระบาดหลวง　　ลงเลขดวงลักษณ์จันทร์ตุชันษา
จึงว่าเดือนสี่ฤกษ์เบิกราชา　　ขึ้นสิบห้าค่ำนั้นเปนวันดี
เธอนี้แน่แม่เพ็ชรอันเตร็จตรัด　　สำหรับกษัตริย์ซึ่งบำรุงชาวกรุงศรี
จงจัดแจงแต่งสารการไมตรี　　ให้เสนีที่เปนทูตรู้พูดจา
ไปว่ากล่าวเจ้าภาราการเวก　　จะภิเษกทรงยศโอรสา
ขอแม่เพ็ชรเตร็จตรัดให้นัดตา　　กูเห็นว่าจะได้สมอารมณ์ปอง ฯ
๏ ฝ่ายโฉมยงองค์ลเวงเกรงวิวาท　　มิเหมือนคาดขัดขวางจะหมางหมอง
จึงนบนอบตอบความตามทำนอง　　อันสิ่งของให้เขาจะเอามา
เหมือนย้อนยอกลอกกลับอัปยศ　　ต้องเสียยศด้วยเขาจะครหา
ในเดือนสี่นี้จะตั้งตั้งราชา　　แต่จะกราบตาเข้าในเชตนิเวศน์วัง ฯ
๏ ฝ่ายองค์พระมังคลาปรีชาฉลาด　　ถือกราบบาดหลวงถามถึงความหลัง
ท่านขรัวครูผู้เถ้าเล่าให้ฟัง　　แต่คราวครั้งเจ้าลังกาครองธานี
ขอลูกสาวเจ้าผลึกให้ลุงเจ้า　　ถึงเดือนเก้าไปวิวาห์มารศรี
เขากลับให้เสียกับพระอภัยมณี　　ลุงไปตีเมืองกับตาเขาฆ่าตาย
แม่จึงต้องครองวังแต่ยังสาว　　พึ่งรุ่นราวรบพุ่งยุ่งใจหาย
พ่อเจ้ามาราวีทั้งพี่ชาย　　ฆ่ากันตายดาษดื่นนับหมื่นพัน
นางวัณพาพากูไปสู้รบ　　หลายตลบเหลือการเสียวหลานขวัญ
เขาลอบลักรักใคร่จนได้กัน　　กูไม่ทันรู้ด้วยแทบม้วยมรณ์
มาอยู่วังทั้งยาวี่เชษฐาเจ้า　　แต่ว่าเขาไม่ฟังกูสั่งสอน
อันเนินเพ็ชรเจ็ดสี่ที่นคร　　เกิดด้วยก้อนเกิจแก้วดูแวววไว

เมื่อลูกสาวเจ้าภาราการเวก เอาเพ็ชรเอกออกจากหินแผ่นดินไหว
จึงเมืองเราเศร้าหมองเสียของไป เขาเอาไว้เมืองเขาเกิดเนาวรัตน์
ถ้าแม้หลานผ่านภาราลังกาแล้ว คิดคืนแก้วโคตรเพ็ชรอันเตร็จตรัส
กลับมาไว้ได้อุดมโสมนัส ให้สมบัติมั่งคั่งในลังกา
จงสัตย์ซื่อถือพระเยวาโห เหมือนกับโมเซสั่งวาสพระศาสนา
อย่าไปคิดกิจการกับมารดา มันจะว่ากูสอนคอยผ่อนปรน
คิดเกลี้ยกล่อมซ้อมหัดจัดทหาร ให้ชำนาญการศึกค่อยฝึกฝน
หาผู้รู้ผู้วิเศษทรงเวทมนต์ ทั้งคงทนปรนปรือให้ลือชา
อันเมืองน้อยร้อยประเทศทุกเขตขอบ จะนบนอบสำพิภักดิ์ด้วยหนักหนา
ทั้งแว่นแคว้นแดนฝรั่งเกาะลังกา ไม่สิ้นผู้รู้ตำราวิชาการ
เมื่อรบพุ่งกรุงผลึกเปนศึกใหญ่ ได้ใช้อ้ายย่องคอตยอดทหาร
เจ้าครองวังลังกาไปช้านาน จงคิดอ่านเอามาเลี้ยงไว้เวียงไชย
แม้คนดีมีมากไม่ยากจิตต์ จึงค่อยคิดปราบปรามตามวิไสย
ไปขอเพ็ชรเตรีจตรัสถ้าขัดไว้ จึงยกไปชิงเอาของเรามา
แม้ตามติดคิดรับให้ยับย่อย จะเชิดลอยลืออำนาจวาสนา
อย่านึกขลาดชาติกษัตริย์นะนัดดา พระมังคลารับคำจะทำตาม
แล้วว่าหลานผ่านภาราลังกาแล้ว จงกวาดแผ้วเสี้ยให้เตียนที่เสี้ยนหนาม
พอจวนค่ำอำลาจากอาราม ขี่คานหามแห่ไปเข้าในวัง ฯ

๑ ครั้นสว่างนางพระยาวัณพาราช ออกนั่งอาสน์อำไพด้วยใจหวัง
พวกขุนนางต่างเข้ามาหน้าบัลลังก์ ยินสพรั่งพึ่งรสพจมาน
นางเอื้อนอรรถตรัสสั่งเสนาใหญ่ มหาดไทกับทั้งนายฝ่ายทหาร
เราครองวังลังกามาช้านาน จะแต่งงารอภิเษกเอกโอรส

ให้ทรงตราราหูคู่ทวีป   รักษาชีพชาติฝรั่งสิ้นทั้งหมด
เจ้าวลายุดาน้องให้รองลด   เปนฝ่ายหน้าปรากฏยศไกร
เจ้าหัสกันนั้นเปนฝ่ายซ้ายกษัตริย์   วายุพัฒน์ฝ่ายขวาอัชฌาไสย
จงตั้งความตามธรรมเนียมตระเตรียมไว้   วันเพ็ญให้พร้อมกันทันเวลา ฯ
๏ ขุนนางพร้อมน้อมคำนับอภิวาท   เขียนประกาศบาดหมายแจกซ้ายขวา
ให้เมืองน้อยร้อยเอ็ดเชตลังกา   มาเปลี่ยนตราถือน้ำตามธรรมเนียม
แล้วแต่งตั้งบัลลังก์ราชาภิเษก   ที่องค์เอกอุปราชสอาดเอี่ยม
ทั้งขวาซ้ายฝ่ายเปนกรมถาดพรมเจียม   บ้างตระเตรียมแตรสังข์กังสดาน
บ้างเทียบรถกลดกั้นสุวรรณรัตน์   เกณฑ์แห่หัดเดิรกระบวรล้วนทหาร
ทำแถวทางพ่างพื้นรื่นสำราญ   ที่โปรยทานเรียบรอบขอบบุรี
ถึงวันฤกษ์เบิกอรุณพูลสวัสดิ์   อไภยไทยไตรตรัสจำรัสศรี
พวกเสนาพฤฒามาตย์ราชครู   มาพร้อมที่พระโรงรัตน์ชัชวาลย์ ฯ
๏ นางลเวงวัณพาบัญชาตรัส   ให้หน่อกษัตริย์สององค์สรงสนาน
ประดับเครื่องเรื่ององค์อลงการ   แก้วประพาฬเพ็ชรพลอยแพรวพรอยพราย
แล้วต่างองค์ทรงมหามาลาเฉลิม   มณีแนมเนาวรัตน์จำรัสฉาย
สวมฉลองพระบาทแล้วนาดกราย   มาถวายบังคมพระชนนี
นางวัณพาพาพระหน่อวรนาถ   ขึ้นนั่งอาสน์อดิเรกภิเษกศรี
ให้วลายุดานั้นอัญชลี   ขึ้นนั่งที่อุปราชอาสน์ไอพาร์
เจ้าหัสกันนั้นให้นั่งบัลลังก์ซ้าย   เจ้าวายุพัฒน์พี่ชายนั่งฝ่ายขวา
นางมอบตราราหูคู่ภารา   ให้องค์พระมังคลาปรีชาชาญ
ทั้งพระแสงแต่งตั้งสั่งประกาศ   ให้ครองราชนิเวศน์ประเทศสถาน
ฝ่ายเสนาข้าบาทในราชการ   ต่างก้มกรานกราบช่วยอำนวยไชย

ชาวประโคมก็ประโคมเสียงโครมครึก   มโหรทึกทั้งคนตรีปี่ไฉน
เป่าสังข์แตรแซ่ซ้องลั่นฆ้องไชย   ตามวิไสยเษกกษัตริย์ขัตติยา ฯ
๏ ฝ่ายพวกพระเยาวโหปุโรหิต   ยืนแปดทิศถือบวชสวดคาถา
แล้วขุนนางต่างจับจอกสุรา   ถวายพระมังคลาเจ้าธานี
พระทรงรับกลับประทานพวกข้าเฝ้า   ต่างกินเหล้าลูบหน้าเปนราศี
แล้วตรัสสั่งตั้งอำมาตย์ราชกวี   ให้เดือนที่ถือน้ำตามอัตรา
ครั้นเสร็จสรรพจับพระแสงสำหรับยศ   ไปทรงรถพรรณรายแห่ซ้ายขวา
โปรยเงินทองสองข้างตามทางมา   ชาวภาราคั่งคับคอยรับทาน
ต่างชื่นช่วยอวยพรถาวรสวัสดิ์   ให้สืบวงศ์ทรงสมบัติพัสดุ์สถาน
เลียบกรุงไกรไปจนรอบขอบปราการ   แสนสำราญรัฐยาพอสายัณห์
เข้าสู่วังนั่งกลางปรางค์ปราสาท   พร้อมพระญาติวงศ์เฝ้าทั้งสาวสรรค์
วลายุดาวายุพัฒน์เจ้าหัสกัน   สามองค์นั้นต่างไปเขตนิเวศน์วัง
อันไพร่ฟ้าข้าแผ่นดินสิ้นทั้งหลาย   ทั้งหญิงชายชื่นชมด้วยสมหวัง
ทุกถิ่นฐานบ้านช่องฆ้องกลองดัง   พวกฝรั่งเริงรื่นทุกคืนวัน ฯ
๏ ฝ่ายองค์พระมังคลาปรีชาฉลาด   บำรุงราษฎร์ราไชยมไหศวรรย์
จะทำศึกตรึกตรองคิดป้องกัน   ที่ขอบขัณฑ์เขตแคว้นแดนลังกา
ถึงฤกษ์ดีปีใหม่ไชยโชค   ต้องโฉลกเฉลิมวันชันษา
ให้ชุมนุมอำมาตย์มาตยา   ตั้งโต๊ะเรียงเลี้ยงสุราปรึกษาการ
แต่ก่อนมาธานีเรามีศึก   เมืองผลึกรบจักรมาหักหาญ
เผาเมืองใหม่ไล่บุกเที่ยวรุกราญ   เสียตึงตาลด่านเขาเจ้าประจัญ
จะก่อป้อมซ่อมแปลงกำแพงใหม่   ให้สูงใหญ่ไว้เหมือนเปนเขื่อนขันธ์
ให้พระน้องครองด่านชั้นในกัน   ตึงตาลนั้นนัดดาวายุพัฒน์

ที่เมืองใหม่ให้หัดกันอยู่ ทำค่ายคูจัดแจงแขวงจังหวัด
ฝึกพหลพลขันธ์ให้ชันหัด คอยปราบศัตรูให้บรรไลยลาญ
อนึ่งเล่าเราจะทำคำหนังสือ ให้คนถือไปทุกเขตประเทศสถาน
เกลี้ยกล่อมผู้รู้ตำราวิชาการ ที่เชี่ยวชาญช่วยบำรุงกรุงลังกา
ผู้ใดมาสามิภักดิ์ก็จักเลี้ยง ให้ชื่อเสียงสมขนาดวาสนา
เราคิดเห็นเช่นแถลงแจ้งกิจจา แต่บรรดาขุนนางเห็นอย่างไร ฯ
๏ พวกข้าเฝ้าเคารพอภิวาท ขุนฉลาดเหลือดีจะมีไหน
จะลือชาปรากฏพระยศไกร เหมือนร่มไซซึ่งจะผ่อนให้หย่อนเย็น
ด้วยเดชะพระบุญญาอานุภาพ จะเรียบราบบ้านเมืองไม่เคืองเข็ญ
ทั้งศึกเสือเหนือใต้จะวายเว้น ควรจะเปนปิ่นจังหวัดปฐพี ฯ
๏ พระทรงฟังสั่งให้ทำคำประกาศ พวกนักปราชญ์เปรียบเหมือนเพ็ชรทั้งเจ็ดสี
ไม่มีทองรองรับเปนเรือนมณี รัศมีไม่สว่างกระจ่างตา
เหมือนคนดีมีครูซึ่งรู้รอบ ไม่ทำชอบช่วยกษัตริย์ขัตยศถา
ต้องตกอับลับชื่อที่ลือชา ดังจินดาไร้เรือนก็เหมือนกัน
อันตัวเราเจ้าลังกาอาณาจักร บำรุงรักษ์นคเรศขอบเขตขัณฑ์
จะเลี้ยงผู้รู้วิชาสารพรรณ ให้ควรกันกับความชอบประกอบการ
ประการหนึ่งซึ่งผู้รู้สำหรับ เปนแม่ทัพทำศึกฝึกทหาร
รู้กลแก้แพ้ชนะรู้ประมาณ รู้รอนราญราวีให้มีไชย
หนึ่งเรียนกลอุบายให้ตายจิตต์ ปัจจามิตรลุ่มหลงไม่สงสัย
รู้แอบอ้อมปลอมพลสกลไกร เข้าเปนไส้ศึกสังหารผลาญไพรี
รู้ย่องเบาเป่ามนต์ให้คนหลับ ลอบฆ่าแต่แม่ทัพแล้วกลับหนี
รู้ทายลางทั้งหลายจะร้ายดี รู้แผนที่ทิศทางต่างตำบล

อนึ่งรู้ดูชาตาโหราศาสตร์ รู้จักคาดเวลาลมฟ้าฝน
หนึ่งเรียนรู้ดูณรงค์อยู่คงทน รู้แต่งพลโรมรันไม่อันตราย
หนึ่งเรียนรู้ดูดาวสำแดงเหตุ รู้มนต์เวทปลุกเษกเมฆฉาย
รู้ดูดินถิ่นที่จะดีร้าย รู้อุบายเกลี้ยกล่อมให้พร้อมใจ
รู้สืบข่าวราวเรื่องบ้านเมืองอื่น หนึ่งคนตื่นเซงแซ่รู้แก้ไข
หนึ่งรู้ดำน้ำทนห้ามฝนไฟ ทำกลไกอาวุธยุทธนา
หนึ่งผู้รู้ดูลักษณะแน่ เปนหมอแก้เจ็บป่วยช่วยรักษา
รู้อุบายหลายอย่างฝึกช้างม้า มีวิชาเปนช่างต่างต่างกัน
รู้จัดการบ้านเมืองเครื่องประดับ รู้ตำหรับดีร้ายทำนายฝัน
รู้สังเกตเท็จจริงทุกสิ่งอัน รู้แก้กันผีสางขับรางควาญ
หนึ่งรู้เรียนเขียนหนังสือลายมือเอก ถูกลิขิตเลขนับประมูลคิดคูณหาร
รู้วิไสยไตรภูมิพงศาวดาร รู้จักว่านยาสิ้นระบิลไม้
หนึ่งผู้รู้อักษรกาพย์กลอนกล่าว เรียบเรียงราวเรื่องความตามวิไสย
รู้กฎหมายฝ่ายขุนนางฝ่ายข้างใน รู้พิไชยสงครามตามกระทรวง
รู้ตั้งค่ายหลายชั้นป้องกันศึก รู้ตื้นลึกแลคะเนทะเลหลวง
รู้แปลความตามภาษาทั้งปวง รู้ล่อลวงราวีให้มีไชย
หนึ่งชำนาญปืนใหญ่ยิงไวแน่ แก้อาถรรพ์ผันแปรแก้คุณไสย
รู้เล็ดลอดสอดแนมสืบความใน ทำนาได้ผลดีรู้ที่ทำ
อันวิชาห้าสิบประการนี้ ผู้ใดมีเราจะชุบอุปถัมภ์
แต่อย่างเดียวเจียวถ้าแม้นรู้แม่นยำ ตั้งคัดคำเขียนหมึกจารึกไว้
จะรางวัลนั้นให้ควรแก่ความชอบ แม้รู้รอบหลายประการชำนาญไฉน
จะให้เจียดเกียรติยศปรากฏไป แล้วสั่งให้เขียนลงที่แผ่นศิลา

ไว้ประตูบุรีทั้งสี่ด้าน ให้คนอ่านแจ้งจิตต์ทุกทิศา
แจกเมืองน้อยร้อยเอ็ดเขตลังกา ปิดไว้หน้าเมืองรอบทั้งขอบคัน
แล้วแต่งผู้รู้เกลี้ยกล่อมปลอมพาณิช ไปทุกทิศทุกประเทศทุกเขตขัณฑ์
ใครได้ผู้รู้วิชาสารพรรณ จะรางวัลความชอบให้ตอบแทน
แล้วเกณฑ์ไพร่ให้พระน้องกับสองหลาน ไปสร้างด่านสามตำบลถนนแสน
ต่อกำปั่นพันลำประจำแดน สำหรับแล่นลาดตระเวนที่เกณฑ์การ ฯ

๏ แล้วพระองค์ทรงยศก็อดส่าห์ ออกนั่งหน้าจักรวรรดิหัดทหาร
ฝึกพหลพลนิกรให้ร่อนราญ ชำนิชำนาญหนีไล่ทั้งไพร่นาย ฯ

๏ ฝ่ายฝรั่งลังกาประชาราษฎร์ ต่างรู้ความตามประกาศเหมือนมาดหมาย
ที่มีผู้รู้วิชาบรรดาชาย มาถวายตัวกับพระมังคลา
ให้ทดลองต้องตามมีความรู้ ให้ที่อยู่ยศศักดิ์รวยหนักหนา
ฝ่ายองค์พระวลายุดานุชา คุมโยธาท่าที่ด่านปราการใน
ให้ก่อป้อมคร่อมทางปิดหว่างเขา จำเพาะเข้าออกเดิรเนินไศล
ปีกกานั้นชั้นบนล้วนกลไก ที่ต่อได้ล้วนสังหารผลาญไพรี
ถึงโยธามาสักยี่สิบแสน จะตอบแทนทำศึกไม่นึกหนี
ทั้งฝึกไพร่ให้ชำนาญการราวี รู้ไล่หนีตีประชุมตลุมบอน ฯ

๏ ฝ่ายวายุพัฒน์นัดดาปรีชาหาญ อยู่ตั้งด่านกลางหว่างสิงขร
ป้อมกำแพงแต่งการไว้ราญรอน เปนมังกรกินปลาตำราเรียน
แล้วฝึกไพร่ให้ชำนาญในการรบ รู้หลีกหลบเลี้ยวลัดฉวัดเฉวียน
ล่อศึกให้ไล่หลงเลี้ยววงเวียน คอยผลัดเปลี่ยนแซกแซงโถมแทงฟัน ฯ

๏ เจ้าหัสกันนั้นตั้งอยู่เมืองใหม่ ก่อป้อมใหญ่แปดป้อมล้อมเขื่อนขันธ์
กำแพงหินศิลาปีกกากัน ชื่อกลจั่นจับพยัคฆ์ดักกุญชร

ที่เนินชายชายฝั่งให้ตั้งค่าย   หอรบรายเรียงรับสลับสลอน
กำปั่นรบครบพันกันนคร   ตั้งฝึกสอนสงครามตามทำนอง
กระบวนครุฑยุดนาคมีปากปีก   ทั้งหางหลีกเลี้ยวหันผันผยอง
แล้วย้ายตั้งตั้งพระยาเหราคนอง   ขึ้นลอยล่องลัดเลี้ยวแล่นเกี้ยวกัน
แล้วยักอย่างหางปากเปนนาคราช   เลื้อยลีลาสเลี้ยวกระหวัดสะพัดผัน
แล้วตั้งรายค่ายเพ็ชรเปนเจ็ดชั้น   กองกำปั่นพันลำล้วนชำนาญ
ได้ลัทธิบาลีปีไปฝึก   รู้กลศึกสารพัดหัดทหาร
แต่งเรือใช้ไปไม่ขาดสิ้นราชการ   ตระเวนด่านฟังเหตุทุกเขตคัน ฯ
๏ ฝ่ายข้าเฝ้าเจ้าลังกาปลอมพาณิช   ไปทุกทิศจนถึงยักษ์มักกะสัน
เที่ยวหาผู้รู้วิชาสารพรรณ   เมืองสุตันเมืองชวามะลาวิด
เมืองฉ่ามะหรุ่มอุ่มไปใส่ไร   ไอคุปโตโกสัมพีระดีระคิ้น
กนายันบันตระเมืองกะริน   เมืองกบิลพัสดุ์เมืองมัดชนะ
เมืองมะหุดกุสสราดวิลาศละหม่าน   กรีบสวานเมืองสังกัสหัสสะ
เมืองโกบิดสินธุ์ทะเลเมืองเอดะ   เมืองกุเหร่จนะเกามะกะเมืองละวน
ได้จีนจามพราหมณ์ฝรั่งแขกอังกฤษ   ล้วนหาญจิตต์เจนศึกได้ฝึกฝน
ทั้งผู้รู้ผู้วิเศษทรงเวทมนต์   รู้ทำกลต่างต่างช่างชำนาญ
พาไปเฝ้าเจ้าลังกาสาพิภักดิ์   ให้ยศศักดิ์พร้อมสิ้นทั้งถิ่นฐาน
ตั้งฝึกฝนพลนิกรรู้ร้อนราญ   ล้วนเชี่ยวชาญชั้นเชิงละเลิงใจ ฯ
๏ ฝ่ายองค์พระหัสกันด่านชั้นสุด   ตระเวนสมุทกลับมาแจ้งแถลงไข
ว่าธิดาการเวกหนีเหกไป   ทั้งโอรสยศไกรไปด้วยกัน
ทั้งได้ข่าวเจ้าผลึกกรมจักร   สองทรงศักดิ์ยกพหลพลขันธ์
ไปจังหวัดรัตนาภูรานั้น   อยู่ดูแลแต่สุวรรณมาลี

จึงบอกความตามเมืองตามเรื่องหลัง ขึ้นไปลังกาประณตบทศรี
ฝ่ายองค์พระมังคลาเจ้าธานี เห็นได้ทีทำศึกที่ตรึกตรา
ไปปราสาทมาตุรงค์ทรงพระยศ น้อมประณตบังคมก้มเกศา
พรุ่งนี้เช้าเกล้ากระหม่อมจะทูลลา ไปตรวจตราแดนด้านชานนคร ฯ
๏ ขณะนั้นวัณพามารดานาถ อนุญาตหน่อกษัตริย์แล้วตรัสสอน
พ่อเอาใจไพร่พหลพลนิกร ให้ถาวรพูลสวัสดิ์กำจัดภัย
พระรับสั่งบังคมก้มศิโรตม์ สมประโยชน์ยินดีจะมีไหน
ออกที่นั่งสั่งมหาเสนาใน จงเตรียมพลสกลไกรจะไคลคลา
ประเทียบเหล่าสาวสรรค์กำนัลนาฏ จะประพาสเข้าในไพรพฤกษา
ครั้นสั่งเสร็จเสด็จไปห้องไสยา พวกเสนารีบรัดไปจัดแจง
เกณฑ์กระบวรล้วนฝรั่งกำลังหนุ่ม ใส่เสื้อหุ้มเกราะกระสันล้วนขันแขง
ทั้งหน้าหลังตั้งดาบถ้ำชาบแซง ตามตำแหน่งแต่งถ้วนกระบวรทัพ
รถที่นั่งหลังคาฝากระจก เกรินกนกกระหนาบเครื่องเพ็ชร์ประดับ
ใส่สามงอนอ่อนแอกแปรกรับ เทียมอาชามาประทับกับเกยลา
รถสุรางค์ข้างในล้วนใส่ม่าน กระจกบานพับประกอบครึ่งกรอบฝา
ทุกหมู่หมายนายหมวดวิ่งตรวจตรา พอแสงทองส่องฟ้าพร้อมหน้ากัน ฯ
๏ ฝ่ายห้ามแหนแสนสุรางค์นางฝรั่ง ที่ในวังวิ่งไขว่แต่ไก่ขัน
รีบแต่งตัวกลัวว่าไปจะไม่ทัน อาบน้ำกลั่นกลิ่นฟุ้งจรุงรวย
กระจกใหญ่ไฟส่องมองเขม้น กระจายเส้นผมนางหวีสางสวย
แล้วกวดเกล้ายาวเฟื้อยเลื้อยละลวย กระหมวดมวยแซมดอกไม้ไหวระยับ
แป้งปรัดผัดนวลล้วนแฉล้ม ยาฟันแต้มติดฟันเปนมันขลับ
นุ่งล้วนแต่แพรจีบจัดกลีบพับ เสื้อสลับสีกระจ่างสำอางตา

ใส่สร้อยนวมสวมสอิ้งดังหิ่งห้อย ตุ้มหูพลอยเพชรพรายทั้งซ้ายขวา
ทองปลายแขนแหวนสำหรับประดับประดา ล้วนอย่างดีมีราคาทุกนารี
ครั้นรุ่งรางนางห้ามตามทำเนียบ ขึ้นประเทียบรถาหลังคาสี
บรรดาเหล่าสาวสวรรค์พวกขันที มาพร้อมที่คอยเสด็จสำเร็จการ ฯ
๏ ฝ่ายองค์พระมังคลาอยู่ปราสาท ตื่นไสยาสน์อ่าองค์สรงสนาน
น้ำกุหลาบซาบสกนธ์สุคนธาร พนักงารงามงอนกรายกรพัด
พระแต่งองค์ทรงสำอางอย่างฝรั่ง สอดสวมกังเกงประพาสคาดเข็มขัด
แล้วใส่เสื้อเครื่องสุวรรณกระสันรัด ขัดดุมเพชรเสร็จจรัดจำรัสเรือง
คาดผ้าทิพย์ขลิบทองกรองคอทับ เพชรประดับดังดาวเขียวขาวเหลือง
ทรงมหามาลาค่าควรเมือง มณีเนื่องเนาวรัตน์ชัชวาลย์
เหน็บพระแสงแฝงองค์ประจงจัด กระหัดรัดพรรณรายสายประสาน
หุ้มพระชงฆ์ทรงเกือกแก้วประพาฬ แล้วห่มส่านสีทับทิมดูพริ้มพราย ฯ
๏ ครั้นสรรพเสร็จจึงเสด็จยุรยาตร ออกทรงราชรถาฝ่าพระฉาย
ให้สนั่นลั่นเลื่อนให้เคลื่อนคลาย พลนิกายเกณฑ์แห่เสียงแซ่ซ้อง
ทหารม้าพาชีขับขี่แข่ง เปนคู่แซงซอยเต้นเผ่นผยอง
เป่าสังข์แตรแห่โหมประโคมกลอง เสียงกึกก้องโกลาจากธานี
เข้าป่าสูงฝูงมฤคถึกเถลิง ตื่นกระเจิงกระจัดกระจายพลัดพรายหนี
สะเทือนสท้านลาดตงเปนผงคลี เดินโยธีตามทางหว่างบรรพต
เปนเดือนสามยามหนาวคราวน้ำค้าง พฤกษาสล้างแลชอุ่มขึ้นชุ่มสด
ทรงดอกดวงพวงห้อยดูช้อยชด เสาวรสรวยรื่นชื่นอารมณ์
นวลสาวลาวน้าวกิ่งชิงดอกไม้ ต่างเด็ดได้ยิ้มแย้มสอดแซมผม
พระมังคลาเยี่ยมหน้าบัญชรชม เพิงพนมเนินผาไอพารึก

แลสลับซับซ้อนชะง่อนเงื้อม   บ้างลายเลื่อมลดะแววแก้วผลึก
บ้างเหมือนก่อต่อติดพื้นจนึก   เหมือนเตียงตึกแต่งตั้งน่านั่งนอน
ที่เนินสูงวุ้งเวิ้งเปนเพิงชะโงก   ชะงุ้มโกรกกรวยกรอกซอกสิงขร
พฤกษาออกดอกช่ออรชร   ภู่ผึ้งร่อนคลึงเคล้าเสาวคนธ์
ดูน่ารักปักษาคณานก   บ้างเกาะกกกิ่งไม้บ้างไซ้ขน
บ้างเคล้าคู่ชูชื่นบ้างตื่นคน   เห็นพวกพลไพผินขึ้นบินโบย
ตวันบ่ายฝ่ายชนีผีโขมด   เสียงอุโฆษร่ายไม้ร้องไห้โหย
เรียกคู่ครองของตัวผัวผัวโวย   วิเวกโหวยโหยเสียงแอบเมียงมอง
ฝูงมฤคถึกกระทิงสิงหนัท   ต่างตื่นตัดหน้าฉานผ่านผยอง
กิเลนไลโคเต้นเผ่นลำพอง   ทหารจ้องปืนยิงเสือสิงห์ตาย
พลชนูคู่แห่แลเห็นนก   ต่างยิงตกลงทั้งฝูงเหมือนมุ่งหมาย
ล้วนแคล่วคล่องว่องไวทั้งไพร่นาย   ลองถ่ายมือพลางตามทางจร ฯ

๏ จนเวลาสายัณห์หยุดประทับ   พระขึ้นพลับพลาสำราญชานสิงขร
ฝ่ายฝรั่งลังกาพลากร   ต่างหลับนอนนั่งยามตามตะเกียง
บ้างโขกลดนตรีทำปี่พาทย์   ประโคมฆาฏฆ้องระฆังประดังเสียง
พวกห้ามแหนแสนสุรางค์นางจำเรียง   ประคองเคียงข้างที่พัดวีลม
นางอยู่งารคลานเข้าเฝ้านวดฟั้น   รู้เชิงชั้นใช้ชิดสนิทสนม
พอดาวเคลื่อนเลื่อนสว่างน้ำค้างพรม   เคลิ้มบรรทมหลับไปในไสยา ฯ

๏ ครั้นล่วงสามยามสงัดกำดัดดึก   เสียงคึกคักกึกก้องท้องเวหา
นภางค์พื้นครื้นครั่นลั่นโลกา   เปนสายฟ้าผ่าเสียงเปรี้ยงเปรี้ยงดัง
บรรดาคนพลนิกายทั้งนายไพร่   ตื่นตกใจจับศัสตราเหลียวหน้าหลัง
ทุกหมู่หมวดตรวจไตรระไวระวัง   พอเสียงดังผลุงลงตรงพลับพลา

เหมือนสีรุ้งพลุ่งพรายเปนสายแสง   เขียวเหลืองแดงดูสว่างพร่างพฤกษา

พวกไพร่พร้อมล้อมวงต่างสงกา   พระมังคลาตื่นสดุ้งพอรุ่งราง

เสียงแซ่ซ้องก้องกึกให้นึกแหนง   จับพระแสงเสด็จมาขาลาขวาง

ที่รุ้งพรายหายหลบขึ้นนภางค์   เห็นแต่นางเนื้อเหลืองย่างเยื้องกราย

เส้นเกศานารีเหมือนสีขาด   แลประหลาดหลากยิ่งหญิงทั้งหลาย

ใส่คราบงูดูดังเสื้อเรืองเรื่อฉาย   จักษุซ้ายขวาดำดังน้ำนิล

ยังเยาว์อยู่ดูสักสิบขวบเศษ   พอสบเนตรนางนั้นเดินผันผิน

พระเดินตามถามว่ายุพาพิน   อยู่ที่ถิ่นตำบลแห่งหนใด

จงพรายแพร่งแจ้งความอย่าขามเขิน   นางเมียงเมินมิได้แจ้งแถลงไข

ฝ่ายฝรั่งพรั่งพร้อมช่วยล้อมไว้   ทั้งนายไพร่คั่งคับจะจับตัว

เข้าใกล้นางกางนิ้วกลายเปนนาค   หลุดออกจากหัตถาทั้งห้าหัว

ล้วนยาวเฟื้อยเลื้อยไล่นายไพร่กลัว   ต่างหลบตัวล้มลุกลงคุกคลาน

แล้วนางนั่งหลังศิลาตรงหน้าถ้ำ   ร้องลำนำฉ่ำเสียงสำเนียงหวาน

แลละห้อยคอยหาอยู่ช้านาน   เมื่อไรจะพานพบพระมังคลา

จะได้อยู่ชูช่วงดวงประทีป   ให้รอดชีพชื่นชีวันชันษา

โอ้เจ้าดาวจรเช่นเทวดา   อยู่ที่ไหนไม่มาหาน้องเอย ฯ

๏ ฝ่ายองค์พระมังคลาโยธาทัพ   ได้ฟังขับคำเสนาะฉอเลาะเฉลย

พิศวงสงสัยกระไรเลย   ยังไม่เคยพบเห็นเหมือนเช่นนี้

พระนิ่งนึกปรึกษาพวกข้าเฝ้า   จะเปนชาวชั้นฟ้าในราศี

หรือผีสางกลางป่าพนาลี   ใครเห็นดีร้ายบ้างเปนอย่างไร ฯ

๏ ฝ่ายอำมาตย์ราชครูผู้ดำริห์   รู้ลัทธิทุกแจ้งแถลงไข

อันสตรีนี้ประเสริฐเลิศไกร   เห็นมิใช่ผีสางพวกรางควาญ

เมื่อตะกี้ชนวเปนนาคราช ชรอยชาตินาคาปรีชาหาญ
พระฝึกฝนพลนิกรจะรอนราญ บุญบันดาลให้คนดีสตรีมา
จะได้อยู่ชูเฉลิมเพิ่มพระยศ ให้ปรากฏบุญฤทธิ์ทั่วทิศา
เหมือนย่องคยคยอดทหารพระมารดา เสด็จไปได้ที่ป่ากาลวัน
แล้วเล่าความสามเมืองตามเรื่องรบ ให้ฟังจบแจ้งจริงทุกสิ่งสรรพ์
อันนางนี้มีศักดาดีกว่านั้น คนสำคัญควรเลี้ยงไว้เวียงไชย
ข้าฟังคำร่ำร้องต้องประสงค์ ใคร่พบองค์ออกพระนามตามสงไสย
อย่าละเลี้ยเกลี้ยกล่อมถนอมไว้ จะได้ใช้ชิดพระองค์ทำสงคราม ฯ
๏ พระฟังคำอำมาตย์ฉลาดฉลอง นิ่งตริกตรองกริ่งใจจึงไต่ถาม
เราฟังคำร่ำร้องท่านองความ ซึ่งออกนามเราว่าพระมังคลา
แล้วเจ้าดาวจรเช่นนั้นใครเล่า อารมณ์เราคิดยังให้กังขา
ฝ่ายผู้เถ้าเล่าแถลงแจ้งกิจจา ได้แก่ผัวบาทบงสุ์พระทรงยศ
เมื่อตั้งครรภ์ฝันว่ากลืนดาวจรเข้ พระเปนเทวดามาให้ปรากฏ
พระมาตุรงค์ทรงสวัสดิ์มธุรส ให้โหรจดหมายไว้ข้าได้ดู
ประการหนึ่งถึงสตรีเปนปีศาจ ก็ไม่อาจสู้ตราพระราหู
จงตรัสความตามจริงให้หญิงรู้ เห็นจะอยู่เปนข้าด้วยบารมี ฯ
๏ พระทราบสิ้นยินดีเปนที่ยิ่ง เข้าใกล้หญิงยืนตรงหน้ามารศรี
แล้วว่าเราเจ้าจังหวัดปฐพี พระชนนีให้ชื่อพระมังคลา
เจ้าออกนามความประสงค์จำนงไฉน เราชอบใจให้คิดรักเจ้าหนักหนา
เชิญไปนั่งยังประทับที่พลับพลา ได้พูดเล่นเจรจาประสาสบาย ฯ
๏ นางฟังรสพจนาทประภาษตรัส หวาดประวัติหวานหูไม่รู้หาย
พิศพระพักตรลักษณาดาราราย ทั้งกรกายพรายศรีฉวีวรรณ

รู้ว่าเจ้าดาวศิริชะจรเข้ แต่แสร้งเส‍ใส่จริตเบือนบิดผัน
แล้วว่าพระมังคลาเจ้าสามัญ มิสำคัญฉันใดจะใครรู้ ฯ

๏ พระว่าเราเจ้าประเทศเขตจังหวัด ถือศิลสัตย์ทรงตราพระราหู
แล้วหยิบตราอานุภาพปราบศัตรู ให้นางดูดวงแก้วพรอยแพรวพราย ฯ

๏ นางเห็นตราราหูคู่ทวีป ดังประทีปเทียนสว่างกระจ่างฉาย
คุกเคารพนบนอบนั่งยอบกาย ยอมถวายกายาเปนข้าไท
พระตรัสถามนามวงศ์นางหลงเคลิ้ม ลืมความเดิมมิได้แจ้งแถลงไข
พระปราณีมิให้นางระคางใจ ชวนคลาไคลไปประทับที่พลับพลา
เลี้ยงเปนนางข้างที่ด้วยมีฤทธิ์ อยู่ใช้ชิดเชิญพระแสงตำแหน่งขวา
เครื่องนาคทองของสำหรับประดับประดา ทั้งเสื้อผ้าสารพัดจัดประทาน
แล้วตั้งนามตามมาเมื่อฟ้าฟาด ให้ชื่อนางสุนิบาตด้วยอาจหาญ
แล้วยกทัพนับหมื่นดื่นดงดาล มาถึงด่านแดนเขาเจ้าประจัญ ฯ

๏ พระอนุชามารับคำนับน้อม เที่ยวตรวจป้อมปืนประตูเขื่อนขันธ์
หยุดพักพลมนตรีอยู่สี่วัน สมทบกันยกมาเมืองป่าตาล ฯ

๏ เจ้าวายุพัฒน์นัดตาออกมารับ หยุดประทับตรวจตราโยธาหาญ
ดูกำแพงแลงล้อมป้อมปราการ ที่คอด่านตึกตบมีครบครัน
ชอบอารมณ์ชมหลานชำนาญศึก รู้ตรองตรึกฝึกพหลพลขันธ์
แล้วเกณฑ์คนพลรบสมทบกัน ล้วนรู้ชั้นเชิงชำนาญการศัสตรา
แล้วยกทัพนับแสนจากแดนด่าน เดิรทหารแห่แหนดูแน่นหนา
ครั้นเย็นร้อนผ่อนประทับที่พลับพลา ตลอดมาเมืองใหม่พร้อมไพร่นาย ฯ

๏ พระหัสกันนั้นมารับเข้ายับยั้ง อยู่ในวังทั้งสุรางค์นางทั้งหลาย
พระอนุชาพาทหารกับหลานชาย อยู่ค่ายรายซ้ายขวาริมสาชล ฯ

ตอนที่ ๕๔

มังคลาชิงโคตรเพ็ชร

๏ ฝ่ายพระองค์ผู้ดำรงราชสมบัติ เจ้าจังหวัดทวีปภาษาสิงหพ
ทรงคิดอ่านการศึกทั้งฝึกพล ทำเรื่อยนต์กลอาวุธยุทธนา
แล้วออกนั่งยังที่เก้าอี้อาสน์ หมู่อำมาตย์เฝ้าฝ่ายทั้งซ้ายขวา
อยู่พร้อมพรั่งทั้งพระน้องสองนัดดา จึงปรึกษาสงครามตามทำนอง
อันภาราการเวกใช่วงศ์ญาติ หมิ่นประมาทเมืองเราให้เศร้าหมอง
เอาโคตรเพ็ชรค่าเมืองงามเรืองรอง ซึ่งเปนของคู่ลังกาไปธานี
จึงเมืองเราเบาบางโรยร้างเริด ไม่ก่อเกิดแก้วเพ็ชรทั้งเจ็ดสี
เราเจ็บจิตต์คิดแค้นแสนทวี จะไปตีคืนเอาของเรามา
ให้รุ่งเรืองเมืองเราเหมือนเก่าก่อน ราษฎรจะเปนสุขทุกทิศา
พวกข้าเฝ้าเหล่าอำมาตย์ราชเสนา แต่มนตรีตราขุนนางเห็นอย่างไร ฯ
๏ ฝ่ายผู้เถ้าเฝ้าฟังรับสั่งตรัส จึงทูลทัดทานห้ามตามนิสัย
อันภาราการเวกพระเวียงชัย เปนเมืองใหญ่ไพร่พลพ้นคณนา
มีราชครูผู้ชื่อโลกเชษฐ์ ผู้วิเศษเวทมนต์คดคาถา
ทหารเสือเมื่อครั้งรบลังกา ล้วนแกล้วกล้าถาวรณรงค์อยู่คงทน
ทั้งแคล้วคลาดพลาดเพลี่ยงหลีกเลี่ยงหลบ ฝีมือรบรับรองไม่ต้องฝน
ซึ่งแก้วเก็จเพ็ชรของเราเสาวคนธ์ ขอพระชนนี้ให้ด้วยไมตรี
ใช่หาญหักลักฉกจะยกทัพ ไปโจมจับรบพุ่งถึงกรุงศรี
จะสงครามถามถุกขึ้นทุกที ชาวบุรีราษฎรจะร้อนรน

แม้รู้เรื่องเมืองผลึกรมจักร   จะพร้อมพรักยกมาโกลาหล
รุมรบพุ่งกรุงไกรเสียไพร่พล   ต้องทุกข์ทนทั่วทั้งเกาะลังกา
เสียไมตรีมิหนำเสียอำนาจ   ต้องขาดญาติขาดวงศ์เผ่าพงศา
แม้จะใคร่ได้เพ็ชรแก้วเก็จมา   ควรพูดจาปราไสยเปนไมตรี
เขาขอเราเราก็ขอต่อเขาบ้าง   ตามเยี่ยงอย่างต่างบำรุงซึ่งกรุงศรี
ขอพระองค์ทรงจังหวัดปฐพี   อย่าให้มีเสี้ยนศึกจงตรึกการ ฯ
๏ เจ้าหัสกันนั้นว่าคำของอำมาตย์   เหมือนสตรีขี้ขลาดไม่อาจหาญ
กลัวเหนื่อยยากอยากจะใคร่ได้สำราญ   อยู่เรือนบ้านกอดกันกับภรรยา
จึงขัดขวางอย่างนี้เพราะขี้เกียจ   ให้เสื่อมเกียรติยศศักดิ์เสียหนักหนา
เมื่อของเราเขาเอาไว้ไปเอามา   จะกลับว่าผิดนั้นด้วยอันใด
ถึงขัดเคืองเมืองผลึกรมจักร   พระไม่รักชาติเชื้อนับเนื่อไข
เขากับเราเล่าก็จะกลัวอะไร   ใครดีได้ดูกันสมันเกอ
อันเกิดมาสามัญเปนอันขาด   ย่อมรักชาติชั่วไม่มีเสมอ
พระชุบย้อมหม่อมฉานเปนหลานเธอ   ขออย่าเพ่อด่วนเสด็จเหนื่อยเหน็ดองค์
จะขอรับอาสาไปการเวก   เอาเพ็ชรเอกอันเปนของต้องประสงค์
แม้มิได้ให้เคืองเบื้องบาทบงสุ์   ขอให้ลงโทษหม่อมฉานผลาญชีวัน ฯ
๏ พระฟังคำดำริห์ตริตรองตรึก   พลอยเหิมฮึกเห็นจริงทุกสิ่งสรรพ์
พระตรัสยอหน่อกษัตริย์หัสกัน   เจ้าคิดนั้นเหมือนในน้ำใจอาว์
อันพวกเราเหล่าฝรั่งเชื่อฟังพระ   ไม่ปนปะเปนญาตินอกศาสนา
เจ้ายกไปให้ทูตเข้าพูดจา   ฟังเจ้าการเวกก่อนคิดผ่อนปรน
เจ้าวายุพัฒน์จัดทัพกำกับน้อง   ไปเปนกองหนุนหลังฟังเหตุผล
อย่าโมโหโต้ตอบให้ชอบกล   คิดผ่อนปรนปราบปรามตามทำนอง

แม้ขัดขวางอย่างไรให้รู้ด้วย เราจะช่วยหนุนหลังเจ้าทั้งสอง
แล้วอวยไชยไปด้วยกันทั้งพี่น้อง ให้ได้ของโคตรเพ็ชรแก้วเก้าจินดา ฯ
๏ เจ้าวายุพัฒน์หัสกันรับบรรหาร ต่างกราบกรานรับพรอ่อนเกศา
ไปจัดพลคนประจำลำนาวา เปนทัพหน้าร้อยลำประจำธง
ปืนจังกาหน้าท้ายทั้งรายข้าง แลสล้างสลับสลอนเปนหงอนหงส์
มีปีกหางกางกระโจมโรมณรงค์ ลำปืนทรงธงทองมีกลองรบ
พอฤกษ์ดีตีระฆังดังสนั่น ต่างยิงปืนครื้นครั่นควันตระหลบ
ออกจากฝั่งถั่งกามหรณพ พลรบรับโห่ก้องโกลา ฯ
๏ ฝ่ายทัพหลังตั้งกระบวรล้วนลำปืน เปนตั้งกันเกี่ยกกายปีกซ้ายขวา
มีปีกหางอย่างครุฑยุทธนา เปนเรือห้าร้อยล้วนกระบวรทัพ
ที่ลำทรงธงทองทั้งท้ายหน้า มีจังกาขานกยางสล้างสลับ
ได้ฤกษ์ดีตีฆ้องให้ร้องรับ เรือสำหรับนำทางก็กางใบ
ออกแล่นนำกองทัพไม่สับสน ตะเกียงกลั่นกลางมหาชลาไหล
ประโคมฆ้องกลองแตรเซงแซ่ไป ต่างใช้ใบเลี้ยงแล่นตามแผนทาง ฯ
๏ จะกลับกล่าวเจ้าภาราการะเวก การภิเษกขัดข้องคิดหมองหมาง
ด้วยบุตรีหนีหายบุตรชายร้าง ให้อ้างว้างวิญญาด้วยอาไลย
แสนวิโยคโศกทรวงให้ง่วงเหงา จนซูบเศร้าศรีหมองไม่ผ่องใส
ทั้งข้าเฝ้าท้าวพระยาเสนาใน พลอยหม่นไหม้ใจเศร้าด้วยเจ้านาย
พวกห้ามแหนแสนสุรางค์นางสนม ไม่หวีผมผัดหน้าเกศาสยาย
ทั้งไพร่ฟ้าม้าช้างก็วางวาย ฝูงวัวควายตายห่าทั้งธานี
สังคีตสิ้นพิณพาทย์ระนาดฆ้อง สยดสยองเย็นเยียบเงียบกรุงศรี
ครั้นกลางวันควันมัวทั่วบุรี กลางคืนมีดาวหางเปนลางเมือง

อากาศลั่นครั่นครื้นเหมือนปืนก้อง กาก็ร้องเอาวาท้องฟ้าเหลือง
อุกาบาตผาดพุ่งแสงรุ่งเรือง ตกกลางเมืองมีถางต่างต่างกัน ฯ

๏ คืนหนึ่งเจ้าภารานิทราหลับ ให้วาบวับหวั่นจิตต์นิมิตต์ฝัน
ว่าจรเข้เหราไล่มาทัน เข้าคาบคั้นขบกัดฟาดฟัดยี
ความเจ็บปวดยวดยิ่งพระกลิ้งล้ม ลุยเลนจมตกน้ำแล้วดำหนี
พอสององหน่อวรนาถราชบุตรี ไล่ฆ่าตีเหรากุมภาพาล
แล้วอุ้มองค์ทรงเดชเกศกษัตริย์ ขึ้นแท่นรัตน์รจนามุกดาหาร
พระทรงเครื่องเรืองจำรัสชัชวาลย์ พอเสียงขานฆ้องรุ่งสดุ้งองค์
รู้ว่าฝันนั้นร้ายไม่วายตริก คิดถึงนึกในนิมิตต์พิศวง
ยิ่งทุกข์ร้อนถอนสอื้นฝืนดำรง ตรัสบอกองค์อัคเรศเกศสตรี
ตั้งแต่ต้นจนสิ้นสุบินนิมิตต์ นางนึกคิดขัดข้องพลอยหมองศรี
สอื้นอั้นวันทาทูลสามี จะร้ายดีมิได้แจ้งคลางแคลงครัน
เชิญทิศาปาโมกข์โลกเชษฐ์ มาเล่าเหตุให้ท่านทายทำนายฝัน
พระนึกได้ให้เอาพระเสลี่ยงสุวรรณ ไปรับท่านครูมาอย่าช้าการ ฯ

๏ พวกท้าวนางข้างในออกไปสั่ง กรมวังวิ่งออกนอกราชฐาน
ตำรวจได้ไพร่ตามหามราชยาน ตรงเข้าบ้านปาโมกข์ชะโงกมอง ฯ

๏ ฝ่ายพราหมณ์ครูผู้ใหญ่อยู่ในตึก กับเมียนึกสนุกนั่งอยู่ทั้งสอง
เล่นตอกสร้อยปล่อยแก่แก้กันลอง ท่านยายร้องคว้ารับหน้าหันตาม
ถึงท่อนปลายกลายร้องเปนอุนรุข ยายเปนอุษาเมินขวยเขินขาม
ท่านคำรำทำบทตลุงงาม โลมยายพราหมณ์ตามท่านองยิ้มย่องกัน
พอเสียงเขามาเรียกสำเหนียกแน่ รู้กระแสว่ารับสั่งณรังสรรค์
ออกจากห้องย่องหยกเดิรงกงัน คนทั้งนั้นไหว้ว่ากับอาจารย์

รับสั่งใช้ให้เอาพระเสลี่ยงประดับ　　ออกมารับคุณเจ้าไปในราชฐาน
ปาโมกข์ฟังสังเกตมีเหตุการณ์　　ไม่หน่วงนานนุ่งห่มพอสมตัว
ท่านยายว่าข้าจะเข้าไปเฝ้าบ้าง　　ไม่ห่างช้างขึ้นเสลี่ยงนั่งเคียงผัว
ไปตามทางกลางถนนผู้คนกลัว　　ต่างยอบตัวตลอดไปถึงในวัง
ลงจากพระเสลี่ยงทองค่อยย่องย่าง　　ขึ้นบนปรางค์ปราสาทไชยเหมือนใจหวัง
พระฤๅษีองค์ทรงธรรม์จากบัลลังก์　　เชิญไปนั่งแท่นทองทั้งสองรา
ชลีหัตถ์นัสการอาจารย์เจ้า　　แล้วตรัสเล่าความหลังที่กังขา
จนสิ้นความตามฝันพรรณนา　　เชิญพฤฒาทำนายร้ายหรือดี ฯ
๏ ฝ่ายปาโมกข์โลกเชษฐ์ทราบเหตุฝัน　　ลงเลขวันยามนิมิตต์สอบดิถี
ก็รู้ความตามวิไสยว่าไพรี　　จะย่ำยีหยาบช้าให้อาดูร
แล้วชำระพระเคราะห์จำเพาะร้าย　　จะพลัดพรายโภไคเสียไอศูรย์
ราหูเสาร์เข้าถึงที่ริมูล　　จึงเพียบทูลทำนายว่าร้ายนัก
อันจรเข้เหราคือข้าศึก　　จะเหิมฮึกให้พระฤดเสียยศศักดิ์
แต่หน่อนาถราชบุตรีเป็นที่รัก　　จะพร้อมพรักหักหาญผลาญไพรี
ให้พระองค์ทรงมหาอานุภาพ　　ให้ปรามปราบปรปักษ์สูงศักดิ์ศรี
ข้างต้นร้ายปลายมือกลับร้ายดี　　ในเดือนสี่นี้และร้ายหลายประการ
จะเกิดเพลิงเริงแรงข้างแขวงใต้　　ลุกลามไหม้หมดสิ้นทุกถิ่นฐาน
ฝูงสัตว์สิงห์หญิงชายจะวายปราณ　　เพราะพวกพาลไพรีจะบีฑา
เหมือนพระรามข้ามสมุทไปหยุดทัพ　　ไมราพณ์จับจำขังแทบสังขาร์
ต้องเสดาะเคราะห์ชำระพระชาตา　　ตามตำราแก้ไขพอให้คลาย ฯ
๏ พระจบหัตถ์นัสการอาจารย์เจ้า　　ช่วยผันแปรแก้กันอันตราย
ท่านผู้เฒ่าที่พึ่งเหมือนหนึ่งหมาย　　พอเคลื่อนคลายเคราะห์นามตามตำรา ฯ

๏ ฝ่ายปาโมกข์โลกเชษฐ์พระเวทขลัง จึงให้ตั้งศาลสถิตแปดทิศา
ริมรอบวังฝังอาถรรพ์เกลือธัญญา เพลิงไหม้มามิให้ไหม้ถึงในวัง
แล้วลงยันต์กันปืนธนูแผลง ข้ามกำแพงมิได้พ้นด้วยมนต์ขลัง
เษกเสดาะเคราะห์เมืองเครื่องสุบั้ง บายศรีตั้งสังเวยนมเนยครบ
แล้วปักธงข้างประตูศัตรูเข้า ให้มัวเมามืดคลุ้มกลุ้มตระหลบ
จุดธูปเทียนเวียนรอบแล้วนอบนบ กว่าจะครบเจ็ดวันป้องกันภัย
ทั้งท่านครูอยู่กับองค์พระทรงยศ เษกน้ำกลศสังข์สุคนธ์ด้วยมนต์ใส
สรงเสดาะเคราะห์ท้าวเจ้ากรุงไกร ตั้งอยู่ในศีลสัตย์สวัสดี ฯ
๏ ฝ่ายเสนาข้าเฝ้าเหล่าทหาร ตั้งเตรียมการรบศึกไม่นึกหนี
กรมวังนั่งยามตามอัคคี ขึ้นหน้าที่ทุกตำแหน่งจัดแจงการ ฯ
๏ ฝ่ายฝรั่งลังกาทางหน้านั้น เจ้าหัสกันกำกับทัพทหาร
ต่างแล่นข้ามตามเชี่ยวเจนชำนาญ หมายประมาณมุ่งมาทิศอาคเนย์
ออกกลางกึ่งถึงที่ชื่อสะดือสมุท อุตลุดเหล่ากำปั่นป่วนหันเห
พวกพหลพลนิกรขึ้นนอนเปล คลื่นทะเลใหญ่ซ่อนเรือคลอนโคลง
บ้างย้ายแยกแตกกระบวรบ้างทวนกลับ ยิงปืนรับเรียกกันควันโขมง
ต้องคลื่นคลายสายข้างระยางโยง ให้ใบโป่งเบิดสูงพยุงลำ
พอออกพ้นวนลึกเสียงครึกครื้น ใช้ใบไปตามคลื่นทุกคืนค่ำ
ครั้นน้ำหมดลดหนักหยุดตักน้ำ แล้วเรียงลำลอยแล่นแสนสบาย
เข้าเขตแคว้นแดนภาราการเวก ต้นหนเอกเอาแผนที่ชี้ถวาย
พระทรงส่องกล้องสว่างกระจ่างประกาย เห็นเรือรายไรไรยังไกลครัน ฯ
๏ ฝ่ายนาวาการเวกตระเวนด่าน มากประมาณร้อยเศษตรวจเขตขัณฑ์
ต่างเที่ยวใช้ใบสลุบสลับกัน เห็นกำปั่นแล่นสล้างมากลางชล

สักร้อยลำคล่ำคล้ายตามสายคลื่น จึ่งยิงปืนเปนสัญญาโกลาหล
แล้วแล่นสวนออกไปเข้าใกล้จีน เห็นหน้าคนแขกล่ามร้องถามไป
เหวยฝรั่งอย่างไรจึ่งไม่หยุด จะแล่นรุดรีบตะบึงไปถึงไหน
ฝ่ายฝรั่งลังกาไม่ราไป ครั้นเรือใกล้แกล้งลวงดูท่วงที
จะไปเฝ้าเจ้าภาราการเวก อย่าโหยกเหยกซัดซ้องไม่ต้องที่
เคยมีคราวมาไปเปนไมตรี ถึงมึงนี้มิให้ไปก็ไม่ฟัง
ชาวด่านว่าอย่าเข้าไปยังไม่ชอบ ผิดระบอบเยี่ยงอย่างแต่ปางหลัง
ถึงไมตรีมีคราวมาทุกครั้ง ต้องหยุดยั้งอยู่แต่นอกจะบอกไป
จงส่งคำสำเนาให้เราอ่าน ราชการร้อนเย็นเปนไฉน
แม้ขืนต่อถือตัวไม่กลัวใคร จะยิงให้ล่มคว่ำจมน้ำตาย ฯ
๏ ฝรั่งว่าถ้าเปนทูตถือรับสั่ง ควรยับยั้งตามบทในกฎหมาย
นี่องค์ท่านหลานท้าวเปนเจ้านาย มาแต่ฝ่ายฟากฝั่งกรุงลังกา
นามกรหัสกันพันธุ์ชุบพิตร อาญาสิทธิ์สูงชาติวาสนา
ไม่ควรค้างกลางทะเลเหมือนเช่นนา มึงอย่ามากั้นกางกีดขวางไว้
กองตระเวนเจนสมุทรจึ่งพูดแก้ อย่าว่าแต่สุริยวงศ์พระองค์ไหน
ถึงหน่อนาถราชโอรสยศไกร มาแต่ไกลก็ต้องห้ามตามทำนอง
หยุดให้เราเฝ้าแหนนอกแดนก่อน ต่อแน่นอนแล้วจึ่งจะทูลฉลอง
อย่าล่วงด่านหาญฮึกจงตริกตรอง ให้ถูกต้องตามวิไสยเปนไมตรี ฯ
๏ ฝรั่งว่าข้ากลับบังคับเจ้า ช่างโฉดเฉาชั่วช้ากาลี
จะตรงไปให้ถึงท้าวเจ้าธานี อย่าพาทีทุ่มเถียงหลีกเลี่ยงทาง ฯ
๏ ฝ่ายตระเวนเห็นฝรั่งไม่ยั้งหยุด ต่างแล่นรุดล้อมสกัดเข้าขัดขวาง
ฝ่ายฝรั่งลังกาแล่นผ่ากลาง ตระเวนวางปืนปึงเสียงตึงตัง

ตัดหางเสือเรือลังกาเสาหน้าหัก ฝรั่งชักค่ายแขวนผูกแผ่นหนัง
เหล็กหลังคาตารางกางกำบัง ปล่อยปืนจังกาลั่นเสียงครั่นครื้น
ถูกใบเสาชาวด่านยิงต้านรับ ลูกตอกกลับกลางชลาแล่นฝ่าฝืน
จนค่ำพลบรบรุดไม่หยุดปืน เสียงครึกครื้นคลื่นลมระดมดัง
กองตระเวนเกณฑ์ให้เรือใช้กลับ ขอกองทัพทูลตามเนื้อความหลัง
แล้วสมทบรบรุดไม่หยุดยั้ง สกัดตั้งปีดทางกลางคงคา ฯ
๏ ฝ่ายเรือใช้ไปถึงกรุงพอรุ่งเช้า กราบทูลท้าวไทธิราชนาถนาถา
ว่าหัสกันนั้นเปนเจ้าชาวลังกา จะเข้ามาห้ามไว้ก็ไม่ฟัง
ขึ้นหักด่านราญรุกทำอุกอาจ ยิงปืนสาตรบสู้อยู่ข้างหลัง
แต่ลมเข้าเขารุกมาทุกครั้ง ขอทัพช่วยด้วยฝรั่งคับคั่งมา ฯ
๏ กรุงกษัตริย์ตรัสว่าถ้าเช่นนั้น เจ้าหัสกันก็เหมือนวงศ์เผ่าพงศ์ข้า
ด้วยเปนบุตรสุดสาครให้หล่อนมา ให้กรมท่าเร่งรับมาฉับไว ฯ
๏ ผู้รับสั่งบังคมบรมนาถ ลงเรือลาดตระเวนมาชลาไหล
แล้วบอกความห้ามทหารด่านกรุงไกร โปรดมิให้รบรับทัพลังกา
แล้วข้าเฝ้าเข้าไปหาพวกฝรั่ง บอกรับสั่งทราบว่าองค์เผ่าพงศ์ข้า
ให้เชิญหน่อวรนาถราชนัดดา เข้าภาราให้เรารับกองทัพไป ฯ
๏ พวกลังกาพาไปถึงลำทรงนั้น พระหัสกันกล่าวแกล้งแถลงไข
เหวยข้าเฝ้าเจ้าภารามาว่าไร กูมิใช่เชื้อวงศ์เผ่าพงศ์พันธุ์
เพราะลูกสาวเจ้าภาราการเวก ลักเพ็ชรเอกมาไว้ในไอศวรรย์
จะมาทวงดวงจินดาพูดจากัน พวกมึงนั้นกั้นกางปีดทางไว้
เข้าระดมสมทบรบฝรั่ง เขารบมั่งมันก็ต้านทานไม่ไหว
กูแค้นนักจักต้องทำให้หนำใจ ยกเข้าไปไล่สังหารผลาญชีวี

เธอเองรู้อยู่บ้างหรือปางก่อน อันโคตรก้อนแก้วเก็จเปนเจ็ดสี
ของลังกามาอยู่ในบุรี เอาไว้ที่แห่งหนตำบลใด ฯ
๏ อำมาตย์รู้กริยาของข้าศึก มิได้นึกกลัวเกลั้งแถลงไข
เมื่อคราวครั้งลังกาข้ามาไป ตามหน่อไทเที่ยวดูทั่วบุรี
นางวัณฬาพาเดิรบนเนินเพ็ชร ให้แก้วเก็จกับธิดามารศรี
ครั้นเลิกทัพกลับมาถึงธานี ปลูกไว้ที่เนินเขาเนาวรัตน์
ท่านจะมาว่าลักคิดหักหาญ เหมือนแกล้งพาลพูดคือไม่ถือสัตย์
แล้วลวงเหล่าชาวด่านที่ทานทัด ว่าเปนนัดดาบุตรสุดสาคร
จึ่งโปรดใช้ให้มารับด้วยนับหน้า สำคัญว่าเชื้อวงศ์พระทรงศร
ยังหยิบผิดคิดการจะราญรอน ท้ายอกย้อนอย่างนี้ไม่มีอาย
หมายจะทำซ้ำเติมพูดเหิมฮึก อย่าพึ่งนึกว่าจะสมอารมณ์หมาย
แม้ซึ่งหน้ามาที่ไหนทั้งไพร่นาย จะต้องตายอยู่ที่ด่านชานชลา ฯ
๏ หัสกันหันหุนด้วยรุ่นหนุ่ม ดังเพลิงสุมทรวงแค้นนั้นแสนสา
ให้จับจำอำมาตย์ลงอาชญา สั่งเสนาฝรั่งทั่วทุกตัวนาย
ให้รุมเข้าเผาภาราการเวก มันไหยกเหยกแย่งริบให้ฉิบหาย
แต่สาวส่าวเอาไว้ใช้อย่าให้ตาย พบผู้ชายจงฟันให้บรรไลย ฯ
๏ ฝ่ายนายทัพรับสั่งแล้วตั้งโห่ เฮโลโล้กำปั่นเสียงหวั่นไหว
ต่างรีบเข้าอ่าวเมืองแน่นเนื่องไป ไม่มีใครรบสู้ทั้งบุรี
พอทัพหลังลังกายกมาถึง อึงคนึงหนุนเข้าอ่าวกรุงศรี
คนทั้งหลายหมายว่ามาโดยดี ยืนดูที่ริมตลิ่งทั้งหญิงชาย
พอทัพหน้ามาถึงวังไม่ยั้งหยุด ขึ้นฝั่งจุดเพลิงไหม้เหมือนใจหมาย
ตีกลองศึกคฤกครื้นปืนประกาย พังทลายตึกกว้านเผาบ้านเมือง

พวกทัพหลังคั่งคับช่วยทัพหน้า เที่ยวจุดไฟไหม้หลังคาติดฝาเฝือง
เสียงผางโผงโพลงพลุ่งเพลิงรุ่งเรือง ชาวบ้านเมืองวุ่นวิ่งเปนสิงคลี
บ้างฉวยคว้าผ้าผ่อนแบกหมอนฟูก บ้างอุ้มลูกจูงหลานตนลานหนี
บ้างคลานคุกคุกคลั้มไม่สมประดี บ้างพลัดพี่พลัดน้องร้องตะโกน
นางลูกค้าคว้าถุงกระบุงกระบะ แบกกระทะโอ่งอ่างกระถางกระโถน
ที่ผ้าผ่อนต่อนโต่งวิ่งโทงโทน สดุดโดนเด็กผู้ใหญ่ขวักไขว่กัน
บ้างหอบของร้องไห้มุดใต้ถุน ต่างว้าวุ่นวลเวียนวิ่งเหียนหัน
พวกฝรั่งตังกาไล่ฆ่าฟัน สกัดกั้นกลอกกลับไล่จับกุม
พวกผู้หญิงวิ่งบุกเที่ยวซุกซ่อน บ้างซอกนอนหนีไพอยู่ในหลุม
บ้างหลบตัวกลัวเหลือเอาเสื่อคลุม บ้างมุดคุ่มลงแต่หัวตัวโก้งโค้ง
พวกข้าศึกคึกครื้นยิงปืนใหญ่ ไฟยิ่งไหม้มืดกลุ้มคลุ้มโขมง
จะเหลียวแลไปทางไหนไฟลุกโพลง ติดเรือนโรงโผงผางสว่างไป
เสียงช้างม้าลาร้องออกซ้องแซ่ ยุ่มแปร้นแปร๋แซ่สนั่นวิ่งหวั่นไหว
คนยิ่งตื่นครื้นครั่นหนีควันไฟ ไฟยิ่งไหม้ไปจนรอบขอบกำแพง ฯ
๏ จนพลบค่ำกำลังเพลิงพลั่งพลุ่ง สว่างรุ่งเรืองโรจน์ช่วงโชติแสง
พวกพหลพลนิกรต่างร้อนแรง โจนกำแพงลงไปนั่งกำบังไฟ
ฝรั่งยิงยิงปืนเสียงครื้นครึก กระหึ่มฮึกให้ลั่นเสียงหวั่นไหว
ฝ่ายห้ามแหนแสนสนมกรมใน ต่างตื่นไฟในอารมณ์ไม่สมประดี
ร้องโปรดช่วยด้วยเถิดพระทูลกระหม่อม เพลิงไหม้ล้อมรอบจะวายตายเปนผี
บ้างเดินหลงวงวิ่งเปนสิงคลี มาข้างนี้ไปข้างโน้นตะโกนกัน
บ้างเก็บของทองนากลากไปทิ้ง ฉวยเชี่ยนวิ่งวางเชี่ยนเปลี่ยนหยิบขัน
บ้างฉวยผ้าคว้าถุงคาดพุงพัน บ้างยกคันฉ่องกับหวีวิ่งหนีไฟ

ที่พวกมากลากจูงพยุงยุด　อุตลุดเลี้ยววงเวียนหลงไหล
ที่รักเพื่อนเหมือนชีวิตร่วมจิตต์ใจ　อุตส่าห์ไต่สะเอวอุ้มกอดกุมมือ
ท่านท้าวนางต่างวิ่งล้มกลิ้งเกลือก　อุตส่าห์เสือกไปตามทางครางหือหือ
บ้างงันงกตกใจเห็นไฟฮือ　วิ่งกระพือผ้าหลุดไม่หยุดแล
พวกเจ้าจอมหม่อมคุณตระกูลสูง　บ่าวพยุงอยู่ข้างข้างไม่ห่างแห
บ้างวิ่งวดจนหอบหมอบกระแต　ที่เถ้าแก่โก้งโค้งลากโครงคราง
ข้าหลวงเหล่าสาวใช้คืนไฟวิ่ง　กระตุ้งกระติ้งตาปลกตื่อกผาง
มุดใต้ถุนดุนช่องเที่ยวมองทาง　เห็นรางรางลดเลี้ยวเที่ยวเสาะลัด ฯ
๏ สมเด็จท้าวเจ้าภาราการเวก　กับองค์เยกอัคเรศเกศกษัตริย์
ทั้งห้ามแหนแสนสุรางค์อยู่ปรางค์รัตน์　เมื่อลมพัดเพลิงไหม้มาใกล้วัง
จะหนีออกนอกประตูท่านครูห้าม　รู้ว่ายามเคราะห์ค่อยคิดถอยหลัง
จนค่ำไฟไหม้ครื้นเสียงปืนดัง　อุตส่าห์นั่งนิ่งภาวนามนต์ ฯ
๏ ฝ่ายทิศาปาโมกข์โลกเชษฐ์　อ่านพระเวทวิทยาเปนห่าฝน
ให้ไฟดับลับตาประชาชน　ต่างมืดมนท์ไม่เห็นทางในกลางคืน
ทั้งโยธาข้าศึกซึ่งฮึกโหม　ถูกฝนโซมเสื้อผ้าไม่ฝ้าฝืน
กลับลงลำกำปั่นลั่นแต่ปืน　ให้คนตื่นแตกพลัดกระจัดกระจาย
จนรุ่งเช้าชาวบุรีต่างหนีเร้น　แลไม่เห็นผู้คนทั้งฝนหาย
ทั้งสองทัพกลับไล่พวกไพร่นาย　ขึ้นตั้งค่ายรายรอบขอบกำแพง ฯ
๏ เจ้าวายุพัฒน์หัสกันเกณฑ์ทหาร　ให้ถือขวานคนละเล่มล้วนเข้มแข็ง
พังประตูประหลาดพลั้วพลาดแพลง　จนสิ้นแรงรู้ว่าฤทธิวิทยา
เอาไม้ลำทำบันไดไต่ไปพาด　ขึ้นปีนพลาดพลัดคม่ำถลำถลา
บ้างหัวหกตกดินสิ้นชีวา　บ้างแขนขาหักตายเสียหลายคน

บ้างปวดหัวมัวตาให้หน้ามืด เปนหอบหืดเหนื่อยวิบัติคิดขัดสน
จึ่งอุบายถ่ายเททำเล่ห์กล ให้พวกพลร้องว่าชาวธานี
กองทัพเราเข้ามาล้อมอยู่พร้อมพรั่ง เปรียบเหมือนขังไก่ไว้มิให้หนี
แม้ผู้ใดใครออกมาหาโดยดี จะให้มีชื่อเสียงชุบเลี้ยงไว้
เร่งเร็วเถิดเปิดประตูอย่าอยู่ช้า จะพลอยพากันตายทั้งนายไพร่
จงทำชอบนอบน้อมคิดพร้อมใจ ก็จะให้เงินทองของดีดี ฯ
๏ ฝ่ายข้าเฝ้าชาวบุรินสิ้นทั้งหลาย ทั้งไพร่นายรายรักษาทุกหน้าที่
ต่างเยี่ยมมองช่องเสมาร้องพาที เหวยอ้ายผีพวกฝรั่งเกาะลังกา
ทั้งลวงหลอกยอกย้อนทำซ่อนเงื่อน เผาบ้านเรือนร้ายกาจนอกศาสนา
หากพระองค์ทรงคิดถึงบิดา โปรดให้มามึงจึ่งได้มาใกล้กราย
ถ้าหาไม่ไหนน้ำหน้าอ้ายฝรั่ง จะเห็นวังเวียงราชอย่ามาดหมาย
แต่รบกับทัพเรือก็เหลือตาย อยู่ที่ปลายแดนด้านขานชลา ฯ
๏ เจ้าหัสกันสั่งให้ไพร่ว่าอ้ายไร่ มึงเหมือนไก่คอกขังจะสังขาร์
วิไสยศึกลึกล้ำเปนธรรมดา มีปัญญาย่อมจะได้ด้วยง่ายดาย
ผู้ใดเซอะเคอะคะจะเปนเหยื่อ เปรียบเหมือนเนื้อทั้งปวงติดบ่วงหวาย
จงกลับใจให้วักราบอย่าหยาบคาย บอกเจ้านายมึงให้รู้ว่ากูนี้
ตามมาทวงดวงเพ็ชรอันเตร็จตรัด พวกมึงขัดจึงได้เข้าเผากรุงศรี
ว่าไม่รู้กูเข้ามารบธานี ประเดี๋ยวนี้เล่าก็รู้นิ่งอยู่ไย
ยังเข้าปีกหลีกหลบไม่รบสู้ จะเปิดประตูตายหรือถือไฉน
ถ้าแม้ว่ากล้าจริงออกชิงไชย ใครดีได้เห็นกันเปนมั่นคง ฯ
๏ พวกขุนนางต่างว่าเหวยฝรั่ง พระจอมวังวรนาถเหมือนราชหงส์
จะสู้กาหน้าตัวที่ต่ำวงศ์ จะเสียทรงเสียนวลไม่ควรเลย

แล้วก็รู้อยู่ว่ามิ่งไม่ถึงไหน ไม่เข้าได้ในกำแพงจึ่งแกล้งเฉย
เขาเกลียดเห็นเปนว่ากลัวพูดยั่วเย้ย อ้ายลูกเชลยลืมพ่อคิดต่อลวง
อียุพาลาดีที่เปนแม่ ก็เปนแต่ตัวเมียเขาเสียขวง
ยังมีหน้าพาฝรั่งสิ้นทั้งปวง มาตามล่วงลอบเข้าเผาภารา ฯ
๏ วายุพัฒน์หัสกันให้คั่นจิตต์ ต่างคนคิดคั่งแค้นนั้นแสนสา
จะเข้าไปสังหารผลาญชีวา พิฆาฏฆ่าโคตรมันให้บรรไลย
ก็ต้องมนต์คนปืนมือคืนอ่อน จำจะผ่อนผันแปรคิดแก้ไข
จึ่งรอรั้งสั่งพหลพลไกร ให้ฆ่าไก่เป็ดแพะแกะโคควาย
เอาเลือดฝาดสาดรอบทั้งขอบเขต ทำลายเวทมนต์ไสยให้เสื่อมหาย
แล้วเร่งทัพขับพหลพลนิกาย พื้นทลายประตูปีนตีนกำแพง
พาดบันไดไต่พะองเข้ายงยุทธ์ พุ่งอาวุธฟาดฟันล้วนขันแข็ง
สับสายโซ่โย้เหนี่ยวด้วยเรี่ยวแรง ชาวเมืองแทงถูกตายเปนหลายคน
แล้วทิ้งหินศิลาพุ่งอาวุธ ฉุดคุดครบรบกันสับสน
พวกข้าศึกครึกครื้นยิงปืนกล ข้ามไม่พ้นกำแพงสิ้นแรงปืน ๏
พวกบนป้อมหลอมตะกั่วขั้วซายสาด น้ำร้อนราดโยธาไม่ฝ่าฝืน
ต่างต่อแย้งแทงฟันเสียงครื้นครื้น ระดมปืนป้อมทลายค่ายลังกา
ถูกฝรั่งทั้งปวงตกร่วงหรุบ บ้างตายฟุบตัวตะแคงเสียแข้งขา
ที่เหลือตายฝ่ายฝรั่งถอยหลังมา เข้ารักษาค่ายมั่นขยั้นใจ ฯ
๏ เจ้าวายุพัฒน์หัสกันเห็นกองทัพ จะเขี้ยวขับชาวบุรีก็ไม่ไหว
ให้เส้นที่ต้องจำนั้นนำไป ขุดหินได้แก้วเก็จโคตรเพ็ชรมา
หลายเชาเนาวรัตน์ด้วยขัดแค้น เก็บหัวแหวนเกิดใหม่ได้หนักหนา
ให้กองทัพจับเหล่าชาวภารา ลงเรือล่าเลิกทัพถอยยกกลับไป ฯ

๏ ฝ่ายองค์ท้าวเจ้าภาราการเวก　หมองเหมือนเมฆมืดมิดบดสุริย์ใส
ต้องถอยถดยศถาเสียข้าไท　บ้านเมืองไหม้ไพร่นายล้มตายครัน
เปนคราวเคราะห์เพราะประมาทจึ่งพลาดพลั้ง　แทบเสียทั้งนิเวศน์ขอบเขตขัณฑ์
หากท่านครูผู้เถ้าเหมือนเผ่าพันธุ์　ช่วยผันแปรแก้กันไม่อันตราย
จึ่งตรัสกับมเหษีพี่กับเจ้า　มีลูกเต้ามันไม่เหมือนเพื่อนทั้งหลาย
เห็นเหลือมือดื้อจริงทั้งหญิงชาย　พากันหายสูญเพลิงละเลิงใจ
จนครั้งนี้มีศัตรูมาดูถูก　ไม่เห็นลูกเต้ามีอยู่ที่ไหน
เหมือนลูกยางห่างต้นหลุดหล่นไป　ดังมิใช่ลูกเต้าเผ่าพงศ์พันธุ์ ฯ
๏ มเหษีอัญชลีฉลองตอบ　เคราะห์ประกอบให้เปนเหมือนเช่นนั้น
เพราะยังเยาว์เบาความไปตามกัน　ด้วยผูกพันพิศวาสไม่คลาศคลา
เปนเหตุเพราะเคราะห์วิบัติให้พลัดพราก　ต้องลำบากเบญจเพศทั้งเชษฐา
พอเคราะห์ดีพี่น้องทั้งสองรา　จะกลับมาเขตขัณฑ์เปนมั่นคง
ซึ่งเกิดเข็ญเปนศึกน้องนึกแน่　พระไปแก้พระอภัยเมื่อไหลหลง
ธิดานาถราชโอรสยศยง　ช่วยณรงค์รบพุ่งกรุงลังกา
จึ่งฝรั่งคั่งแค้นมาแทนทด　ให้เสียยศเสียศักดิ์เสียหนักหนา
ควรจะใช้ให้ทหารถือสารตรา　ไปพูดจาแจ้งกับพระอภัยมณี
ด้วยพวกพ้องของท่านล้วนหลานลูก　มาดูถูกรบพุ่งเผากรุงศรี
ให้ทราบความตามวิไสยเปนไมตรี　ดูท่วงทีเขาบ้างจะอย่างไร ฯ
๏ พระเห็นชอบตอบว่าปัญญาน้อง　ช่างคิดต้องกันกับพี่จะมีไหน
แล้วอ่าองค์ทรงเครื่องย่างเยื้องไป　ออกนั่งในพระโรงรัตน์ชัชวาลย์
พร้อมพระวงศ์พงศาพฤฒามาตย์　เสนาชาติหมอบเมียงเคียงขนาน
สั่งเสนาอาลักษณ์พนักงาร　ให้แต่งสารตามเรื่องเมืองลังกา

ไปถึงท้าวเจ้าผลึกลงหมึกเขียน　　ไม่ผิดเพี้ยนเพริศพรายลายเลขา
แล้วใส่กล่องทองคำประจำตรา　　ให้เสนารับถือหนังสือไป ฯ
๏ ผู้รับสั่งบังคมด้วยโสมนัส　　มาเร่งรัดจัดกันเสียงหวั่นไหว
เอาเรือรองล่องลำล่องน้ำไป　　รีบใช้ใบร่ำมาในสาคร ฯ

ตอนที่ ๕๕

มังคลาจับนางสุวรรณมาลีและท้าวทศวงศ์

๏ ฝ่ายฝรั่งลังกาพวกลำทัพ　　ได้สินทรัพย์สุโขสโมสร
ข้ามมหาสาครโรชะโลธร　　เข้านครเขตฝั่งข้างลังกา
ขึ้นเมืองใหม่ไปเฝ้าเจ้าสิงหล　　ทูลยุบลบังคมก้มเกศา
ถวายเพชรเสร็จตรัสให้ทัศนา　　พระมังคลาทราบสิ้นก็ยินดี
ดูดวงเพชรเก็จแก้วแววสว่าง　　แสงกระจ่างพร่างพรายเปนหลายสี
กลัวจะอิ้งถึงพระชนนี　　ให้มนตรีลอบไปฝังไว้ลังกา
ห้ามมิให้ใครพูดถึงโคตรเพชร　　หัวจะเด็ดขาดลงทั้งวงศา
พวกหญิงชายนายไพร่ที่ได้มา　　ชาวเมืองการะเวกนั้นเจ็ดพันคน
ใช้สี่เช้าเข้าค่ำต้องตรำตราก　　ตำดินตากตักน้ำทำถนน
เวลารุ่งหุงเข้าเลี้ยงชาวพล　　ใช้แบกขนฉุดลากเหนื่อยยากครัน ฯ
๏ ฝ่ายมนตรีที่ตัวโปรดถือโคตรเพชร　　พาแก้วเก็จไปถึงวังณรังสรรค์
ลอบฝังแก้วแล้วออกมาเวลานั้น　　แผ่นดินลั่นครั่นครึกสทึกสท้อน

ตลอดทั้งวังเวียงเพียงจะคว่ำ ที่เถิงน้ำเปนละลอกกระฉอกกระฉ่อน
ตึกเรือนโรงโยงเยงโคลงเคลงคลอน สท้านสะท้อนทั่วทั้งเกาะลังกา
ดูต้นไม้ไกวกวัดสบัดโบก ชะเอื้อนโยกชะย่อนทุกต้นรุกขา
ฝูงนกหกตกใจบินไปมา ช้างม้าล้าล้มลุกตะคุกคลาน
ทะเลลึกครึกครื้นเปนคลื่นคลั่ง กระทบฝั่งฟูมฟาดเสียงฉาดฉาน
ชายหญิงยืนขึ้นก็ล้มต้องก้มคลาน ต่างเซซานซวนทรงไม่ตรงกาย
ถึงสามวันนั้นจึงสิ้นแผ่นดินไหว เปนควันไฟมืดมนท์อยู่จนสาย
ต่างสงไสยไม่รู้ที่จะดีร้าย ทั้งหญิงชายโจษกันจำนรรจา ฯ
๏ นางละเวงเกรงครึกนึกประหลาด ไปหาบาดหลวงถามความกังขา
เหตุไฉนไหวทั้งเกาะลังกา มีตำรารู้บ้างหรืออย่างไร ฯ
๏ ฝ่ายฝรั่งสังฆราชไม่อาจบอก พูดหยกหยอกเกลื่อนแฝงแถลงไข
เหตุเพราะผัวตัวจะมาเหมือนอาไลย ดินจึงไหวให้วิบัติอัศจรรย์
สักหน่อยหนึ่งมึงจะต้องกระป๋องเหยาะ น่าหัวเราะรักผัวตัวขยัน
แกล้งพูดพร่ำทำนายนางอายครัน ต้องผินผันพักตราเมินพาที
เจ้าคุณเฒ่าเย้ายั่วผัวที่ไหน เอาอะไรมาว่าน่าบัดสี
คิดขายหน้าตาพระจรลี กลับไปที่ราชฐานรำคาญครัน
คิดถึงลางนางนึกเกรงศึกใหญ่ จะรบพุ่งกรุงไกรไอศวรรย์
เรียกรำภานางยุพาสุดาสีวัน มาเคียงบรรจฐรณ์นางที่ข้างใน
แล้วตรัสถามสามนางว่าลางเกิด จะประเสริฐหรือว่าเห็นเปนไฉน
นางยุพาว่าตำหรับกับประไตย คือลมไฟดินน้ำเปนสำคัญ
ธาตุทั้งสี่สุภาพเรียบราบรื่น จะชุ่มชื่นชูใจทั้งไอศวรรย์
แม้ธาตุสี่วิบัติอัศจรรย์ จะมีอันตรายทั่วทุกตัวคน

ซึ่งดินไหวในตำราไม่ผาสุก
จะเกิดยุคยุทธนาโกลาหล
ข้าจับยามตามตำราจลาจล
ตั้งแต่ต้นปีเกาะเปนเคราะห์ครัน ฯ

๏ ฝ่ายโฉมยงองค์เอวงวัณพาราช
ฟังคำคาดหวาดวิโยคยิ่งโศกศัลย์
จึงตรัสว่าถ้าจะเปนเหมือนเช่นนั้น
จะแก้กันได้บ้างหรืออย่างไร ฯ

๏ นางยุพาว่าสำหรับระงับเหตุ
ภูมิเทศผันแปรจะแก้ไข
ให้ไพร่ฟ้าข้าเฝ้าทั้งท้าวไท
ตั้งอยู่ในศิลสัตย์สวัสดิ์
ทั้งบวงสรวงดวงชาตาสุรารักษ์
ซึ่งพิทักษ์ทวาทศราศี
ปลูกศาลรอบขอบจังหวัดตั้งบัตรพลี
คนกาลีลอยเสดาะเคราะห์บุริน
ตัดโลโภโมหะละเมียผัว
กินแต่ถั่วผักงารักษาศิล
ไหว้ลมไฟไหว้ชลาไหว้ฟ้าดิน
ถ้วนปีหนึ่งจึงจะสิ้นมลทินไภย ฯ

๏ นางวัณพาว่าสำหรับบังคับขาด
ประชาราษฎร์หรือมันจะละวิสัย
ต้องถือศิลกินบวชนั้นรวดไป
เห็นไม่ได้ดังตำราทั้งธานี
จะเกิดเข็ญเปนทุกข์ถึงลูกหลาน
ไปตรวจด่านการบำรุงชาวกรุงศรี
กลัวจะทำล้ำเหลือจะเชื่อดี
ไปเที่ยวตีเมืองเขาด้วยเยาว์ความ
ถึงชนะก็ไม่สิ้นอรินราช
พยาบาทเบียดเบียนเปนเสี้ยนหนาม
ต้องหนักจิตคิดอ่านการสงคราม
แม้มีความเกลียดเหลือด้วยเบื่อใจ
อันลูกเราเยาว์อยู่ไม่รู้ทุกข์
จะอาจอุกทำเข็ญเปนไฉน
จะร้ายดีมีใครรู้ด้วยอยู่ไกล
หรือจะให้หามาเสียธานี ฯ

๏ นางรำภาว่าวิสัยไตรดายุค
ย่อมเปนศึกแล้วเปนสุขทุกกรุงศรี
เมื่อถึงคราวชาวบุรินอยู่กินดี
ก็ไม่มียุคเข็ญย่อมเว้นวาย
เมื่อถึงคราวชาวนครจะร้อนนั้น
จะป้องกันฉันใดก็ไม่หาย
ไม่ถึงกรรมทำอย่างไรก็ไม่ตาย
ถ้าถึงกรรมทำลายต้องวายปราณ

อันพระหน่อวรนาถชาติกษัตริย์ รู้จักจัดเกลี้ยกล่อมซ้อมทหาร
เลี้ยงคนดีมีปัญญาวิชาชาญ คิดทำการต้องที่ผู้มีบุญ
เมื่อเกิดเข็ญเช่นนี้ก็มีศึกเสือ ช่วยส่งเกลือเข้ากินดินกระสุน
เที่ยวตรวจตราชานั้นนั้นมีคุณ ด้วยแรกรุ่นรู้รอบเห็นชอบกล
ให้อยู่วังดังสตรีแม้มีศึก ที่คนนึกไม่ทันทีจะขัดสน
เสด็จไปได้สังเกตเขตตำบล ที่ชุมพลกลศึกได้ฝึกปรือ
จะหนีทุกข์ยุคเข็ญเหมือนเช่นว่า อยู่ใต้ฟ้าหนีฝนจะพ้นหรือ
แม้เมืองใดใช้คนดีมีฝีมือ จะเลื่องชื่อลือเลิศประเสริฐชาย
ชาวชมพูบุรินสิ้นทั้งนั้น จะขยั้นอยู่ไม่อาจประมาทหมาย
จงโปรดให้ไปตามความสบาย เธอเปนชายใช่สตรีจะมีภัย ฯ
๏ นางฟังคำรำภาบัญชาตอบ เจ้าว่าชอบเชิงความตามวิสัย
แต่ยังเยาว์เราจะทำคำสอนไป ช่วยเตือนใจให้มั่นพอรั้งรา
แล้วเขียนคำกำหนดทศพิธ ใส่กล่องแก้วแล้วปิดผนึกฝา
ให้ม้าใช้ได้รับส่งขึ้นหลังม้า ออกจากวังส่งกาเข้าป่าไป ฯ
๏ ฝ่ายองค์พระมังคลานราราช ออกอำมาตย์พร้อมสิ้นเมื่อดินไหว
เปนควันคลุ้มกลุ้มชลานภาไลย ลูกคลื่นใหญ่อย่างจะเททะเลวน
เรือกำปั่นพันถ้วนเชือกพวนขาด ขึ้นค้างหาดฟาดฝั่งหลังถนน
น้ำท่วมทั้งวังใหม่นายไพร่พล ขึ้นอยู่บนเนินเขายอดเข้าปลา
ถึงสามวันครั้นหายฝ่ายฝรั่ง กลับลงตั้งอยู่ในค่ายทั้งซ้ายขวา
ต้องซ่อมลำกำปั่นตอกหมันยา พระมังคลาตอบสั่งไพร่ทั้งนั้น
ให้จำนายทายที่ความดีไว้ ให้ชื่นใจไพร่พหลพลขันธ์
แล้วให้หามาประชุมชุมนุมกัน ให้โหรนั้นทายลางจะอย่างไร ฯ

๏ พวกโหราว่าเพ็ชรแก้วเก็จเอก　จากการเวกมาถึงถิ่นแผ่นดินไหว
จะลือชาปรากฏพระยศไกร　ได้เปนใหญ่ยอดกษัตริย์ในปฐพี
ทั้งดินฟ้าสาครกระฉ่อนช่วย　ร้องอำนวยพรเพิ่มเฉลิมศรี
แม้ขัดเคืองเมืองไหนยกไปตี　ก็จะมีไชยสิ้นทั้งดินแดน
ด้วยเดชะพระมหาอานุภาพ　จะได้ปราบเมืองอื่นนับหมื่นแสน
บรรดาท้าวเจ้าประเทศทุกเขตแคว้น　จะพึ่งแผ่นดินฝรั่งกรุงลังกา ฯ
๏ พระทรงฟังรางวัลให้โหรเถ้า　พวกข้าเฝ้าพลขันธ์ต่างหรรษา
พอผู้ถือหนังสือสารพระมารดา　มาวันทาถวายองค์พระทรงยศ
พระยินดีคลี่สารอ่านอักษร　ว่าอวยพรลูกยาให้ปรากฏ
ด้วยบิตุรงค์ทรงธรรม์สวรรคต　มีโอรสรักเหมือนใจในยนา
อนึ่งหลานว่านเครือเชื้อกษัตริย์　เหมือนกรหัตถ์อยู่กับกายทั้งซ้ายขวา
แต่เจ้าไปไกลสถานใจมารดา　ให้คิดปรารมภ์ร้อนไม่หย่อนเย็น
ประการหนึ่งซึ่งสุธาลังกาไหว　เปนลางใหญ่ไพร่เมืองจะเคืองเข็ญ
แม่คิดไปใจหายไม่วายเว้น　ด้วยพ่อเปนปิ่นจังหวัดปฐพี
ทั้งโภไคยไอศูรย์พร้อมมูลหมด　พระเกียรติยศเฟื่องฟุ้งทุกกรุงศรี
สงวนศักดิ์รักษาแต่ธานี　อย่าคิดตีบ้านเมืองให้เคืองกัน
ประเพณีที่อุดมบรมจักร　บำรุงรักษ์ราไชยมไหศวรรย์
เสวยสุขทุกเวลาทิวาวัน　เพราะทรงธรรม์ทศพิธวิสดาร
ประการหนึ่งซึ่งรักษาเมตตาตั้ง　ให้สัตว์ทั้งปวงเปนสุขทุกสถาน
ใครยากเย็นเข็ญใจจงให้ทาน　อภิบาลบำรุงทั้งกรุงไกร
หนึ่งคู่ครองของเขามีเจ้าของ　อย่าได้ปองเปนมิตรพิสมัย
หนึ่งสมบัติพัสดุของผู้ใด　อย่าอยากได้ไปเอาของเขามา

ประการหนึ่งซึ่งคำจะดำรัส ดำรงสัตย์ซื่อสุทธิ์ไม่มุสา
หนึ่งผู้ผิดมิตรญาติแลอาตมา จงตริตราตัดสินความตามสัจจัง
หนึ่งบทกฎหมายอย่าคลายเคลื่อน อย่าลดเลื่อนละอย่างแต่ปางหลัง
หนึ่งใครนำคำเสนออย่าเพ่อฟัง เห็นจริงจังจึงค่อยตรัสตามสัตย์ธรรม์
หนึ่งเอ็นดูผู้ที่มีความชอบ รางวัลตอบตามวิไสยเจ้าไอศวรรย์
หนึ่งเลี้ยงเหล่าสาวสุรางค์นางกำนัล เป็นสัตย์ธรรม์เที่ยงธรรมอย่าลำเอียง
หนึ่งอย่าคิดริษยาพยาบาท อย่ามุ่งมาตหมายถวิลรูปกลิ่นเสียง
คนสอพลอทรลักษณ์อย่ารักเลี้ยง ให้แท้เที่ยงทางธรรมจึงจำเริญ
รักษากายสอดส่ำห์ทรงดำรงจิตต์ เทพฤทธิ์ทุกชั้นจะสรรเสริญ
อย่าถือผิดคิดอ่านทำการเกิน อย่าละเมินหมั่นอ่านคำมารดร ฯ
๏ พระฟังจบนบนอบเห็นชอบสิ้น ให้ถือศีลสัตย์ธรรม์รำพรรณสอน
แต่ได้ใช้ให้หลานไปราญรอน หินแก้วกี้ยนเก็จมาไว้ธานี
ต้องคิดอ่านการศึกฝึกทหาร คอยรอนราญรบพุ่งกันกรุงศรี
แล้วพับสารมารดาไม่พาที เก็บซ่อนไว้ในที่ศรีไสยา
ทุกเช้าเย็นพระไปเล่นท้องสนาม หัดสงครามครึกครื้นยิงปืนผา
คอยรอรั้งฟังความสามภารา แต่งลูกค้าคอยเหตุทุกเขตคัน ฯ
๏ ฝ่ายเสนาการเวกที่ถือสาร ไปประมาณเดือนเศษถึงเขตขัณฑ์
ขึ้นเมืองผลึกตึกสำหรับรับแขกนั้น พอพบกันกับพวกพระหัสไชย
รีบพาเข้าเฝ้าพระหน่อวรนาถ ทูลเรื่องราชการแจ้งแถลงไข
พระทรงฟังคั่งแค้นแน่นพระไทย รีบเข้าไปทูลยุบลพระชนนี ฯ
๏ ฝ่ายนางลักษณ์อัคเรศเกศกษัตริย์ ฟังพระหัสไชยฉลองพลอยหมองศรี
ออกข้างหน้าข้าบาทราชเสนี หมู่มนตรีกราบก้มบังคมคัล

สั่งให้อ่านสารว่าเจ้าการเวก　　เสวยเอกฉัตรไชยไอศวรรย์
บังคมองค์ทรงยศทศธรรม์　　ซึ่งร่วมสุวรรณจังหวัดปฐพี
หวังเฉลิมเพิ่มพูลประยูรยศ　　ให้ปรากฏเกียรติบำรุงชาวกรุงศรี
สององเวียงไชยไพร่ฟ้าประชาชี　　ได้เปนที่ชุ่มชื่นทุกคืนวัน
ฝ่ายฝรั่งลังกาวัณพาราช　　มีหน่อนาถเนื้อไขเจ้าไอศวรรย์
ให้นัดดาวายุพัฒน์หัสกัน　　คุมกำปั่นใหญ่น้อยหกร้อยลำ
ไปภาราเห็นว่าหลานเปิดด่านรับ　　ด้วยใจนับถือว่าจะอุปถัมภ์
ครั้นเข้าได้ในบุรีได้ที่ทำ　　ทลายกำแพงเข้าเผาภารา
ครั้นเพลิงไหม้ไล่ฆ่าประชาราษฎร์　　ตายวินาศนับหมื่นถูกปืนผา
เข้าล้อมวังพังทวารพาลพูดจา　　ว่าธิดาลักเพ็ชรแก้วเก็จไว้
ครั้นข้าเฝ้าชาวบุรีตอบดื้อมั่ง　　พวกฝรั่งรบต้านทานไม่ไหว
ไปขุดเขาเอาเพ็ชรแก้วเก็จไป　　จับพวกไพร่หญิงชายไปหลายพัน
เพราะนับถือซื่อตรงเหมือนพงศ์เผ่า　　จึงได้เผาเมืองฆ่าคนอาสัญ
ดูกิริยาวายุพัฒน์หัสกัน　　เหมือนผูกพันพยาบาทราชธิดา
จะขัดเคืองเรื่องไรก็ไม่รู้　　ต้องไปอยู่กับสมเด็จพระเชษฐา
ครั้นกลับยังธานีไพร่มา　　ยกโทษผิดธิดายุพาพาล
ฝ่ายฝรั่งลังกาภารามุลิก　　ก็เสร็จศึกสืบวงศ์ดำรงสถาน
แต่ข้าน้อยพลอยรับอัปมาน　　ขอประทานทูลถามตามสงกา
แม้แก้วเก็จเพ็ชรเขาชาวสิงหพ　　เสาวคนธ์ลอบลักผิดหนักหนา
พระทราบเหตุเภทผลแต่ต้นมา　　โปรดบัญชาชี้แถลงให้แจ้งใจ ๆ
๏ พอจบสารสุมาลีศรีอุระ　　น้อยหรือจะเคลือบแฝงแถลงไข
แม่นงเยาว์เสาวคนธ์ขอเพ็ชรไป　　เราก็ได้รู้เห็นเปนพยาน

กลับพาโลโกหกว่าฉกลัก ไม่รู้จักชาติเชื้อมันเหลือหลาย
ช่างเหมือนแม่แต่ละคนพ้นประมาณ สันดานพาลพวกฝรั่งน่าชังครัน
แล้วตรัสกับเสนาชาวการเวก มันโหยกเหยกหยาบช้าจะฆ่าสัญ
ขอรั้งรอพอให้องค์พระทรงธรรม์ มาเขตคันคงจะแค้นแทนธิดา
ด้วยรู้เห็นเปนพยานพระผ่านเกล้า มิได้เข้าด้วยฝรั่งอย่ากังขา
คงแก้แค้นแทนพระอนุชา ได้วุ่นทั้งลังกาไม่ช้าที ฯ
๏ พระหัสไชยให้แสนแค้นฝรั่ง ถวายบังคมพระมเหษี
มันฮึกนักจักลาไปธานี ยกไปตีตัดศีร์ษะเสียบประจาน ฯ
๏ นางฟังลาอาลัยใจจะขาด ด้วยหน่อนาถเปลี่ยววองค์น่าสงสาร
สอื้นพลางนางกษัตริย์ก็ทัดทาน พ่อฟังมารดาว่าอย่าเพ่อรบ
แม่จะให้ไปเชิญเสด็จกลับ ทั้งกองทัพพระเจ้าอาว์มาบรรจบ
ทั้งลูกยามาด้วยช่วยสมทบ เข้ารุมรบไพรีให้มีไชย ฯ
๏ พระนบนอบตอบว่าพวกฝรั่ง แต่ลูกยังเยาว์อยู่ยังสู้ได้
ถึงมันมากหยากเยื่อลูกเชื้อไฟ จะผลาญให้สิ้นทั้งเกาะลังกา ฯ
๏ นางฟังคำซ้ำห้ามทรามสวาท อย่าองอาจองค์เดียวเปลี่ยวหนักหนา
เมื่อหักหาญราญรอนแต่ก่อนมา พระพี่ยาอยู่ด้วยได้ช่วยกัน
อย่าดูถูกลูกรักจงหนักหน่วง จะเสียท่วงทีพาลคนอาสัญ
ซึ่งลูกรักจักไปกรุงไกรนั้น สองทรงธรรม์คงลห้อยน้อยพระไทย
แม่จะทำคำสารส่งไปด้วย เจ้าจึงช่วยชี้แจงแถลงไข
แล้วแต่งสารอ่านสอบชอบพระไทย ใส่กล่องให้ผู้ถือหนังสือมา ฯ
๏ หน่อกษัตริย์หัสไชยกลับไปห้อง เห็นหน้าสองน้องน้อยละห้อยหา
สอื้นอัดตรัสสั่งทั้งน้ำตา พี่จะลาไปแล้วแก้วกลอยใจ

พอขาดคำกล้ำกลืนสอื้นอก
น้ำตาตกซกโซมชะโลมไหล
สร้อยสุวรรณจันทร์สุดาเหลืออาไลย
พระชลนัยไหลหลั่งลงพรั่งพราย
ต่างนอบนบซบพักตร์กับตักพี่
กราบลงที่บาทาเกศาสยาย
พระสวมสอดกอดน้องประคองกาย
ดังสารสายสุดสวาทจะคลาศคลา
พระกรเกยเชยโฉมค่อยโลมลูบ
ประจงจูบแก้มซ้ายแล้วย้ายขวา
นางความใจไม่ขัดพระอัชฌา
สอื้นอ้อนวอนว่าด้วยอาไลย
น้องไม่มีที่เห็นด้วยเปนหญิง
อย่าทอดทิ้งน้องรักให้ตักไษย
กลัวแต่จะละเลยเชือนเฉยไป
สักเมื่อไรจักได้มาเห็นหน้าน้อง ฯ

๏ พระว่าพี่นี้ถึงไปก็ใจอยู่
มิได้รู้เริศร้างอย่าหมางหมอง
แม่โฉมงามทรามสงวนนวลลออง
ทั้งสองน้องครององค์ให้จงดี
เสร็จธุระจะมาไม่ช้านัก
ไม่ลืมรักพักตร์น้องอย่าหมองศรี
มิเหมือนหมายสายสวาทแล้วชาตินี้
พี่ไม่มีเมียแล้วนะแก้วตา
เปนสัจจังหวังใจอยู่ในน้อง
แม่เหมือนดวงในยเนตรของเชษฐา
ทั้งสองนางต่างสอื้นกลืนน้ำตา
พระโฉมลาลุกขยับแล้วกลับยั้ง
สท้อนถอนฤไทยอาไลยน้อง
ตระประคองกอดจูบโลมลูบหลัง
อาไลยรักหนักหน่วงเพียงทรวงพัง
เฝ้ารอรั้งสั่งสวาทไม่คลาศคลา
แล้วแข็งขืนกลืนกล้ำด้วยจำจาก
ออกนอกฉากแล้วก็ยังเหลียวหลังหา
ขืนแข็งใจไปเข้าเฝ้ามารดา
ชลีลาแล้วสท้อนถอนฤไทย ฯ

๏ นางกษัตริย์อัดอั้นกลั้นสอื้น
น้ำเนตรขืนนองตกซกซกไหล
กรรแสงร่ำพร่ำว่าด้วยอาไลย
เจ้าจะไปจากแม่จะแดดับ
โอ้อกเอ๋ยเคยเห็นอยู่เย็นเช้า
เมื่อไรเจ้าสายใจจะได้กลับ
ต้องแคล้วคลาศวาสนาแม่อาภัพ
จะนั่งนับวันคอยแก้วกลอยใจ

พระบิดามาถึงจึงจะเสร็จ เชิญเสด็จดับเชิญให้เย็นใส
พ่อไปดีศรีสวัสดิ์กำจัดภัย ความเจ็บไข้คลาศแคล้วอย่าแผ้วพาน ฯ

๏ พระรับพรย่อนเกล้าลงเคารพ กรรแสงซบพักตราน่าสงสาร
สอื้นอั้นตันใจอาไลยลาญ เปนข้านานจึงว่าเคราะห์จำเพาะเปน
มาพึ่งพาฝ่าลอองสองกษัตริย์ เกิดวิบัติบ้านเมืองขุ่นเคืองเข็ญ
ไปปราบยุคทุกข์ร้อนค่อยหย่อนเย็น จะมาเปนเกือกทองรองธุลี
ถึงตัวไปใจลูกยังผูกคิด เคยสนิทนุชน้องทั้งสองศรี
ต้องจำพรากจากยุคลพระชนนี อย่าขู่ตีกริ้วโกรธจงโปรดปราน
แล้วกราบลามาลงเรือกำปั่น ออกพร้อมกันกับเรือถือหนังสือสาร
เปนสามลำน่าชื่นรื่นสำราญ เหล่าทหารขานโห่ก้องโกลา
พอลมดีคลี่ใบขึ้นใส่รอก ต่างแล่นออกอาคเนย์หมายเวหา
พระเหลียวกลับลับอ่าวเปล่าวิญญา ให้ห่วงหน้าห่วงหลังเปนกังวล ฯ

๏ เวลาค่ำน้ำพราวดาวสว่าง จันทร์กระจ่างแจ่มฟ้าเวหาหน
พระหัสไชยไม่เปนสุขแสนทุกข์ทน ขึ้นนั่งบนบาหลีที่บัลลังก์
ระทวยองค์ถึงเอกเขนกเขนย พระกรเกยพระนลาฏสวาทหวัง
คิดถึงคู่อยู่เขตนิเวศน์วัง ได้เคยนั่งแนบน้องประคองเคียง
เคยคิดบอกดอกสร้อยกลอยสวาท ประสานพาทย์พิณเพราะเสนาะเสียง
เคยฟังน้องร้องลำนำฉ่ำสำเนียง วิเวกเพียงพิณเพลงวังเวงใจ
โอ้ยามนี้มาในลำเรือกำปั่น ฟังแต่คลื่นครื้นครั่นเสียงหวั่นไหว
จะแลเหลียวเปลี่ยวสุดสมุทไท ทั้งเปลี่ยวใจเปล่าตาในสาคร
เคยหอมชื่นรื่นรินกลิ่นกุหลาบ มาเหม็นสาบฝูงปลาเหราสลอน
เคยไสยาสน์อาสน์สุวรรณจันทน์ขจร มาจำนอนน้ำค้างพรมพร่างพราว

โอ้ยามเช้าเช่นนี้เจ้าพี่เอ๋ย ได้ชมเชยโฉมฉายจะหายหนาว
จะอุ้มแอบแนบทรวงชมดวงดาว จะหอมราวรสสุคนธ์สุมณฑา
จนเคลื่อนองค์หลงชมมหาดเล็ก แอบอุ้มเด็กดังหนึ่งมิตรกนิษฐา
ดูดาวเด่นเล่นด้วยกันแม่จันทร์สุดา เสียดนาสาสูดชิดจุมพิตพักตร์
เพ่งพินิจผิดน้องเสียงร้องเอะ ถีบปะเตะตกพระแท่นจนแขนหัก
สำแก่ใจให้กูหลงว่านงลักษณ์ แล้วเมินพักตร์ผินผันเข้าบรรทม
กลิ่นน้องสองสุดานิจจาเอ๋ย เมื่อไรเลยจะได้ชิดสนิทสนม
เสน่หาอาวรณ์ร้อนอารมณ์ จะบรรทมมิใคร่หลับทุกข์ทับทรวง
จนเดือนดับลับทิวไปเข้ากลีบเมฆ แสนวิเวกว้าเหว่ทะเทหลวง
พระสุริย์ส่งแสงขึ้นแดงดวง ยิ่งเศร้าทรวงโศกสะอื้นฝืนวิญญา ฯ
๏ เห็นร่มรื่นขึ้นไปนั่งบัลลังก์อาสน์ พร้อมมหาดเล็กถวายเครื่องซ้ายขวา
พระผันแปรแลชมยมนา ฝูงปลาแปลกอย่างต่างต่างกัน
บ้างกลับกลายกายเป็นเช่นฉมาก มีปีกปากคางคอเหมือนอรหัน
หางเป็นปลาหน้าเป็นลิงลอยยิงฟัน บ้างหน้ามันเหมือนวัวตัวเหมือนงู
บางตัวเป็นเช่นหอยผุดลอยรี่ ปากเหมือนหมีซี่ฟันมันเหมือนหมู
บ้างน่ากลัวตัวเป็นเหมือนเช่นปู หน้าเหมือนจีนกินหมูหางหนูยาว
ฝูงหญิงชายฝ่ายเงือกขึ้นเกลือกกลอก ตามละลอกได้คู่เป็นชู้สาว
บ้างตัวปลาหน้าเป็นเนื้อเป็นเสือดาว กระกริวกราวเต่าผาหน้าเป็นคน
พระเพลินชมยมนาสาครเรศ หลายประเภทพวกสัตว์ปฏิสนธิ์
มังกรกระโห้โลมาในสาชล บ้างผุดพ่นฟองพุ้งขึ้นพลุ่งโพลง
จระเข้เหราหน้าต่างต่าง มีเขากางเกะกะนั้นตะโขง
ปลาวาฬใหญ่ได้กระเพื่อมแลเลื่อมโล้ง ครีบกระโดงดูเป็นพืดยาวยืดครัน

ยิงปืนใหญ่ไฟฟุ้มคุ้งคุมช้ำ มันจมน้ำวนเวียนวงเหียนหัน
ต้องติดวนจนเวลาลงสายัณห์ จึงกำปั้นออกไปพ้นที่วนปลา
รีบใช้ใบไปตามคลื่นทุกคืนค่ำ เห็นแต่น้ำในทะเลกับเวหา
ไม่คลาศเคลื่อนเดือนครึ่งตะบึงมา ถึงกรุงการเวกเข้าย่าวบุรี
เห็นรอยไฟไหม้รอบขอบจังหวัด หน่อกษัตริย์ขัดพระไทยให้หมองศรี
เข้าทอดท่าหน้าวังทั้งมนตรี ไปเฝ้าที่พระโรงรัตน์ชัชวาลย์ ฯ
๏ ฝ่ายองค์ท้าวเจ้าเมืองอันเรืองยศ เห็นโอรสกับอำมาตย์ถือราชสาร
สั่งเสนาอาลักษณ์พนักงาร ให้คลี่สารอ่านตามเนื้อความมี
ในสารองค์อัคเรศเกศกษัตริย์ เจริญสวัสดิ์ถึงพระน้องทั้งสองศรี
ด้วยองค์พระชนกชนนี จอมบุรีรัตนานิคาโลย
พระเชษฐาพาพระวงศ์ไปปลงศพ ตามโบราณผ่านพิภพสบไสมย
ปีมะแมเดือนเจ็ดเสด็จไป ยังมิได้กลับมาถึงธานี
ฝรั่งฮึกหักเข้าเผากรุงศรี ว่าบุตรีลักษณ์เพ็ชรแก้วเก็จมา
ซึ่งพระองค์ส่งสารแจ้งการศึก เหมือนตัดแผ่นดินขาดนอกศาสนา
แล้วจ้วงจาบหยาบช้าพาลพาที ให้ธิดาก็ได้รู้อยู่ด้วยกัน
มันโกหกยกโทษเพราะโกรธแค้น จึงเกิดศึกพาเหตุถึงเขตขัณฑ์
ซึ่งแก้วเก็จเพ็ชรนั้นนางวัณฬา ล้วนพงศ์พันธุ์ภัคดาชลาลาม
พระรับเคราะห์เพราะเรื่องเมืองผลึก จะปราบศึกเสียให้เตียนที่เสี้ยนหนาม
ฝ่ายยุดาวายุพัฒน์หัสกัน จึงต้องตามยุติธรรม์พันธมิตร
เปนธุระผู้บำรุงกรุงผลึก ย่อมเชื้อชาติบุรุษสุจริต
ไม่ควรเคืองเมืองพระองค์ต้องสงคราม ใครทำผิดผู้นั้นคงบรรไลย
อันทรงเดชเชษฐานราราช
ถึงลูกหลานว่านเครือที่เชื่อชิด

ขอองค์พระอนุชาอย่าปรารภ   มิได้คบคนคิดผิดวิไสย
จงรั้งรอพอให้พระภูวไนย   มาเมื่อไรไพรินสิ้นชีวัน
อันเมืองผลึกกับภาราการเวก   จะร่วมเอกฉัตรไชยไอศวรรย์
จนสุดสิ้นดินฟ้าทั้งสามัญ   โดยทรงธรรม์ทศพิธสนิทใน ฯ
๏ พอจบสารอ่านสิ้นพระปิ่นปัก   ตรัสชมอัคชายาจะหาไหน
ช่างตอบสารหวานฉ่ำทุกคำไป   สมเปนใหญ่ยอดสตรีเชยดีจริง
แล้วเคืองขัดหัสไชยมาไยเล่า   ไปเถิดเจ้าจงไปเที่ยวเกี้ยวผู้หญิง
ไม่ระวังทั้งปวงจะช่วงชิง   ธุระสิ่งไรหรือมาถึงธานี ฯ
๏ พระหัสไชยได้สดับอภิวาท   เชิงฉลาดทูลฉลองด้วยหมองศรี
ซึ่งข้าคิดผิดพลั้งไปทั้งนี้   ก็ควรที่ถึงตายวายชีวัน
ประทานโทษโปรดเกล้าด้วยเบาจิตต์   มิได้คิดเห็นเหตุข้างเชตขัณฑ์
ซึ่งน้อยหน้าวายุพัฒน์หัสกัน   กระหม่อมฉันจะขอต่อสงคราม
ไปกำจัดศัตรูที่ดูหมิ่น   ให้สูญสิ้นสัตวบาปที่หยาบหยาม
แต่ยังเยาว์เล่าก็ทราบเคยปราบปราม   มันลวนลามแล้วก็ไม่ไว้ชีวี ฯ
๏ พระพึ่งบุตรสุดสวาทองอาจศึก   จึงตรองตรึกตรัสว่าพระมเหษี
ได้ตอบความความสารการไมตรี   ก็ต้องที่อยู่ทุกข้อควรรอฟัง
ถ้าแม้พระอภัยมิไปรบ   จะเกลื่อนกลบกลับกลายเมื่อภายหลัง
เราจึงยับทัพพหลข้ามวลวัง   ไปลุยฆ่าฝรั่งให้แหลกลาญ
นี่ลูกเต้าเขาผิดคิดถึงพ่อ   จึงรั้งรอบอกกล่าวไม่ร้าวฉาน
คำโบราณท่านว่าช้าเปนการ   ถึงจะนานก็เปนคุณอย่าวุ่นวาย
วิไสยศึกตรึกตรองจึงต้องที่   ยกไปดีก็ให้ได้ดังใจหมาย
แม้ยับย่อยถอยกลับก็อับอาย   ยิ่งซ้ำร้ายขายหน้าประชาชน

ให้เรือใช้ไปฟังกำลังศึก รู้ตื้นลึกแล้วมาแจ้งแห่งหนสนธิ์
คอยรบรั้งฟังข่าวศึกชาวพล ให้รู้กลการอาวุธยุทธนา ฯ

๏ พระหัสไชยได้ฟังตรัสสั่งสอน ชลีกรอภิวันท์ด้วยหรรษา
ออกมานั่งสั่งอำมาตย์มาตยา จัดเสนาตัวดีได้สี่นาย
ให้คุมเรือเกลือเข้าสารน้ำตาลพร้อม ทำแปลงปลอมไปลังกาเที่ยวค้าขาย
กองตระเวนเกณฑ์ให้ใช้ใบราย ฟังแยบคายสืบเหตุทุกเขตคัน
ตรงหน้าวังตั้งค่ายเปนหลายด้าน นายทหารหัดพหลพลขันธ์
ทั้งทัพเรือเหนือใต้หนีไล่กัน เข้าโรมรันรับรองคล่องไว ฯ

๏ ฝ่ายโฉมยงองค์มิ่งมเหษี สุมาลีเศร้าหมองไม่ผ่องใส
ให้กองทะเลเสนารับคดาไคล ไปกรุงไกรรัตนาเชิญสามี
แล้วแต่งสารลานทองของสิบอย่าง ไปถึงนางวัณพามารศรี
เลือกสรรค์ใส่ในหีบแล้วดีบตี ให้เสนีนายทหารถือสารไป
ถึงฟากฝั่งลังกามหรณพ เห็นเรือรบรายเรียงเคียงไสว
พวกกองทัพจับถามรู้ความใน คุมขึ้นไปเฝ้าพระมังคลา ฯ

๏ ฝ่ายเอกองค์ทรงยศโอรสราช ออกอำมาตย์เฝ้าฝ่ายทั้งซ้ายขวา
ถามเสนีที่ถือหนังสือมา ในสาราว่ากระไรจะใคร่ฟัง ฯ

๏ ฝ่ายข้าเฝ้าชาวผลึกไม่นึกพรั่น จึงผ่อนผันพูดตามเนื้อความหลัง
จะขึ้นไปให้ถึงเชตนิเวศน์วัง ตามรับสั่งสารพระเสาวนี
ถวายองค์นงเยาว์เจ้าสิงหฬ ไม่ให้คนอื่นอ่านเรื่องสารศรี
อย่าท่านทัดขัดขวางทางไมตรี จะเสียที่อย่างเยี่ยงพระเวียงไชย ฯ

๏ พระมังคลาว่าเราเจ้าสิงหฬ เปนจอมพลผ่านพิภพสบไสมย
ได้ว่าขานการบำรุงทั้งกรุงไกร ควรจะได้รับสารแทนมารดา

ขึ้นคือถึงมึงไม่รู้จักกูหรือ　อ้ายทูตถือสารผลึกฮึกหนักหนา
พลางตรัสใช้ให้ทหารค้นสารมา　แล้วฉีกตราอ่านตามเนื้อความมี ฯ
๏ ศุภสารสุมาลีประดิพัทธ์　เจริญสวัสดีนางวัณพามารศรี
เราพี่น้องครองสัตย์สวัสดี　ไม่ราคีเคืองขัดอัชยา
ข้างฝ่ายน้องครองกรุงบำรุงรัก　ได้สืบศักดิ์สุริยวงศ์พร้อมพงศา
เสวยรมย์สมบัติวัฒนา　ชาวภาราเริงรื่นทุกคืนวัน
แม่เสาวคนธ์มณฑากรุงการเวก　ขอเพ็ชรเอกเอาไปไว้ไอศวรรย์
ให้นัดดาวายุพัฒน์หัสกัน　ไปโรมรันรบเร้าเผาธานี
คืนเอาแก้วแล้วเอาทั้งเข้าของ　ริบเงินทองสารพัดน่าบัดสี
กวาดไพร่พลคนผู้มาบุรี　หรือราคีขัดเคืองด้วยเรื่องไร
แม่ก็รู้อยู่ว่ากรุงการเวก　ร่วมภิเษกสืบเนื้อเปนเชื้อไข
ขึ้นคิดทำย่ำยีดังนี้ใช่　เขาว่าไว้หยิกเล็บแล้วเจ็บเนื้อ
จะตัดขาดญาติมิตรไม่คิดบ้าง　เหมือนลบล้างเหล่ากอไม่หลอเหลือ
อนึ่งหน่อวรนาถเปนชาติเชื้อ　ไม่ไว้เยื่อใยคิดผิดโบราณ
แม่รู้เห็นเปนใจหรือไม่รู้　พิเคราะห์ดูดังไม่แจ้งจึงแต่งสาร
ให้ทราบความตามเรื่องเคืองรำคาญ　ควรสมานไมตรีซึ่งมีมา
แม้เห็นดีมิได้คิดถึงมิตรญาติ　ก็ควรขาดราชวงศ์เผ่าพงศา
สามประเทศเขตแคว้นแผ่นสุธา　กับลังกาก็จะขาดราชไมตรี
ขอเชิญน้องตรองตริดำริห์เถิด　ถ้าศึกเกิดรบพุ่งถึงกรุงศรี
ทั้งลูกเด็กเล็กผู้ใหญ่ไพร่ผู้ดี　ก็ไม่มีสุขทั่วทุกตัวคน
จงคิดครั้งพรั่งพร้อมจอมกษัตริย์　ประดิพัทธ์ผูกรักเปนพรรคผล
ได้ผาสุกทุกอาณาประชาชน　ประจวบจนประเดี๋ยวนี้ไม่มีภัย

พี่กับเจ้าเล่าก็จิตต์สนิทนัก จึงลอบลักเล่าแจ้งแถลงไข
ถึงลูกเต้าเบาความส่วนทรามวัย เปนผู้ใหญ่อย่าให้มีราคีเคือง ฯ
๏ พอจบสารตาลเดือดไม่เงือดงด กูเหลืออดอวดรู้คันหูเหือง
เปนผู้ใหญ่ไม่เปนหลักพูดยักเยื้อง เข้ากับเมืองการเวกโหยกเหยกครัน
ส่วนของเราเขาไปไว้สิไม่ว่า คืนเอามาเปนผิดพูดบิดผัน
พระอนุชาวายุพัฒน์พ่อหัสกัน เห็นอาธรรม์หรือไม่เล่ายายเท่ารึง ฯ
๏ ทั้งสามองค์ตลึงเนื้อเห็นเหมือนเช่นว่า ยายสุมาลีคนนี้แกขี้หึงส์
แกล้งลอบทำคำหนังสือมาอื้ออึง พลอยโกรธขึ้งไปด้วยเขาไม่เข้าการ ฯ
๏ พระมังคลาว่าจริงจริงนิ่งไม่ได้ แล้วสั่งให้จำผู้ถือหนังสือสาร
ปรึกษาน้องสองนัดดาปรีชาชาญ พวกวงศ์วารเราไม่มีใครดี
แม้กองทัพกลับมาภาราผลึก คงเกิดศึกรบพุ่งถึงกรุงศรี
ทั้งบิตุรงค์องค์อาว์สองธานี จะรุมตีเมืองเราด้วยเข้ากัน ฯ
๏ พระอนุชาว่าเห็นจะเปนแน่ จำจะแก้การก่อนคิดผ่อนผัน
เรายกไปไล่รุกรบบุกบั่น จับพงศ์พันธุ์พวกพ้องสองภารา
มาขังไว้ให้เปนห่วงเหมือนหน่วงศึก จะเหือดหึกหายลงเพราะวงศา
ได้เปนต่อพอให้ท่านเห็นปัญญา พระมังคลาว่าขยันแยกกันไป
จงจัดพลคนละกองฝ่ายน้องรัก ไปรมจักรตามแต่จิตต์จะคิดไฉน
สองนัดดาพาพลสกลไกร รีบยกไปเมืองผลึกเหมือนตรึกการ ฯ
๏ ฝ่ายวายุพัฒน์จัดพลเปนกลศึก เอาเรือผลึกล่วงไปก่อนซ่อนทหาร
ทั้งสามลำนำตำบลชลธาร ไปประมาณครึ่งวันตามสัญญา
แล้วหัสกันคุมกองเรือสองร้อย สกดรอยเรียงรายไปซ้ายขวา
พอลับตาวายุพัฒน์จัดโยธา ออกนาวาสามร้อยแล่นลอยตาม ฯ

๏ ฝ่ายทัพพระอนุชาเรือห้าร้อย   ปืนใหญ่น้อยนายทหารชาญสนาม
ล้วนฝึกฝนรณรงค์ร้านสงคราม   ออกเรือข้ามสายสมุทรีบรุดไป ฯ
๏ ฝ่ายกองหน้าวายุพัฒน์แล่นตัดคลื่น   สิบห้าคืนข้ามมหาชลาไหล
เข้าปากอ่าวชาวตระเวนเห็นแต่ไกล   จำเรือได้ว่าผู้ถือหนังสือมา
ไม่ห้ามปรามถามทักรู้จักแน่   ต่างเชือนแชแล่นรายไปซ้ายขวา
พอพลบค่ำลำฝรั่งพวกลังกา   เข้าถึงหน้าเมืองผลิกดึกสามยาม
ขึ้นฝั่งน้ำลำละพันแยกกันออก   เข้าทางตรอกบ้านช่องท้องสนาม
เที่ยวจุดไฟไหม้โชมงพลุ่งโพลงพลาม   แสงเพลิงลามลุกรอบขอบบุรี
พวกเฝ้าป้อมล้อมวังกำลังตื่น   ยินเสียงปืนใหญ่ยิงต่างวิ่งหนี
ฝ่ายฝรั่งทั้งปวงได้ท่วงที   ไล่ฆ่าตีตายกลาดดื่นดาษทาง
เที่ยวจุดจ่อต่อไปจนใกล้รุ่ง   เสียงผางโผงโพลงพลุ่งไหม้ยุ่งฉาง
ทุกถิ่นฐานบ้านช่องวิ่งร้องคราง   บ้างตายบ้างล้มลุกตะคุกคลาน ฯ
๏ ฝ่ายองค์พระมเหสีนารีราช   เห็นเพลิงไหม้ใกล้ปราสาทราชฐาน
กับลูกรักนักสนมนางอยู่งาน   พาพระมารดาออกนอกมนเทียร
ทั้งค่อมเค้าเถ้าแก่หลวงแม่เจ้า   ต่างอุ้มเต้าเดียวดัดฉวัดเฉวียน
จะไปไหนไม่พ้นเที่ยววนเวียน   ตกใจเจียนใจขาดหวาดระวัง ฯ
๏ ฝ่ายพวกพ้องกองตระเวนเห็นกำปั่น   เป็นหลั่นหลั่นแล่นหลามมาตามหลัง
ยิงปืนใหญ่ห้ามไว้ก็ไม่ฟัง   ฝ่ายฝรั่งรับปืนเสียงครื้นครึก
ชาวด่านน้อยถอยเข้าอ่าวปากน้ำ   ฝรั่งร่ำรุกรั้นมาจนดึก
เห็นเพลิงรอบปราการสท้านสทึก   พวกข้าศึกซ้ำให้ก้องโกลา
บรรดาเหล่าชาวด่านไม่หาญรบ   ต่างหลีกหลบหนีตลิ่งวิ่งถลา
พอรุ่งเช้าเหล่าฝรั่งคับคั่งมา   ชาวภาราเรี่ยรายพลัดพรายกัน

พวกกองทัพคับคั่งขึ้นฝั่งพร้อม ตั้งกองล้อมรอบกำแพงคูเชิงขัน
เจ้าวายุพัฒน์จัดทหารถือขวานนั้น ระดมฟันประตูวังพังทลาย ฯ
๏ ฝ่ายองค์พระมเหษีถือตรีสู้ ขวางประตูห้ามฝรั่งสิ้นทั้งหลาย
จะเข้ามาว่ากระไรใครเปนนาย อย่าวุ่นวายบอกเราให้เข้าใจ
เจ้าหัสกันนั้นว่าพระมเหษี กับนงนุชบุตรีอยู่ที่ไหน
พระจอมวังลังกาบัญชาใช้ ให้รับไปด้วยเปนวงศ์เผ่าพงศ์พันธุ์
นางทราบว่าฝรั่งมาตั้งรบ จะหลีกหลบเห็นไม่พ้นพลขันธ์
จึงว่าเขาเจ้าภาราลังกานั้น จะนับกันก็เปนน้องสองบุตรี
เหตุไฉนไม่คิดถึงบิตุราช มาองอาจรบพุ่งถึงกรุงศรี
ตัวเราหรือชื่อสุวรรณมาลี นี่บุตรีสร้อยสุวรรณจันทร์สุดา
ถ้าแม้หน่อวรนาถรักชาติเชื้อ จะก่อเกื้อเชื้อวงศ์เผ่าพงศา
จงเลิกทัพกลับหลังไปลังกา จะเห็นว่าสุจริตต่อบิตร ฯ
๏ เจ้าหัสกันนั้นว่าไยชาหาญ เปนพวกท้าวเจ้าลมานชาญสมร
มาเผาเมืองเคืองฆ่าประชากร จึงรีบร้อนยกทัพมารับองค์
กับบุตรีพี่สาวเจ้าทวีป จะเร่งรีบไปตามความประสงค์
พอรู้จักศักดิ์ตระกูลประยูรวงศ์ จะมาส่งนคราไม่ช้านาน ฯ
๏ นางรู้เท่าเข้าใจแต่ไม่ตรัส ถ้าขืนขัดจะไม่กลับทัพทหาร
ไปตามเคราะห์เพราะไม่พ้นพวกคนพาล จึงกราบกรานชนนีชลีลา
พระแม่อยู่ดูอาณาประชาราษฎร์ หมู่อำมาตย์ข้าเฝ้าได้เข้าหา
พลางนอบนบซบสอื้นกลืนน้ำตา พระมารดาดังจะดิ้นสิ้นชีวัน
กอดลูกสาวหาวเรอพูดเพ้อพร่ำ โอ้เคราะห์กรรมแก่ชราจะอาสัญ
อ้ายโกหกยกมาได้ฆ่าฟัน ใครไม่ทันรบสู้ไม่รู้เลย

แล้วมิหนำซ้ำจะพรากให้ยากแค้น   โอ้สุดแสนสงสารลูกหลานเอ๋ย
พ่อเอิญเปนเช่นนี้ยังมิเคย   คอยลูกเขยเขาก็ไม่ใคร่จะมา
แม่จะใคร่ไปด้วยถ้าป่วยไข้   เจ้าจะได้ฟูมฟักช่วยรักษา
สอื้นพลางกางหัตถ์กอดนัดดา   ทรงโศกาเพียงพินาศถึงขาดใจ
นางทัดทานมารดาอย่าเสด็จ   จะเหน็ดเหนื่อยลุกนั่งยังไม่ไหว
อยู่บุรีดีกว่าพร้อมข้าไท   พระอภัยก็จะมาพยาบาล
พลางกราบบาทมาตุรงค์ทรงกำสรด   อ่อนระทดระทวยองค์น่าสงสาร
เฝ้าฝากฝั่งสั่งกำนัลพนักงาร   ช่วยรักษาพยาบาลพระมารดา
แล้วกลืนกลั้นกรรแสงแสนเทวษ   พระชลเนตรพรั่งพรายทั้งซ้ายขวา
ชวนลูกน้อยสร้อยสุวรรณจันทร์สุดา   ลีลามานอกเขตนิเวศน์วัง
ข้าหลวงเหล่าสาวใช้ร้องไห้แซ่   ทั้งเถ้าแก่วิ่งตามมาตามหลัง
นางตรัสห้ามปรามอย่างไรก็ไม่ฟัง   ตามฝรั่งลงกำปั่นกลั้นน้ำตา ฯ
๏ วายุพัฒน์หัสกันก็ลั่นฆ้อง   เรียกพวกพ้องพลนิกายทั้งซ้ายขวา
โยธาทัพจับเหล่าชาวภารา   ทั้งเสนานายไพร่ไล่ลงเรือ
แล้วคลอกปืนพื้นไฟสุมให้ยับ   เก็บสินทรัพย์แบกขนไปล้นเหลือ
ต่างเต็มลำซ้ำเผาฉางเข้าเกลือ   แล้วถอยเรือรีบข้ามแล่นหลามไป ฯ
๏ ฝ่ายโยธาข้าเฝ้าชาวผลึก   เมื่อเกิดศึกซ่อนหนีตามวิสัย
ครั้นทัพกลับลับลี้ต่างดีใจ   ทั้งนายไพร่กลับมาเข้าธานี
จตุสดมภ์กรมวังที่ยังเหลือ   เที่ยวดับเชื้อเพลิงลากเก็บซากผี
พวกหญิงชายฝ่ายอาณาประชาชี   บ้างพลัดพี่เสียน้องนองน้ำตา
ที่ลูกเมียเสียหายพลัดพรายผัว   รอดแต่ตัวคิดตามเที่ยวถามหา
ที่แก่เถ้าเจ้าโมโหหุนโกรธา   ตะโกนด่าพวกฝรั่งด้วยคลั่งใจ

บ้างเย็บจากถากเสาถากเกลากล่อม ปลูกกระท่อมเคหาพออาศรัย
ส่วนข้าเฝ้าท้าวพระยาเสนาใน หมายเกณฑ์ไพร่หัวเมืองแน่นเนื่องมา
บวกปูนป้อมซ่อมแปลงกำแพงผนัง ที่หักพังแตกแตนกลับแน่นหนา
ทุกหมู่หมายนายหมวดต่างตรวจตรา รักษาหน้าที่พร้อมรายล้อมวัง
เปนเวรเวียนเปลี่ยนผลัดใครขัดขาด บังคับคาดโทษทวีเฆี่ยนตีหลัง
ทั้งนอกในไม่ประมาทเคยพลาดพลั้ง ตระเวนระวังนั่งยามตามยัติ
ความโรงศาลบ้านเมืองที่เคืองขัด ลูกขุนตัดสินฟ้องไม่ต้องที่
พากันเข้าเฝ้าเสนอพระชนนี ทูลคดีชี้ขาดความอาชญา ฯ

๏ ฝ่ายนางนาถมาตุรงค์ถึมหลงเลือน สติเฟือนเหมือนยังฝันสูงชันษา
เห็นข้าเฝ้าเศร้าจิตต์ถึงธิดา รำพรรณด่าจตุสดมภ์กรมวัง
เห็นศึกมาตาขาวทิ้งเจ้าเสีย นอนกอดเมียมุดหัวกลัวฝรั่ง
เลี้ยงไว้เสียเบี้ยหวัดไม่สัจจัง ดีแต่นั่งเอาขกินเงินสินบล
มิ่งนิ่งให้อ้ายศัตรูมาคุกคาม พาหลานลูกกูไปไว้สิงหล
ชอบส่งไปใส่คุกเสียทุกคน นางนั้นบ่นด่าว่าแล้วจาบัลย์ ฯ

๏ พวกเสนาสารภาพกราบพระบาท ขอรับราชอาชญาถึงอาสัญ
ด้วยศัตรูจู่มาไล่ฆ่าฟัน ใครไม่ทันรู้ทั่วทุกตัวคน
ครั้นเพลิงไหม้ไพร่นายพลัดพรายหมู่ ข้ารบสู้ไม่ถนัดจึงขัดสน
ซึ่งเสียพระมเหษีนิฤมล ความผิดล้นพ้นที่จะพรรณนา
ถ้าใส่บทกฎหมายตายทั้งโคตร แม้ยกโทษข้าทั้งหลายหมายชีวา
ไปรบรับจับฝรั่งเกาะลังกา พิฆาฏฆ่าโคตรมันให้บรรไลย ฯ

๏ นางพระยาว่ากูเปนผู้หญิง ไม่รู้สิ่งศึกเสือเหลือวิไสย
ราชการภารธุระพระอภัย ใส่หัวไปเสียให้พ้นจากมนเทียร ฯ

๏ ขุนนางถามาตำแหน่งระแวงผิด   ราชกิจเกณฑ์รายทนายเสมียน
พวกล้อมวังตั้งเขนเปนเวรเวียน   ใครขาดเฆี่ยนตีทั่วทุกตัวคน ฯ
๏ ฝ่ายฝรั่งลังกาโยธาทัพ   ต่างแต่นกลับเกลื่อนทางไปกลางหน
ถึงฟากฝั่งลังกาท่าสาชล   พร้อมไพร่พลฝรั่งคับคั่งกัน
สององค์ตาคลาไคลขึ้นไปเฝ้า   กราบทูลเจ้าลังกานราสรรค์
เหมือนเผาเมืองเรืองหลังสิ้นทั้งนั้น   ได้สุวรรณมาลีบุตรีมา ฯ
๏ พระทรงฟังสรรเสริญเจริญสวัสดิ์   ตบพระหัตถ์สรวลสันต์ด้วยหรรษา
ให้จัดแจงแต่งโต๊ะตั้งสุรา   เลี้ยงโยธาทั้งขุนนางให้รางวัล
พระพี่น้องสองหลานประทานเครื่อง   ประดับเนื่องเนาวรัตน์ล้วนจัดสรรค์
อันองค์พระมเหษีบุตรีนั้น   กับครัวบรรดาได้นายไพร่มา
ให้ส่งไปไว้ที่ด่านดงตาลตั้ง   ทหารพรั่งพร้อมพรักอยู่รักษา
เกณฑ์ชายใช้ไขน้ำตั้งทำนา   หญิงเย็บผ้าเสื้อหมวกแจกพวกพล ฯ
๏ ฝ่ายองค์พระวลายุดานั้น   คุมกำปั่นแล่นสล้างไปกลางหน
สังเกตแดนแผนที่มีตำบล   อ้อมถนนนอกเรียวเลี้ยงเลี้ยวมา
ได้เดือนครึ่งจึงเข้าอ่าวรมจักร   หยุดผ่อนพักพลนิกายกองซ้ายขวา
ให้ปลอมแปลงแต่งเปนเหล่าชาวชวา   ใครถามว่าข้าเฝ้าท้าวอุเทน
กองละร้อยคอยตามกันสามทัพ   ปืนสำหรับรบทั้งโล่ห์ดั้งเขน
รีบใช้ใบไปพอปะกองตระเวน   หัสเกนสั่งให้ไพร่ใส่แว่นตา
ยิงปืนกลบนอากาศเกลื่อนกลาดกลุ้ม   เปนควันคลุ้มมืดทะเลทั้งเวหา
กองตระเวนเจนสมุทหยุดนาวา   ไม่รู้ว่าใต้เหนือทอดเรือราย
พวกฝรั่งยังเห็นทางสว่างแว่น   เข้าในแดนด่านได้ดังใจหมาย
ยิงปืนกลบนตลิ่งฝูงหญิงชาย   ต่างเมามายมืดมัวทุกตัวคน

ต่างร้องว่าข้าศึกเสียงครึกครื้น ต่างแตกตื่นต่างเขม้นไม่เห็นหน
ทั้งเวียงวังบังตัวมืดมัวมนท์ ด้วยปืนกลยิงซ้ำกระหน่ำไป
พอกองทัพรีบพลขึ้นบนฝั่ง เข้าในวังให้ลั่นเสียงหวั่นไหว
พวกข้าเฝ้าเจ้าพระยาเสนาใน ไม่มีใครรบสู้ทั้งบุรี
ด้วยมืดคลุ้มกลุ้มกลบพอพลบค่ำ บ้างเตร็ดถลำซมซานคุกคลานหนี
บ้างโดนกันหันล้มไม่สมประดี ฝรั่งตีเตะส่งวิ่งวงวก
บ้างเวียนวนชนกำแพงตะแคงคว่ำ บ้างหัวตำตอไม้ไหวปะหลก
บ้างโดนเสาเตาหม้อหน้านอฟก บ้างพลัดตกลงในท่อตกบ่อน้ำ
พวกหนุ่มสาวชาวบ้านซมซานวิ่ง โดนผู้หญิงล้มหงายชายล้มคว่ำ
บ้างโดนรั้วตัวโงงโก้งโค้งคล่ำ บ้างขึ้นบกตกน้ำคลานคลำโคลน
สาวสนมกรมในตกใจร้อง เที่ยวย่างย่องเหยียบช่างกระถางกระโถน
ที่ข้าไทไม่อยู่คู่คะโกน สะดุดโดนเฝือกฝาหน้าตาฟก
บ้างพื้นเพื่อนเหมือนหนึ่งว่าในตาบอด จะไปไหนไม่รอดนั่งกอดอก
บ้างลุกล้มซมซานสท้านสทก เหยียบกระจกหวีแตกแหลกกระจาย
เสียงข้าศึกครึกครื้นยิ่งตื่นวิ่ง เสียงผู้หญิงกราดกรีดหวีดหวีดหวาย
บ้างตกเรือนเปื้อนเปียกตะเกียกตะกาย บ้างกลัวตายต้องคุดคู้อยู่ในมุ้ง ฯ
๏ ท้าวทศวงศ์ตื่นอยู่วังนอก พลาดพลัดตกจากเตียงเสียงดังผลุง
สาวสุรางค์นางพระยาอุส่าห์พยุง พอจวนรุ่งรางรางค่อยสว่างควัน
ฝรั่งแกล้งแปลงแปลกเปนแขกซู่ ใครขืนอยู่จะฆ่าให้อาสัญ
พระปิ่นเกล้าขาวขวามดาวัน องค์อสัญแดหวาให้หาตัว
แม้ไปเฝ้าเจ้านายจะหายผิด ใครขืนคิดซ่องซัดจะตัดหัว
ท้าวทศวงศ์ทรงฟังกำลังกลัว ขอโทษตัวอย่าเพ่อทำให้จำตาย

จะไปด้วยช่วยขอโทษให้โปรดเลี้ยง กลับมาเวียงวังได้ดังใจหมาย
จะบดทองส่องกระสอบมอบให้นาย ฝรั่งกลายแกล้งว่าอย่าปรารมภ์
แล้วเชิญองค์ทรงศักดิ์กับอัคราช ประยูรญาติวงศ์ท้าวสาวสนม
ลงกำปั่นลั่นฆ้องกลองระดม ชาวเมืองรมจักรตื่นเสียงครื้นครึก
เห็นกองทัพกลับแกล้งเปลี่ยนแปลงแปลก หมายว่าแขกชาวชวาเป็นข้าศึก
ทั้งชายหญิงวิ่งอึงอึกกระทึก ทหารฮึกโห่ร้องก้องโกลา
ล่องออกจากปากน้ำพบกำปั่น คอยหนุนทัพรับกันต่างหรรษา
กราบทูลพระวลายุดานุชา ดังได้ท้าวเจ้าภาราฝูงนารี ฯ
๏ พระชื่นชมโสมนัสแล้วตรัสสั่ง อย่ากักขังขุ่นข้องให้หมองศรี
รีบใช้ใบไปข้างหน้าอย่าช้าที พวกเรานี้จะรอรั้งหนุนหลังไป
แล้วฆาฏฆ้องกลองสัญญาโยธาหาญ ให้สะท้านสะเทือนลั่นเสียงหวั่นไหว
ออกกำปั่นหันกลับเลิกทัพไชย ต่างใช้ใบแล่นหลามไปตามกัน ฯ
๏ ฝ่ายบุตรพราหมณ์สามนายเป็นชายฉลาด ล้วนทรงศาสตร์ไสยเวทวิเศษขยัน
ที่ถูกยาสานนอุบลนั้น ชื่อยขันความคิดเหมือนบิดร
คนหนึ่งนามพราหมณ์มะหุตบุตรวิเชียร พ่อให้เรียนรบสู้ธนูศร
บุตรเจ้าโมราพราหมณ์นามมังกร เหมือนบิดรชำนาญในการกล
เมื่อศรีสุวรรณนั้นจะไปมิได้สั่ง พี่เลี้ยงทั้งสามประเทศเกรงเหตุผล
ต่างเกณฑ์ไพร่ให้เจ้าพราหมณ์บุตรสามคน คุมพวกพลคนละพันป้องกันเมือง ฯ
๏ ทั้งศรีสุดานารีมีโอรส กับทรงยศศรีสุวรรณผิวพรรณเหลือง
ชื่อองค์พระกฤษณาเดชาเรือง อยู่นอกเมืองมีวังสำภังเชอ
อันบุตรพราหมณ์สามนายชายฉลาด กับหน่อนาถรักใคร่เวียนไปเสมอ
ฝึกละครฟ้อนรำเครื่องบำเรอ เหตุด้วยเธอหนุ่มนักรักสำราญ

เมื่อโยธาฝรั่งเข้าวังนั้น เปนหมอกควันมืดสิ้นทุกถิ่นฐาน
ไม่สังเกตเหตุผลแก้กลการณ์ ทั้งทหารไม่เห็นทางต่างฟางเฟือน
ต่อรุ่งเช้าเข้าไปดูจึงรู้ชัด เสียกษัตริย์ตกใจใครจะเหมือน
ทั้งเสนาสามนต์พลเรือน ต่างตกประหม่าหน้าเผือนพื้นเฟือนใจ ฯ
๏ พระกฤษณาว่าทัพพึ่งกลับคอก ยังไม่ออกลึกซึ้งไปถึงไหน
เร็วเถิดเราเจ้าพราหมณ์รีบตามไป เห็นพร้อมใจจัดแจงแต่งนาวา
พลประจำลำละพันกำปั่นรบ ยาวุธครบปืนรายรอบซ้ายขวา
เปนสี่ลำนำลงแล่นตรงมา ฝ่ายเสนาใหญ่น้อยต่างพลอยตาม
ลงเรือรบครบสรรพอาวุธ อุตลุดคับคั่งตามหลังหลาม
ฝ่ายวิเชียรไมราสานนพราหมณ์ ต่างรู้ความทั่วว่าเสียธานี
แยกซวาพาองค์พระทรงเดช จากนิเวศน์ไปทั้งพระมเหษี
ต่างตกใจในอารมณ์ไม่สมประดี เกณฑ์พลรี้พลขับมาฉับพลัน
ถึงเวียงวังทั้งสามถามอำมาตย์ ว่าหน่อนาถกับลูกชายตามผายผัน
ต่างตกใจไม่อยู่ช้ารีบพากัน ลงกำปั่นคนละลำล่องน้ำไป
พอออกจากปากอ่าวเห็นชาวด่าน เกณฑ์ทหารให้รีบนำสายน้ำไหล
เปนนาว่าห้าสิบสามตามหน่อไท รีบใช้ใบตามคลื่นทั้งคืนวัน ฯ
๏ ฝ่ายองค์พระกฤษณารีบมาก่อน เจ้ามังกรมะหุตตามพราหมณ์ยุรัน
กับเสนามาข้างหลังสิ้นทั้งนั้น สิบห้าวันทันฝรั่งพวกลังกา
ไม่เห็นเปนเช่นแยกแปลกประหลาท ถ้วนเชื้อชาติชาวฝรั่งคิดกังขา
ครั้นเข้าใกล้ให้ล่ามถามกิจจา มึงพาพระไอยกามาว่าไร
เร่งคืนองค์ส่งสองกษัตริย์กลับ จะล่าทัพถอยหนีพ้นที่ไหน
แม้มิส่งองค์พระภูวไนย จะจุดไฟเผาเรือไม่เหลือตาย ฯ

๏ ฝ่ายองค์พระวลายุดาสั่ง ให้ถามมั่งดังประสงค์จำนงหมาย
เรียกไอยกาว่าขานเหมือนหลานชาย กลับคิดร้ายเราที่ผู้มีคุณ
แขกขวาพาหนีเราดีได้ ด้วยนับในญาติเชื้อช่วยเกื้อหนุน
จะพาไปไว้ภาราด้วยการุญ ยังมาวุ่นวายว่าจะราวี
อันเราหรือชื่อวลายุดานาถ โอรสราชรมจักรทรงศักดิ์ศรี
ตัวมาถามนามใดไพร่ผู้ดี เมื่อแขกตีเมืองทำไมจึงไม่ชิง
เดี๋ยวนี้มาว่าขานจะพาผิด พูดอวดฤทธิ์รบพุ่งทำสุงสิง
ทำเกะกะเราจะให้ปืนใหญ่ยิง ต้องตายกลิ้งกลางคลื่นไม่คืนคง ฯ
๏ ฝ่ายองค์พระกฤษณาฟังฝรั่ง รู้ความหลังตอบความตามประสงค์
ตัวเราหรือคือโอรสยศยง ชื่อว่าองค์กฤษณาอยู่ธานี
อันน้องข้าเจ้าวลายุดานั้น เกิดกับครรภ์มารดาร่ำภาสะหรี
แม้จริงจังดังว่าเหมือนพาที เราเป็นพี่มิใช่ใครหาไหนมา
จะพาเจ้าเข้าไปชมรมจักร หยุดผ่อนพักพลขันธ์ให้หรรษา
ได้เฝ้าองค์ทรงฤทธิ์พระบิดา จะพาพระไอยกาไปว่าไร ฯ
๏ ฝ่ายวลายุดารู้ว่าพี่ ออกยืนที่แท่นทองส่องไข
อันตัวเราเล่าก็คิดตั้งจิตใจ จะใคร่ไปอภิวาทบาทยุคล
เดี๋ยวนี้รู้อยู่ว่าองค์พระทรงภพ ไปปลงศพสองกษัตริย์ยังขัดสน
จะรอท่าช้านานป่วยการพล เป็นกังวลเวียงวังข้างลังกา
อันสองท้าวสาวสรรค์กำนัลนาฏ ก็นับญาติอยากให้รักให้หนักหนา
พาไปไว้ให้สนิทจนบิดา เสด็จมานคเรศนิเวศน์วัง
จึงจะพามาเฝ้าเอาความชอบ ตามระบอบเยี่ยงอย่างแต่ปางหลัง
จริงนะพี่มิได้ว่าอิจฉาชัง ช่วยทูลทั้งบิตุราชมาตุรงค์

ว่าน้องยามาเฝ้าจะเคารพ
ไม่ประสบสมจิตต์คิดประสงค์
อีกปีหนึ่งจึ่งจะต้องเชิญสององค์
กลับมาส่งนคเรศนิเวศน์วัง
พี่กลับไปไอศวรรย์ฟังฉันว่า
แขกซวามันจะยกเข้าวกหลัง
เหมือนคราวนี้พี่ประมาทจึงพลาดพลั้ง
อย่ารอรั้งรีบกลับกองทัพไป ฯ
๏ พระฟังคำอาองค์นึ่งนึก
จึ่งตรัสปรึกษาพราหมณ์ตามสงไสย
เขาห้ามเราเจ้าจะเห็นเปนอย่างไร
พวกพราหมณ์ไม่เชื่อพระอนุชา
แม้น้องรักต้องเคารพนอบนบพี่
นี่ห่วงที่ถือชาตินอกสาสนา
แม้มิส่งองค์พระไอยกา
มันเปนข้าศึกแน่มาแก้มือ
ถึงรบพุ่งกรุงไกรอ้ายฝรั่ง
แกล้งทำดังแขกเหลืออย่าเชื่อถือ
ข้าจะอ่านอาคมให้ลมอื้อ
พัดกระพือทวนทัพถอยกลับมา
เราเข้าเรือเหนือลมระดมไล่
เผาเรือให้อ้ายฝรั่งสิ้นสังขาร์
พระเห็นตามพราหมณ์ยุขันจำนรรจา
จึ่งร้องว่าเจ้าสถานุชาชาญ
อันสององค์ทรงเดชเกศกษัตริย์
ไม่ควรพลัดพระนิเวศน์เขตสถาน
แม้นบถือซื่อตรงเปนวงศ์วาร
อย่าทำการเกินพระราชอาชญา
จงรอรั้งยั้งหยุดพระนุชน้อง
คืนส่งสองทรงเดชให้เชษฐา
แม้ขืนขัดตัดขาดญาติกา
ก็เปนข้าศึกจะได้มิดใจกัน ฯ
๏ ฝรั่งได้ฟังคำแกล้งทำตอบ
จะชิงชอบเชิญเสด็จไปเขตขัณฑ์
ได้บอกความตามจริงทุกสิ่งอัน
ไม่ผ่อนผันพูดให้เจ็บใจจริง
จะคิดข้อก่อกวนชวนวิวาท
เราก็ชาติชายใช่วิไสยหญิง
มิฟังห้ามสามล่วงจะช่วงชิง
ก็เห็นจริงที่จะขาดญาติวงศ์วาร ฯ
๏ พระแค้นคั่งสั่งพหลพลรบ
ให้เตรียมคบครบทั่วตัวทหาร
เตือนยุขันนั้นให้คิดในกิจการ
เจ้าพราหมณ์อ่านอาคมเรียกลมพลัน

เปิดมหาวาโยเตโชธาตุ นภากาศวิปริตเห็นผิดผัน
พโยมพยับเปนพายุขึ้นปัจจุบัน ทวนกำปั่นพวกฝรั่งถอยหลังมา
๏ เรือบุตรพราหมณ์สามนายหน่อกษัตริย์ ต่างหลีกลัดแล่นรายไปซ้ายขวา
ขึ้นเหนือลมส่มคะเนตั้งเจ้านา มัดฟางหญ้าชุบชันน้ำมันยาง
โยนเชื้อไฟใส่ลำเรือกำปั่น ไหม้เปนควันพลุ่งโพลงผึงโผงผาง
ติดใบเพลาเสากระโดงระโยงระยาง บ้างจมบ้างคลื่นซ้ำล่มคว่ำไป
ที่ยังเหลือเรือฝรั่งสิ้นทั้งนั้น ระดมปืนครื้นครั่นเสียงหวั่นไหว
พระกฤษณากล้ารบแกว่งคบไฟ เข้าจุดไหม้ใบวลายุดาโพลง ฯ
๏ ฝรั่งกลุ้มรุมตีบ้างรับรบ เรือกระทบกระแทกข้างเสียงผางโผง
ต่างแทงฟันลั่นปืนถูกคลื่นโคลง เสากระโดงกระดานแตกแยะแยกลำ
ไม่หลีกหลบรบรับเข้าคับคั่ง เสียงดึงดังแตกจมบ้างล่มคว่ำ
ต่างเสียเรือเหลือตายต่างว่ายน้ำ บ้างยุดปล้ำซ้ำก้นแทงฟันตาย
เรือยุขันนั้นล่มจมสมุท ลำมะหุดรับได้ไพร่ทั้งหลาย
เรือพี่น้องสองกษัตริย์แตกพลัดพราย ทั้งไพร่นายว่ายวลปะปนกัน
พอช้าเผ้าชาวภาราตามมาปะ ช่วยรับพระกฤษณาไม่อาสัญ
ข้างฝ่ายพระวลายุดานั้น เรือกองทัพรับทันไม่บรรไลย
พอพลบค่ำกำลังลมยังพัด แตกกระจัดกระจายกันเสียงหวั่นไหว
สักสองยามพราหมณ์ยุขันกลับพรั่นใจ บันดาลให้ลมหายคลื่นคลายลง ฯ
๏ ฝ่ายฝรั่งถึงกาเวลาค่ำ ไม่เห็นลำแล่นระเหิดเตลิดหลง
เลี้ยวละเมาะเกาะเกี่ยนวกเวียนวง แต่ลำทรงตรงก้าวออกอ่าวลึก ฯ
๏ ฝ่ายบุตรพราหมณ์สามนายรายเรือหา พบลำพระกฤษณาเวลาดึก
ต่างปรึกษาว่าไม่สมอารมณ์นึก ด้วยข้าศึกหลายร้อยเราน้อยนัก

ยังเหลือแต่เจ็ดลำทั้งอำมาตย์ หัวหมื่นมหาดเล็กเจ้ากรมรมจักร
จึงหยุดจอดทอดสมอแต่พอพัก คิดจะหักหาญศึกปรึกษากัน ฯ
๏ ฝ่ายพวกสามพราหมณ์พี่เลี้ยงรายเรียงแล่น ออกสุดแดนนคเรศสิ้นเขตขัณฑ์
พอรุ่งเช้าเข้าสิบห้าทิวาวัน ก็พบกันกับทั้งสามพราหมณ์ลูกยา
โยนสมอรอเรียงเรือเคียงใกล้ ลูกชายไหว้พร้อมทั้งพระกฤษณา
ฝ่ายสามพราหมณ์ถามถึงพระไอยกา แขกขวาพาไปหนตำบลใด ฯ
๏ หน่อนราว่าฝรั่งสิ้นทั้งนั้น อย่าสำคัญแขกขวาหามิได้
แล้วเล่าความตามจริงเหมือนชิงชัย เข้าลุยไล่ไฟจุดไม่หยุดยั้ง
เผากำปั่นมันทลายล้มตายยับ จับแม่ทัพแทบจะได้ดังใจหวัง
พอเรือล่มจมน้ำเหลือกำลัง เล่าให้ฟังดังได้มาพูดจากัน ฯ
๏ พราหมณ์ว่าทั้งข้าเจ้ายังเยาว์นัก จะหาญหักรบรอนต้องผ่อนผัน
นี่ทำด้วยมุทลุเดือดดุดัน ไม่เป็นกันจะได้องค์พระทรงยศ
ทั้งสองท้าวสาวสุรางค์นางสนม จะพลอยจมน้ำด้วยมอดม้วยหมด
อย่าหักหาญตาดเดือดจงเงือดงด จะเสียยศถอยศักดิ์ซ้ำหนักไป
ผิดเสียแล้วแคล้วคลาศประมาทจิตต์ ต้องค่อยคิดผันแปรตามแก้ไข
เกณฑ์ทัพสมทบรบพุ่งถึงกรุงไกร คงจะได้ไอยกากลับมาเมือง
จะตามจับขับเคี่ยวประเดี๋ยวนี้ มิถึงที่วายวางก็ต่างเหลือง
เสนาในไพร่นายจะตายเปลือง กลับไปเมืองจะได้คิดกิจการ
ครั้นเสร็จสอนถอนสมอไม่รอรั้ง รีบเข้ายังนคเรศเขตสถาน
เขียนบอกกล่าวข่าวนครที่รอนราญ ไปทูลสารสองกษัตริย์กรุงรัตนา ฯ
๏ ฝ่ายฝรั่งทั้งหลายแล่นพรายพลัด เที่ยวเลี้ยวลัดเกาะแก่งแสวงหา
แต่ลำทรงองค์ท้าวเจ้าภารา มันรีบพาไปทางกลางทะเล

เมื่อถมหวดป่วนปั่ดคุหนัดคุเหน่ง เรือโคลงเคลงคลื่นปั่นให้หันเห
นางค่อมเต้าสาวสนมล้มซวนเซ คลื่นยิ่งเททุ่มโถมครื้นโครมเครง ฯ
๏ ส่งสารท้าวหาวเรอพูดเพ้อพร่ำ คนที่ท้ำน้ำถมพลอยข่มเหง
นางพระยาว่ามันโคลงกระโดงกระเดง นั่งโงงเงงโงกหงุบฟุบกระแต
เจ้าขรัวนายหงายล้มเลยถมจับ ซักผงับผงอนอ่อนปื้อแปื้
บ้างร้องกรีดหวีดว้ายลูกตายแท้ เสียงเซ่งแซ่แก่สาวพวกชาววัง
บ้างไหว้พระเดชะบุญคุณแม่พ่อ ว่ากอขอกอกาหน้าเปนหลัง
บ้างสวดมนต์บ่นภาวนาตั้ง อนิจจังอนัตตมไม่สมประดี ฯ
๏ ฝ่ายต้นหนคนท้ายนายทหาร บ้างทุบสารส้มเผาเส้นเหล้ามี
เชือดคอแพะแกะคว่างกลางนที พอถมดีรีบรุดไม่หยุดยั้ง ฯ
๏ ฝ่ายองค์พระวลายุดานั้น ทอดกำปั่นรอรับพวกทัพหลัง
สัญญาปืนครื้นครั่นสนั่นดัง มาพร้อมพรั่งพลเรือที่เหลือไฟ
ที่เพลิงไหม้ไพร่นายตายในน้ำ ห้าสิบลำมิได้เห็นว่าเปนไฉน
พอเย็นรอนถอนสมอขึ้นซ่อใบ รีบแล่นไปในทะเลทุกเวลา
ตามถมคลื่นครื้นครั่กออกลึกลับ พอถ้วนสิบห้าวันทันทัพหน้า
สมทบทับคับคั่งเข้าลังกา ขึ้นเฝ้าพระมังคลาเจ้าธานี
กราบทูลความตามเรื่องรบเมืองได้ องค์ท้าวไทมาทั้งพระมเหษี
พระกฤษณาข้าเฝ้าชาวบุรี มาตามตีแตกยับถอยกลับไป ฯ
๏ พระตรัสชมว่าสมเปนอุปราช เฉลียวฉลาดเหลือดีจะมีไหน
จึงปลดเปลื้องเครื่องกษัตริย์อันตรัดไตร ประทานให้องค์พระวลานุชา
เงินทองทั้งถังเกงกับเสื้อหมวก แจกให้พวกไพร่นายทั้งซ้ายขวา
อันสองท้าวสาวสรรค์ฝูงกัลยา ตรัสสั่งให้ไปรักษาไว้ป่าตาล

แล้วคิดความสามเมืองจะเคืองขัด จึ่งจัดหัสเกนฝ่ายนายทหาร
เปนกองคอยร้อยถ้าล้วนชำนาญ ตระเวนด่านในมหาชลาไลย ฯ

ตอนที่ ๕๖

หัสไชยตีด่านเมืองลังกา

๏ จะกลับกล่าวเสาวคนธ์วิมลสมร สุดสาครขัดติยาอัชฌาไสย
คอยรอรั้งฟังข่าวสองท้าวไท พอเรือใช้กลับมาทูลอาการ
ว่าฝรั่งลังกาชื่อวายุพัฒน์ กับชื่อหัสกันหนุ่มคุมทหาร
ข้ามมหาสาครมารอนราญ จุดเผาบ้านเมืองไหม้ฆ่าไพร่พล
พังภูเขาเอาเพ็ชรแก้วเก็จได้ จับพวกไพร่ชายหญิงไปสิงหล
พระภูวนาถราษฎรได้ร้อนรน ทุกตำบลบุรีไม่มีสบาย
นางเสาวคนธ์อั้นอั้นให้ตันจิตต์ ยิ่งช้ำผิดเพิ่มทวีเพราะหนีหาย
แค้นฝรั่งดังอุระจะทลาย พระพี่ชายช่วยว่าอย่าช้าที
เกณฑ์โยธาวาหุโลมเข้าสมทบ ยกไปรบลังกาเถิดมารศรี
ได้แก้แค้นแทนที่มาเผาธานี นางเห็นดีได้คิดแข็งจิตต์ใจ
จึ่งจัดแจงแต่งคำทำหนังสือ ให้ทูตถือขึ้นไปแจ้งแถลงไข
ฝ่ายอุปราชมาตยาเสนาใน นำเข้าไปทูลตามเนื้อความมี ฯ
๏ เจ้าวาโหมโสมนัสจบหัตถ์รับ เปนคำนับนับถือพระฤๅษี
แล้วให้อ่านสารว่าพระอัคนี พบพระพี่มาแถลงให้แจ้งการ
ว่าลังกาฝรั่งทำบังอาจ มารบราชนิเวศน์ประเทศสถาน
พระบิตุราชมาตุรงค์ทั้งวงศวาร ร้อนรำคาญเคียงแค้นทั้งแดนไตร

จะสั่งออกบอกโยมวาโหมด้วย ยกไปช่วยปราบปรามตามวิสัย
ทั้งสองเมืองเบื้องหน้าได้มาไป เปนมิตรไมตรีกันไม่นินทา ฯ
๏ ฝ่ายวาโหมโสมนัสตรัสประภาษ สั่งอำมาตย์มุลนายทั้งซ้ายขวา
พระอัคนีนี้เราคิดเหมือนบิดา จะอาสาซื่อตรงต่อทรงธรรม์
จงเร่งรัดจัดพหลพลทหาร ที่ร่อนราญเรี่ยวแรงเข้มแข็งขัน
สักห้าหมื่นยื่นยงคงกระพัน ทัพหน้านั้นน้องเราเจ้าโอรส
กับเรือใช้ใหญ่น้อยสักร้อยเศษ ไปปราบประเทศลังกาให้ปรากฎ
เสนาพึ่งพรั่งพร้อมน้อมประนต มารับจดหมายเวรกะเกณฑ์พล
เปนโยธาห้าหมื่นถือปืนดาบ ศรกำซาบสู้ศึกได้ฝึกฝน
ใส่หมวกศีร์ษะกระดั้วทุกตัวคน สวมเสื้อขนสกุณีซี่ลีลา
เจ้าวาโหมโฉมสมานสำราญรื่น สุคนธรสสดชื่นรื่นนาสา
ทรงเสื้อเหลืองเครื่องสำหรับประดับประดา พระมาลางามล้ำทำด้วยทอง
แล้วถือหอกออกมาตรวจตราทัพ ครั้นเสร็จสรรพทรงระมาดผาดผยอง
ยกพลออกนอกเมืองเดิรเนื่องนอง เสียงฆ้องกลองก้องลั่นสนั่นไป
ตัดทางตรงลงด่านชานสมุท ประทับหยุดอยู่พลับพลาที่อาไศรย
นางเสาวคนธ์อั้นอั้นตันฤทัย ต้องแข็งใจจัดแจงแต่งกายา
เหมือนอย่างพราหมณ์งามพริ้มพระยิ้มเยื้อน นางติดเอื้อนอายองค์พระเชษฐา
แข็งพระทัยให้พระพี่นำลีลา ออกบัลลังก์นั่งหน้าพลับพลาชัย
สั่งให้หาวาโหมมากับกราบ เห็นสุภาพพจนาโปรดปราไส
เราลาพรตปลดเปลื้องซึ่งเครื่องไตรย ด้วยจะไปรบฝรั่งเมืองลังกา
พระองค์นี้พี่เราจงเคารพ เลิศลบลือฤทธิ์ทุกทิศา
เปนแม่ทัพรับสั่งพึงบัญชา พึ่งพระเดชเชษฐาข้างหน้าไป ฯ

๏ เจ้าวาโหมโสมนัสไม่ขัดข้อง ประสานสองหัตถ์ประนมบังคมไหว้
หน่อกษัตริย์ตรัสช่วยอำนวยไชย แล้วปราโสยสนทนาประสาชาย
แกถึงชวนชอบปลอบประโลมวาโหมน้อย ให้เรียบร้อยรักใคร่เหมือนใจหมาย
แล้วว่าเจ้าเราจะยกพลนิกาย ให้ไพร่นายลงประจำลำนาวา ฯ
๏ วาโหมฟังบังคมประนมหัตถ์ มารีบจัดพลนิกายทั้งซ้ายขวา
ลงเรือรบครบอาวุธยุทธนา ลำละห้าร้อยถ้วนกระบวรทัพ
เจ้าโอรสคุมทหารด่านปากน้ำ สิบห้าลำลำละร้อยลอยสลับ
ถ้วนเรือตระเวนเจนจบเคยรบรับ เปนกองทัพนำหน้าเจ้าวาหุโลม ฯ
๏ ฝ่ายพระหน่อบพิตรอดิศร สุดสาครเสาวคนธ์วิมลโฉม
ครั้นอุไทยไขสว่างนภางค์พโยม ทรงชะโลมสายสหัสนที
แล้วแต่งองค์ทรงเครื่องเรืองระยับ เพชรประดับดวงจำรัสรัศมี
ครั้นสรรพเสร็จเสด็จมาฝั่งวารี พอฤกษ์ดีตีฆ้องก้องโกลา
พระลงลำกำปั่นให้ดั้นเดือน ให้คลาเคลื่อนพลนิกายทั้งซ้ายขวา
ต่างวางเต็มเข็มตั้งตรงลังกา แล้วรีบใช้ใบมาในสาคร ฯ
๏ จะกล่าวพระหัสไชยฤทัยระทด โศกกำสรดสุดเสียดายสายสมร
มาอยู่วังตั้งอยู่ในกองไฟฟอน จะนั่งนอนร้อนรนกระวนกระวาย
คิดถึงน้องสององค์ที่จงรัก จนจวนจักได้สมอารมณ์หมาย
มาจำใจไกลแคนแสนเสียดาย มิได้วายหวั่นสอื้นทุกคืนวัน
พอกองนอกบอกเรื่องเมืองผลึก ว่าข้าศึกตีได้ไอศวรรย์
อันองค์พระมเหษีบุตรีนั้น ฝรั่งมันจับไปขังไว้ลังกา ฯ
๏ พระทราบข่าวผ่าวร้อนอาวรณ์สวาท เหมือนเอ็นขาดจากกายทั้งซ้ายขวา
อันอารมณ์ล้มซบสลบวิญญา พวกเสนานวดฟั้นค่อยบันเทา

จึ่งทูลองค์ทรงฤทธิ์บิตุราช ลูกเปนชาติเชื้อชายคิดอายเขา
จะนิ่งให้อ้ายศัตรูมาดูเบา เหมือนหนึ่งเรารับแพ้ไม่แก้แค้น
ลูกขอลาพาทหารไปราญรบ พื้นให้ศพซ้อนซับลงนับแสน
จึ่งจะได้ไว้ยศได้ทดแทน ถ้ามาดแม้นเพลี่ยงพล้ำพวกลังกา
จงหั้มหั่นบั่นศีร์ษะข้าพระบาท ให้สิ้นชาติชีวังสิ้นสังขาร์
ขอพระองค์ทรงพระกรุณา ให้ลูกยายกไปปราบไพรี ฯ
๏ พระจอมวังฟังบุตรสุดสวาท เห็นองอาจออกศึกไม่นึกหนี
จึ่งว่าพ่อก็ไม่ห้ามแล้วตามที จะไปดีแต่ว่าเจ้าอย่าเบาความ
จงคอยรับทัพผลึกรมจักร ให้ถึงพร้อมพรั่งกันทั้งสาม
อย่าประมาทอาจองในสงคราม แม้คิดความขัดขวางเปนอย่างไร
จงหยุดทัพยับยั้งบอกหนังสือ ให้ผู้ถือมาแจ้งแถลงไข
ไว้ธุระบิดรไม่นอนใจ จะยกไปได้ล้างให้วางวาย
แล้วตรัสช่วยอวยพรถาวรสวัสดิ์ ให้ปราบศัตรูได้ดังใจหมาย
สวัสดิ์มีไชยทั้งไพร่นาย อันตรายราคีอย่าบีฑา ฯ
๏ โอรสฟังบังคมบรมนาถ พร้อมอำมาตย์มูลนายทั้งซ้ายขวา
ต่างรีบรัดจัดพหลพลโยธา เปนเรือห้าร้อยถ้วนกระบวรทัพ
คนประจำลำละร้อยลอยสล้าง มีขุนนางนายหมวดตรวจกำกับ
ปีกซ้ายขวาหน้าหลังแลคั่งคับ เรือสำหรับรองทรงใส่ธงทอง
ที่นั่งครุฑบุษบกกนกกระหนาบ เปนนกคาบเครือวัลย์ผันผยอง
ทั้งใบดาษคาดเหลืองดูเรืองรอง เปนแถวถ่องเทียบท่าในสาชล ฯ
๏ ฝ่ายพระหน่อนฤเบศร์เกศกษัตริย์ สรงสหัสธาราดังห่าฝน
น้ำหอมฟุ้งปรุงประพระสุคนธ์ ทรงเครื่องต้นแต่ล้วนแก้วพรายแพรวพรรณ

ครั้นสรรพเสร็จเสด็จเดินนางเชิญเครื่อง ตามแน่นเนื่องเยื้องย่างดังนางสวรรค์
ถึงเรือครุฑหยุดนั่งบัลลังก์สุวรรณ ได้ฤกษ์ลั่นฆ้องให้เปนโกลา
ประโคมฆ้องกลองแตรเซงแซ่เสียง ออกเรือเรียงลำรายทั้งซ้ายขวา
ได้ลมส่งธงปลิวละลิ่วมา ชาวภาราชื่นช่วยอำนวยพร
พอออกจากปากน้ำรายกำปั่น เปนตั้งกันเกณฑ์แห่แลสลอน
ทั้งซ้ายขวาหน้าหลังเหมือนมังกร เปนเจ็ดตอนแล่นตามกันหลามไป ฯ
๏ สังสารหน่อวรนาถราชโอรส โศกกำสรดเศร้าหมองไม่ผ่องใส
เสียดายน้องสองสุดาเหลืออาลัย สายสุดใจจากวังไปลังกา
ต้องกักขังครั้งนี้เจ้าพี่เอ่ย จะแลเลยลับเนตรของเชษฐา
จะทุกข์ร้อนนอนสอื้นกลืนน้ำตา ทุกเวลาแลเหลียวจะเปลี่ยวใจ
ทั้งสังสารมารดาจะร้อนจิตต์ จะสุดคิดแค้นน่าเลือดตาไหล
จะซูบผอมตรอมตรมระทมฤทัย การลำบากยากไร้พระไม่เคย
โอ้ป่านนี้พี่น้องจะตรองตรึก จะรำลึกถึงพี่แล้วแก้วพี่เอ่ย
เปนเคราะห์กรรมทำไว้ฉันใดเลย จะชวดเชยเช้าค่ำระกำตรอม
สังสารนุชบุตรีเคยมีสุข ถึงยามทุกข์พระรูปจะซูบผอม
ต้องลมแดดแผดส่องจะหมองมอม จะหายหอมเหือดสิ้นกลิ่นสุคนธ์
พี่อุส่าห์มาตามข้ามสมุท ยังไม่สุดสายทะเลระเหระหน
พอถึงฝั่งลังกาจะพาพล ขึ้นรบจนจะได้น้องสองสุดา
แม้มิได้ไม่กลับกองทัพแล้ว ไม่ละแก้วในยเนตรของเชษฐา
ถึงยงยุทธ์สุดคิดสิ้นฤทธา เกาะลังกานั้นเหมือนกับเรือนตาย
แต่ครวญคร่ำรำลึกสอึกสอื้น จะข่มขื่นหักรักหักไม่หาย
ดูเวหาว่าเดชะขอพระพาย ช่วยส่งท้ายไปให้ถึงเหมือนหนึ่งนึก

ด้วยรุ่นหนุ่มคลุ้มคลั่งกำลังเคราะห์ เหมือนจะเหาะข้ามน้ำไปทำศึก
ไม่เข้าคุ้งมุ่งหมายออกสายลึก เสียงสะทึกสะท้านคลื่นทุกคืนวัน ฯ
๏ เจ้าแว่นแคว้นแดนลังกาเห็นฝรั่ง ตระเวนระวังจังหวัดสกัดกั้น
ไม่รอรั้งสั่งให้รุกรบบุกบั่น ยิงกำปั่นปืนปึงตูมตึงตัง
เรือลังกาห้าสิบพวกสิบด้าน ยิงตอบต้านแต่ว่าน้อยต้องถอยหลัง
กองทัพไล่ไม่ละยิงประดัง ถูกฝรั่งเรือทลายล้มตายยับ
ฝ่ายพวกพ้องกองลังกาเรือห้าร้อย ที่ตั้งคอยรายทางสล้างสลับ
รุมระดมสมทบออกรบรับ ยิงกองทัพรับปืนเสียงครื้นครึก
พวกหน่อไทได้ประทะติดกระทบ เร่งให้รบรัวกลองเสียงก้องกึก
ไม่ย่อท้อต่อต้านต่างหาญฮึก อึกกระทึกถึงกันฟาดฟันแทง
พวกกองทัพรับรบรู้หลบเลี่ยง พอเรือเคียงขึ้นกำปั่นล้วนขันแข็ง
ฝรั่งรันฟันฟาดพลิกพลาดแพลง พวกทัพแทงถูกตายลงก่ายกัน
กองลังกาฝรั่งหนุนหลังรบ เรือกระทบทิ้มแทงด้วยแข็งขัน
พวกการเวกเยกกระโดมละพื้น ปืนกำปั่นรบรุกไล่คลุกคลี
ฝรั่งตายนายไพร่ที่ไม่ม้วย บ้างเจ็บป่วยบอบช้ำโจนน้ำหนี
พวกกองทัพจับได้เรือไพรี สองร้อยยี่สิบลำพอค่ำพลบ ฯ
๏ พระหน่อนาถพาฎกลองหยุดกองทัพ ต่างตีรับเรียกกันเข้าบรรจบ
ทอดสมอรอรั้งตั้งสมทบ ตามขนบนาคราชไม่คลาศคลา
ที่ได้เรือเสือหมวกพวกฝรั่ง เสบียงทั้งเครื่องรบครบปืนผา
พอลมเข้าเผาปล่อยให้ลอยมา พายุพาลมประดังเข้าฝั่งชล ฯ
๏ ฝ่ายฝรั่งยังเหลือพวกเรือรบ ต่างหลีกหลบลำทัพถอยสับสน
กองกำปั่นขันในหนีไฟพ้น ทั้งพวกพลบนบกตื่นตกใจ

ประจุปืนยืนรายทุกค่ายตั้ง   ออกคับคั่งคอยรบจุดคบไต้
ทุกหมู่หมวดตรวจพลสกลไกร   ทั้งนายไพร่พรั่งพร้อมป้อมเสมา
ด้วยมิตมัวกลัวศึกจะฮึกโหม   เข้ารุกโรมเรียงยืนจ้องปืนผา
ฝ่ายองค์พระมังคลาวลายุดา   กับทั้งวายุพัฒน์เจ้าหัสกัน
ต่างรู้ว่าข้าศึกมาฮึกหาญ   ตีเรือด่านแตกเหมือนเสียเขื่อนขันธ์
ให้หอคอยปล่อยปืนกระบีคัน   ยิงกำบั้นเชื้อไฟเสียให้ยับ
แต่ละลูกถูกกระจายทลายล่ม   ลำเรือจมน้ำไปเปลวไฟดับ
เกณฑ์กำปั่นกันฝั่งออกตั้งรับ   อย่าให้ทัพรุกมาในราตรี ฯ
๏ ฝ่ายหน่อท้าวเจ้าภาราการเวก   ปรึกษาเอกอำมาตย์ชื่อราชสีห์
เรารั้งรอต่อพอรุ่งขึ้นพรุ่งนี้   ยกเข้าตีเมืองจะเห็นเปนอย่างไร ฯ
๏ ฝ่ายมหาเสนาปรีชาหาญ   จึงทัดทานทูลห้ามตามวิสัย
เราหักด่านวันนี้ก็มีไชย   ทั้งนายไพร่พลนิกรอ่อนกำลัง
ทั้งลมเข้าเราจะยกขึ้นบกนั้น   ถ้าแม้มันโอบอ้อมออกล้อมหลัง
ระดมปืนพื้นไฟใส่ประดัง   จะเสียเรือเหลือกำลังระวังภัย
จงรอดอยู่ดูที่ไพรีก่อน   จะแรงอ่อนผ่อนปรนเล่ห์กลไฉน
เห็นชนะจะได้รุกบุกเข้าไป   ตีเมืองใหม่ไล่ล้างให้วางวาย ฯ
๏ หน่อกษัตริย์ตรัสตอบว่าชอบอยู่   ท่านรอบรู้ราชการประมาณหมาย
แล้วสั่งให้ไพร่พหลพลนิกาย   ทั้งตัวนายนั่งนอนผ่อนผลัดกัน
แต่พระองค์ทรงนั่งบัลลังก์อาสน์   ไม่ไสยาสน์ยามวิโยคเฝ้าโศกศัลย์
คิดถึงสองน้องน้อยสร้อยสุวรรณ   กับทั้งจันทร์สุดาจะอาวรณ์
อ้ายฝรั่งขังไว้แม้ไม่รบ   ไหนจะพบน้องหญิงมิ่งสมร
แต่นิ่งนึกตรึกการจะราญรอน   จนทินกรรุ่งรางสว่างวัน ฯ

๏ ฝ่ายองค์พระมังคลาพวกฝรั่ง อยู่พร้อมพรั่งพวกพหลพลขันธ์
เห็นกองทัพคับคั่งเรือตั้งกัน ดูเรียงรันราวกับนาคปากหางมี
พินิจดูรู้ว่าพวกการเวก ทหารเอกองอาจดังราชสีห์
จึงปรึกษาฝรั่งว่าครั้งนี้ พวกไพร่รบสันทัดล้วนจัดเจน
จะฆ่าฟันกันตายเสียดายเหลือ มันเหมือนเกลือแกลบจะรุมแตกพุมเด่น
จะคิดให้ไพร่นายตายระเนน แล้วตั้งเกณฑ์กลศึกเหมือนตรึกตรา
ให้วายุพัฒน์จัดต่อเรือสองร้อย รีบไปคอยปิดทางอยู่ข้างขวา
เจ้าหัสกันนั้นกำกับทัพโยธา สองร้อยห้าสิบล้วนกระบวนรบ
ไปปิดทางข้างซ้ายสายสมุท คอยยั้งหยุดอยู่ให้เรียบเงียบสงบ
เรือกองกลางข้างละร้อยคอยสมทบ ออกรุกรบล่อให้ไล่ประดัง
เห็นจวนใกล้ได้ทีเรือสี่ร้อย สองข้างคอยโอบอ้อมออกล้อมหลัง
ยิงปืนใหญ่ไฟจุดอย่าหยุดยั้ง เผาเสียทั้งกองทัพให้ยับเยิน ฯ

๏ ฝ่ายอำมาตย์มาตยานุตตาน้อง เห็นดีซ้องพร้อมกันสรรเสริญ
พระทรงยศทศธรรมจะจำเริญ เทพเชิญมาเปนเจ้าชาวลังกา
แล้วจัดแจงแต่งทัพตามรับสั่ง คอยเลียบฝั่งแฝงไปทั้งซ้ายขวา
ฝ่ายองค์พระวลายุดานุชา คอยรักษาฟากฝั่งพร้อมพรั่งกัน
แม้ไพร่หนีตายขึ้นชายหาด ยิงปืนสาดซ้ำฆ่าให้อาสัญ
ฝ่ายกองกลางฟางหญ้าผ้าน้ำมัน ตระเตรียมกันครบทั่วทุกตัวคน ฯ

๏ พอฤกษ์ดีตีฆ้องเรือสองร้อย ออกเรียงลอยแล่นสล้างไปกลางหน
เห็นกองทัพคับคั่งทั้งวังวล ให้ไพร่พลร้องถามตามอุบาย
เหวยพวกโจรปล้นเรือเชื้อสลัด กูจะตัดเอาศีร์ษะไปถวาย
มาตีด่านชานสมุทประทุษร้าย ใครเปนนายโจรมาพูดจากัน

แม้ไม่ถือคือดูแก่โทษ   จะปล่อยโปรดเสียไม่ฆ่าให้อาสัญ
มิฟังว่าถ้าแม้มึงดึงดื้อดัน   จะหั่นหั่นพันศีร์ษะเสียบประจาน ฯ
๏ พวกนายกองร้องว่าเหวยฝรั่ง   ฮวดอหังการ์เกเรเดรฉาน
เจ้านายมึงซึ่งเปนโจรจัณฑาลพาล   เที่ยวรุกรานร้ายกาจชั่วชาติมัก
พระปิ่นเกล้าชาวภาราการเวก   ให้องค์เอกโอรสทรงยศศักดิ์
มาผลาญเผ่าเหล่ากออ้ายทรลักษณ์   ให้สิ้นพรรคพวกฝรั่งเกาะลังกา
พวกของมึงถึงที่วันนี้แล้ว   ไม่คลาศแคล้วคมดาบด้วยบาปหนา
เร่งนบนอบหมอบคลานคลานเข้ามา   ให้กูฆ่าโคตรฃโมยเสียโดยดี ฯ
๏ พวกลังกาว่าอุเหม่กูแลแปลก   อ้ายพราหมณ์แขกกะละหนาถาลี้
พวกการเวกเลขเชลยกูเคยตี   มากี่ครั้งแล้วจะได้ไว้ใช้การ
อันพวกพ้องของมึงเหมือนหนึ่งบ่าว   ใช้ค้ำเหล่าสิเสบียงเลี้ยงทหาร
ยังฮึกฮักหักโหมมาโรมราญ   เหมือนฝูงฟานจะเปนภักษ์พยัคฆา ฯ
๏ พระหัสไชยได้ฟังก็คั่งแค้น   จะตอบแทนท่าศึกจึงปรึกษา
เห็นสมจิตต์คิดคะเนเถิดเสนา   เรือมันมาสองร้อยน้อยกว่าเรา
เข้ารุกโรมโหมหักเสียพักนี้   ระดมตีเมืองใหม่เอาไฟเผา
แม้ละไว้อ้ายศัตรูจะดูเบา   เห็นลมเข้าเราจะได้ด้วยง่ายดาย ฯ
๏ ฝ่ายเสนาว่ามันน้อยมาลอยล้อ   จะแกล้งล่อให้เราไล่เหมือนใจหมาย
จะรบรุมซุ่มพลกลอุบาย   แบ่งแต่นายกองสู้ดูกำลัง
ขอพระองค์จงกำกับเรือทัพใหญ่   เผื่อพวกไพร่จะยกออกวกหลัง
จึงแยกรับทัพละร้อยคอยระวัง   แม้ฝรั่งไม่อุบายออกรายรบ
ดูกองหน้าถ้าแม้ยกขึ้นบกได้   จะจุดไฟเปนสำคัญให้ควันกลบ
ขอพระองค์จงระดมเข้าสมทบ   ขึ้นรุมรบไพร่ให้มีไชย ฯ

๏ พระเห็นชอบตอบว่าปัญญาลึก   ตาดซ้ำศึกสุดที่จะมีไหน
ท่านคุมทัพสัปยุทธ์ขึ้นจุดไฟ   ข้างหลังไว้เปนธุระจะระวัง ฯ
๏ ฝ่ายนายรองกองละร้อยออกถอยรบ   ฝรั่งหลบเลี่ยงคอยจะถอยหลัง
ต่างคอยปืนครื้นครั่นสนั่นดัง   เสียงตึงตังแตกทลุปุปะไป
พวกหน่อนาถยาจจุดไล่รุกรบ   ฝรั่งหลบหลีกเลี่ยงไม่เคียงใกล้
ที่คลื่นโยนโดนพัดพวกหัสไชย   โดดขึ้นไล่แทงฟันรุมรันรบ
พวกฝรั่งถังกาแกล้งล่าต่อ   ไม่อาจรอเรือเคียงหลีกเลี่ยงหลบ
พวกหน่อไทได้ทีตีกระทบ   เข้ารุมรบเรือฝรั่งถอยหลังรับ
พระหัสไชยได้ช่องยกกองหลวง   เรือทั้งปวงสามร้อยลอยสลับ
ชุลมุนหนุนหลังเข้าตั้งคับ   ฝรั่งกลับเล่นหลีกชักปีกกา
วายุพัฒน์หัสกันกำปั่นรบ   เสียงตระหลบล้อมรายรอบซ้ายขวา
ระดมปืนครื้นครั่นเปนสัญญา   ยิงถมถ้ากลัดกลุ้มเข้ารุมรบ
พวกโยธาการเวกเอกอำมาตย์   ล้วนองอาจต่อตีไม่หนีหลบ
ฝรั่งยิงยิงระดมเข้าสมทบ   ทิ้งเพลิงทบไปแต่ไกลไม่ใกล้ชิด
พวกกองทัพดับไฟมิได้หยุด   มันซ้ำจุดเพลิงพลามลุกลามติด
จะแก้ไขไม่หยุดยิ่งสุดคิด   ต่างจนจิตต์โจนลงในคงคา
พวกนายกองร้องว่าเรารีบเข้าฝั่ง   ต่างคับคั่งขึ้นตลิ่งวิ่งถลา
ฝ่ายพวกพลบนฝั่งชาวลังกา   สกัดหน้าฆ่าฟันให้บรรไลย ฯ
๏ พระหน่อนาถยาจยังขึ้นทรงสิงห์   ขึ้นตลิ่งเหลือตายทั้งนายไพร่
คอยรอราท่าพลสกลไกร   ที่ขึ้นได้ไม่ตายเปนหลายพัน
ที่เรือเสียเรี่ยรายขึ้นชายหาด   ยังเกลื่อนกลาดวิ่งเวียนวนเหียนหัน
พอโพล้เพล้เวลาจะสายัณห์   เที่ยวหากันขวักไขว่ทั้งไพร่นาย

บ้างถือด้วนทวนขนูคู่ชีวิต　　หอกดาบติดตัวไว้มิให้หาย
วิ่งหาเพื่อนเกลื่อนกลาดบนหาดทราย　　บ้างพบนายพบไพร่ดีใจจริง ฯ
๏ พระหัสไชยใจหนุ่มยังชุ่มชื่น　　อุส่าห์ยืนอยู่ริมฝั่งบนหลังสิงห์
คอยทั้งหลายนายไพร่มิได้ทิ้ง　　ยิ่งดึกยิ่งมากมาปรึกษากัน
จะรบแก้แต่ว่ายังกำลังอ่อน　　ต่างหยุดยั้งนั่งนอนคิดผ่อนผัน
ฝ่ายข้าเฝ้าเหล่าฝรั่งริมฝั่งนั้น　　คอยป้องกันกองทัพจะจับเปน
ด้วยพลบค่ำกำลังควันยังกลุ้ม　　ดูมืดคลุ้มทั่วไปมิได้เห็น
ไว้วันรุ่งพรุ่งนี้ถึงหนีเร้น　　คงจับได้ใช้เล่นเปนเชลย
แล้วซุบผื่นกินเหล้าทั้งบ่าวไพร่　　ประมาทใจไม่ระวังนอนนั่งเฉย
สูบกันชามาระกู่อยู่เหมือนเคย　　ต่างคนเลยหลับนอนผ่อนสำราญ ฯ
๏ ฝ่ายกษัตริย์หัสไชยยังใจชื้น　　จนกลางคืนคอยคุมชุมนุมทหาร
ให้นับได้ไพร่นายเหลือวายปราณ　　มาหาประมาณสามหมื่นยิ่งชื่นใจ
สังเกตดูผู้คนที่บนฝั่ง　　พวกฝรั่งเงียบระงับนอนหลับไหล
กำลังดึกปรึกษาเสนาใน　　เราก็ไม่มีเสบียงจะเลี้ยงพล
จะรบพุ่งรุ่งเช้าข้างเขามาก　　เราอดอยากสารพัดจะขัดสน
วันนี้ดึกคึกหลับเราขับพล　　ขึ้นตีปล้นอ้ายฝรั่งรบสั่งลำ ฯ
๏ พวกเสนาว่าเห็นได้ไชยชนะ　　เดชะบุญคุณพระจะอุปถัมภ์
แล้วสั่งไพร่ใหญ่น้อยให้คอยจำ　　ผ้าเปียกน้ำโพกหัวทุกตัวคน
จัดพวกพ้องกองละพันสำคัญรบ　　รู้หลีกหลบต้านศึกเคยฝึกฝน ฯ
ค่อยแฝงฝั้งบังไฟทั้งไพร่พล　　ลอบขึ้นบนบกได้เหมือนใจนึก
เห็นฝรั่งยังหลับอยู่นับหมื่น　　เก็บหอกปืนเสื้อผ้าพวกข้าศึก
กินเหล้าเข้าคาวหวานยิ่งหาญฮึก　　ต่างคนนึกแค้นใจพวกไพรี

เที่ยวหั้มหั่นฟันฟาดเสียงฉาดฉับ บ้างคอพับหัวกระเด็นตายเปนผี
บ้างทิ่มแทงแกว่งขวานผลาญชีวี ถอบฆ่าตีตายดิ้นนับหมื่นพัน
ที่รู้สึกคึกคักแล้วผลักเพื่อน เห็นตายเกลื่อนกลับกลัววิ่งตัวสั่น
สดุดศพทบทับประกับกัน ทหารพันเจ็บป่วยบ้างม้วยมุด
บ้างร้องว่าข้าศึกสอึกวิ่ง หกล้มกลิ้งวิ่งประทะอุตลุด
พวกหน่อไทได้ทีตามตีรุด เอาเพลิงจุดเรือนโรงขึ้นโพลงควัน
ฝรั่งตื่นครื้นครึกข้าศึกไล่ ต่างหลงใหลตลบเวียนวิ่งเหียนหัน
พระมังคลากับวลายุดานั้น วายุพัฒน์หัสกันอยู่ชั้นใน
เสียงครึกครื้นขึ้นเชิงเทินเนินหน้าที่ เรียกมนตรีตรวจกันเสียงหวั่นไหว
หอรบป้อมพร้อมพรั่งระวังภัย เห็นเพลิงไหม้ไพร่เข้าตีพล
ให้ยิงปืนครื้นครั่นกันข้าศึก เสียงกึกก้องกึกโกลาดังห่าฝน
หน่อกษัตริย์หัสไชยเร่งไล่พล ขึ้นปีนปล้นชิงค่ายชายชลา
เหล่าทหารราญรบไม่หลบเลี่ยง เข้าพร้อมเพรียงไพร่นายหนุนซ้ายขวา
ทั้งสองข้างต่างตายวายชีวา จนเวลารุ่งรางสว่างวัน ฯ
๏ ฝ่ายองค์พระมังคลาตรวจหน้าที่ เห็นไพรีเรี่ยวแรงเข้มแข็งขัน
ให้นัดดากับวลายุดานั้น ออกช่วยกันไล่ไพร่รบไพรี ฯ
๏ ฝ่ายโยธาการเวกเอกอำมาตย์ เผ่นพิฆาฏข้าศึกไม่นึกหนี
ต่างต่อแย้งแทงฟันประจัญตี ได้ท่วงทีโถมไล่พวกไพร่พล
พวกฝรั่งพรั่งพร้อมล้อมสกัด ต่างพุ่งซัดศัสตราดังห่าฝน
พระหัสไชยไล่สิงหวิ่งเวียนวน เห็นนายพลเผ่นโผนโจนทยาน
แกว่งพระขรรค์ฟันวลาวายุพัฒน์ ต่างรับรองป้องปัดประหัดประหาร
ทั้งหัสกันหันเหซวนเซซาน ต่างลนลานหลบปนพลไกร

พวกโยธาฝรั่งออกคั่งคับ   ช่วยรบรับโรมรันเสียงหวั่นไหว
เข้าหุ้มห้อมล้อมพระหัสไชย   ขับสิงห์ไล่ไพร่พลัดกระจัดกระจาย ฯ

๏ จะกล่าวกลับทัพสุดสาครรีบ   ถึงทวีปลังกาเวลาสาย
เห็นเพลิงไหม้ไฟกรุ่นดูวุ่นวาย   เรือทลายล่มลอยล้วนรอยไฟ
พบโยธาการเวกที่ว่ายน้ำ   รับขึ้นลำเล่าแจ้งแถลงไข
รู้กระแสแน่ว่าพระหัสไชย   รีบตรงไปเข้าฝั่งเกาะลังกา
พระทรงหลังมังกรขึ้นก่อนทัพ   รีบควบขับโจนโจมโถมถลา
แลเขม้นเห็นพระอนุชา   เข้ารบราฝรั่งกลุ้มตลุมบอน
แกว่งไม้เท้าน้าวหวดเร็วรวดครบ   ข้าศึกหลบล้มทับสลับสลอน
ถูกไพร่นายตายสลบเลือกซบซอน   ม้ามังกรตึดกัดฟาดฟัดตาย
พวกโยธาการเวกเอกอำมาตย์   เห็นหน่อนาถนึกสำเร็จเหนื่อยเหน็ดหาย
กลับโห่ครื้นชื่นใจทั้งไพร่นาย   ทั้งขวาซ้ายแซกซ้อนเข้ารอนราญ ฯ

๏ ฝ่ายนงเยาว์เสาวคนธ์วิมลโฉม   ขุนนางใหม่ขึ้นบกยกทหาร
ขับโยธาวาหุโลมโถมทยาน   เข้ารุกรานรบฝรั่งเมืองลังกา
กองทมิฬพินบกสูงหกศอก   แกว่งดาบหอกหวดฝรั่งดับสังขาร์
ที่เหลือตายพ่ายพังถอยหลังมา   ทั้งวลาวายุพัฒน์เจ้าหัสกัน
เห็นกองหนุนวุ่นวายมาหลายพวก   ใส่เสื้อหมวกเหมือนอย่างนกโผผกผัน
ต่างถอยทัพกับฝรั่งสิ้นทั้งนั้น   เข้าตั้งมั่นเมืองใหม่ในกำแพง
ขึ้นรักษาหน้าที่ทั้งสี่ด้าน   ป้อมปราการเกณฑ์กันล้วนขันแข็ง
ทั้งซ้ายขวาสารวัดตรวจจัดแจง   ตามตำแหน่งนายทัพกำกับพล ฯ

๏ ฝ่ายหัสไชยได้ค่ายริมชายฝั่ง   ยกเข้าตั้งตามถนัดไม่ขัดสน
มีเข้าน้ำสำหรับแก้อับจน   ทั้งเสาวคนธ์เชษฐาสุดสาคร

ยกขึ้นตั้งฝั่งน้ำประจำค่าย　　พร้อมไพร่นายหลายทัพสลับสลอน

พระหัสไชยไหว้พี่ชลีกร　　ต่างอวยพรอนุชาแล้วพาที

ถามถึงการบ้านเมืองตามเรื่องหลัง　　เมื่อฝรั่งรบพุ่งเผากรุงศรี

อนึ่งพระชนกชนนี　　ยังกริ้วพี่นักหรือจะค่อยประทัง

๏ น้องคำนับกลับเล่าความเก่าก่อน　　เหมือนทุกข์ร้อนเรื่องต้นแต่หนหลัง

จนทูลลาพาพลข้ามวลวัง　　มารบรับกับฝรั่งพวกลังกา

ครั้นเสียเรือเหลือคนเข้าปล้นค่าย　　ฆ่าไพร่นายตายดื่นได้ปืนผา

ต้องรบพุ่งรุ่งค่ำน้ำร่ำมา　　หากเชษฐาสององค์ช่วยยงยุทธ์

มันจึงแตกแยกย้ายได้ค่ายคั่ง　　พอโยธีมีกำลังได้ยั้งหยุด

ไม่พวกไหนได้สมทบช่วยรบรุด　　ดังครุฑบินได้ทั้งไพร่นาย

๏ ฝ่ายเสาวคนธ์นงเยาว์จึงเล่าเรื่อง　　เหมือนรบเมืองหมู่ทมิฬสิ้นทั้งหลาย

ตามความหลังตั้งแต่ต้นมาจนปลาย　　พระน้องชายชอบที่ชมพี่นาง

แล้วเสาวคนธ์บ่นว่าแม้ข้าศึก　　พอจะตรึกตรองกำจัดไม่ขัดขวาง

นี่เหล่ากอหน่อเนื้อเปนเยื่อยาง　　จะรบล้างลูกหลานรำคาญใจ

ถึงชั่วช้าทารกจะยกผิด　　ก็ควรคิดถึงคนดีตามวิไสย

ทูลกระหม่อมจอมกษัตริย์สั่งหัสไชย　　ให้รอไว้คอยท่าสองธานี

เปนธุระพระบิดาภาราผลึก　　จะปราบศึกทรงบำรุงสามกรุงศรี

จะทำเองเกรงจะขาดราชไมตรี　　พ่อควรที่ผ่อนผันตามบัญชา

เราบอกเรื่องเมืองผลึกกรมจักร　　ให้ทรงศักดิ์ทราบเหตุทั้งเชษฐา

คอยรั้งรอพอให้เสร็จเสด็จมา　　เกิดหรือพระอนุชาช้าจะดี

๏ หน่อกษัตริย์หัสไชยคิดไม่ฝัน　　ถึงสร้อยสุวรรณจันทร์สุดามารศรี

จึงตอบว่าฝรั่งคิดครั้งนี้　　ใช่แต่ตีเมืองเราจะเบาความ

มันรบพุ่งกรุงฝรั่งกรมจักร เขามากักขังข่มเหงไม่เกรงขาม
เราเจ็บแค้นแทนพระองค์มาสงคราม จะได้ความผิดคิดเห็นผิดที่
ถึงเข่นฆ่าฝรั่งเสียทั้งหมด ได้ท้าวทศวงศ์องค์มเหษี
กับมาครุงคนงนุชพระบุตรี คืนบุรีดีกว่าไว้ช้าการ
จะถะให้อ้ายลูกคู่ถูกพ่อ ก็เปนข้อคระหาจะว่าขาน
มันกักขังรั้งราไว้ช้านาน แต่นส่งสารสร้อยสุวรรณจันทร์สุดา
จะชูบผอมตรอมตรมระทมเทวษ ไม่สมเพชบ้างหรือจ๊ะพระเชษฐา
สุดสาครผ่อนผันจำนรรจา ซึ่งพ่อว่านี้ก็ควรมันกวนใจ
แม่เสาวคนธ์มณฑาว่าก็ชอบ ด้วยรอบคอบคิดเผื่อว่าเนื้อไข
เวลารุ่งพรุ่งนี้พี่จะไป ให้พบไอ้มังคลาพูดจากัน
ให้คืนน้องสององค์วงศ์กษัตริย์ แม้ขืนขัดจึงค่อยฆ่าให้อาสัญ
พระบิตุรงค์องค์อาว์เชษฐานั้น ถึงเขตคันคงจะมาช่วยราวี
พ่อบอกเหตุเชษฐาให้ข้าเฝ้า ไปเมืองเราทูลประนตบทศรี
ให้ทราบถึงพระชนกชนนี พอคลายที่กริ้วโกรธได้โปรดปราน
แล้วบอกความตามเรามารบศึก ให้เมืองผลึกส่งเสบียงเลี้ยงทหาร
เปนนับถือซื่อตรงตามวงศ์วาร ช่วยทำการแก้แค้นแทนพระองค์
น้องคำนับรับสั่งแต่งหนังสือ ให้ทูตถือไปตามความประสงค์
พอพลบค่ำย่ำอัสดงค์ดง จึงต่างองค์ต่างไปค่ายเรียงรายกัน ฯ

ฯ

ตอนที่ ๕๗
สุดสาครรบมังคลา

๏ ฝ่ายฝรั่งมังคลาคิดปรารภ　　ศึกสมทบหลายทัพเห็นขับขัน
จึงปรึกษาฝรั่งสิ้นทั้งนั้น　　จะผ่อนผันคิดอ่านประการใด
พวกคนเก่าเหล่าขุนนางแต่ปางก่อน　　เคยราญรอนรู้เห็นเปนไฉน
ที่ยกเพิ่มเติมมาคือว่าใคร　　หมวกเสื้อใส่ปีกปกเหมือนนกกา ฯ
๏ ฝ่ายผู้เถ้าเฝ้าฟังรับสั่งถาม　　จึงทูลตามความหลังที่กังขา
ซึ่งชี้หลังมังกรคือต้อนมา　　คือสุดสาครณรงค์คงกระพัน
กับนงเยาว์เสาวคนธ์ริมถมิ่ง　　ซึ่งทรงสิงห์เหมือนพราหมณ์สงครามขยัน
แต่พวกหนึ่งซึ่งเหมือนนกวิหคนั้น　　แต่ก่อนมันมิได้มาช่วยราวี
ดูเหมือนแขกแปลกหน้าถือตาโถม　　โจนกระโจมโหมหักดังปักษี
แต่ปางหลังครั้งเมื่อพระชนนี　　มารบที่เมืองใหม่ทำไกลกล
สินสมุทจุดไฟเที่ยวไล่จับ　　เราจุดรั้วรอบกำแพงทุกแห่งหน
ปัจจามิตรติดกับถึงอับจน　　พอเกิดฝนตกระงับเพลิงดับไป
พระบิตุรงค์ทรงปีโยชี้ทัพ　　พวกฝรั่งหลับกลิ้งกลาดไม่หวาดไหว
พระชนนีปรีชาช่วยข้าไท　　ต่อดวงพระอภัยหลงใหลรัก
จึงปลุกทัพกลับให้นายไพร่คืน　　ได้กลับคืนไปถึงกาขาณาจักร
อันครั้งนี้ทัศกตูชักฮัก　　เห็นจะหนักกว่าแต่หลังระวังไภย ฯ
๏ พระมังคลาว่าทหารพานประมาท　　จึงพลั้งพลาดเสียทัพเพราะหลับไหล
ซึ่งข้าศึกฮึกหาญประการใด　　จะแก้ไขคิดล้างให้วางวาย
อันแยบยลกลหนุสู้พยัคฆ์　　เขารู้จักจึงไม่ได้ดังใจหมาย
ที่แปลกอย่างต่างหากมีมากมาย　　จะยักย้ายแก้ไขผลาญไพรี

เราเห็นว่าข้าศึกจะนึกคาด   ว่าไม่อาจรบรับถอยทัพหนี
ทั้งพวกเพิ่มเติมมาเวลานี้   เห็นท่วงทีจะประมาทองอาจใจ
จะให้พวกชาวสะหม่านทหารเสือ   ถอบเผาเรือรื้อขึ้นที่ท่าชลาไหล
ให้พวกพ้องกองทัพลงดับไฟ   เราต้อมได้ให้มันลงข้างคงคา
ชิงเอาค่ายชายฝั่งออกตั้งมั่น   จงเกณฑ์กันออกสักแสนให้แน่นหนา
พวกฝรั่งบังคมชมปัญญา   จัดโยธาห้าหมื่นถือปืนรบ
ทั้งทวนยาวหลาวแหลนเป็นแสนหนึ่ง   ไม่อื้ออึงเอะอะเงียบสงบ
เห็นเพลิงไหม้ให้ระดมออกสมทบ   เข้ารุมรบพร้อมกันตามสัญญา ฯ
๏ ฝ่ายพวกพ้องกองสะหม่านทหารยักษ์   เกลี้ยกล่อมมาสำพักตร์รักษาส่า
ออกหลังป้อมอ้อมลงข้างคงคา   ต่างประดาน้ำหนดำดั้นไป
ขึ้นเรือรบครบร้อยค่อยค่อยย่อง   เห็นพวกกองเรือระงับนอนหลับไหล
ค่อยเลี่ยงหลีกนึกชุดแล้วจุดไฟ   เผาให้ไหม้เชื้อชันน้ำมันยาง
แล้วฆ่าคนบนลำลงน้ำโพล่ง   เพลิงก็ลามพลามโพลงเสียงโผงผาง
บ้างไหม้เพลาเสากระโดงระโยงระยาง   บ้างติดกลางติดท้ายลุกรายเรียง ฯ
๏ ฝ่ายพวกพลบนค่ายทั้งนายไพร่   เห็นเพลิงไหม้เรือเรียกกันเพรียกเสียง
ลงช่วยดับสับสนขนเสบียง   บ้างแบกเหวี่ยงวิ่งสะพรั่งริมฝั่งชล ฯ
๏ ฝ่ายฝรั่งลังกาเห็นข้าศึก   อึกกระทึกทุกทัพวิ่งสับสน
เปิดทวารด้านใต้ต้อนไพร่พล   ออกเกลื่อนกล่นกลางคืนยิงปืนไฟ
บ้างรุมกันฟันแทงบ้างแกว่งขวาน   ไล่ประหารให้ลั่นเสียงหวั่นไหว
พวกทัพล้อมป้อมค่ายพลัดพรายไป   พระหัสไชยเชษฐาสุดสาคร
ทั้งนงเยาว์เสาวคนธ์ขับพลรบ   ศึกสมทบหลายทัพสลับสลอน
พวกวาไหมโรมรันช่วยฟันฟอน   ฝรั่งซ้อนแซกกันประจัญบาน

ทั้งสามองค์ทรงพาหนะที่นั่ง　พ้นฝรั่งมอดม้วยช่วยทหาร
ที่เหลือตายนายต้นเข้ารอนราญ　ต่างต่อต้านตีรันฟาดฟันแทง
ทั้งซ้ายขวาฝรั่งออกคั่งคับ　พอเพลิงดับมืดเขม้นไม่เห็นแสง
ทหารตามสามกษัตริย์ต่างพลัดแพลง　พระอ่อนแรงรอดข้างคงคา ฯ

๏ ฝ่ายฝรั่งทั้งหลายชิงค่ายได้　ทั้งนายไพร่พร้อมพรักเข้ารักษา
ฝ่ายนงเยาว์เสาวคนธ์ถอยพลมา　พบเชษฐากับทั้งพระหัสไชย
ทั้งโยธาวาหุโลมวาโหมนั้น　ถึงเสียทีมิได้พรั่นประหวั่นไหว
ต่างตีฆ้องกลองสำหรับเรียกทัพไชย　ประชุมไพร่พร้อมพรั่งริมฝั่งชล
ยังเหลือตายหลายหมื่นตื่นตาย　ยกเลียบหาดขึ้นไปตั้งหลังถนน
แล้วโลมยงนงเยาว์เสาวคนธ์　รู้ผ่อนปรนปราบศึกตรองตรึกการ
ได้ดำราปาโมกข์โลกเชษฐ์　ปราบประเทศท้าวทมิฬได้ถิ่นฐาน
จึงว่าจะละเมินไว้เนิ่นนาน　ล้งสารทหารหิวโหยโรยกำลัง
จะยกทัพกลับไปตีพรุ่งนี้เช้า　เจ้าชิงเอาเมืองใหม่เหมือนใจหวัง
บอกอุบายนายไพร่เล่าให้ฟัง　แต่งตัวเปนฝรั่งได้ตั้งพัน
ต่างแอบอ้อมปลอมเข้าไปแต่ในดึก　ทำตึงศึกสับสนพลขันธ์
เข้าเมืองมั่งบ้างอยู่ค่ายเรียรายกัน　ใครไม่ทันเพ่งพิศไม่คิดแคลง ฯ

๏ ส่วนนงเยาว์เสาวคนธ์แบ่งพลทัพ　นายกำกับกองละพันล้วนขันแข็ง
ห้าสิบสองกองสกัดตัดจัดแจง　ตามตำแหน่งหนุนกันให้ทันที
พระเชษฐาพาทหารไปซานเซา　คอยจับเจ้ามังคลาจะล่าหนี
พวกกองหน้าวาหุโลมเข้าโจมตี　เหล่าเสนีน้อยใหญ่เข้าในเมือง
สกัดฆ่าฝรั่งสิ้นทั้งหลาย　ถึงมิตายรอดบ้างก็คางเหลือง
พอจวนแจ้งแสงทองขึ้นรองเรือง　ต่างยกเนื่องหนุนตามกันหลามไป

ถึงค่ายรายชายฝั่งต่างตั้งให้ กึกก้องโกลาลั่นเสียงหวั่นไหว
ฝรั่งรายค่ายละหมื่นยิงปืนไฟ ทั้งปืนใหญ่ยิงลั่นเสียงครั่นครึก
ฝ่ายพวกแต่งแปลงปลอมอยู่พร้อมพรั่ง พื้นฝรั่งร้องว่าพวกข้าศึก
ต่างหันเหเซประทะอึกกระทึก ทหารฮึกหักโหมรุกโรมรัน
ฝรั่งวิ่งทิ้งค่ายทั้งนายไพร่ กองทัพไล่เลี้ยวลัดสพัดผัน
พวกปีกป้องกองแซงรุมแทงฟัน ค่อยหนุนกันกั้นสกัดตามจัดแจง
จนรุ่งเช้าเจ้าวลาวายุพัฒน์ พบพวกหัสไชยรบหลีกหลบแฝง
ต่างถอยทัพกลับเข้าไปในกำแพง ทั้งพวกแปลงปลอมพลพลอยปนไป
พวกนั่งป้อมล้อมวังสิ้นทั้งนั้น ระดมปืนครื้นครั่นเสียงหวั่นไหว
พวกวาโหมโรมรบคว้างคบไฟ ที่เข้าในกำแพงปลอมแทงฟัน
ไล่ฆ่าเหล่าเฝ้าประตูผู้กำกับ เปิดรับทัพทั้งปวงทลวงถลัน
ต่างเข้าได้ในเมืองหนุนเนื่องกัน ไล่ฆ่าฟันไพร่รุดไม่หยุดยั้ง
พระมังคลาข้าเฝ้าเหล่าทหาร เหลือต้านทานทัพล้อมเข้าพร้อมพรั่ง
ขึ้นทรงม้าพาสนมกรมวัง ออกทางหลังเมืองใหม่พลัดไพร่พล ฯ
๏ พระหัสไชยไล่จับรอรับรบ หลีกไปพบพวกทัพถอยสับสน
อ้อมออกทางข้างเขาพบเสาวคนธ์ ไล่ฆ่าพลพวกฝรั่งมังคลา
พอพบน้องสองหลานช่วยราญรบ เลี้ยวตลบหลีกทางไปข้างขวา
สาวสุรางค์นางห้ามตามหลามมา พบสุดสาครขวางหนทางไว้
ตวาดถามความว่าเหวยฝรั่ง ตัวชื่อมังคลาหรือชื่อไหน
ลงจากม้ามาดีดีอย่าหนีไป จึงจะไว้ชีวาไม่ฆ่าฟัน ฯ
๏ ฝ่ายฝรั่งมังคลาควบม้าหนี นางสุนีติดไปในไพรสัณฑ์
พระหน่อไทไล่จัดสกัดกัน พอมาทันโถมจับกลับรับรบ

ด้วยฤทธาคราแก้วให้แคล้วคลาด ต่างพื้นฟาดพลาดเพลี่ยงหลีกเลี่ยงหลบ
เห็นห่างหันผันผินขับสินธพ ครั้นทันรบรับประจันฟาดฟันฟอน
มังกรกัดฟัดม้าเจ้าฝรั่ง สิ้นกำลังล้มกลิ้งริมสิงขร
พระมังคลาอาวุธหลุดจากกร สุดสาครโจนจับล้มทับกัน
กอดกระหวัดรัดแน่นรวบแขนเข้า จะทิ้งเถาวัลย์มัดรัดกระสัน
พอนางสุนีที่มาด้วยเข้าช่วยทัน พ่นเปนควันออกมาจากปากสตรี
เหมือนเพลิงพรายสายรุ้งพลุ่งพลุ่งพลั่ง สุดสาครอ่อนกำลังถอยหลังหนี
พอฟ้าแลบแวบสว่างนางสุนี หายจากที่ไปทั้งพระมังคลา ฯ
๏ สุดสาครร้อนรนร่ายมนต์เป่า หายมึนเมามีกำลังคิดกังขา
อีคนนี้มีพิษตามติดมา มันช่วยพาผัวหนีได้ดีจริง
แล้วขึ้นนั่งหลังนิลสินธพ เที่ยวตลบลัดป่าเที่ยวหาหญิง
ไม่เห็นหนจนจิตคิดประวิง รีบขับมิ่งม้ามาพบวายุพัฒน์
เห็นเหมือนผีสีเขียวมีเขี้ยวแสง ทั้งเนตรแดงดูพลางขวางสกัด
ฝ่ายฝรั่งยั้งหยุดยืนเยียดยัด พอเห็นหัสกันมาเหมือนถาดี
จึงร้องห้ามตามภาษาข้างฝรั่ง กูมาตั้งคอยจับอย่ากลับหนี
อ้ายนายทัพขับพลสองคนนี้ ลูกตาเถ้านางยุพาหรือว่าไร ฯ
๏ พี่น้องกูรู้ว่าอาว์รู้ว่าพ่อ แกตั้งถวงต่อเหลือบแคลงแถลงไข
ท่านแลกูรู้จักแกล้งซักไซ้ จงบอกให้รู้บ้างอย่าพรางนาม ฯ
๏ สุดสาครฟังคำทำหัวร่อ กูเปนพ่อไม่รู้จักมาซักถาม
แม่ไม่บอกหลอกหรือไม่เข้าใจความ กูนี้นามชื่อว่าสุดสาคร
มิ่งลูกหลานว่านเครือไม่เผื่อแผ่ นับถือแต่ฝรั่งมันสั่งสอน
ทำถือศักดิ์ฮึกหาญไปราญรอน เผานครการเวกโหยกเหยกครัน

ไปรบพุ่งกรุงผลึกรมจักร ไม่รู้รักวงศาจะอาสัญ
อันองค์พระมเหสีบุตรีนั้น ล้วนพงศ์พันธุ์พี่อาวปู่ย่าเอง
ทั้งสองท้าวสาวสนมรมจักร จับมากักขังไว้ใส่ข่มเหง
ทำไอหังตั้งตัวไม่กลัวเกรง โทษของเองสู้พ่อพวกทรชน
ถึงฆ่าตายภายหน้าเกิดมาอีก จะสับซีกเล็กน้อยสักร้อยหน
ไม่สาจิตคิดดูผิดผู้คน ช่างมืดมนต์มิได้รู้จักผู้ใด
กูพบปะจะสังหารผลาญชีวิต ก็ยังคิดอายเหลือว่าเนื้อไข
จะรั้งรอพอให้หัวติดตัวไว้ จับส่งไปถวายพระชนกา
ตามจะโปรดโทษมึงที่ตึงตื้อ ไม่นับถือซื่อตรงต่อวงศา
อย่าเกะกะจะลำบากตกจากม้า ให้กูพาไปดีดีทั้งพี่น้อง ฯ
๑ วายุพัฒน์หัสกันพรั่นพรั่นจิตต์ มิได้คิดคำนับนอบตอบสนอง
ซึ่งชั่วดีมีคดีต้องตริตรอง ไม่ฟังฟ้องฝ่ายโจทย์กล่าวโทษทัณฑ์
ถ้าแม้ไม่ได้เลี้ยงให้เที่ยงแล้ว ใครว่าแก้วในธุราก็อาสัญ
จะผ่าแผ่แต่เนื้อด้วยเชื่อกัน ไม่สัตย์ธรรม์ธรรมดาปรึกษาความ
ว่าเปนพ่อข้อนั้นก็มิรู้ อย่าจู้จี้จ้วงจาบทำหยาบหยาม
แม้จริงจิตคิดบิตรจะผ่อนตาม นี่ฟังความขวางหูดสู้ใจ
จะมัดผูกลูกเต้าให้เขาอื่น ไม่ผิดขื่นจะว่าผิดคิดไฉน
ส่วนพวกพ้องของท่านเข้ากันไป ผิดวิไสยธรรมดาในฟ้าดิน
แม้พ่อแม่แลเห็นลูกเหลนหลาน ย่อมสงสารมีจิตคิดถวิล ฯ
แต่ร้ายกาจชาติเสือเหลือทมิฬ ก็ไม่กินลูกหลานวงศ์ว่านเครือ
นี่จ่าพ่อก็จะมาฆ่าลูกหลาน ผิดโบราณร้ายกาจยิ่งกว่าเสือ
จะนบน้อมยอมตายเสียดายเนื้อ กินเข้าเกลือเปลืองมากไม่อยากตาย

แม้จริงจังดังว่าเมตตาบุตร เหมือนมนุษย์ในแผ่นดินสิ้นทั้งหลาย
อย่ากีดขวางกางกั้นทำอันตราย ให้ไพร่นายฝ่ายฝรั่งไปลังกา ฯ
๏ สุดสาครอ่อนใจอาโดยบุตร ทั้งแสนสุดสังเวชลูกเชษฐา
แล้วกลับคิดติดพันตั้งแต่หลังมา จึงตอบว่าลูกนี้เป็นที่รัก
แม้ลูกชั่วหัวดื้อทำซื่อรู้ จนพี่ป้าย่าปู่ไม่รู้จัก
ผลาญพงศ์เผ่าเหล่ากออัปลักษณ์ ชื่อว่าอกตัญญูชาติงูพิษ
เหมือนพวกมิ่งซึ่งไม่รู้จักคุณ ดังทรพีวัดรอยจะคอยขวิด
ถึงเหล่ากอหน่อเนื้อที่เชื้อชิด เหมือนโลหิตที่ในกายเกิดร้ายแรง
ก็ต้องคอกออกให้สิ้นมลทินโทษ ถ้าลูกโฉดชาติชั่วเช่นหัวแข็ง
ใจจองหองจ้องขัดเหลือดัดแปลง ไม่ควรแต่งต้องทำลายให้วายวาง
แล้วขับม้าถาโถมเข้าโจมจับ ฝรั่งรับรบสกัดคอยขัดขวาง
พระพันปีตกตาตเกลื่อนลงกลางทาง บ้างตายบ้างครางล้มเลือดซึมซาบ
วายุพัฒน์หัสกันหันหันป่า ต่างขับม้าหลีกแพลงลัดแลงหลบ
พระหน่อไทได้จับขับสินธพ ตามไม่พบพอเวลาจะราตรี
จึงกลับม้าพาพหลพลไพร่ มาเมืองใหม่พบพระน้องทั้งสองศรี
ให้รวมรอมพร้อมสิ้นต่างยินดี เข้าอยู่ที่ตึกรามตามสำราญ
ได้ปืนผาสาตราพรรณกำปั่นรบ หอกดาบครบเครื่องเสบียงเลี้ยงทหาร
พวกภาราการเวกเลขรองงาร ต่างพบพานเจ้านายสบายใจ
จับฝรั่งลังกาได้กว่าหมื่น ใช้ผ้าพื้นตักน้ำตามวิสัย
คนสามพันบรรดาพวกข้าไท ส่งคืนไปภาราด้วยปรานี ฯ
๏ ฝ่ายฝรั่งลังกาพวกล่าทัพ ต่างแตกยับแยกย้ายพลัดพรายหนี
บุกรกเรี้ยวเลี้ยวหลงในพงพี เข้าราตรีมิได้เห็นเขม้นมอง

บ้างเดิรโดนโคนตอยองย่อยอบ ลงฟุบหมอบมือนวดปวดขมอง
บ้างบุกหนามความกลัวหนังหัวพอง ตุ๊กแกร้องต้มกลิ้งบ้างวิ่งโทง
บ้างออกทุ่งมุ่งเมินเดิรโก้งเก้ง เสือกางเกงก็ไม่มีเหมือนผีโป่ง
บ้างต่ำเตี้ยเหนื่อยบอบหิวหอบโครง ลงโก้งโค้งตลานตามหนีความตาย
ครั้นกลางวันบรรดาโยธาหาญ ต่างพบพานพวกฝรั่งสิ้นทั้งหลาย
ต่างติดตามถามข่าวถึงเจ้านาย แล้วมุ่งหมายรีบมาเมืองป่าดาด ฯ
๏ ฝ่ายวายุพัฒน์หัสกันหนีตั้นตั้น พบพวกพลไพร่นายฝ่ายทหาร
เห็นห่างศึกนึกหมายไม่วายปราณ รีบไปต้านกลางได้ดังใจจง ฯ
๏ ฝ่ายฝรั่งมังคลานราราช ดำเนินอุ้มเที่ยวลดเลี้ยวหลง
พระเหนื่อยอ่อนซอนซบสลบลง ระทวยองค์แอบยังต้าข้างขวานาง
นางสุนีหนีมาเวลาค่ำ ถึงธารน้ำลำเนาภูเขาขวาง
ยิ่งดึกดื่นชื่นฉ่ำด้วยน้ำค้าง เดือนกระจ่างแจ่มฟ้าดาราเรียง
จิ้งหรีดร้องลองในท้องไพรสณฑ์ จักกระจั่นเจื้อยแจ้วแว่วเสียง
ไก่กระชั้นขันเร้าริมเขาเคียง เสียงผึ้งเพียงร้องดั่นหวั่นวิญญา
ยามพระพายชายเชยระเหยหวล หอมลำดวนดอกไม้ไพรพฤกษา
ค่อยแช่มชื่นฟื้นองค์คิดสงกา เห็นแต่หน้านางสุนีไม่มีใคร
คิดเป็นครู่รู้ว่าหนีข้าศึก แล้วนิ่งนึกนางนี้เยาว์อุ้มเราไหว
ช่วยชีวิตชิดชอบคิดชอบใจ จึงปราศรัยไต่ถามดูตามแคลง
เจ้าพาพี่หนีมาพ้นข้าศึก กำดัดดึกเดือนสว่างกระจ่างแสง
หยุดเสียบ้างข้างเขาค่อยเบาแรง ต่อรุ่งแจ้งจึงค่อยพากันคลาไคล
แล้วให้นางวางองค์ชวนนงลักษณ์ เข้าหยุดพักเพิงผาพออาศัย
ตรัสถามทางกลางป่าพนาไลย ใกล้เมืองใหม่มาแล้วหรือแก้วตา ฯ

๑ นางสุนีย์อัญชลีทูลแถลง ข้าลัดแลงเลี้ยวเดิรตามเนินผา
ไม่เห็นทางกลางคืนสู้ฝืนมา ไม่ทราบว่าแห่งหนตำบลใด ฯ
๑ พระฟังนางวังเวงเกรงจะหลง ดูแดนดงดาษดาพฤกษาไสว
เสียทีศึกนึกสท้อนถอนฤทัย ทั้งนายไพร่พลัดพรายล้มตายครัน
เปนคราวเคราะห์เพราะประมาทจึ่งพลาดพลั้ง ถึงสองครั้งดังชีวาจะอาสัญ
อนุชาวายุพัฒน์หัสกัน จะหลบลี้หนีทันหรือบรรลัย
ยิ่งระลึกตรึกตรมอารมณ์เทวษ น้ำพระเนตรคลอคลอชลอไหล
ทั้งหิวโหยโรยแรงแขงพระไทย ปูสไบลงบนแท่นแผ่นศิลา ฯ
๑ แล้วเชิญองค์ลงบรรทมพนมมาศ สุนีย์บาทนั้นอุส่าห์หาบุปผา
มาโรยรายถวายพระมังคลา แล้วอุส่าห์นวดฟั้นให้บรรทม
เห็นทุกข์ร้อนถอนฤทัยมิใคร่หลับ จึ่งกล่อมขับคำประดิษฐ์สนิทสนม
โอ้เย็นน้ำน้ำค้างพร่างพรายพรม ระรื่นร่มรังสว่างเหมือนปรางค์ทอง
บรรทมแท่นแผ่นผาศิลาอ่อน ต่างบรรจถรณ์ทูลเกล้าอย่าเศร้าหมอง
ฟังสำเนียงเสียงผึ้งหึ่งหึ่งร้อง เหมือนเสียงฆ้องยามย่ำประจำวัง
จักกระจั่นหวั่นแว่วแจ้วแจ้วเจื้อย ดองในเรื่อยแร่แร่ดังแตรสังข์
เสียงสินธุ์พุลั่นสนั่นดัง เหมือนกลองระฆังกังสดานขานประโคม
ขอเดชะพระพายช่วยชายกลิ่น มารวยรินเรื่อยรื่นให้ชื่นโฉม
ดวงดาวเดือนเกลื่อนกลางนภางค์โพยม เหมือนอย่างโคมชวาลาระย้าระยับ
เสียงเป็ดผีแก้วแว่วแว่วหวีด จังหรีดกรีดเกรียวกริ่งดังฉิ่งกรับ
ทั้งไก่แก้วแว่วเสียงจำเรียงรับ เหมือนโทนทับขับกล่อมทูลหม่อมเอย ฯ
๑ พระทรงฟังวังเวงวิเวกเสียง หวลสำเนียงเสนาะน้ำคำเฉลย
ฉลาดขับจับใจกระไรเลย น่าใคร่เชยชมโฉมประโลมลาญ

แต่ดูเด็กเด็กเหลือหรือเนื้อน้อย   กระจ้อยร่อยรูปทรงน่าสงสาร
แล้วคิดแหนงแรงดันพันประมาณ   เมื่อเสียด่านเดิรมาตามม้าทัน
เห็นห่วงที่มีฤทธิ์นิมิตไว้   ตามวิไสยสารพางค์นางสวรรค์
แต่อุ้มเราเช้าบ่ำมากว่าวัน   เห็นแม่นมั่นมิใช่ว่ากุมารี
ดำริห์พลางทางดำรงพระองค์นั่ง   ค่อยลูบหลังเลียบประโลมนางโฉมศรี
พี่เสนยากจากวังมาครั้งนี้   เห็นสุนี่บาตเหมือนเพื่อนชีวิต
มิม้วยมอดวอดวายไปภายหน้า   จะอุส่าห์โอบอ้อมถนอมสนิท
อย่านบนอบหมอบเมียงมาเคียงชิด   ให้ชื่นจิตต์พี่บ้างเหมือนอย่างใจ ฯ
๏ ส่วนพิกลสัตรีสุนี่บาต   เมื่อหน่อนาถมังคลาเชยปราไส
จึ่งนบนอบตอบตามเนื้อความใน   พระเปนใหญ่ในฝรั่งทั้งลังกา
ที่คู่บุญรุ่นราวสาวสนม   ควรภิรมย์สมรักนั้นหนักหนา
ฉันลูกเด็กเล็กน้อยติดต้อยมา   ช่วยรักษาฝ่ายุคลให้พ้นภัย
เสร็จธุระจะต้องลาไม่ช้านัก   อย่ารื้อรักชักชิดพิศมัย
เชิญพระองค์จงไปชมสนมใน   ฉันมิใช่คนชนิดน่าชิดเชย ฯ
๏ พระฟังนางกลางแถลงไขแจ้งจิตต์   ถนอมสนิทนางสุนี่เจ้าพี่เอ๋ย
ขอถามความตามซื่ออย่าถือเลย   เจ้าคุ้นเคยอยู่ด้วยกันทุกวันมา
ช่วยอุ้มพี่หนีได้จึ่งใจพี่   ให้ปราณีนึกรักเจ้าหนักหนา
จะปลูกฝังหวังสวาทไม่คลาศคลา   มิควรหนีพี่ยาให้อาวรณ์
ไฉนเล่าเจ้าจึ่งว่าจะลาจาก   ประหลาดหลากเหลือเสียดายสายสมร
อย่าปละเปลื้องเคืองขัดถึงตัดรอน   จะผันผ่อนหย่อนตามแต่ทรามไวย ฯ
๏ นางฟังปลอบขอบคุณการุญโปรด   ขมาโทษทูลแจ้งแถลงไข
ด้วยองค์พระมหาสุราไลย   บัญชาให้ฉันลงมาเปนทารก

ช่วยธุระพระองค์ให้คงชีพ　　แล้วกลับรีบไปรักษาพลาหก
แม้นมีผัวชั่วช้าอุลามก　　จะต้องตกอยู่แผ่นดินสุดสิ้นฤทธิ์
ซึ่งอุ้มแอบแนบกายแต่ภายนอก　　ก็ได้ดอกด้วยปัญญาปกาศิต
ซึ่งออกโอษฐ์โปรดเกล้าให้เข้าชิด　　เปนจนจิตต์จำขัดพระอัชฌา ฯ
๏ พระฟังคำร่ำว่านิจจาเอ่ย　　จะกลับเลยละให้อาไลยหา
เคยอยู่ด้วยช่วยพี่รอดชีวา　　ทุกเวลาเช้าเย็นเคยเห็นกัน
แม้จากไปไหนพี่จะมีสุข　　จะแสนทุกข์แทบชีวาจะอาสัญ
ถึงสตรีมีดินสักหมื่นพัน　　ไม่เหมือนขวัญเนตรพี่เพื่อนชีวิต
จงอยู่วังถังกาเถิดอย่ากลับ　　จะประคับประคองถนอมเปนจอมจิตต์
ประการหนึ่งถึงมิได้เหมือนใจคิด　　ขอชื่นชิดเชยชมให้สมรัก
พระปลอบนางพลางแอบแนบถนอม　　ค่อยไปอบอ้อมอุ้มนางขึ้นวางตัก
ประคองกอดสอดสนิทจุมพิตพักตร　　นางกระดากกระดิกกระเดียมยายเหนียมชาย
พระยียวนชวนชิดนางบิดพลิ้ว　　แต่เพียงนิ้วพอจะน้อมยอมถวาย
จะสิ้นฤทธิ์คิดเฉลียวเสียวเสียดาย　　ค่อยคิดหวายวันอื่นจึงชื่นชม ๑
จะได้เดิรเชิญพระองค์ไปส่งด่าน　　เปนทหารแล้วจึงจะเปนสนม
พลางแอบองค์ทรงธรรม์ให้บรรทม　　เคลิ้มหลับในไพรพนมใต้ร่มรัง ฯ
๏ พอเช้าตรู่รู้สึกนึกวิตก　　ก็กระบอกหางมาข้างหลัง
พอเห็นทางนางสุนีมีกำลัง　　เชิญขึ้นนั่งบนบ่าแบกพาเดิร
ผินพักตรต่อหรดีวิถีทิศ　　สำแดงฤทธิ์เร็วเราะดังเหาะเหิร
ข้ามละหานธารเขาเลาเนาเนิน　　พระเพลิดเพลินพลอยสบายเคลิ้มคลายใจ
ให้นางอุ้มจุมพิตสนิทแนบ　　ขย้อนแอบอุ่นจิตต์พิสมัย
สพึงยกหยอกนางมากลางไพร　　ชมนกไม้ต่างต่างสล้างเรียง

ต้นร้อยลิ้นอินทุจันทน์ขนันขนุน หอมกลิ่นกรุ่นคุ้มตาดมะหาดเหียง
ฝางฝาหรั่งทั้งขันทนิดเพนียง เต็งเตลี่ยงเตลงพันกรวยกันเกรา
กระถินกระทุ่มคุ้มกามณฑาเทศ ตะโกเกดแก้วงอกตามซอกเขา
เทียมคดยี่เข่งเตงตะเคียนกระเบียนกระเบา เข็มคัดเค้าต้าวหยุดพุทธพยอม
พระชมชื่นยื่นเด็ดเก็บนางคลี่ ให้สุนีบาตรชมแซมผมหอม
นางเก็บจันทน์คันธรสประนมน้อม ถวายจอมกษัตริย์ครัดชมเชย
เห็นนมนางช้างเขาเต่งเต้าตั้ง พระรอรั้งเรียกสุนีเจ้าพี่เอ๋ย
มันน่ารักจักใครได้กระไรเลย นางขวยเขินเมินเฉยแกล้งเฉยเดิร
ดูไม้สูงฝูงนกวิหคจับ บ้างเรียกรับร้องเร้าริมเขาเขิน
นกแซงแซวแก้วกรอดพูดพลอดเพลิน ที่ห่างเนินนกยูงเปนฝูงฟ้อน
ทั้งไก่ฟ้าพระยาลอขันจ้อเจี้ยง เค้าโมงเมียงมาจับสลับสลอน
กระลุมพูคู่เคียงประเคียงจร ขมิ้นอกเบียดลูกยอดมูกมัน
ฝูงสร้อยร้าบ้าระบุ่นนกขุนแผน กระหว่ากระแวนลัดวากระทาขัน
กระติ้งกระตางกางเขนเบญจวรรณ นกนวลจันทร์จิบจาบคุ่มขาบเคียง
บนเขาสูงฝูงหงส์บุหรงร้อง ดังพิณก้องกังวานประสานเสียง
ระวังไพรไก่แก้วแจ้วจำเรียง วิเวกเพียงพิณพาทย์สวาทวอน ฯ
๏ ต่างชมเพลินเดินมาเวลาพลบ พอพานพบพวกตามหลามสลอน
เชิญพระองค์ทรงรถบทจร จากดงดอนด่วนมาเมืองป่าตาด
ขึ้นประทับพลับพลาฝ่ายฝรั่ง มาพร้อมพรั่งทั้งพระน้องกับสองหลาน
พระเล่าตามความหลังแล้วสั่งการ ให้ทหารตรวจตราเตรียมอาวุธ
ทั้งนายไพร่ให้พร้อมทุกป้อมค่าย หอรบรายเรียงรับสัปยุทธ์
แล้วคิดอ่านการณรงค์จะยงยุทธ์ เราเสียด่านขานสมุทรสุดเสียดาย

ด้วยเติมที่ดีได้ดังใจนึก พวกข้าศึกเสียทีแตกหนีหาย
ทหารเราเบาใจทั้งไพร่นาย จึงเสียค่ายเมืองใหม่แก่ไพรี
เราแตกยับอัปราฝ่ายข้าศึก จะเหิมฮึกรบพุ่งถึงกรุงศรี
จะผันแปรแก้ไขอย่างไรดี จึงจะตีคืนได้เมืองใหม่มา ฯ
๏ ฝ่ายฝรั่งฟังถามสิ้นความรู้ ไม่มีผู้สามารถอาจอาสา
แต่องค์พระวลายุดานุชา จึงทูลว่าไพรีมีกำลัง
ครั้นตีแตกแยกยับกลับตลบ สมทบรบเราได้ดังใจหวัง
อย่าโดยด่วนข้าขอให้รอรั้ง บอกพระสังฆราชครูให้รู้ความ
ท่านเคยศึกดึกดำช่วยกำจัด จึงจะตัดศึกเตียนที่เสี้ยนหนาม
เห็นชนะจะได้ตรงออกสงคราม ตีปราบปรามไพรีให้มีไชย ฯ
๏ พระมังคลาว่าชอบท่านรอบรู้ เคยรบสู้ดูแลคิดแก้ไข
ให้เขียนบอกออกฉบับแล้วจับไว ให้ม้าใช้ไปลังกาบอกอาจารย์
แล้วตรัสสั่งบังอดูคนรู้รอบ รีบไปตอบสั่งเวรเกณฑ์ทหาร
ยี่สิบหมื่นปืนผาอย่าช้าการ มาเมืองด่านได้สมทบรบไพรี ฯ
๏ บังอดูผู้ถือหนังสือลับ ต่างกำชับเรียกหากลาสี
สะพายย่ามตามออกนอกบุรี ขึ้นม้าขี่ควบตรงเข้าดงดวน
ถึงระยะประทับหยุดยับยั้ง มีตึกตั้งโต๊ะเรียงเลี้ยงทหาร
อิ่มแล้วไปไม่ขาดราชการ เปนย่านย่านเรียดทางไปกลางไพร
ถึงเวียงวังลังกาเข้าอาวาส กราบพระบาทหลวงแจ้งแถลงไข
พระอาจารย์อ่านอักษรแล้วถอนใจ จึงว่าไอ้นอกครูทำจู่โจม
จับพวกพ้องของตัวมามั่วสุม ศึกจึงรุมพร้อมพรักมาหักโหม
ไม่จัดแจงแบ่งเบาค่อยเล้าโลม เที่ยวรุกโรมสงครามทั้งสามเมือง

เออกระนั้นมันจึ่งให้ดินไหวหวั่น
เปนหมอกควันทุกเวลาท้องฟ้าเหลือง
อ้ายลูกถ่อยพลอยให้ผู้ใหญ่เคือง
ไม่ได้เรื่องราวทำระยำบอน
จะเกิดทุกข์ยุคเข็ญเสียเปนแน่
หน่อยหนึ่งแม่มันจะมาว่ากูสอน
แถกยตเข่าเจ้าจุกเปนทุกข์ร้อน
แล้วลุกถอนใจใหญ่เข้าในกุฎี
ดูตำหรับทัพศึกที่ตึกซึ้ง
เห็นบทหนึ่งชื่อทวาทศราศรี
ผูกผนึกปิดตราไม่ช้าที
ให้เสมียนเอาไปส่งให้นาย ฯ
๏ ฝ่ายม้าใช้ได้ตำหรับไม่ยับยั้ง
เรียกบ่าวทั้งปวงนั้นรีบผันผาย
ออกหน้าวัดจัดแจงตกแต่งกาย
ขึ้นม้าหมายมุ่งมาเมืองปาตาล ฯ

ตอนที่ ๕๘

นางลเวงวัณฬาช่วยนางสุวรรณมาลีแลท้าวทศวงศ์

๏ ฝ่ายฝรั่งบังอลูผู้รับสั่ง
บอกกรมวังสั่งเวรเกณฑ์ทหาร
รีบเร่งรัดจัดกันให้ทันการ
อำเภอบ้านหัวเมืองส่งเนื่องมา
พวกไปทัพสับสนหาบขนของ
ตีรเนื่องนองนับหมื่นแบกปืนผา
รู้เข้าไปในวังนางรำภา
ทั้งยุพาผกาสุดาดี
ให้สืบดูรู้ข่าวปัจจามิตร
มาตั้งติดรบพุ่งถึงกรุงศรี
ต่างตกใจไปเฝ้าพระเสาวนี
ทูลคดีที่ได้แจ้งยังแคลงใจ ฯ
๏ ฝ่ายโฉมยงองค์วัณฬาพระยาหญิง
ตลึงนิ่งนึกพรั่นประหวั่นไหว
ให้ซักเหล่าสาวสุรางค์พวกข้างใน
ศึกถึงไหนไปเที่ยวถามเนื้อความดู
ได้รู้แน่แต่ว่าเวรเกณฑ์ทหาร
ราชการเร็วร้อนไพร่อ่อนหู
จึงให้หาฝรั่งบังอลู
มาถามดูรู้ว่าสุดสาคร

กับหัสไชยได้ต้านซานสมุท พระราชบุตรอยู่ดงดาลด่านสิงขร
จึงถามเหตุเภทพานแรกราญรอน มันยอกย้อนผ่อนแก้พูดแต่ดี
ครั้นซักไซ้ให้สบถปดไม่ได้ ทราบว่าไปรบพุ่งสามกรุงศรี
ท้าวทศวงศ์พงศาสุมาลี ทั้งบุตรีกวาดมาไว้ป่าตาล
นางตื่นตกใจด้วยไม่ทราบ ช่างหยามหยาบยิ่งนักทำหักหาญ
ข่มเหงเหล่าเผ่าพงศ์พวกวงศ์วาร แสนสงสารสองธิดาสุมาลี
นางวัณพาปรารมภ์จนถมจับ ระทวยทับธิดารำภาสะหรี
นวดยังสายาตมค่อยสมประดี นางโศกีตีอุราร่ำจาบัลย์
แสนสงสารบ้านเมืองจะเคืองแค้น ทุกเขตแคว้นไพร่ฟ้าจะอาสัญ
แล้วตรัสถามสามนางเปนอย่างนั้น จะผ่อนผันคิดอ่านประการใด ฯ
๏ ทั้งสามนางต่างคิดเห็นผิดนัก เหลือที่จักผันแปรคิดแก้ไข
ต่างอัดอั้นตันตึงตะลึงตะไล ถอนใจใหญ่ให้สอื้นกลืนน้ำตา ฯ
๏ แต่ดีวันนั้นว่าเพราะพระสังฆราช สอนให้ชาติญาติวงศ์เผ่าพงศา
ถ้าไปห้ามปรามพระมังคลา ให้วอนง้อขอขมาสุมาลี
ทั้งทรงยศทศวงศ์เห็นคงรับ ให้สององค์คงกลับไปกรุงศรี
ถึงถูกผิดคิดถึงพระชนนี กลัวแต่ที่เธอไม่วอนไม่อ่อนตาม ฯ
๏ นางวัณพาว่าไม่พึ่งพระสังฆราช คงวิวาทขาดเด็ดไม่เข็ดขาม
จะให้เจ้าเหล่านี้ไปไม่ได้ความ ข้าต้องตามไปให้ปะจึงจะดี
นางรำภามาไปด้วยกันเจ้า ช่วยโลมเล้าพี่น้องทั้งสองศรี
แล้วสั่งกรมวังว่าอย่าช้าที เทียมรถที่มีฝาหลังคาบัง
อีสาวใช้ไปข้างนอกบอกขอเฝ้า เร็วเร็วเข้าเราจะไปเหมือนใจหวัง
พวกท้าวนางต่างประหม่าตะลีตะลัง กรมวังวิ่งพัลวันไป

เที่ยมรถรัตน์จัดเร่งกันเซงแซ่ ทั้งเกณฑ์แห่กลองชนะปี่ไฉน
รถสำหรับรับรำภาเสนาใน มาเทียมไว้เกยดาหน้าพระลาน ฯ
๏ ฝ่ายโฉมยงองค์วัณฬารำภานาถ สำอางอาตม์อาองค์สรงสนาน
ประดับเครื่องเรืองจำรัสชัชวาลย์ พนักงารพัชนีพัดวีลม
ทรงเกือกทองรองบาทต่างยาตรเยื้อง นางเชิญเครื่องเนื่องตามล้วนงามสม
ขุนหมื่นหมอขอเฝ้าทั้งเจ้ากรม กราบบังคมคอยตามกันหลามไป
ทั้งสององค์ทรงรถพระกลดกั้น รถกำนัลนั่งเคียงเรียงไสว
สารถีตีม้าเคลื่อนคลาไคล ปี่ไฉนกลองชนะตีประโคม
ขนัดนอกหอกดาบกำซาบสพรั่ง ทั้งหน้าหลังสังข์แตรเป่าแห่โหม
อภิรุมย์ชุมสายพรายพโยม ครั้นค่ำโคมคบสว่างตามทางไป
ต่อย่ำฆ้องสองยามหยุดประทับ ครั้นรุ่งขับคนเดิรเนินไศล
กำลังทุกข์ยุคเข็ญเห็นสิ่งใด นางมิได้ชื่นชมด้วยตรมทรวง
แต่ขอเฝ้าเจ้าชู้ไม่รู้ทุกข์ แต่สนุกเล่นหานางข้าหลวง
เก็บดอกไม้ในป่าบุปผาพวง ทั้งมะม่วงมะปรางให้นางใน
นางสาวสาวน้าวกิ่งชิงกันเก็บ จนเลือดเล็บแลหาน้ำตาไหล
บ้างท้าวแขนแหงนชมพนมไพร ดูนกไม้ต่างต่างตามทางมา ฯ
๏ ฝ่ายพวกพ้องกองร้อยรายคอยข่าว รู้เรื่องราวรีบเดิรตามเนินผา
ถึงด่านเข้าเฝ้าพระมังคลา ทูลว่าพระมารดามาในไพร ฯ
๏ ฝ่ายเอกองค์ทรงยศโอรสราช ฟังประหลาดหลากจิตต์คิดสงไสย
ปรึกษาน้องสองหลานรำคาญใจ หรือใครไปเพ็ดทูลจึงวุ่นวาย
พระอนุชาว่าเห็นจะเปนแน่ จะคิดแก้อย่างไรเห็นไม่หาย
อย่าให้พบหลบลี้ดูดีร้าย ให้แต่ฝ่ายผู้เถ้าอยู่เฝ้าฟัง

พระมังคลาว่าจริงพี่กริ่งคริก ที่พวกผลึกรมจักรซึ่งกักขัง
แม้พบปะจะปล่อยคอยระวัง แล้วตรัสสั่งนายทหารเปนการลับ
อาญาสิทธิ์ผิดชอบจงตอบบอก กองในนอกนายประตูกำกับ
ทั้งซ้ายขวาหน้าหลังสั่งกำชับ ครั้นเสร็จสรรพชวนพระน้องสองนัดดา
ขึ้นอยู่ป้อมพร้อมพรั่งกันทั้งสี่ คิดแต่ที่ทำศึกต่างปรึกษา
ฝ่ายนายหมวดตรวจกำกับกำชับกำชา บอกกิจจาแจ้งทั่วทุกตัวคน ฯ
๏ ฝ่ายนางนาฏมาตุรงค์ทรงพระยศ เร่งรีบรถแรมทางมากลางหน
ถึงตงตาดด่านใหญ่ดูไพร่พล ไม่เห็นหนผู้ใดเดิรไปมา
นอกประตูอยู่แต่คนแก่เถ้า จึ่งเรียกเข้ามาประนตรีมรถา
แล้วตรัสถามตามระแวงแคลงวิญญา พระมังคลาไปอยู่หนตำบลใด ฯ
๏ พวกผู้เถ้าเฝ้าฟังรับสั่งถาม จึ่งทูลความเคลือบแฝงแถลงไข
พระหน่อนาถราชโอรสยศไกร เสด็จไปลังกาได้ห้าวัน
ปิดประตูผู้ใดเข้าในด่าน จะประหารชีวาให้อาสัญ
ข้าพเจ้าเข้ามาแต่อารัญ ต้องพากันขัดค้างอยู่อย่างนี้ ฯ
๏ นางดำริห์ตริตรึกนิ่งนึกแหนง เห็นจะแกล้งไม่ให้พบคิดหลบหนี
จึ่งซักไซ้ใครเถ้าเฝ้าบุรี หรือไม่มีตัวทหารประการใด
พวกคนแก่แก้ว่าข้าพเจ้า มิได้เข้าไปเห็นว่าเปนไฉน
นางทรงฟังสั่งบรรดาพวกข้าไท จงเรียกให้เปิดบานทวารบัง
นายประตูผู้ใดมิได้ขาน เปนช้านานนางให้ซ้ำร้องคำหลัง
มิให้เราเข้าไปก็ไม่ฟัง จะพ้นพังประตูเข้าบุรี
สักครู่หนึ่งจึ่งเห็นคนบนหอรบ นั่งนอบนบนางวัณฬามารศรี
ร้องถามชายนายขอเฝ้าพระเสาวนี ออกมานี้ราชการสถานใด ฯ

๏ ขอเฝ้าว่ามาช่วยหน่อวรนาถ   ตำริห์ราชสงครามตามวิไสย
ทั้งเยี่ยมเยื้อนเหล่าพลสกลไกร   ตามพระไทยกรุณาทั้งธานี
เร็วเร็วเถิดเปิดบานทวารรับ   รถจะได้ไปประทับพลับพลาสี่
จะขัดขวางค้างอยู่นอกบุรี   โทษจะมีเหมือนขบถประทษฐร้าย ฯ
๏ พวกหอรบหลบหน้าโยธาหาญ   จึ่งเปิดบานประตูได้ดังใจหมาย
เข้าในเมืองเนื่องมาประดานาย   กราบถวายวันทาพร้อมหน้ากัน
เชิญประทับพลับพลาตรงหน้าป้อม   ทหารล้อมวงรอบเปนขอบขันธ์
นางกษัตริย์ตรัสสั่งคนทั้งนั้น   เองพากันไปบอกพระมังคลา
ให้พาน้องสองหลานทหารเก่า   มาหาเราเราธุระจะมาหา
ฝ่ายขุนนางพรางความตามสัญญา   พระไปวังลังกาได้ห้าวัน
วางพระไทยให้ข้ารักษาด่าน   ราชการเตรียมตรวจกันกวดขัน
นี่หากพระเสด็จมาจึ่งพากัน   มาคอยรับอภิวันท์ฟังบัญชา ฯ
๏ นางตรัสถามความเรื่องเมืองผลึก   มาซังตึกไว้ที่ไหนจะไปหา
ทั้งทรงยศทศวงศ์ซึ่งส่งมา   มึงช่วยพาไปให้พบประสบกัน
ฝ่ายฝรั่งฟังตรัสให้ขัดข้อง   กลัวจะต้องโทษกรณ์พูดผ่อนผัน
ไม่ทราบความตามจริงทุกสิ่งอัน   กระหม่อมฉันข้าทหารใช้ราญรอน
นางเคืองขัดตรัสด่าพวกข้าเฝ้า   มึงโฉดเฉาช่างไม่บอกพูดหลอกหลอน
จะทำให้ไพร่ฟ้าประชากร   ได้เดือดร้อนรบราต้องฆ่าฟัน
กูเคยพบรบสู้เคยรู้เห็น   ที่ยุคเข็ญเย็นร้อนคิดผ่อนผัน
มึงส่อพลอยยอเจ้าทั้งเผ่าพันธุ์   จะพากันฉิบหายล้มตายไป
กูเลี้ยงลูกปลูกฝังเห็นพลั้งผิด   จึงตามติดคิดแต่จะแก้ไข
มึงขัดขวางอย่างนี้จะมีไภย   ใส่หัวไปให้พ้นอ้ายคนพาล ฯ

๏ ฝ่ายรำภาสะหรีเห็นที่ขัด เข้าห้องผลัดเครื่องประดับสำหรับทหาร
ใส่เกราะเพ็ชรเตรียดรัดชัชวาลย์ แล้วถือขวานออกหน้าพลับพลาพลัน
ประกาศว่าข้าเฝ้าเหล่าอำมาตย์ เปนข้าบาทบทเรศร์ทั้งเขตขัณฑ์
ใครเสียสัตย์ขัดข้องคิดป้องกัน กูจะฟันเสียให้ตายทำลายลง ฯ
๏ ฝ่ายพวกพลคนผู้เถ้าชาวผลึก ต้องเฝ้าตึกปัดเป่ากวาดเผ้าผง
ได้ยินความถามได้ดังใจจง จึงเดิรตรงเข้าไปทูลซึ่งมูลความ
อันองค์พระมเหษีบุตรีผลึก ต้องใส่ตึกกักขังอยู่ทั้งสาม
ทหารล้อมพร้อมคุมทุกทุ่มยาม จงทราบความตามจะโปรดที่โทษทัณฑ์ฯ
๏ ฝ่ายโฉมยงองค์วัณฬารำภาสะหรี ต่างยินดีด้วยได้จริงทุกสิ่งสรรพ์
จากพลับพลาพาขอเฝ้าเหล่ากำนัล ผู้เถ้านั้นนำไปเหมือนใจจง
ถึงตึกขังบังห้องทั้งสองตึก พวกผลึกทูลความตามประสงค์
ฝ่ายฝรั่งพรั่งพร้อมพวกล้อมวง เห็นโฉมยงองค์ลเวงกลัวเกรงครัน
ต้องหลีกเหล่าชาววังไปทั้งพวก แล้วถอดหมวกเหมือนไหว้เจ้าไอศวรรย์
กุญแจใส่ใบบานเอาขวานฟัน แล้วคะมกันเข้าในห้องทั้งสองนาง ฯ
๏ เห็นองค์พระมเหษีบุตรีน้อย ซบเศร้าสร้อยมิได้หวีเกศสาง
เข้ากราบลงตรงที่เพลาพี่นาง สอื้นพลางนางวัณฬาโศกาไลย
โอ้พระพี่วิบากมายากแค้น ต้องโศกแสนเศร้าหมองไม่ผ่องใส
มิควรเปนเวรสร้างแต่ปางใด จึงทำให้ขัดขวางถึงอย่างนี้
เพราะลูกชั่วตัวน้องก็ต้องผิด อย่าเพ่อคิดถือโกรธโปรดเกศี
เสียแรงน้องครองสัตย์สวัสดี นึกเหมือนพี่ร่วมครรภ์ไม่ฉันทา
เพราะเจ้ากรรมทำเข็ญให้เปนโทษ เสียประโยชน์ญาติวงศ์เผ่าพงศา
แต่ทราบข่าวเช้าค่ำกลืนน้ำตา เหมือนน้องฆ่าพี่นางให้วางวาย ฯ

๑ ส่วนสุวรรณมาลีเห็นดีนัก　　กอดน้องรักร้องไห้จิตใจหาย
สอื้นอ้อนอ่อนระหวยระทวยกาย　　พระหัตถ์ฟายชลนาร่ำจาบัลย์
เปนบุญแท้แม่ละเวงวัณฬาน้อง　　เหมือนร่วมท้องดีจริงทุกสิ่งสรรพ์
สวามิภักดิ์รักพี่เหมือนชีวัน　　จะสู้ม้วยด้วยกันไม่ฉันทา
ถึงลูกเต้าเขาชังก็ช่างเขา　　แต่ใจเราเรายังรักกันหนักหนา
ลูกกำเนิดเกิดครรภ์แม่วัณฬา　　เหมือนลูกพี่มิได้ว่าแม่อาธรรม์
ทั้งสองนางต่างสลดกำสรดสอื้น　　สุดจะขืนฝืนแรงกรรแสงศัลย์
สิ้นกำลังทั้งสองประคองกัน　　สอื้นอั้นอ่อนซบสลบลง
ทั้งรำภาสะหรีโศกีร่ำ　　เรียกเอาน้ำหอมชะโลมโสรจโซมสรง
เกสรสุคนธ์รื่นค่อยฟื้นองค์　　ต่างดำรงหฤทัยให้ประทัง
นางวัณฬาว่าน้องจะเชิญพระพี่　　ไปส่งที่เมืองใหม่เหมือนใจหวัง
ทั้งทรงยศทศวงศ์ดำรงวัง　　คืนไปยังรมจักรนครา
สุมาลีดีใจปราไสยสนอง　　ขอบคุณของน้องรักนั้นหนักหนา
อันทรงยศทศวงศ์ซึ่งส่งมา　　เขามิให้ไปหาพูดจากัน
แม่ควรช่วยด้วยเปนวงศ์ของทรงเดช　　คืนนิเวศน์เวียงชัยไอศวรรย์
นางคำนับรับคำชวนกำนัล　　เชิญสุวรรณมาลีบุตรีมา
เข้าตึกท้าวทศวงศ์เห็นทรงยศ　　ต่างประนตน้อมประนมก้มเกศา
ส่วนสององค์ทรงศักดิ์ดีเพ่งพักตรา　　เห็นแม่นมั่นวัณฬาสุมาลี
ถดพระองค์ลงใกล้ให้สอื้น　　ต้องแตกตื่นตายเปนไม่เห็นผี
เพราะลูกเจ้าเอามาขังไว้ดังนี้　　มิรู้ที่ทำกระไรที่ไหนเลย
หรือทดแทนแค้นเคืองแต่เรื่องหลัง　　ต้องพลาดพลั้งพลอยทุกข์เพราะลูกเขย
ก็คิดว่าการุญได้คุ้นเคย　　มิควรเลยจริงจริงนะแม่ละเวง ฯ

๏ นางวัณพาสำรภาพพึ่งทราบเกล้า ว่าลูกเต้าเจ้ากรรมทำข่มเหง
ไม่บอกแม่แต่มันคิดกันเอง ไม่ยำเยงเกรงพระราชอาชญา
แต่ลูกนี้มิได้เปนใจด้วย จะคิดช่วยกำจัดตัดเกศา
ทั้งสององค์ทรงธรรม์จงกรุณา แต่ตัวข้านี้ได้โปรดยกโทษทัณฑ์
ที่ลูกหลานพาลผิดคิดขบถ มันคนคดควรฆ่าให้อาสัญ
จะเชิญองค์ทรงเดชคืนเขตคัน ทั้งกำนัลเสนาชาวธานี ฯ
๏ ท้าวทศวงศ์ว่าอ่อยพ่อขอโทษ มาหลงโกรธแม่วัณพารำภาสะหรี
เออลูกเต้าเล่าก็เปนไปเช่นนี้ ไม่พอที่ทำข่มเหงกันเองเลย
นางพระยามานั่งลูบหลังไหล่ แม่ขอบใจแม่วัณพานิจจาเอ่ย
ได้พบเห็นเปนบุญได้คุ้นเคย อย่าโกรธเลยลูกเต้าเหมือนเผ่าพันธุ์
ถึงเด็กผิดคิดอาไลยผู้ใหญ่ซื่อ มิควรถือโทษกรณ์พอผ่อนผัน
แม่วัณพามาดีนี้ดีครัน รักกันนี้กระไรขอบใจจริง
จะรุ่งเรืองเลื่องลือมีชื่อเสียง ให้สืบเยี่ยงอย่างเลิศประเสริฐหญิง
รักกันไปให้ตลอดอย่าทอดทิ้ง มีแต่สิ่งสรรเสริญเจริญใจ ฯ
๏ ทั้งสองนางต่างคำนับน้อมรับสั่ง อยู่พร้อมพรั่งทั้งรำภาอัชฌาไสย
เชิญสองท้าวสาวสวรรค์กำนัลใน เสด็จไปรถประทับที่พลับพลา
ท้าวทศวงศ์องค์พระมเหษี รำภาสะหรีมิ่งมิตรร่วมรถา
สุมาลีพี่น้องสองธิดา ทั้งวัณพาร่วมรถบทจร
พวกไพร่พฤคนผลักรถจักร มาพร้อมพรักพรูตามหลามสลอน
ฝ่ายฝรั่งลังกาพลากร ต่างไล่ตลอนปิดบานทวารบัง
นายทหารด้านเหนือใส่เสื้อหมวก เปนพวกพวกขี่ม้าล้อมหน้าหลัง
แล้วร้องว่าอย่าทำแต่ลำพัง พระเจ้าลังกากษัตริย์ตรัสกำชับ

ให้ขุนนางต่างพระไทยในยเนตร   รักษาเขตคอยเสดจจนเสร็จกลับ
แม้ผู้ใดไม่ฟังบทบังคับ   ก็จะจับฆ่าฟันให้บรรไลย
เมืองผลึกกรมจักรเปนนักโทษ   ยังไม่โปรดพระจะมาพาไปไหน
คืนส่งมาข้าพเจ้าจะเอาไป   ใส่ไว้ในคุกขังจึงบังควร ฯ

๏ ขณะนั้นวัณพาร่ำภาสะหรี   ฟังเสนีเนรคุณคิดหุนหวล
ออกยืนค่ำช้ำเฝ้าเจ้าสำนวน   มึงไม่ควรขัดข้องจองหองนัก
กูบำรุงกรุงไกรยกให้ลูก   ช่วยฝังปลูกแปลกกูไม่รู้จัก
พลอยสอพลอก่อศึกทำฮึกฮัก   พวกอ้ายอักกตัญญูเหมือนงูพิษ
มึงคิดร้ายหมายสู้กูหรือนี่   ว่าไม่มีวาสนาอาชญาสิทธิ์
ขึ้นขัดขวางทางไว้มึงไม่คิด   ประเดี๋ยวนี้ชีวิตจะวายวาง ฯ

๏ ฝ่ายเสนาว่าพระองค์ดำรงราชย์   ก็สิทธิ์ขาดสารพัดไม่ขัดขวาง
ครั้นตรัสมอบขอบคันศวรรยางค์   ให้ขุนนางเชื่อฟังพระมังคลา
ต้องถือน้ำทำสัตย์เพราะตรัสสั่ง   จึงเชื่อฟังทรงยศโอรสา
เดี๋ยวนี้พระจะกลับบังคับบัญชา   เจ้าลังกาก็จะต้องเปนสององค์
แม้ออกโอษฐ์โปรดขอต่อหน่อนาถ   อนุญาตยอมตามความประสงค์
ไม่ขัดเคืองเบื้องบาทหมาตุรงค์   ซึ่งพระองค์จะมาทำแต่ลำพัง
เหมือนถอดหน่อวรนาถราชโอรส   ให้เสียยศเยี่ยงอย่างแต่ปางหลัง
ข้าทูลห้ามปรามไว้พระไม่ฟัง   โทษข้าทั้งปวงนี้ถึงที่ตาย
แต่พวกพ้องสองเมืองที่เคืองขัด   จะต้องตัดเอาศีร์ษะไว้ถวาย
ไม่รบสู้อยู่เกล้าเปนเจ้านาย   คนอื่นหมายมิให้ออกนอกกำแพง ฯ

๏ นางร่ำภาว่าอุเหม่อ้ายเดรฉาน   ยังต้านทานทุ่มเถียงขึ้นเสียงแขง
มากั้นกางขวางขัดสกัดแสกง   มึงจะแกล้งกลบพระเสาวนี

ธรรมเนียมนาถมาตุรงค์มิ่งมงกุฎ ควรช่วยบุตรบำรุงซึ่งกรุงศรี
ถึงหน่อไทไม่อยู่ในบุรี พระชนนีช่วยราชการ
ก็ควรพึ่งทั้งหมดช่วยปลดเปลื้อง ให้บ้านเมืองเรืองสมบัติพัสดุ์สถาน
ถ้าทำผิดกิจกษัตริย์ไม่ทัดทาน จะเกิดการยุคเข็ญไม่เว้นวาย
ทุกวันวุ่นขุ่นเคืองด้วยเรื่องรบ จะเกลื่อนกลบเกลี่ยไกล่เสียให้หาย
มึงขืนขวางทางไว้ทั้งไพร่นาย จะต้องตายโหงทั่วทุกตัวคน
แล้วแต่งองค์ทรงม้ามือคว้าขวาน ไล่ทหารมิให้ขวางทางถนน
ทั้งนายไพร่ไม่รบหลีกหลบวก นางเร่งพลขับรถบทจร ฯ
๏ ฝ่ายโยธาฝรั่งออกตั้งรับ ล้อมหน้าหลังคั่งคับสลับสลอน
นางรำภาแกล้วหาญไล่ราญรอน มันกลับย้อนแยกวิ่งจับหญิงชาย
ฉุดลากเหล่าชาวผลึกกรมจักร เสียงคึกคักร้องกรีดหวาดหวีดหวาย
นางไล่ฟันโยธาข้างหน้าตาย มันเข้าท้ายรถไล่ฆ่าไพร่พล
พวกขอเฝ้าเจ้ากรมออกสมทบ ช่วยเจ้ารบรอนรับกันสับสน
นางรำภาฆ่านายตายหลายคน มันฆ่าพลพวกตามตายครามครัน ฯ
๏ ท้าวทศวงศ์นงลักษณ์อัคเรศ คิดสมเพชพวกโยธาที่อาสัญ
จึงตรัสห้ามรำภาสะหรีนั้น อย่าฆ่าฟันให้ตายวายชีวา
จะกลับไปให้เขาขังไว้ดังเก่า ด้วยพวกเรายับย่อยน้อยหนักหนา
นางละเวงเกรงว่าพระมังคลา จะให้ฆ่ากษัตริย์ด้วยขัดใจ
จึงร้องว่าฝรั่งสิ้นทั้งหลาย บอกเจ้านายมึงให้แจ้งแถลงไข
อันพวกพ้องสองภารากูพาไป รักษาไว้ในวังเมืองลังกา
ถ้าลูกกูรู้จักรักพ่อแม่ อย่าถือแต่ยศศักดิ์ให้หนักหนา
แล้วให้กลับขับรถเลี้ยวลดมา นางรำภาอยู่หลังระวังระไว

เปิดทวารบานบังออกหลังด่าน เหล่าทหารมิได้ห้ามปรามไถล
รีบแรมทางกลางป่าพนาไลย ถึงกรุงไกรพร้อมเพรียงเข้าเวียงวัง
ให้สองท้าวสาวสนมรมจักร สำนักพักตึกทองทั้งสองหลัง
ทอดยี่ภู่ปูสุวรรณบัลลังก์ แท่นที่ตั้งอย่างกษัตริย์ขัตติยา
ส่วนสุวรรณมาลีศรีสวัสดิ์ อยู่ตึกจัตุรมุขเปนสุขา
ทั้งลูกน้อยสร้อยสุวรรณจันทร์สุดา พร้อมทั้งข้าหลวงเหล่าพวกสาวใช้
นางวัณฬาอารีปรนนิบัติ มิได้ขัดเคืองวิญญาอัชฌาสัย
เลี้ยงทั้งเหล่าชาวพลสกลไกร ทั้งนายไพร่ได้เปนสุขทั่วทุกคน ฯ

๏ แต่ฝ่ายข้างนางสเวงวัณฬาราช แค้นหน่อนาถนึกเห็นไม่เปนผล
แกล้งแอบแฝงแต่งให้พวกไพร่พล ไล่ฆ่าคนข่มเหงไม่เกรงใจ
ข้างพวกพ่อก็ทำระยำยับ ทั้งไม่นับถือแม่พูดแก้ไข
พลางตรัสถามสามนางคิดอย่างไร ลูกกลับไปเปนศัตรูมาตุแดน
ทั้งสามนางต่างว่าหนักหนานัก เหมือนเลี้ยงรักลูกเสือร้ายเหลือแสน
จะช่วยชุบอุปถัมภ์กลับทำแค้น เหมือนเหยียบแผ่นดินผิดจนจิตใจ
นางวัณฬาว่าเพราะพระสังฆราช สอนให้ขาดญาติวงศ์จึงหลงใหล
น่าแค้นเหลือเชื่อพระจำจะไป ต่อว่าให้ขาดกันเสียวันนี้
จึงแต่งองค์ทรงเครื่องแล้วเยื้องย่าง พร้อมสามนางกับเหล่านางสาวศรี
ทั้งสององค์ทรงวอจรลี ถึงกุฎีขึ้นบันไดเข้าในประตู ฯ

๏ พอผันแปรแลเห็นพระสังฆราช นั่งบนอาสน์อิงหมอนมือยอนหู
ไม่ก้มเกล้าเข้าไปนั่งตั้งกระทู้ ท่านขรัวครูสอนสั่งเจ้ามังคลา
เหมือนลูกเสือเหลือเอกลอยเมฆแท้ ขาดพ่อแม่เผ่าพงศ์พวกวงศา
คิดว่าช่วยแม่บำรุงกรุงลังกา มิรู้มากลับเปนไปเช่นนี้

ช่างยุยงส่งเสริมให้เหิมฮึก จนเกิดศึกรบพุ่งถึงกรุงศรี
เพราะสั่งสอนบอนบอกนอกบาลี จนเกินดีดิ้นแตกแหลกระยำ
เสียแรงเชื่อถือว่าเหมือนตาปู่ จะค้ำชูช่วยชุบอุปถัมภ์
มาหลงเชื่อเสือเฒ่าตัวเจ้ากรรม ช่างแนะนำทำให้ขาดญาติกา ฯ
๏ บาดหลวงฟังนั่งตึงแล้วจึงถาม มันเกิดความอย่างไรมึงอึงหนักหนา
ว่าปากบอนสอนสั่งมังคลา กูพูดจาว่ากระไรบอกให้รู้
ไม่ได้ถามหยามหยาบบาปนะวะ กูเปนพระจะทเลาะไม่เพราะหู
ถึงลูกเต้าเอามาไว้ที่ในกุ สอนให้รู้สารพัดกลับขัดใจ ฯ
๏ นางวัณพาว่าเพ็ชรก้อนเกิดแก้ว เขาขอให้ไปเสียแล้วเปนไหนไหน
ใครบอนบอกออกให้รู้ครูหรือใคร สอนให้ไปชิงเขาเผาภารา
เที่ยวรบพุ่งกรุงผลึกรมจักร ให้เสียศักดิ์สุริยวงศ์เผ่าพงศา
จับสองท้าวสาวสวรรค์กัลยา กับสร้อยสุวรรณจันทร์สุดาสุมาลี
มาขังไว้ในด่านดงดาลตึก จนเกิดศึกรบพุ่งถึงกรุงศรี
เสียเมืองใหม่ไพร่นายวายชีวี ตัวดีถึงหนีเข้าไปอยู่หมู่ดงดาล
ครั้นรู้ความตามไปจะไกล่เกลี่ย ก็หลบเสียให้แม่พบแต่ทหาร
ให้รบแม่แต่ล้วนอ้ายน้ำใจพาล เพราะอาจารย์ฝึกหัดจึงดัดรอน
จนรบราฆ่าฟันกันออกวุ่น เพราะเจ้าคุณหรือมิใช่หรือใครสอน
อยู่กุฎีมีสุขไม่ทุกข์ร้อน เหมือนเสือนอนกินควายสบายครัน ฯ
๏ บาดหลวงว่ามาพาโลอีโกหก สัตว์นรกเนรคุณทำหุนหัน
ไม่ได้ถามความหลังสิ้นทั้งนั้น กูบอกมันตามจริงผิดสิ่งใด
บวชเปนพระจะให้ว่ามุสาวาท จะมิขาดศีลถือหรือไฉน
ข้าตัดรอนสอนสั่งเมื่อครั้งไร มาแกล้งใส่โทษว่าสารพัด

ขันลูกเต้าเหล่ากอกับพ่อแม่ ก็สุดแท้แต่น้ำใจวิไสยสัตว์
เหมือนอย่างผัวตัวบ้างกูง้างคัด มึงจะคัดหรือจะขัดเวง
อ้ายมังคลาบ้าลำโพงโกงเหมือนแม่ มันเอาแต่ตามอารมณ์ทำข่มเหง
ลูกในท้องของตัวไม่กลัวเกรง มาครื้นเครงโกรธกูเปนครูบา
โทษเอาผัวตัวมึงจึงจะถูก ที่ทำลูกล้างวงศ์เผ่าพงศา
มาลบหลู่กูแก่ชแรชรา มึงพื้นฆ่าเสียเถิดจะเปนพระบอน
เมื่อผัวอยู่กูก็ผิดกูคิดสู้ ถึงลูกเต้าเล่าก็กูเปนครูสอน
ต้องอับอายหลายที่ที่นั่นนอน ให้มึงถอนเสื้อเนื้อใส่เกลือกิน
ใครหายใจไม่ออกถึงนอกฟ้า ผิดก็มาอยู่กับกูไม่รู้สิ้น
กูอาไศรยในแดนรักแผ่นดิน มึงกลับนินทาว่าสารพรรณ ฯ
๏ นางวัณพาว่าเปนครูรู้ว่าผิด ไม่ห้ามศิษย์สั่งสอนช่วยผ่อนผัน
จนเกิดศึกครึกครื้นทุกคืนวัน ไม่ช่วยห้ามปรามมันคิดฉันใด ฯ
๏ บาดหลวงว่าวิไสยในมนุษย์ พ้นจะหยุดแล้วก็ห้ามปรามไม่ไหว
ห้ามเกศาว่าอย่าหงอกยังงอกได้ มันขึ้นหงอกออกจนได้มันไม่ฟัง
กูทำดีมีแต่ผิดไม่คิดหลาบ มึงมาหยาบหยามว่าเหมือนบ้าหลัง
สาพิภักดิ์จักตายเสียหลายครั้ง เหลือกำลังช่างใครไม่ใช่การ ฯ
๏ นางลเวงเกรงบาปไม่หยาบหยาม คิดถึงความซื่อตรงก็ส่งสาร
ขดีตาพาหญิงพวกศฤงคาร ไปปราสาทราชฐานรำคาญใจ ฯ
๏ ฝ่ายฝรั่งมังคลามหาราช ได้แบบบาดหลวงแจ้งแถลงไข
รู้สำหรับทัพศึกต้องตรึกไตร แล้วฝึกไพร่พลรบรู้ครบครัน
ให้ตั้งค่ายใหญ่น้อยร้อยแปดค่าย เปนหลั่นรายเรียบไปในไพรสัณฑ์
แบ่งคนไว้ไพร่นายค่ายละพัน จงสำคัญสัญญารบราวี

มีปืนตากขวากล้อมไว้พร้อมหมด   ชื่อค่ายทศเทวาเปนราศี
ร้อยแปดค่ายหมายได้แม้ไพรี   มาโจมตีมิได้รอดตลอดไป
ริมธานีมีลำแม่น้ำกว้าง   เหมือนลำรางลงเชี่ยวเปนเกลียวไหล
จัดเรือน้อยร้อยลำประจำไว้   จะได้ใช้สอยสำหรับจับไพรี ฯ

ตอนที่ ๕๙

พระอภัยมณีศรีสุวรรณไปเมืองลังกา

๑ จะกล่าวถึงพระอภัยเจ้าไตรภพ   ทำการศพกับพระน้องทั้งสองศรี
พอเสร็จเมรุเดือนอ้ายเปนปลายปี   ได้ฤกษ์ดีดีถ่ำเปนสำคัญ
มาพร้อมพรักชักศพสองกษัตริย์   เข้าเมรุรัตนรุ่งเรืองดังเมืองสวรรค์
มีโขนละคอนมอญรำระบำบรรพ์   ม้างรำเต้นเล่นประชันเสียงครั่นครึก
พอราตรีมีดอกไม้ไฟสว่าง   โป้งปังปีบช้างชิงร้องเสียงก้องกึก
เล่นหนังฆ้องกลองสนั่นลั่นพิลึก   อึกกระทึกครึกครื้นทุกคืนวัน
พวกไพร่ฟ้ามาประชุมแก่หนุ่มสาว   เจ๊กมอญลาวแขกไทยทั้งไอศวรรย์
เปนหมู่หมู่ดูงานการประชัน   เกษมสันต์สรวลเสกันเฮฮา
หนุ่มคะนองพอใจเที่ยวเกี้ยวผู้หญิง   เข้าพาดพิงพวกนางต่างภาษา
เขมรเมียงเคียงหวายทำชายตา   ว่านักเอียคุยนาสะลามะลู
นางทวายอายเอียงพูดเสียงแปร่ง   มะแวงแง่งพะเยเปอะสู
เจ้ามอญว่าอาละกูลทั้งปูนพลู   ลาวบ่อยู่บ่อหันบ่อยั้นน้อ
พวกไทยป่าตลึบุตรว่าหยุดก่อน   ชาวลครร้องซื้อทำหรือพ่อ
เจ๊กเห็นสาวชาวชวาร้องว่าฮ้อ   แขกว่ายอระเตไพล่เผลความ

บ้างเพลิดเพลินเดิรดูการการฉลอง   ออกเนืองนองท้องแถวแนวสนาม
ลูกสาวหายหลายแห่งเพราะแต่งงาม   พ่อแม่ตามถามได้ก็ไม่พบ
สมโภชถึงครึ่งเดือนไม่เคลื่อนคลาศ   พร้อมพระญาติประยูรวงศ์ปลงพระศพ
แล้วเก็บพระอัฐิท้าวเจ้าพิภพ   ไว้มณฑปจบเสร็จสำเร็จการ ฯ

๏ พอผู้ถือหนังสือเรื่องเมืองผลึก   บอกข่าวศึกกรมจักรซึ่งหักหาญ
ถึงพร้อมกันวันฤกษ์เมื่อเลิกงาร   พระอ่านสารทราบว่าเสียธานี
ตกพระไทยไหวหวาดอนาถนัก   พระวรพักตรหม่นหมองทั้งสองศรี
จะเลิกทัพกลับไปปราบไพรี   ยังไม่มีกษัตริย์ครองรัตนา
จึงมอบแดนแผ่นดินให้สินสมุท   อรุณนุชดำรงสืบวงศา
ศึกสำเร็จเสร็จสรรพจะกลับมา   ให้อำมาตย์มาตยารักษาไว้
จัดสำเร็จเสร็จลงทรงกำปั่น   ทั้งศรีสุวรรณลอยลำตามน้ำไหล
ฝ่ายอนุชาทูลลาพี่ยาไป   เยี่ยมกรุงไกรรมจักรนครา
พระอภัยไปกับสินสมุท   ไม่ยั้งหยุดแยกทางต่างทิศา
ตามขอบคุ้งมุ่งหมายสายคงคา   ทุกคืนค่ำร่ำมาไม่ราใบ ฯ

๏ ฝ่ายพระน้องสองสมถึงรมจักร   เสียตรงศักดิ์เศร้าหมองไม่ผ่องใส
พระอัคเรศเกษราโศกาลัย   ถึงท้าวไทบิตุราชมาตุรงค์
โอ้พระคุณทูลกระหม่อมจะตรอมโศก   ชราโรครุมเติมจะเคลิ้มหลง
จะง่วงเหงาเศร้าหมองทั้งสององค์   จะซูบทรงสรงเสวยจะเลยละ
พระพลัดพรากจากวังไปทั้งสอง   เหมือนตัวของน้องนี้เสียศีรษะ
จะกำสรดอดบรรทมถมประทะ   สงสารพระจะระทดสลดพระไทย
ทั้งมดหมอก็ไม่ได้เอาไปด้วย   ใครจะช่วยดูแลคิดแก้ไข
แสนสงสารผ่านฟ้าเหลืออาลัย   สอนให้ไม่หยุดทั้งบุตรี ฯ

๏ ศรีสุวรรณกรรแสงขึ้นแขงจิตต์ ให้แค้นคิดขุ่นข้องมัวหมองศรี
จะคิดตามข้ามไปปราบไพรี ออกนั่งที่พระโรงรัตนชัชวาลย์
เสนาน้อมพร้อมพรั่งสั่งพี่เลี้ยง ให้อยู่เวียงวังนิเวศน์ประเทศสถาน
จัดสุดคมภีกรมนาอย่าช้าการ เกณฑ์ทหารห้าหมื่นพื้นฉกรรจ์
ให้บุตรพราหมณ์สามนายเปนซ้ายขวา เจ้ากฤษณานำพหลพลขันธ์
ทัพหลวงเข้าบรรจบสมทบกัน จัดกำปั่นร้อยลำประจำพล ฯ
๏ ผู้รับสั่งบังคมมาสมทบ จัดเรือรบกองทัพวิ่งสับสน
ใส่เข้าน้ำลำเลียงเสบียงคน บ้างก็ขนเครื่องอาวุธยุทธนา
เจ้ามหุดกำกับกองทัพซ้าย เจ้ายุขันนั้นฝ่ายข้างปีกขวา
มังกรนำกำกับทัพโยธา พระกฤษณากองหนุนเปนขุนพล
แล้วจัดแจงแต่งซ่ำระเรือพระที่นั่ง ถงพร้อมพรั่งล้าค้าแลต้นหน
ทั้งเรือแห่แลสล้างลอยกลางชล บรรจุพลพร้อมเพรียงเรียบเรียงกัน ฯ
๏ กษัตราย่องค์สรงสุหร่าย สดกายแปล่งฉวีดังศรีบุหลัน
แล้วปรายประพระสุคนธ์ปนอำพัน ทรงสุคันธรสรื่นชื่นชูใจ
จัดประจงทรงเครื่องเรืองระยับ มงกุฎจรข้อนประดับดอกไม้ไหว
ครั้นเสร็จสรรพจับคทาแล้วคลาไคล กำนัลในนางห้ามตามติดา
เสด็จลงทรงกำปั่นสุวรรณรัตน์ พร้อมขนัดพลนิกายกองซ้ายขวา
นายทหารขานให้ก้องโกลา ปืนสัญญายิงลั่นสนั่นดัง
ออกลอยลำกำปั่นเปนหลั่นล่อง เสียงฆ้องกลองเซงแซ่ทั้งแตรสังข์
ออกมหาสาชลข้ามวลวัง ทั้งหน้าหลังแล่นตามกันหลามหลั่ง ฯ
๏ ฝ่ายเรือพระอภัยมาในสมุท รีบแล่นรุดเร็วลัดไม่ขัดขวาง
ต้นหนหมายสายน้ำมาท่ามกลาง กำหนดทางสามเดือนไม่เคลื่อนคลาย

ถึงกรุงไกรไม่เห็นพักตรอัคเรศ อนาถเนตรนึกในพระไทยหาย
ส่งสารบุตรสุดแค้นแสนเสียดาย ระทวยกายลงบนอาสน์เพียงขาดใจ
ทั้งแสนแค้นแสนสลดระทดเทวษ น้ำพระเนตรมิรู้สิ้นรินรินไหล
โอ้กรรมเอ่ยเคยสร้างไว้ปางไร ลูกในไส้หรือมาเปนไปเช่นนี้
นึกแค้นด้วยว่าเปนเนื้อไม่เกื้อหนุน ซ้ำทารุณรบพุ่งเอากรุงศรี
สร้อยสุวรรณจันทร์สุดาสุมาลี บ้านฉนี้เปนไฉนเหลือไกลกัน
เมื่อเรือแตกแยกย้ายเหมือนตายแล้ว กลับได้แก้วกลอยใจมาไอศวรรย์
เมื่อทุกข์มีพี่ตั้งไปครั้งนั้น หมิพมันมาสมทบรบบุรี
เจ้าคุมทัพรับท้าวเก้าประเทศ ไม่เสียเชตแชกตายพลัดพรายหนี
ทัพลังกาฝรั่งมาครั้งนี้ กลับเสียทั้งตัวจากผัวไป
โอ้เปนเคราะห์เพราะประมาทจึ่งพลาดพลั้ง ด้วยนึกหวังว่าเปนเนื้อในเชื้อไข
จะคิดอ่านผลาญมันให้บรรไลย แล้วแขงใจกลืนกล้ำกลั้นน้ำตา ฯ
๏ ไปปราสาทมาตุรงค์พระทรงยศ น้อมประนตบังคมก้มเกศา
แล้วทูลถามความโศกโรคชรา นางพระยายังไม่รู้ว่าผู้ใด
ทรงแว่นส่องมองเขม้นเห็นลูกเขย พ่อคุณเอ่ยมาดีจะมีไหน
อ้ายฝรั่งลังกาคุมข้าไท มาจุดไฟไหม้รอบขอบบุรี
อันเสนาข้าเฝ้าเหล่าทหาร ไม่ต้านทานราญรบต่างหลบหนี
พวกกองทัพจับธิดาสุมาลี ไปฆ่าตีหรือจะอยู่ไม่รู้เลย
แล้วโศกาว่าสงสารพระหลานนัก เสียยศศักดิ์สิ้นบุญพ่อคุณเอ่ย
จะลำบากยากไร้ยังไม่เคย เมื่อไรเลยจะได้มาเห็นหน้ากัน
อันตัวแม่แก่ชราหูตามืด ไม่ยาวยืดยืนชีวาจะอาสัญ
พ่อมียศทดแทนแก้แค้นมัน คืนสุวรรณมาลีบุตรีมา ฯ

๏ พระมนนอบตอบถ้อยให้ค่อยชื่น คงได้คืนเวียงวังไม่กังขา
ลูกจะตามข้ามฝั่งไปลังกา พิฆาฏฆ่าโคตรมันให้บรรไลย
พระมาตุรงค์ทรงเสวยอย่าเลยตะ พระโรคจะผันแปรแก้ไม่ไหว
แล้วทูลลาพาสนมกรมใน เสด็จไปพระโรงรัตนชัชวาลย์
พร้อมพฤฒาข้ารองลอองบาท อภิวาทดาษดาแน่นหน้าฉาน
พระเอื้อนอรรถตรัสประภาษราชการ เรามีภารธุระไปไกลบุรี
ได้สั่งเหล่าท้าวพระยาพวกข้าเฝ้า อยู่แทนเราบำรุงซึ่งกรุงศรี
ตัวละให้อ้ายฝรั่งทำดังนี้ โทษจะมีบ้างหรือไม่จะใคร่รู้ ฯ

๏ พวกข้าเฝ้าท้าวพระยาสารภาพ ต่างก้มกราบเกรงกลัวตัวเปนหนู
ซึ่งเสียวังจังหวัดแก่ศัตรู ไม่ทันรู้สู้รบคิดหลบกาย
ข้าพเจ้าเหล่านี้ล้วนมีโทษ ถึงสิ้นโคตรฆ่ารีบให้ฉิบหาย
แม้ยกโทษโปรดไว้อย่าให้ตาย ทั้งไพร่นายขออาสาฝ่ายุคล
ไปรบพุ่งกรุงลังกาฆ่าฝรั่ง ให้สิ้นทั้งชายหญิงชาวสิงหล
ถ้าต่อต้านได้ทั้งไพร่พล สับให้ป่นไปทั้งโคตรอย่าโปรดปราน ฯ

๏ พระตรัสตอบขอบใจทั้งใหญ่น้อย เคยใช้สอยซื่อตรงก็ส่งสาร
จงสั่งเวรเกณฑ์กันให้ทันการ เลือกทหารชาญณรงค์เคยยงยุทธ์
ทั้งหน้าหลังตั้งกระบวรให้ล้วนแสน จะแก้แค้นเชี่ยวขับสัประยุทธ์
ลงเรือรบครบสรรพอาวุธ ให้สิ้นสมุททัพหน้าตรวจตราพล ฯ

๏ พวกเสนีดีใจอภัยโทษ ไม่กริ้วโกรธกราบงามลงสามหน
กลับออกมาหน้าชื่นรื่นทุกคน รีบจัดพลสิบหมื่นพื้นฉกรรจ์
ลงประจำลำเรือเบิกเสื้อหมวก แจกให้พวกโยธีต่างสีสัน
ลำละร้อยลอยกระบวรเรือล้วนพัน ลำที่นั่งตั้งกันเปนหลั่นเรียง

สิ้นสมุทลงกำกับกองทัพหน้า
ให้ตรวจตราเตรียมเรียกกันเพรียกเสียง
จนจุดคบพลบค่ำขนลำเลียง
มาพร้อมเพรียงพอสว่างกระจ่างตา ฯ
๏ ฝ่ายพระอภัยมณีเข้าที่สรง
น้ำกุหลาบอาบองค์ทรงภูษา
ประดับเครื่องเรืองระยับจับพักตรา
มงกุฎห้ายอดกระจ่างพลอยพร่างพราย
แล้วทรงปี่สีลาศยาตรย่างเยื้อง
นางเชิญเครื่องเนื่องกันตามผันผาย
ลงลำทรงตรงขึ้นนั่งบัลลังก์ท้าย
ทั้งไพร่นายน้อมประนมก้มกราบกราน
พอฤกษ์ดีตีฆ้องให้ร้องรับ
ยกกองทัพเรือเรียงเคียงขนาน
ขนัดแห่แตรสังข์กังสดาล
ประโคมขานฆ้องกลองก้องโกลา
ออกอ่าวลึกครึกครื้นดูดื่นดาษ
อยู่เกลื่อนกลาดเรียงรายทั้งซ้ายขวา
มีหัวหางกลางทะเลเหมือนเหรา
ลอยชลาแล่นหลามไปตามกัน
สิบห้าคืนคลื่นลมระดมพัด
ไม่ข้องขัดข้ามพหลพลขันธ์
พอพร้อมพรั่งทั้งโยธีศรีสุวรรณ
ถึงเขตคันขึ้นฝั่งข้างลังกา ฯ
๏ สุดสาครต้อนรับกับพระน้อง
บังคมสองทรงเดชพระเชษฐา
จึงทูลความตามครั้งรบมังคลา
วลายุดาวรุ้งพัฒน์หัสกัน
ถึงห้าครั้งทั้งแต่แพ้ชนะ
จึงแตกละเมืองใหม่เข้าไพรสัณฑ์
สกัดตีหนีได้จับไม่ทัน
ไปตั้งมั่นโยธาอยู่ป่าตาล
แล้วเชิญขึ้นวังใหม่อยู่ในตึก
ให้พวกผลึกกรมจักรพักทหาร
แต่งม้าใช้ไปไม่ขาดสืบราชการ
จะคิดอ่านผลาญศึกต่างครึกครา ฯ
๏ ฝ่ายองค์พระอภัยเปนใหญ่ยิ่ง
นั่งอาสน์นิ่งนึกแล้วปรึกษา
จะขับไล่พลหาญผลาญลังกา
จะนินทาว่าไม่ถามวู่วามนัก
คิดจะใคร่ให้ผู้ถือหนังสือสาร
ไปว่ากล่าวตามโบราณอย่าหาญหัก
แม้ต่อติงจึงค่อยปรามตามฮึกฮัก
หรือน้องรักเจ้าจะเห็นเปนอย่างไร

ศรีสุวรรณอัญชลีว่าดีเหลือ
ด้วยเหล่ากอหน่อเนื้อในเชื้อไข
ให้หามาถ้ามันขัดตัดอาไลย
จึ่งฆ่าให้สิ้นโคตรตามโทษกรณ์
พระทรงฟังสั่งให้ทำเปนคำสาร
แล้วเทียบทานถูกฉบับพับอักษร
ให้เสนีที่ชำนาญการนคร
ไปผันผ่อนพูดจาดูท่าทาง ฯ
๏ อำมาตย์รับอภิวันท์แล้วผันผาย
มาแต่งกายเร็วรัดไม่ขัดขวาง
เรียกบ่าวออกนอกประตูค้นหูกวาง
ขึ้นม้าวางห้อไปในไพรวัน
พบฝรั่งนั่งทางออกขวางหน้า
ต่างพูดจาแจ้งจริงทุกสิ่งสรรพ์
พวกลังกาพาผู้ถือหนังสือนั้น
รีบเดิรดั้นดงมาในป่าตาล
กราบทูลพระมังคลาให้หาทูต
เข้ามาพูดจาถามเนื้อความสาร
แล้วตรัสใช้ให้อาลักษณ์พนักงาร
คลี่ออกอ่านอักษรบวรลักษณ์ ฯ
๏ สารสมเด็จเกศกษัตริย์อดิเรก
พระองค์เอกอิศราอาณาจักร์
ทั้งองค์พระอนุชานารารักษ์
ประเสริฐศักดิ์สุริยวงศ์ทรงแผ่นดิน
ฝ่ายฝรั่งลังกาอาณาเขต
พระอัคเรศครองจังหวัดทรงสัตย์ศีล
ผลึกทั้งลังกาสองธานิน
เปนแผ่นดินเดียวกันไม่ฉันทา
พระเทวีมีพระหน่อวรนาถ
ก็เปนราชโอรสทรงยศถา
ที่จอมวงศ์องค์พระมังคลา
วลายุดาวายุพัฒน์หัสกัน
ล้วนเหล่ากอหน่อเนื้อในเชื้อชาติ
บำรุงราชราไชยมไหศวรรย์
เหตุไฉนไม่ดำรงรักพงศ์พันธุ์
โดยทางธรรม์ทศพิธผิดโบราณ
ไปรบรำคารเวกรมจักร
ทั้งหาญหักเมืองผลึกทำฮึกหาญ
กวาดต้อนเหล่าเผ่าพงศ์พวกวงศ์วาร
มาทรมานไว้นั้นด้วยอันใด
เรายกตามข้ามฝั่งมาครั้งนี้
ด้วยปรานีนับเนื้อในเชื้อไข
จะอุปถัมภ์บำรุงซึ่งกรุงไกร
ช่วยเกลี่ยไกล่ให้เปนมิตรสนิทกัน

ให้มังคลาพาวลายุดาน้อง กับทั้งสองนัดดานราสรรค์
เชิญสองท้าวสาวสุรางค์นางกำนัล องค์สุวรรณมาลีบุตรีมา
จะสั่งสอนผ่อนปรนให้พ้นผิด ตามจารีตราชวงศ์เผ่าพงศา
จะฆ่าฟันกันเองเกรงนินทา เหมือนมือขวาถือมีดกรีดมือซ้าย
เมื่อมือซ้ายฟันฟาดบาดมือขวา ตัวต้องหายาแก้แผลจึงหาย
ใครฆ่าญาติวงศ์พงศ์พันธุ์ให้อันตราย เหมือนมือซ้ายขาดด้วนไม่ควรคิด
วิไสยญาติพลาดพลั้งเหมือนอย่างแผล มียาแก้แผลก็จะกลับสนิท
คนอื่นนั้นครั้นประมาทจึงขาดมิตร ต่อไม่ติดแตกห่างอย่างศิลา
แม้ลูกหลานอ่านฟังในหนังสือ ยังนับถือบิตุรงค์เผ่าพงศา
อย่าควรคิดบิดผันพากันมา หาบิดาโดยดีทั้งสององค์
แม้น้ำใจไม่รักสมัครสมาน จะต้านทานทำศึกนึกประสงค์
ก็ตามใจให้เปนขาดญาติวงศ์ ทั้งสององค์จงดำริห์ตริตรองการ ฯ
๏ พอจบคำทำเปนสั่งบังซะโละ จึงแต่งโต๊ะเลี้ยงผู้ถือหนังสือสาร
ให้หลับนอนผ่อนตามความสำราญ พนักงานรับตาแล้วพาไป
พระทรงตรึกปรึกษากับข้าเฝ้า ฝ่ายพวกเราใครจะเห็นเปนไฉน
จะสองอ่อนผ่อนผันทำฉันใด ช่วยตรึกไตรไคร่ครวญให้ควรความ ฯ
๏ ฝ่ายฝรั่งฟังตรัสให้ขัดข้อง ต่างตรึกตรองเกรงผิดให้คิดขาม
จะขัดขวางอย่างไรก็ไม่งาม ครั้นตรัสถามหลายคำก็จำทูล
เหลือปัญญาข้าพเจ้าเหล่าอำมาตย์ ด้วยเปนชาติเชื้อปิ่นบดินทร์สูร
อันวิไสยในพระวงศ์พงศ์ประยูร แล้วแต่ทูลกระหม่อมจอมโลกา ฯ
๏ พระฟังความถามพระน้องทั้งสองหลาน ซึ่งเรื่องสารสั่งให้เราไปหา
เห็นไฉนใจพระน้องสองนัดดา จงตรึกตราตรองความให้งามใจ

ฝ่ายสามองค์ทูลว่าข้าทั้งสาม　　สุดแต่ตามพระปัญญาอัชฌาไสย
พระมังคลาว่าพระเจ้าสอนเราไว้　　ควรเลื่อมใสในคัมภีร์ยีโฮวะ
แม้ผิดชาติศาสนาข้างฝรั่ง　　อย่าเชื่อฟังคบค้าวิสาสะ
พวกพงศ์เผ่าเขาไม่ถือหนังสือพระ　　มิควรจะปะพบไปคบค้า
จะพลอยให้ไปตกนรกดอก　　เขาคนนอกโอวาทพระศาสนา
ถือพระเจ้าเราเกิดน้องสองนัดดา　　เมื่อยกมาแล้วก็คงทำสงคราม
พระบารมียีโฮวะคงจะช่วย　　ไม่เข้าด้วยสัตวบาปที่หยาบหยาม
เราคิดทำคำตอบระบอบความ　　ให้งดงามตามอารมณ์ชาวชมพู
แล้วแต่งสารอ่านเขียนไม่เพี้ยนผิด　　พับผนึกปิดตราพระราหู
ใส่หีบไปให้บิดาทั้งตราชู　　สั่งให้ผู้ทูตถือหนังสือมา ฯ
๏ ฝ่ายพวกพระอภัยได้รับหีบ　　ขึ้นม้ารีบมาในไพรพฤกษา
ครั้นค่ำค้างหว่างเขากินข้าวปลา　　ครั้นรุ่งมาห้าวันไม่อันตราย
ถึงเมืองใหม่ใกล้ค่ำพอย่ำฆ้อง　　เชิญหีบของหน่อไทเข้าไปถวาย
พระอภัยให้มหาเสนานาย　　จัดถวายหีบคู่ตราชูมี
เข้าพระไทยในความที่หยามหยาบ　　จะให้ทราบสั่งให้อ่านเรื่องสารศรี
อาลักษณ์รับกราบงามลงสามที　　ฉีกสารศรีอ่านความตามกิจจา ฯ
๏ ในลักษณะพระราชสารสวัสดิ์　　จอมกษัตริย์สิงหฬภาษา
ภิเษกเสริมเฉลิมวังกรุงลังกา　　บำรุงราษฎร์ศาสนาให้ถาวร
มีเมืองน้อยร้อยเอ็ดมาอภิวาท　　พึ่งพระบาทบุญฤทธิ์อดิศร
แก้วประเสริฐเกิดสำหรับประดับนคร　　เมื่อมารดรครองสมบัติได้ฉัตรไชย
ฝ่ายลูกสาวเจ้าภาราการเวก　　เอาเพชรเอกออกจากถิ่นแผ่นดินไหว
เปลี่ยนกษัตริย์ขัตติยาเสนาใน　　ชุมนุมให้ค้นเพชรแก้วเก็จมา

จึ่งง้องอนวอนขอต่อกษัตริย์ ก็ข้องขัดตัดขาดวาศนา
จับฝรั่งสังหารผลาญชีวา จึ่งเกิดฆ่าฟันกันเปนอันตราย
ไปแจ้งเรื่องเมืองผลึกรมจักร ไม่นับพักตรแผ่เผื่อว่าเชื้อสาย
ยังซ้ำให้ไล่ขับได้อับอาย นึกเสียดายด้วยจะขาดญาติประยูร
จึ่งเชิญวงศพงศารับมาไว้ ด้วยอาไลยมิให้ญาตินั้นขาดสูญ
ตามวิไสยใจรักศักดิ์ตระกูล ให้พร้อมมูลพูลสวัสดิ์อยู่อัตรา
ใช่ปล้นวังชิงสมบัติพัสดุ์สถาน ซึ่งทำการก็ประสงค์เปนวงศา
หวังว่าพระจะเห็นดีด้วยปรึชา มิใช่พามาสังหารผลาญชีวัน
พระหัสไชยใช่ญาติทำอาจหาญ มารุกราญจึ่งจะฆ่าให้อาสัญ
สุดสาครซ่อนซุ่มออกรุมกัน เข้าโรมรันรุกราญชิงด่านไว้
กลับรักเขาเข้าด้วยไม่ช่วยญาติ ตัดขาดชาติเชื้อในเนื้อไข
เดี๋ยวนี้พระเสด็จมาให้หาไป ทั้งจะให้คืนส่งพระวงศวาร
ไม่โปรดไว้ใยเยื่อให้เหลือบ้าง เหมือนลบล้างห่างรักสมัคสมาน
อย่าเคืองขัดตัดประโยชน์จงโปรดปราน ขอประทานวงศาไว้ธานี
ให้สนิทชิดเชื้อนับเนื่อหน่อ เหมือนช่วยขอลังกาเปนราศี
เสด็จกลับทัพไปอยู่ยังบุรี อีกสามปีจึ่งจะพาวงศาไป
รมจักรบุตราลังกาผลึก เหมือนทองปึกเดียวดีตามวิไสย
แม้ปลดเปลื้องเคืองขัดตัดอาไลย จะขึ้นให้หักโหมรุกโรมรัน
ข้าพเจ้าเหล่านี้ทั้งพี่น้อง สิ้นพวกพ้องวงศาเหมือนอาสัญ
จะพลอยพาห้าพระองค์ผู้พงศ์พันธุ์ ต้องมอดม้วยด้วยกันเปนมั่นคง ฯ
๏ พอจบเรื่องเคืองขัดให้อัดอั้น เพราะหมายมั่นไม่เหมือนจิตคิดประสงค์
พระหัสไชยให้รันทดกำสรดทรง เสียดายองค์สร้อยสุวรรณจันทร์สุดา

อยู่ในมันครั้นว่าจักทำหักหาญ มันจะพาลผลาญชีวิตกนิษฐา
ทุกข์อารมณ์ตมจับวับวิญญา เสือกซบหน้าแน่นิ่งไม่ติงกาย
สุดสาครช้อนน้องประคองอุ้ม เห็นอ่อนนุ่มนิ่งไปจิตใจหาย
ทั้งเสาวคนธ์เข้าประคองเคียงน้องชาย ต่างวุ่นวายเรียกหมอวิ่งสอมา
พระอภัยศรีสุวรรณช่วยกันแก้ เห็นนิ่งแน่นวดหลังบีบอังสา
หมอเข้าไปไม่ถึงพระอนุชา เอาขวดยานัตถุ์เป่าส่งเสาวคนธ์
หมอนวดเน้นเคล้นคลำอัมพฤก ค่อยรู้สึกสังเกตทั้งเหตุผล
ทรงยาดมพรมกุหลาบทราบสุคนธ์ หอมสุคนธรสรื่นชื่นพระไทย
ระทวยจิตติดถวิลเหมือนกลิ่นน้อง น้ำเนตรคลองคลอคลอหลั่งหล่อไหล
เหลือรำลึกนึกสะท้อนถอนฤไทย ทุดถาไปเข้าห้องทองบรรทม
ทอดพระองค์ลงบนแท่นแสนสลด ระทวยระทดทุกข์รักนั้นหมักหมม
จนผิดรูปซูบผอมด้วยตรอมตรม เพราะหวังชมชวดชื่นสะอื้นอาย ฯ
๏ ฝ่ายบดินทร์ปิ่นเกล้าเจ้าผลึก จะทำศึกตรึกการประมาณหมาย
ยกอำมาตย์มาตยาเสนานาย หมอบเฝ้าฝ่ายซ้ายขวาพร้อมหน้ากัน
จึงตรัสว่าฝรั่งซึ่งตั้งรับ จะตีทัพจับฆ่าให้อาสัญ
แต่พวกเราเล่าก็ไปอยู่ในมัน จะมีอันตรายบ้างหรืออย่างไร
แม้สืบดูรู้ว่าพวกฝรั่ง มันกักขังห้าองค์ไว้ตรงไหน
จะผันแปรแก้กลให้พ้นภัย แล้วจะได้ไล่ล้างให้วางวาย
พระอนุชาว่าไปจับทัพฝรั่ง มาซักถามความหลังสิ้นทั้งหลาย
ไม่ยากเย็นเห็นจะได้ด้วยง่ายดาย แล้วสั่งฝ่ายนายทหารชาญสงคราม
จงคุมคนค้นทางไปกลางป่า จับมันมาให้ได้จะได้ถาม
ทหารรับอภิวันท์ไม่ครั่นคร้าม จัดคนสามสิบคนดั้นด้นไป

พอฝรั่งนั่งทางจะย่างเนื้อ   บ้างแต่เถืออยู่ที่ธารละหานไหล
บ้างเดินบ้างนั่งยืนก่อพื้นไฟ   เข้าล้อมไล่ลัดแลงทิ่มแทงฟัน
ที่วิ่งหนีตีซกให้หกล้ม   เข้าจิกผมผูกมัดรัดกระสัน
ได้ห้าคนดั้นกลับมาฉับพลัน   เข้าเขตต้นเมืองใหม่ทั้งไพร่นาย
กราบทูลพระอภัยสั่งให้ถาม   เขียนข้อความตามให้การอ่านถวาย
ได้ทราบว่าห้ากษัตริย์ไม่พลัดพราย   อยู่ตึกท้ายภาราเมืองป่าตาล
นางวัณพามารับจะกลับส่ง   ทั้งห้าองค์คืนเขตประเทศสถาน
ฝ่ายฝรั่งสั่งกัดทูลทัดทาน   ปิดเมืองด่านมิให้ออกนอกบุรี
นางรำภาฆ่าขุนนางขวางถนน   ตายสามคนพลไพร่มันไม่หนี
ข้างชาวด่านผลาญขอเฝ้าเหล่าเสนี   ตายสักสี่สิบศพสู้รบกัน
นางวัณพาพาพระองค์พงศ์กษัตริย์   ไปจังหวัดเวียงไชยไอศวรรย์
ทั้งข้าไทไพร่นายอีกหลายพัน   ไปด้วยกันพร้อมพรั่งอยู่ลังกา ฯ

๏ พระทราบข่าวราวเรื่องเคืองโอรส   ทรยศหยาบคายร้ายหนักหนา
แล้วเอื้อนอรรถตรัสกับพระอนุชา   นางวัณพาหล่อนก็ดีอารีรัก
รำพาเล่าเขาก็ซื่อด้วยถือสัตย์   ประพัทธ์เพิ่มพูลประยูรศักดิ์
แต่ลูกเต้าเหล่ากอทรลักษณ์   ไม่รู้จักพ่อแม่ถือแต่ดี
จะฆ่าพันมันให้ตายทำลายล้าง   เกรงใจนางวัณพารำภาสะหรี
ส่วนพวกเราเขาเอาไปไว้บุรี   จะฆ่าตีลูกเขาเหมือนเบาความ
คิดจะใคร่ให้วัณพาหล่อนมาด้วย   จะได้ช่วยกันกำหราบที่หยาบหยาม
แต่จะได้ใครชำนาญการสงคราม   ช่วยติดตามข้ามด่านถือสารไป
ศรีสุวรรณอัญชลีพระพี่เจ้า   ซึ่งโปรดเกล้านี้ดีจะมีไหน
จะจัดแจงแต่งทหารชำนาญไพร   ให้อ้อมไปในป่าพนาลี ฯ

๏ หน่อกษัตริย์หัสไชยเห็นได้ช่อง ใคร่พบน้องสองสุดามารศรี
จึงทูลพระอภัยว่าเดิมข้านี้ ดูแผนที่ทั่วทั้งเกาะลังกา
มีหนทางข้างพายัพเขาซับซ้อน ต้องซอกซอนแหวกเดิรบนเนินผา
ฝ่ายฝรั่งตั้งด่านไว้นานมา เขาเรียกว่าด่านบ้านสพานยนต์
จะอาสาพาทหารหักด่านตั้ง ตีขึ้นไปให้กระทั่งวังสิงหพ
สองกษัตริย์ตรัสตอบว่าชอบกล นางเสาวคนธ์ว่ากับพระอนุชา
เจ้าจงเอาตัวเจ้าวาโหมนั้น ไปด้วยกันการศึกได้ปรึกษา
น้องคำนับรับรสพจนา นางสั่งวาโหมให้ไปกับน้อง
แล้วว่าเจ้าเข้าไปได้ในด่าน ถ้าเห็นการเกินกำลังเจ้าทั้งสอง
จงรอรั้งตั้งทัพอยู่รับรอง พอให้กองทัพใหญ่ยกไปตี
จงรบล่อพอพะวงพวกดงดาล แบ่งทหารไปอีกคอยหลีกหนี
เราตีค่ายรายทางไปข้างนี้ เห็นท่วงทีแทบจะได้ด้วยง่ายดาย ฯ
๏ จอมกษัตริย์ตรัสตอบว่าชอบอยู่ แม่รอบรู้ราชการประมาณหมาย
แล้วสั่งพระอนุชาเสนานาย ขุนนางฝ่ายอาลักษณ์อักขรา
ให้เขียนความตามเรื่องที่เคืองขัด กับกษัตริย์ทรงยศโอรสา
ครั้นเสร็จสรรพพับผนึกแล้วปิดตรา จึงบัญชาสั่งกษัตริย์หัสไชย
พ่อไปถึงจึงช่วยปลอบให้ชอบจิตต์ ที่ชอบผิดผันแปรช่วยแก้ไข
แทนบิดาอาวุโสพี่ที่อาลัย ให้ชอบใจนางวัณพาสามนารี ฯ
๏ พระรับรสพจนาชวนวาโหม มารีบรัดจัดทหารผลาญไพรี
พวกวาโหมกองหน้าห้าร้อยถ้วน ล้วนตัวดีมีศักดาตกล้าสงคราม
พวกหนุ่มนาถมหาดเล็กเด็กหนุ่มงาม ใส่เกราะล้วนเหล็กเพชรไม่เข็ดขาม
เคยติดตามแต่น้อยน้อยห้าร้อยคน

ถ้วนขับขี่ลีลาเลี้ยงผาผยอง ไม่ขัดข้องข้ามเนินเหมือนเดิรถนน
ต่างร่าเริงเชิงณรงค์ทั้งคงทน สมทบพลพ้นถ้วนล้วนฉกรรจ์ ฯ
๏ หน่อนราอ่าองค์สอดทรงเครื่อง จับผิวเหลืองเรืองจำรัสขัดพระฉรรค์
เจ้าวาโหมชะโลมสินธุ์ใส่กลิ่นจันทน์ ทรงเครื่องมั่นเหมือนอย่างครุฑยุทธนา
ครั้นเสร็จสรรพกับพระหน่อวรนาถ ดำเนิรยาจตรวจพหลพลซ้ายขวา
ได้ฤกษ์ดีดีฆ้องกลองสัญญา วาโหมลาหน่อกษัตริย์หัสไชย
ขึ้นทรงแรดแผดร้องยกกองทัพ ล่วงหน้าลับเหลี่ยมเดิรเนินไศล
แล้วทัพหลังทั้งนั้นตามกันไป พระหัสไชยทรงสิงห์วิ่งทยาน
ขุนนางนำจำแดนดูแผนที่ อิ่มอิ่มครึ้มน้ำลำละหาน
เปนเหวห้วยตรวยเตรินเดิรกันดาร ต้องทำสพานทอดข้ามด้วยความเพียร
ครั้นค่ำค้างหว่างเขาลำเนาไชด ด้วยสูงใสดซ้อนซับเหมือนกับเขียน
ต้นยูงยางขวางขัดให้ตัดเตียน ฤๅษีที่เพียรทำทางไปกลางวัน ฯ
๏ ฝ่ายพระศรีสุวรรณรับเปนทัพหน้า ให้ลูกยาคุมพหลพลขันธ์
กับบุตรพราหมณ์สามนายชายหนุ่มนั้น กำกับกันกองหน้ายกคลาไคล
แล้วพระองค์ทรงยศทรงรถที่นั่ง ยกทัพหลังทั้งนั้นเสียงหวั่นไหว
ไปวันหนึ่งจึ่งองค์พระอภัย ตรัสสั่งให้ลูกยาสุดสาคร
กับนงเยาว์เสาวคนธ์เปนทัพหน้า ยกโยธาตั้งทับสลับสลอน
นางทรงสิงห์ทั้งกลดบทจร สุดสาครขับม้าเคลื่อนคลาไคล
หน่อนรินทร์สินสมุทเปนแม่ทัพ ทรงสิงห์ขับพลขันธ์เสียงหวั่นไหว
ไปวันหนึ่งจึ่งองค์พระภูวไนย ยกทัพใหญ่หนุนมาเมืองป่าคาด ฯ
๏ ฝ่ายกษัตริย์หัสไชยมาในป่า กับเจ้าวาโหมขับทัพทหาร
ควบลาลีขี่กิเลนเผ่นทยาน ข้ามโตรกตรวยห้วยธารสำราญเริง

ล้วนรุ่นหนุ่มชุ่มชื่นเสียงครื้นครึก
เห็นเหวลึกแล่นกระโดดโลดเถลิง
ต่างควบข้ามตามกันต่างบันเทิง
มาถึงเชิงเขาด่านสพานยนต์
พบฝรั่งนั่งทางออกขวางทัพ
ตีประดังคั่งคับมาสับสน
เสียงวุ่นวายนายไล่ต้อนไพร่พล
มาเกลื่อนกล่นกลุ้มทางที่กลางไพร ฯ
๏ ฝ่ายกองหน้าวาโหมรุกโรมรบ
ตีตระหลบไล่ฟันเสียงหวั่นไหว
ฝรั่งรับขับเขี้ยวประเดี๋ยวใจ
ทั้งนายไพร่พลัดพรายตายระเนน
พวกกองหนุนหนุนรบทบกองหน้า
ไล่ฟันฆ่าฝรั่งวิ่งตั้งจังเหลน
เหลือกำลังทั้งปลัดหัสเกน
ลงโคลนเลนหลบตัวด้วยกลัวตาย
พระหัสไชยได้ด่านทหารพร้อม
เข้าอยู่ป้อมปืนใหญ่เหมือนใจหมาย
พวกแก่เถ้าชาวบ้านพิการกาย
ทั้งหญิงชายชวนกันมาวันทา
ถวายตัวกลัวฤทธิ์ไม่คิดรบ
ต่างขอศพเผ่าพงศ์พวกวงศา
พระโปรดให้ไม่ขัดตามอัชฌา
แต่บรรดาฝรั่งราบกราบบังคม
ไปเที่ยวลากซากศพมากลบฝัง
แล้วแต่งตั้งโต๊ะเหล้ากับเข้าขนม
เลี้ยงกองทัพรับประทานสำราญรมย์
ต่างชื่นชมสมคะเนเสียงเฮฮา
พวกทมิฬกินแต่ไข่เป็ดไก่เหล้า
บ้างมัวเมาเย้านางต่างภาษา
เห็นสาวแก่แม่หม้ายเที่ยวไล่คว้า
เสียงเฮฮาร่ำเริงบรรเทิงใจ ฯ
๏ ฝ่ายทหารด่านแตกต่างแยกย้าย
เที่ยวเรี่ยรายเวียนวงเดิรหลงใหล
บ้างไปเขาเจ้าประจัญด่านชั้นใน
บ้างตัดไปดงดาดข้างด่านกลาง
พบพวกพ้องกองเกณฑ์ตระเวนป่า
แจ้งกิจจาสารพัดที่ขัดขวาง
ตระเวนพาพวกฝรั่งที่นั่งทาง
รีบเดิรทางป่ามาถึงธานี
เข้าทูลความตามศึกที่ฮึกหาญ
ตีได้ด่านชาวป่าพนาสี
ฆ่าไพร่นายตายล้มไม่สมประดี
เห็นจะตีตามมาเมืองป่าดาด ฯ

๏ ฝ่ายฝรั่งมังคลานราราช
ดำริห์คาดข้าศึกเห็นฮึกหาญ
จะวกหลังตั้งล้อมป้อมปราการ
คิดคาดด่านเขาเจ้าประจัญ
จึงสั่งพระอนุชาวายุพัฒน์
จงรีบรัดจัดพหลพลขันธ์
ไปขัดขวางทางสกัดกั้น
อย่าให้มันประจบทัพคอยรับรอง ฯ

๏ ฝ่ายวลายุดาวายุพัฒน์
ชลีหัตถ์รับสั่งแล้วทั้งสอง
มาแต่งองค์ทรงเสื้อหมวกเครื่อทอง
ใส่เกราะกรองรองบาทเหน็บศาสตรา
ไปตรวจพลบนป้อมได้พร้อมพรั่ง
เปนหน้าหลังกองละหมื่นพร้อมปืนผา
แล้วส่งองค์ทรงนั่งหลังอาชา
วายุพัฒน์นัดดาเคลื่อนคลาไคล
พอแลลับทัพหลังให้ตั้งโห่
ก็กึกก้องโกลาลั่นเสียงหวั่นไหว
รีบยกตามหลามทางมากลางไพร
หนทางไกลสามวันเร่งกันเดิร ฯ

๏ ฝ่ายกษัตริย์หัสไชยหยุดไพร่พร้อม
อยู่บนป้อมบีดทางหว่างเขาเขิน
ปืนใหญ่จุกทุกเส้นตรงหน้าเนิน
เที่ยวเวียนเดิรดูรอบขอบกำแพง
พอพลบค่ำย่ำระฆังประดังเสียง
โคมตะเกียงแก้วกระจ่างสว่างแสง
พระทรงนั่งยังที่เก้าอี้แดง
คิดจัดแจงแต่งทหารคอยด้านดี
แล้วปรึกษาว่าไหมเราโจมทัพ
ให้แตกยับแยกย้ายพลัดพรายหนี
เจ้าคุมคนพลไพร่ได้ไพรี
ทำห่วงที่ทัพใหญ่ซุ่มไพร่พล
เรากับไพร่ห้าสิบจะรีบร้อน
ถืออักษรขึ้นไปยังวังสิงหล
เจ้ารบต่อพอฝรั่งเปนกังวล
เผื่ออับจนจึงล่าไปเมืองใหม่เรา ฯ

๏ เจ้าวาไหมโสมนัสจบหัตถ์รับ
จะเขี้ยวขับขวางทางอยู่หว่างเขา
ถึงศึกเสือเหลือกำลังจะบังเงา
เข้าตัดเกล้ากองทัพให้ยับเยิน
พระยิ้มพลางทางตอบให้ชอบจิตต์
เจ้าเรื่องฤทธิ์ราวกับครุฑสุดสรรเสริญ
ทั้งวาไหมโสมนัสฟังตรัสเพลิน
ทหารเดิรตรวจตราทุกราตรี

อยู่หกวันครั้นเย็นแลเห็นทัพ ธงสลับหลายอย่างต่างต่างสี
ต่างเตรียมกายนายไพร่ด้วยได้ที จะโจมตีรอนรุมตลุมบอน ฯ
๏ ฝ่ายทัพหน้าวายุพัฒน์ไม่ขัดขวาง รีบแรมทางมาถึงด่านชานสิงขร
ไม่เห็นศึกฮึกหาญออกราญรอน หรือซุ่มซ่อนแอบแฝงอยู่แห่งใด
ไม่รอทัพขับคนพวกพลพร้อม เข้าล้อมป้อมปิดทางหว่างไศล
บ้างเร่งรัดจัดกันให้พ้นไม้ ทำบันไดต่อตีนปีนกำแพง
ฝ่ายพวกพลบนเสมาพุ่งอาวุธ เข้าต่อยุทธ์ฟาดฟันด้วยขันแข็ง
ฝรั่งรบหลบหลีกพลาดพลิกแพลง พวกทัพแทงถูกตายลงก่ายกอง
พอทัพวลายุตายกมาพบ เข้าสมทบรบศึกเสียงกึกก้อง
พวกบนป้อมพร้อมเพรียงคอยเมียงมอง เห็นตรงช่องแกว่งชุดต่างจุดปืน
เสียงตูมตึงกึงกังฝรั่งล้ม ถอดกันถมกลิ้งกลาดตายดาษดื่น
ปืนใหญ่น้อยปล่อยลั่นเสียงครั่นครื้น ฝรั่งตื่นแตกกระจัดวิ่งพลัดแพลง ฯ
๏ พระหัสไชยได้ทีขึ้นขี่สิงห์ พร้อมไพร่ชิงขึ้นหน้าล้วนกล้าแข็ง
เปิดประตูกรูออกนอกกำแพง ไล่โจมแทงฟันฝรั่งถอยหลังรบ
พวกโยธาวาโหมต่างโถมถึง ตีตูมตึงตายยับซ้อนซับศพ
พวกหน่อไทได้ทีตีกระทบ ฝรั่งหลบหลีกลัดแล่นพลัดพราย
วลายุดาวายุพัฒน์สกัดไพร่ แกว่งดาบไล่ให้เข้ารบมันหลบหาย
พระหัสไชยไล่ฆ่าโยธาตาย เห็นตัวนายหนุ่มหนุ่มประชุมพล
ขับสิงห์โตโห่โฮกกระโชกขับ ฝรั่งรบรุมรับอยู่สับสน
วลายุดาวายุพัฒน์ต่างพลัดพล ขับม้าค้นดั้นป่าพยาศรี
พวกโยธาวาโหมรุกโรมไล่ พ้นนายไพร่ล้มตายพลัดพรายหนี
จนมืดมนท์คนเปนไม่เห็นมี กลับมาที่หน้าป้อมพรักพร้อมกัน ฯ

๏ พระหัสไชยให้วาโหมคุมทหาร อยู่ทำการราญรอนคิดผ่อนผัน
กับเสนีขี่ม้าห้าสิบนั้น ต่างพากันออกจากด่านสพานยนต์
ถึงยากเย็นเปนไฉนก็ไม่ว่า ให้เห็นหน้าน้องหญิงอยู่สิงหพ
ด้วยรู้แห่งแขวงย่านบ้านตำบล เดิรตื้นดั้นตงรังไปลังกา ฯ
๏ ครั้นรุ่งเช้าฝ่ายเจ้าวาโหมนั้น ให้เก็บคันธงฝรั่งที่สังขาร์
แต่งม้าใช้ไประวังฟังกิจจา ปักธงกลางทางมาใกล้ป่าตาล ฯ
๏ ฝ่ายทัพพระอภัยที่ไปหน้า พระกฤษณานายทัพขับทหาร
หนทางบกหกวันเดิรกันดาร ถึงตงตาลเห็นแต่ค่ายตั้งรายเรียง
ทั้งใหญ่น้อยร้อยแปดมีธงปัก ทหารรักษาเรียบเงียบเชียบเสียง
จึ่งขับไพร่ให้ล้อมเข้าพร้อมเพรียง ฝรั่งเรียงรายค่ายคอยรายรบ
ต่างให้ร้องก้องกึกเสียงครึกครื้น ระดมปืนตอบกันควันตระหลบ
ทั้งบุตรพราหมณ์สามทัพรับสมทบ ต่างรีบรบเร็วรวดประกวดกัน ฯ
๏ ฝรั่งต่อพอให้ไล่เข้าในค่าย มั่นวงสายสิญจน์ผูกถูกอาถรรพ์
ไม่เห็นหนมุ่นมืดเปนหมอกควัน ต่างตัวสั่นซบหมอบหอบหายใจ
ทั้งบุตรพราหมณ์สามนายเข้าสายสิญจน์ ฝรั่งดิ้นเสือกซบสลบไสล
พระกฤษณาพาทหารรุกรานไป เข้าค่ายใหญ่ไพร่นายเหยียบสายมนต์
ต่างมัวเมาหาวนอนอ่อนป้อแป้ ในตาแดเดงเขม้นไม่เห็นหน
ต่างเสียทีสี่ทัพถึงอับจน เสียงไพร่พลร้องเรียกกันเพรียกไป
ด้วยผู้รู้ผู้วิเศษทรงเวทขลัง ใช้จังงังบังคนด้วยมนต์ไสย
แม้ฆ่าตีที่ไม่ตายเคลื่อนคลายใจ จึ่งขังไว้ในค่ายจนวายปราณ
พอโยธีศรีสุวรรณมาทันถึง เสียงอื้ออึงอึกกระทึกนึกสงสาร
ให้สอดครู้ว่ามนต์ดลบันดาล ขับทหารให้เข้ารบพอพลบลง

ฝรั่งรับสัปยุทธ์แกล้งจุดคบ แล้วหลีกหลบล่อให้รุกไล่หลง
พอเข้าทางหว่างค่ายในสายวง เหมือนหมอกลงแลเขม้นไม่เห็นทาง
ศรีสุวรรณนั้นนั่งบัลลังก์รถ จะเลี้ยวลดหลีกลัดก็ขัดขวาง
ทั้งไพร่พลวนเวียนอยู่หว่างกลาง เหมือนตาฟางต่างเพื่อนเรียกเพื่อนกัน ฯ
๏ ฝ่ายวลายุดาวายุพัฒน์ ที่แตกพลัดไพร่นายต่างผายผัน
พอร่วมทางหว่างเขาเจ้าประจัญ ยังอีกวันหนึ่งจะมาถึงป่าตาล
เจ้าวลายุดาเจ้าวายุพัฒน์ กับปลัดเหลือตายนายทหาร
ทั้งโยธีหนีหลบมาพบพาน ได้ประมาณสามพันเหลือบรรลัย
จึงตั้งค่ายรายทางที่กลางป่า อยู่รักษาสามพันคิดหวั่นไหว
พระอนุชาว่าปลัดรีบรัดไป ขอพลไกรเพิ่มมาช่วยราวี
ปลัดรับกับบ่าวถือหลาวแหลน เข้าดงแดนเดือนจำรัสรัศมี
ออกตามทุ่งรุ่งเช้าเข้าบุรี ต่างไปที่เฝ้าพระมังคลา
กราบทูลความตามที่เสียทีทัพ ถอยมารับรออยู่หว่างภูผา
ขอทัพช่วยด้วยสงครามติดตามมา แม้เนิ่นช้าชั่ววันจะบรรลัย ฯ
๏ พระตรัสว่าข้าศึกมาศึกใหม่ ยังรุกโรมรบกันเสียงหวั่นไหว
ผู้วิเศษเวทมนต์บังตนได้ แต่ยังไม่หมดทัพคอยรับรอง
พวกไพร่ตีด้านเข้าด้านหลัง จะไปด้วยช่วยกำลังเจ้าทั้งสอง
ฝ่ายข้างนี้มิใช่ตั้งใจปอง พระตรึกตรองแล้วจึงตรัสสั่งหัสกัน
เจ้าอยู่รับทัพผลึกเปนศึกใหญ่ ต่อเข้าในค่ายซึ่งผึ้งอาถรรพ์
แม้สิ้นทัพสรรพเสร็จสักเจ็ดวัน จะพากันบรรลัยทั้งไพร่นาย
แล้วแบ่งไพร่ในบุรีได้สี่หมื่น ยกกลางคืนซับกันรีบผันผาย
พระทรงรถกลดกั้นพรรณราย เดิรเดียนหงายเงาร่มพนมเนิน ฯ

๏ นางสุนีที่เปนห้ามตามตำแหน่ง เชิญพระแสงเคียงข้างไม่ห่างเหิร
ถึงยากเย็นเห็นหน้าค่อยพาเพลิน ได้หยอกเอินแอบอิงพาดพิงองค์
รีบเดิรทัพขับพลจนสว่าง ถึงที่ทางร่มรุกขาป่าระหง
วลายุดาวายุพัฒน์ขัตติยวงศ์ ทั้งสององค์ตรงไปเฝ้าเจ้าลังกา
แล้วทูลความตามที่ได้ตีด่าน มันต่อต้านแตกตื่นต้องปีนผา
เหลือคนตามสามพันพากันมา สกัดป่าปิดทางไม่วางใจ
ให้สืบดูรู้ว่าปัจจามิตร มาทุกทิศธงทิวปลิวไสว
แม่ทัพนั้นคือกษัตริย์หัสไชย กับพวกใส่บี่กรบสมทบกัน ฯ
๏ พระมังคลาว่าศึกยังฮึกหาญ อย่ารุกราญรอทัพที่คับขัน
ให้ผู้รู้ครูเอกลงเลขยันต์ ฝังอาถรรพ์ทุกค่ายโรยซายมนต์
ปลูกประทับพลับพลาตรงหน้าเขา แต่งแนวเซาเฝ้าแฝงทุกแห่งหน
ที่หุบห้องช่องทางเที่ยววางคน คิดผ่อนปรนกลการคอยราญรอน ฯ
๏ ฝ่ายทัพพระอภัยมาในป่า ตามทัพหน้านำเดิรเนินสิงขร
ทั้งเสาวคนธ์มุณฑาสุดสาคร ยกมาก่อนถึงด่านดงตาดราย
ปะฝรั่งตั้งรับขับเข้ารบ ตีตลบเลี้ยวไล่ไพร่ทั้งหลาย
มันแกล้งล่อรอรบแล้วหลบกาย เข้าหว่างค่ายนายไพร่ไล่กระพือ
เห็นพวกพ้องกองหน้าโยธาหาญ ลงคุกคลานคลำทางร้องครางหือ
พอเห็นเข้าเมาสิ้นอ่อนตีนมือ เรียกกันอื้ออึงไปทั้งไพร่นาย
สินสมุทแม่ทัพขับทหาร ช่วยรอนราญผลาญฝรั่งสิ้นทั้งหลาย
มันรบต่อพ่อให้หลงเข้าวงซาย มือตีนตายตาตัวมืดมัวมนท์
ไม่เห็นทางต่างร้องเรียกกองทัพ จะถอยกลับกลิ้งเกลือกเสือกสน
แต่สินสมุทสุดสาครนางเสาวคนธ์ ไม่ต้องมนต์ยืนม้าปรึกษากัน

นางทูลว่าฝรั่งมันตั้งค่าย แล้วโรยซายเษกขลังฝังอาถรรพ์
ใครเข้าไปให้เห็นเหมือนเช่นควัน ให้อัดอั้นอกตั้งจะพังตาย
แต่ตำราว่าให้เชือดเอาเลือดสด มาราดรดรอบทัพจะกลับหาย
แม้ละไว้ไม่รอดจะวอดวาย พระเปนชายช่วยทำตามตำรา
พระพี่รับขับนิลสินธพ ฝรั่งรบเรียงรายทั้งซ้ายขวา
สุดสำครรอนราญผลาญชีวา กระโจมคว้าฝรั่งได้มิให้ตาย
แล้วควบขับกลับมาหาพระน้อง ฟันแล้วรองเลือดสาดมนต์ขาดหาย
ที่ถูกอาถรรพ์พ้นเพื่อนก็เคลื่อนคลาย ทั้งไพร่นายฟื้นทั่วทุกตัวคน
พอทัพพระอภัยมาใกล้ด้าน เห็นทหารถอยทัพดูสับสน
จึงตีกลองกองทัพหยุดรับพล ต่างเกลื่อนกลื่นกลับมาพร้อมหน้ากัน
แล้วทูลความตามสมทบรบฝรั่ง นายทัพทั้งสองกองต้องอาถรรพ์
หากนงเยาว์เสาวคนธ์รู้มนต์มัน ช่วยแก้กันจึงได้พ้นกลับคืนมา ฯ

๏ พระทรงฟังสรรเสริญศรีสะใภ้ รู้แก้ไขในมนุษย์สุดจะหา
แล้วตรัสสั่งทั้งพระอนุชา ให้โยธาทำค่ายริมชายไพร
หยุดประทับยับยั้งคอยฟังข่าว พวกนางท้าวเจ้าลังกาจะว่าไฉน
ทุกหมู่หมวดตรวจพลสกลไกร ให้นั่งยามตามไฟพร้อมไพร่พล ฯ

ตอนที่ ๖๐

พระอภัยมณีรบกับมังคลา

๏ ส่วนกษัตริย์หัสไชยมิได้หยุด ขับสิงห์รุดเร่งไพร่เดิรไพรสณฑ์
ออกทุ่งกว้างทางเตียนไม่เวียนวล ถึงสิงหพลลังกาไปหน้าวัง

พบหนุ่มสาวชาวผลึกอยู่ตึกนอก ถามเขาบอกเรื่องต้นจนหนหลัง
หาท้าวนางพวกข้างในเล่าให้ฟัง ตามรับสั่งสารศรีที่มีมา
ฝ่ายท้าวนางต่างไปเฝ้าพระเยาวเรศ ปิ่นประเทศเกศสิงหลภาษา
เหมือนหัสไชยให้ทูลมุลิกา นางวัณพาสุมาลีต่างดีใจ ฯ
๏ ท้าวทศวงศ์องค์พระมเหสี สมถวิลยินดีจะมีไหน
ลงจากปรางค์ต่างตามกันหลามไป รับกษัตริย์หัสไชยเข้าในวัง
ให้นั่งบนมนเทียรวิเชียรรัตน์ พร้อมกษัตริย์ตรัสถามเนื้อความหลัง
สร้อยสุวรรณจันทร์สุดาละล้าละลัง วิ่งมาทั้งสองศรีเห็นพี่ยา
ยังซูบทรงสงสารต่างคลานเข้า ไปกราบเพลาพี่ชายทั้งซ้ายขวา
ทั้งแสนแค้นแสนรักซบพักตรา ชลนาไหลหลั่งลงพรั่งพราย ฯ
๏ พระสวมสอดกอดสองพระน้องนุช สงสารสุดสวาทให้จิตใจหาย
สะอึกสะอื้นฝืนดำรงไม่ทรงกาย ทั้งพี่ชายน้องซบสลบลง
ส่วนสุวรรณมาลีศรีสวัสดิ์ เข้ากอดหัสไชยชิดพิศวง
มเหสีทรงยศท้าวทศวงศ์ ต่างองค์ทรงโศกาด้วยอาลัย
นางลเวงเร่งรำภาให้หาหมอ วิ่งสลอนเซ็งแซ่มาแก้ไข
บ้างโบกลมพรมพรำน้ำดอกไม้ ค่อยชื่นใจได้อารมณ์สมประดี
ต่างเล่าความตามเรื่องที่เคืองขัด ให้พระหัสไชยอ่านเรื่องสารศรี
ในสาราว่าพระอภัยมณี จอมโมลีโลกาสถาวร
เมื่อครองวังลังกาวัณพาราช พระวรนาถร่วมสุวรรณบรรจฐรณ์
ทรงทศธรรม์กรุณาประชากร ราษฎรได้เปนสุขทุกตำบล
จนเกิดบุตรสุดสวาทราชโอรส ได้ปรากฏยศยิ่งในสิงหล
กลับผ่าเผ่าเหล่ากอเปนทรชน เหมือนลูกยางห่างต้นเที่ยวปลิ้นเมือง

แล้วซ้ำเผาเข้าปลากระยาหาร ให้เกิดการโกลาท้องฟ้าเหลือง
ให้ผู้อื่นหมื่นแสนได้แค้นเคือง จับสามเมืองมาขังไว้ลังกา
หากพระน้องครองสัตย์บรรทัดเที่ยง ไม่รักเลี้ยงลูกจะเข้าเสน่หา
จึงเชิญองค์พงศ์กษัตริย์ขัตติยา ไปไว้วังลังกาพยาบาล
ถึงโทษบุตรทุจริตทำผิดเหลือ เปนหน่อเนื้อนวลหงส์ก็สงสาร
ช่วยว่ากล่าวน้าวโน้มประโลมลาญ ให้ลูกหลานคิดตรงเปนพงศ์พันธุ์
จะผาสุกทุกอาณาประชาราษฎร์ ได้สืบชาติเชื้อฝรั่งณรังสรรค์
ไม่อ่อนน้อมยอมด้วยจึงช่วยกัน ทำโทษทัณฑ์ลูกหลานอย่างมารดา
ฝ่ายพวกพี่มิใช่แม่เปนแต่พ่อ จึงรั้งรอการศึกมาปรึกษา
แม้คิดเห็นเปนธรรมเชิญวัณฬา ยกโยธามากระหนาบช่วยปราบปราม
จะปรากฏยศไกรเมืองใหญ่น้อย จะเรียบร้อยราบเตียนที่เสี้ยนหนาม
ขอเชิญน้องครองตริตำริห์ความ ให้สมตามลูกเต้าพงศ์เผ่าพันธุ์ ฯ
๏ นางพึ่งจบนบนอบเห็นชอบด้วย จะไปช่วยเข่นฆ่าให้ยาสัญ
แล้วจะเถือเนื้อแพนงเที่ยวแบ่งปัน ให้พงศ์พันธุ์พ่อแม่กินแก้แค้น
เคยเลี้ยงดูสู้ถนอมเฝ้ากล่อมเกลี้ยง เหมือนชนหลงเลี้ยงลูกเสือมันเหลือแสน
สู้แม่พ่อทรยศคิดทดแทน ให้หายแค้นคิดหมายไม่วายวัน
แล้วทูลสั่งสุมาลีศรีสวัสดิ์ ทั้งกษัตริย์หัสไชยอยู่ไอศวรรย์
แต่รำภายุพาลาลีวัน ไปด้วยกันจะได้คิดเรื่องกิจการ
สั่งให้หาพวกฝรั่งสิ้นทั้งหลาย ล้วนหมื่นขุนมุลนายฝ่ายทหาร
ให้ถือน้ำทำสัตย์ปฏิญาณ คุมไพร่พร้อมล้อมปราการทวารวัง
พระหัสไชยให้สำหรับบังคับขาด ตามประกาศกฎหมายอยู่ภายหลัง
ใครขัดขวางล้างชีวาเสียอย่าฟัง พลางตรัสสั่งหัสเกนเวรศาลา

จัดโยธีสี่ทัพสำหรับรบ ให้สมทบทัพละหมื่นล้วนปืนผา

อำมาตย์รับอภิวาทกตัวอาชญา เร่งตรวจตราเตรียมพลสกลไกร

หมวดละหมื่นพื้นพวกเสื้อหมวกสี เหน็บกระบี่แบกปืนยืนไสว

ทหารแห่แลล้วนทวนธงไชย ทั้งนอกในหน้าหลังคนคั่งคับ

รถที่นั่งหลังคามีฝากระจก เทียมม้าหกคู่เคียงเรียงสลับ

รถสามนางต่างเตรียมเทียมประทับ คอยคำนับรับเสด็จสำเร็จการ ฯ

๏ ส่วนลูกสาวเจ้าลังกาเวลาสว่าง ชวนสามนางนวลหงส์สรงสนาน

ประดับเครื่องเรืองจำรัสชัชวาลย์ แก้วประพาฬเพชรพลอยแพรวพรอยพราว

แล้วทรงช้องบ้องพักตร์ปิ่นปักผม ดูสวยสมคมคายคล้ายกับสาว

พระจำมรงค์ทรงสลับระวับวาว ดูพลอยพราวนิ้วพระหัตถ์จัดประจง

ครั้นเสร็จสรรพจับกระบี่แล้วลีลาศ ยุรยาตรเยื้องย่างดังนางหงส์

เห็นไพร่พร้อมน้อมประนตขึ้นรถทรง ทำเนียบกองทัพละหมื่นเสียงครื้นครึก

ตาลีวันนั้นกำกับกองทัพหน้า ยกโยธาให้ร้องเสียงก้องกึก

ทัพยุพาคลาเคลื่อนสะเทือนสะทึก ทหารฮึกโหมแห่เซ็งแซ่ซ้อง

ถึงทัพกลางนางละเวงเสียงเครงครื้น ม้าลาตื่นแตกเต้นเผ่นผยอง

แล้วทัพหลังนางรำการถาทอง รีบเดิรกองทัพหลามไปตามกัน

ทั้งหน้าหลังสังข์แตรเป่าแห่โหม กลองประโคมครื้นป่าพนาสัณฑ์

ค้างคืนหนึ่งถึงเขาเจ้าประจัญ ตาลีวันทัพหน้าปัญญาไว

ร้องเรียกคนบนเชิงเทินเนินหอรบ มานอบนบอยู่ตรงหน้านางปราไสย

จงเปิดรับทัพเสด็จจะด่วนไป ช่วยชิงไชยให้แผ่นดินสิ้นสงคราม ฯ

๏ ฝ่ายขุนนางต่างว่าข้าพเจ้า จะรับเล่าเกรงผิดให้คิดขาม

จะบอกไปให้ทูลมูลความ คอยฟังตามแต่รับสั่งโปรดครั้งรช

นางลาลีชี้หน้าด่าอำมาตย์ หัวจะขาดญาติเชื้อไม่เหลือหลอ
แค้นลูกเต้าเมามุ่งยุยอ ให้สู้พ่อสู้แม่ถือแต่ดี
ฝ่ายพระบาทมาครุงค์ทรงพระยศ ถอดโอรสรับบำรุงชาวกรุงศรี
ลูกเมียมิ่งซึ่งอยู่ในบุรี โทษจะมีเพราะมิ่งขัดพระอัชฌา
ส่วนฝรั่งทั้งหลายนายทหาร เห็นเสียการเกิดได้ศึกต่างปรึกษา
ขุนนางเก่าเจ้าข้างนางวัณพา เคยเปนข้ามาแต่ก่อนไม่ร้อนรน
เพราะลูกหลานผ่านกรุงทำยุ่งยิ่ง พลอยฉิบหายชายหญิงทั้งสิ่งหพ
เปิดทางรับทัพเสด็จให้เดิรพล จึงจะพ้นโทษทั่วทุกตัวนาย
พวกที่มาสาพิภักดิ์รักโอรส ว่าแต่แรกแจกบทหมึกฎหมาย
ให้เชื่อฟังบังคับแล้วกลับกลาย เราเปนชายควรฟังพระมังคลา
พระชนนีเปนวิไสยน้ำใจหญิง จะทอดทิ้งถอดยศโอรสา
แล้วทำไมจึงไม่ทวงเอาดวงตรา มาซึ่งจำราชการเปิดด่านทาง
อำมาตย์เก่าเข้ากันต่างขันแข็ง ไล่ฟันแทงทัพปลัดพวกขัดขวาง
เปิดประตูทัพคอยรับนาง ฝ่ายพวกข้างมังคลาไล่ฆ่าฟัน
ขุนนางเก่าบ่าวไพร่พร้อมใจรบ ต่างหลีกหลบเลี้ยวลัดสะพัดผัน
ทั้งสองข้างต่างตายล้มก่ายกัน ลาลีวันขับทหารเข้าราญรอน
ช่วยขุนนางต่างก็เปิดประตูรับ ทั้งหน้าหลังคั่งคับสลับสลอน
พวกมังคลากล้าหาญเข้าราญรอน จนเหนื่อยอ่อนออกประตูบูรพา
พวกเกลี้ยกล่อมยอมสมัครล้วนรักเจ้า ต่างหนีเข้าเขาไม้ไพรพฤกษา
พอทับหลังนางวัณพารำภาผกา ตามทัพหน้ามาถึงเขาเจ้าประจัญ
นางลาลีดีใจออกไปรับ ทั้งสามทัพขับพหลพลขันธ์
เข้ายาไตรยที่ในด่านปราการกัน ขึ้นอยู่ชั้นเชิงเทินเนินหอรบ

แต่งกองร้อยคอยเหตุทุกเขตขอบ　　ตระเวนรอบรายกันเที่ยวบรรจบ
พอมืดมนท์สนธยาเวลาพลบ　　จุดโคมคบเพลิงสว่างดังกลางวัน ฯ
๏ ฝ่ายฝรั่งทั้งหลายนายทหาร　　หนีจากด่านดั้นไปในไพรสัณฑ์
มาถึงค่ายรายทางกลางอรัญ　　ต่างพากันเข้าไปเฝ้าเจ้าลังกา
กราบทูลความตามที่ชนนี้นาถ　　มาถอดราชโอรสจากยศถา
ขุนนางเก่าเขาไม่ขัดพระอัชยา　　แต่พวกข้าคนใหม่มิให้รับ
มันรุมกันฟันแทงต่อแย้งยุทธ์　　รบจนสุดแรงเรี่ยวเหลือเชี่ยวขับ
พวกคนใหม่ไพร่นายล้มตายยับ　　มันไล่จับกลับพลัดกระจัดกระจาย ฯ
๏ ฝ่ายฝรั่งมังคลานุชาหลาน　　เห็นเกิดการเกินคาดประมาทหมาย
ยิ่งแสนแค้นแสนสลดเหลืออดอาย　　มากลับกลายกลางศึกเหลือตรึกตรอง
แต่พ่อมาราวี่แล้วมิหนำ　　แม่ยังซ้ำทำเข็ญให้เปนสอง
เหลือที่แท้แม่พ่อเราหมอน้อง　　จะรับรองรบราญประการใด ฯ
๏ วลายุดาวายุพัฒน์คิดขัดขวาง　　แค้นสี่นางอย่างว่าเลือดคาไหล
สอื้นอั้นตันตุ้งติ้งตะไล　　พอม้าใช้ชาวด่านดงตาลมา
กราบทูลความตามรับทัพผลึก　　ซึ่งข้าศึกไว้ในค่ายทั้งซ้ายขวา
ถึงแปดทัพกลับคืนพื้นกายา　　ยังกลับมารายล้อมป้อมปราการ
พระหัสกันนั้นกำกับกองทัพรบ　　หลายตระหลบเหลือกำลังทั้งทหาร
ส่วนข้าศึกฮึกโหมเข้าโรมราญ　　ขอประทานทัพสมทบช่วยรบรับ ฯ
๏ พระมังคลาฝรั่งได้ฟังบอก　　พูดไม่ออกอั้นอารมณ์จนลมจับ
เอนอิงหมอนอ่อนท้อพระศอพับ　　พระน้องรับกับหลานอยู่งานพลาง
ร้องเรียกหมอรอลมยาดมรื่น　　ฝืนสอื้นอกอัดลมขัดขวาง
กลับทอดองค์ลงประชวรคร่ำครวญคราง　　พวกขุนนางต่างก็มาพยาบาล

พยุงให้ไสยาสน์บนอาสน์อ่อน ต่างทุกข์ร้อนสอนห้ามปรามทหาร
อย่าให้ใครพูดจาพระอาการ สั่งนายด่านนอกในตรวจไพร่พล ฯ
๏ ฝ่ายฝรั่งมังคลานิทราตรึก ถึงการศึกนึกจะชิงเอาสิงหล
อุส่าห์ฝืนขืนกำลังประทังทน พวกหมอฝนยาถวายตะกายสุรา
เสวยเหล้าเมามายพอคลายทุกข์ ทำผาสุกสรวลสันต์เหมือนหรรษา
เชิญผู้รู้ผู้วิเศษเวทวิชา มาพูดจาแจ้งเรื่องเคืองรำคาญ
พระมาตุรงค์ต้องมาเปนข้าศึก สมทบกับทัพผลึกเหิมฮึกหาญ
ท่านโปรดด้วยช่วยคิดกิจการ เอาถิ่นฐานที่ตั้งเมืองลังกา ฯ
๏ ส่วนผู้รู้ผู้วิเศษเห็นเหตุใหญ่ ผิดวิไสยในมนุษย์สุดอาสา
จะสู้พ่อต่อต้านผลาญมารดา จะนินทาทั่วจังหวัดปฐพี
จึงทูลห้ามตามอย่างแต่ปางก่อน อันบิดรมารดาเปนราศี
ไม่ควรรบนบนอบจึงชอบที่ คงคืนดีด้วยพระองค์อย่าสงกา
จะรบพุ่งมุ่งหมายทำลายล้าง ผิดเยี่ยงอย่างควรจำบาปกรรมหนา
ทุกแว่นแคว้นแดนดินจะนินทา แม้คิดฆ่าแม่พ่อเหมือนทรยศ
แม้ว่าพระจะกำจัดที่ตัวบาป จะอยู่ด้วยช่วยบำราบปราบให้หมด
แต่บิตุราชมาตุรงค์พระจงงด ควรจะทดแทนคุณอย่าวุ่นวาย ฯ
๏ พระฟังคำร่ำเรื่องคิดเคืองขัด ก็กริ้วตรัสตอบเถื่อนที่เงื่อนสาย
ดูผู้วิเศษผิดเพศชาย ที่ร้ายก็ย่อมรู้อยู่ด้วยกัน
เรารบรับกับภาราการเวก เพราะเพชรเอกเอามาไว้ไอศวรรย์
พระบิตุราชมาตุรงค์เผ่าพงศ์พันธุ์ ไม่เที่ยงธรรม์ไต่ถามตามโบราณ
มารบรุมคุมเหงเองก็รู้ ให้ศัตรูดูถูกล้างลูกหลาน
ซึ่งผู้ใหญ่ไม่ตรงผลาญวงศ์วาร แต่โบราณมีบ้างหรืออย่างนี้

เหมือนพวกมึงพึ่งพาเข้ามาอยู่ คิดว่าผู้วิเศษเปนเปรตผี
ให้แพ้เขาเอาสิเหวยเฮ้ยเสนี จับอ้ายสี่คนจำตรากตรำไว้
ได้ฤกษ์ทัพจับมัดตัดศีร์ษะ จะชนะสงครามตามวิไสย
ตำรวจรับจับตัวจิกหัวไป ใช่ตรวนใส่เต็มตัวทั่วทุกคน
ครั้นเสร็จสรรพกลับดูผู้วิเศษ หายจากเขตตามจับวิ่งสับสน
ไม่พบเห็นเปนเหตุด้วยเวทมนต์ แล้วต่างคนเข้าไปทูลมูลความ
พระมังคลาอาไลยกลับได้คิด ทำความผิดผู้วิเศษนึกเข็ดขาม
ยิ่งมานะจะณรงค์ทำสงคราม จึ่งสั่งความหมื่นขุนพวกมุลนาย
จงพาคนพลไพร่ถอยไปเข้า พวกด่านเขาเจ้าประจัญเหมือนมั่นหมาย
ยกไปตีที่จะได้ด้วยง่ายดาย แล้วสั่งฝ่ายน้องหลานคิดอ่านกัน
แม้พวกเราเข้าได้เปนไส้ศึก เวลาดึกเตรียพหลพลขันธ์
ตีด้านใต้ไล่ประชิดตามติดพัน เข้าเจ้าขันที่คืนเอาวังเมืองลังกา ฯ

๏ ส่วนขุนนางต่างรับคำนับน้อม มาจัดพร้อมไพร่นายทั้งซ้ายขวา
ไปด่านเขาเจ้าประจัญตามบัญชา ต่างเข้าหาพวกพ้องพี่น้องกัน
พาเข้าเฝ้าเยาวมาลย์ส่งสารไพร่ ให้รับไว้ไม่รังเกียจคิดเดียจฉันท์
แล้วนางนวลมาตุรงค์สามองค์นั้น ปรึกษากันแต่งสารเตรียมการไว้
ให้ม้าใช้ไปหาเจ้าวาโหม พูดเล้าโลมเล่าแจ้งแถลงไข
บอกเรื่องความตามกษัตริย์หัสไชย รับสั่งให้ไปเฝ้าพระเสาวนี ฯ

๏ ฝ่ายวาโหมโสมนัสไม่ขัดขวาง ทรงเครื่องอย่างยศศักดิ์เหมือนยักษ์ผี
แล้วขึ้นนั่งหลังแรดเรียกมนตรี ตามแต่สี่คนมากับม้าใช้
ถึงด่านเขาเจ้าประจัญพากันเข้า ไปที่เฝ้านางวัณหาอัชฌาไสย
ครูปกายคล้ายครุฑวุฒิไกร ทั้งสูงใหญ่จ้ำม่ำเหมือนน้ำรัก

จึงออกโอษฐ์โปรดประทานพานพระศรี ให้นั่งที่โอรสสมยศศักดิ์
นางแย้มยิ้มพริ้มพรายภิปรายทัก เจ้ารู้จักกันไว้ได้ไปมา
พระหัสไชยให้ถือหนังสือลับ ไปกองทัพทูลพระบาทนาถนาถา
พลางให้สารพานทองรองสารา ส่วนเจ้าว่าไหมรับคำนับนาง
แล้วทูลว่าถ้าพระองค์ประสงค์ไฉน บัญชาใช้สารพัดไม่ขัดขวาง
แล้วกราบกรานคลานออกมาพาขุนนาง ตัดไปทางด่านบ้านสพานยนต์
ให้เสนาการเวรระวังด่าน คุมทหารอยู่รับทัพสิงหล
แล้วขึ้นนั่งหลังแรดบ่าวแปดคน ข้ามเขาต้นเดินทางตามหว่างเนิน ฯ

๏ ฝ่ายกษัตริย์หัสไชยฤทัยชื่น ทุกค่ำคืนเคียงนางไม่ห่างเหิน
สุมาลีมิได้ห้ามปล่อยตามเกิน ร่ำสรรเสริญเพลินตรัสกับหัสไชย
สู้อุส่าห์มาตามด้วยความรัก ดังสำนักภักดีจะมีไหน
เมื่อกองทัพจับมาแม่อาไลย พ่อเคยได้อยู่ด้วยช่วยชีวา
รบฝรั่งครั้งแรกเมื่อแตกทัพ ได้รอดกลับเพราะพ่อคุณบุญหนักหนา
เดี๋ยวนี้เล่าเขาขังไว้ลังกา พ่อตามมาแม่หมายไม่วายวาง
พ่อรักใคร่ใจจริงไม่ทิ้งสัตย์ พอปรารถนาสารพัดไม่ขัดขวาง
ตรัสจนค่ำย่ำฆ้องมาห้องกลาง แต่สองนางพี่น้องอยู่ห้องใน
กับทั้งหน่อวรนาถร่วมอาสน์รัตน์ นั่งนวดพัดพี่ยาอัชฌาไสย
ต่างพูดพลอดกอดรัดพระหัสไชย พระอุบไล้โลมประคองเคียงสองนาง
ถนอมเชยเคยชมโสมนัส ยังข้องขัดอยู่นิดด้วยกีดขวาง
ที่ความในให้เผอิญเขินระคาง ด้วยพี่น้องสองนางไม่ห่างไกล
พระแกล้งเฉยเลยหลับนิ่งสดับเสียง เงียบสำเนียงนึกว่าหลับขยับไหว
จะโลมพี่มิทันต้องนางน้องไอ พระตกใจจำค้างคิดหมางเมิน

ครั้นพี่หลับกลับประคองเคียงน้องสาว พอพี่หาวหันจามก็ขามเขิน
แต่เคล้าเคล้นเล่นนอกเผ้าหยอกเอิน ไม่ห่างเหิรเพลินพระไทยเมื่อไสยา
ยามกลางวันนั้นไปตรวจหมวดทหาร บ้อมปราการไพร่นายทั้งซ้ายขวา
แล้วหยุดยั้งนั่งประทับบนพลับพลา พระตริกตราตรองความถึงทรามเชย
จะผ่อนผันฉันใดไฉนหนอ มาคร่อมคอยเสี่ยอย่างนี้เจ้าพี่เอ่ย
ถึงร่วมเตียงเคียงใกล้เมื่อไรเลย จะได้เชยชมชิดสนิทใน
คนึงความยามรักยิ่งหนักอก เหมือนอย่างยกเมรุมาศไม่หวาดไหว
หวลระลึกนึกสะท้อนถอนฤไทย เสด็จไปปรางค์มาศปราสาททอง
ระทวยองค์ลงบนแท่นแสนระทด นางประณตแนบนั่งอยู่ทั้งสอง
พระพาดพิงอิงเอี่ยงเคียงประคอง ต่างยิ้มย่องยียวลรัญจวนใจ ฯ
๏ ส่วนวาโหมโสมนัสเตริดตัดตั้น จากด่านชั้นเชิงเทินเนินไศล
พอพ้นดงตรงมาชลาไลย ถึงเมืองใหม่รู้ว่าไปป่าดาล
รีบคิดตามสามคืนถึงค่ายตั้ง เข้าไปนั่งน้อมกายถวายสาร
พระอภัยได้หนังสือรื้อรำคาญ คลี่ออกอ่านอักขระดูฉะพื้น ฯ
๏ ในสาราว่าเวงกลัวเกรงกราบ ปิศรอาวพจอมวังณรังสรรค์
ด้วยโอรสยศยงเผ่าพงศ์พันธุ์ ไม่เหมือนกันกับฝรั่งทั้งลังกา
จะเหมือนใครก็ไม่ทราบทำหยาบหยาม เที่ยวลวนลามญาติวงศ์เผ่าพงศ์า
ไปตีทัพจับกษัตริย์ขัตติยา มากักขังยังแต่ว่าจะฆ่าฟัน
ตามไปขอก็ไม่ให้ใช้ทหาร ออกรอนราญเช่นฆ่าคนชาสัญ
ได้สองท้าวสาวสุรางค์พี่นางนั้น กับสร้อยสุวรรณจันทร์สุดามาธานี
ถนอมไว้ในวังที่บังร่ม ทั้งแตคอมมิได้ต้องให้หมองศรี
จะรีบส่งนงลักษณ์ด้วยภักดี มันคอยตีตัดทางอยู่กลางไพร

จึงจนจิตคิดส่งสารพระผ่านเกล้า จะเปลี่ยวเปล่าเศร้าหมองไม่ผ่องใส
เพราะถูกเต้าเจ้ากรรมให้ช้ำใจ ช่างกระไรไม่เหมือนแม่แต่สักคน
จึงขัดขวางทางเดินต้องเนิ่นช้า จะไปมาสารพัดก็ขัดสน
ค่อยหัสไชยไปแถลงแจ้งยุบล จึงทราบว่าฝ่ายุคลคุมพลมา
ความยินดีที่ว่าจะพึ่งพระเดช ช่วยโปรดเกศแก้คดีโอรสา
จะสั่งสอนผ่อนผันสุดปัญญา จึงยกมาหมายจะจับช่วยสับพั้น
พวกฝรั่งมังคลารักษาด่าน ออกต่อต้านทานรับที่คับขัน
สุดาดีได้เชาเจ้าประจัญ เข้าตั้งมั่นกั้นหลังข้างลังกา
ขอพระองค์จงเข้าตัดศีรษะ เปนของพระบิตุราชนาถนาถา
อันพวกพ้องของหม่อมฉานเปนมารดา จะแล่ผ่าอกล้วงเอาดวงใจ
จะได้ส่งองค์พระมเหษี คืนบุรีร่วมห้องให้ผ่องใส
ข้าทั้งสิ้นจะช่วยกันอวยไชย สิ้นห่วงใยอยู่ประสาเปนนารี ฯ

๏ พอจบคำรำพรรณเหลือกลั้นสรวล ฟังถ้วนจนรู้เล่ห์มเหษี
พระอนุชาว่าถึงหึงศักดิ์ดี ไม่เหมือนพี่นางผลักเหลือครึกโครม
ต่างแย้มสรวลชวนสบายพอคลายจิตต์ องค์ทรงฤทธิ์ตรึกตราสั่งวาโหม
ไปอยู่กำกับทัพภาราวาหุโลม คอยรุกโรมรบระวังข้างลังกา
วาโหมรับอภิวันท์แล้วผันผาย ทั้งบ่าวนายรีบเดินตามเนินผา
พระอภัยให้พระอนุชา เปนทัพหน้าพาทหารเข้าราญรอน
สินสมุทให้กำกับกองทัพหนุน ถ้วนหนุ่มรุ่นราญศึกเคยฝึกสอน
เสาวคนธ์มัณฑาสุดสาคร คุมนิกรเกียกกายตั้งรายเรียง
ได้ฤกษ์ดีตีฆ้องฆาฎกลองศึก ทหารฮึกโห่ลั่นสนั่นเสียง
ต่างขับไพร่ไล่ต้อนเข้าพร้อมเพรียง ฝรั่งเรียงรายทัพออกรับรบ

เจ้าหัสกันนั้นเปนหนุ่มคุมทหาร   เกณฑ์ละหม่านห้าพันเข้าบรรจบ
ทั้งกองร้อยคอยระดมช่วยสมทบ   ออกตั้งรบรับกันประจัญบาน ฯ

๏ ฝ่ายบุตรพราหมณ์ตามคิดพระกฤษณา   ขับโยธารมจักรเข้าหักหาญ
ต่างแหกค่ายไล่บุกเข้ารุกราญ   ฝรั่งต้านต่อแย้งทิ่มแทงฟัน
ทั้งสองฝ่ายตายล้มพวกรมจักร์   ยิ่งหนุนหนักหักโหมโถมถลัน
ผลาญฝรั่งทั้งหลายวายชีวัน   หัสกันกระชั้นทัพเข้ารับรบ
พวกละหม่านหาญกล้าต้องอาวุธ   ล้มแล้วผุดลุกอึกไม่หลีกหลบ
ไล่โยธีคึกคะนองล้มกระทบ   ต่างถอยรบรับปืนเสียงครื้นครึก
พวกพื้นเสี้ยมเหี้ยมห้าวถือหลาวแหลน   ทะลวงแล่นไล่ล้างมากลางศึก
เปนกลุ่มกลมรมจักรแตกคักคึก   ทัพผลึกไล่ทหารเข้าราญรอน
สินสมุทขับสิงห์วิ่งกระโดด   ทะลวงโลดไล่ละหม่านชาญสมร
บ้างรบรับจับกุมตลุมบอน   สุดสาครเสาวคนธ์ช่วยพลรบ
บ้างรุกโรมโหมหักยักษ์ละหม่าน   บ้างต่อต้านตายยับซับซ้อนศพ
เจ้าหัสกันหันกลับขับสินธพ   ทหารหลบล้มตายแตกพรายพลัด
พลผลึกครึกโครมไล่โหมหัก   ทั้งรมจักรพรักพร้อมล้อมสกัด
นางเสาวคนธ์วดเที่ยวไล่เลี้ยวลัด   พอเห็นหัสกันบุตรสุดสาคร
นางควบสิงห์วิ่งขวางหนทางถาม   ตัวนายนามใดบอกอย่าหลอกหลอน
แม้บุตรสาวีวันเปนมารดร   จะหยุดหย่อนยังไม่ล้างให้วางวาย
หัสกันนั้นเห็นว่าเปนหญิง   ยิ้มพรายนิ่งดาลเดือดไม่เหือดหาย
มาหมิ่นฤดูถูกลูกผู้ชาย   นี่ดีร้ายเสาวคนธ์สุมณฑา
จึงย้อนถามนามนางบอกบ้างก่อน   สุดสาครเขาเปนผัวหรือมัวหา
พลางหุนหันพันฟาดด้วยศาสตรา   นางล่อล่าลวงให้เลี้ยวไล่ทัน

หวดด้วยทวนม้วนคว่ำเขาด้ามฟาด   ถูกแพลงพลาดพลิกพลัดต่างผัดผัน
ขับม้าวิ่งสิงห์สกัดจับหัสกัน   พลัดวันเวียนปนพลรบ
สินสมุทสุดสาครไล่ต้อนหลัง   พื้นฝรั่งตายยับกลับตระหลบ
หัสกันนั้นลงวิ่งทิ้งสินธพ   พอค่ำพลบรบรุมคลุมบอน
ย่อนระยาพาไพร่เข้าในด่าน   บ้างเชซานซ้อนซับสลับสลอน
มิทันสิ้นสินสมุทสุดสาคร   ไล่ตีต้อนเข้าไปในกำแพง
กองทัพหน้าพาทหารเข้าด่านได้   จุดคบไฟเพลิงสว่างกระจ่างแสง
เห็นตะคุ่มรุมกันไล่ฟันแทง   สกัดสะแกงฆ่าฝรั่งพวกลังกา
ฝ่ายกองล้อมบ้อมหอรบต่างหลบวิ่ง   เห็นจวนจริงโจนกำแพงเสียแข้งขา
หัสกันนั้นผู้รู้วิชา   พาขึ้นม้าฝ่าฟันป้องกันไป
เปิดประตูพรูออกได้นอกด่าน   ต่างลนลานเลี้ยววงเวียนหลงใหล
หัสกันนั้นพาพวกข้าไท   รีบตรงไปเฝ้าพระมังคลา
ส่วนกองทัพพระอภัยเข้าในด่าน   พร้อมทหารไพร่นายทั้งซ้ายขวา
หยุดเลี้ยงดูหมู่หมวดต่างตรวจตรา   กินเหล้ายาฮาลั่นสนั่นไป ฯ

๏ ฝ่ายพระอนุชนัดดาพาทหาร   เข้าตีด่านเจ้าประจัญเสียงหวั่นไหว
พวกไล่ศึกครึกครื้นจุดพื้นไฟ   เปิดด่านให้ทัพล้อมเข้าพร้อมเพรียง
ฝ่ายโฉมยงองค์วัณพาร่ำภาสะหรี   กับบุตรีหนีเพลิงลงเชิงเฉลียง
ขึ้นทรงม้าพาขอเฝ้าเหล่าพี่เลี้ยง   รีบหลีกเลี่ยงหลบออกนอกกำแพง
พบโยธาวายุพัฒน์สกัดกั้น   พวกลังกาฝ่าฟันล้วนขันแขง
ต่างพุ่งหอกกลอกทวนเข้าสวนแทง   ถูกเลือดแดงดื่นตายลงก่ายกัน
นางละเวงเกรงศึกเห็นคึกคื้น   พวกพลตื่นแตกไปในไพรสัณฑ์
ชวนร่ำภาผกาสุลาลีวัน   ขับม้าดั้นด้นทางมากลางคืน

เหลือพวกพลคนตามสามสี่ร้อย ต่างคนค่อยบุกป่าไม่ฝ่าฝืน
เสียงทัพไล่ใกล้กระชั้นโห่ครั่นครื้น พากันตื่นตัดทางไปกลางดง
เดิรเปนยึดชักเพื่อนพื้นเพื่อนหลง
พอเดือนดับลับฟ้าในป่ามืด
เห็นรางรางนางวัณพาขับม้าทรง วกเลี้ยวลงไปทางบ้านสพานยนต์ ฯ
๏ ฝ่ายวลายุดาเจ้าวายุพัฒน์ ต่างรีบรัดจะไปชิงเอาสิงหพ
ให้จุดคบครบทั่วทุกตัวคน ออกเดิรพลทัพละหมื่นเสียงครื้นเครง
พบพวกหมอขอเฝ้าคนเถ้าแก่ ริบเอาแต่ผ้าห่มทำข่มเหง
บ้างถอดเครื่องเปลื้องทั้งเสื้อกังเกง ต่างเท้งเต้งเที่ยวตะโกนเดิรโดนกัน
ด้วยพลพระชนนีถึงสี่หมื่น ถูกตายตื่นตายป่าพนาสัณฑ์
เสียหูตาขาแข้งถูกแทงฟัน เรียกเพื่อนกันครวญครางอยู่กลางแปลง
ฝ่ายวลาวายุพัฒน์เร่งรัดไพร่ จุดคบไต้ตามทางสว่างแสง
ทั้งคนม้าล้าเลื่อยด้วยเหนื่อยแรง ชุลีเห็นแซงไล่ตามกันหลามไป ฯ
๏ ฝ่ายโยธาการเวกวาโหมพร้อม รักษาป้อมปิดทางที่หว่างไหล่
สืบเรื่องราวข่าวฝรั่งระวังระไว พอม้าใช้มาแถลงแจ้งคดี
ว่ากองทัพพระอภัยตีได้ด่าน พวกป่าด่านแตกตายพลัดพรายหนี
พวกหนึ่งมาว่าเมื่อเย็นเห็นโยธี ยกไปตีด่านเขาเจ้าประจัญ
จึงแต่งองค์ทรงชี้นทรงแรดที่นั่ง ยกพลพรั่งไพร่นายรีบผายผัน
เข้าหว่างเนินเดิรทางกลางอรัญ พบพวกวัณพามาในป่ารัง
เห็นโฉมยงทรงม้าพาทหาร ก้มกราบกรานทูลถามถึงความหลัง
นางเทวีดีใจเล่าให้ฟัง เสียด่านทั้งเสียทัพแทบอับจน
จะกลับวังลังกาเกรงข้าศึก จะเหิมฮึกขึ้นไปชิงเอาสิงหพ
ไม่เห็นทางกลางดงเที่ยวหลงวล ท่านพาพลมาทำไมในไพรวัน ฯ

๏ ว่าโหมทูลมูลความตามรับสั่ง ให้ระวังลังกามหาสวรรค์
ทราบว่าศึกฮึกโหมเข้าโรมรัน จึงพากันรีบมาช่วยราวี
ซึ่งเสียด่านการศึกจะฮึกโหม ไปรุกโรมรบพุ่งถึงกรุงศรี
เชิญกลับยังลังกาพวกข้านี้ จะภักดีด้วยพระองค์ช่วยสงคราม
นางดีใจให้ทหารชำนาญป่า เปนกองหน้านำเสด็จไม่เข็ดขาม
พบฝรั่งลังกาพากันตาม ได้สักสามพันถ้วนรีบด่วนเดิร ฯ
๏ ฝ่ายหัสกันนั้นพาโยธาหาญ จากด่านตาลตัดทางหว่างเขาเขิน
ถึงค่ายตั้งมังคลาตรงหน้าเนิน ลงม้าเดิรเข้าไปเฝ้าเจ้าลังกา
กราบทูลความตามด่านดงตาลแตก ทหารแยกย้ายไปไพรพฤกษา
ทัพผลึกฮึกเหิมซ้ำเติมมา พระมังคลาเหลือวิตกตันอกใจ
ตลึงนิ่งอิงองค์ดำรงนั่ง พอฝรั่งเข้ามาแจ้งแถลงไข
ว่าองค์พระอนุชานัดดาไป เข้าตีได้ด่านเขาเจ้าประจัญ
แล้วยกทัพนับหมื่นเมื่อคืนนี้ จะรีบตีตามไปไอศวรรย์
พระทราบสิ้นยินดีที่สำคัญ พอข้ายังตั้งมั่นประจัญบาน
จะรอรับทัพใหญ่อยู่ในป่า เราน้อยกว่าข้าศึกจะฮึกหาญ
แล้วหลีกทัพที่มาแต่ป่าตาล ไปตั้งด่านเจ้าประจัญที่มั่นคง
แล้วคิดว่าขานี้จะตีได้ หรือจะไม่เหมือนจิตคิดประสงค์
สารพัดขัดขวางอยู่กลางดง จึงสั่งองค์นัดดาอย่าช้าที
จงจัดทัพขับไพร่ตามไปด้วย จะได้ช่วยรบพุ่งเอากรุงศรี
พอเสร็จตรัสหัสกันอัญชลี มาเตรียมกรีฑาพลสกลไกร
เกณฑ์โยธาห้าพันล้วนสันทัด ถือหอกซัดปืนดาบกำซาบใส
แล้วแต่งองค์ทรงม้าเคลื่อนคลาไคล ขับพลไพร่พร้อมเดิรขึ้นเนินทราย ฯ

๏ ฝ่ายทัพพระอนุชาวายุพัฒน์ ต่างเร่งรัดพลขันธ์รีบผันผาย
พอพ้นดงลงเนินเดินสบาย ตวันบ่ายปลายรังถึงลังกา
เห็นพวกพลบนเชิงเทินเนินหอรบ อาวุธครบไพร่นายรายรักษา
จึงหยุดทัพยับยั้งรอรั้งรา ขับม้ามาหน้ากำแพงแจ้งคดี
พระบิ้นเกล้าเจ้าลังกาบัญชาใช้ ให้คุมไพร่มาบำรุงชาวกรุงศรี
เร็วเร็วเถิดเปิดประตูพระบูรี อย่าช้าที่โทษมีจะถึงตาย ฯ
๏ ฝ่ายนายกองร้องว่าพระมาตุรงค์ มิให้องค์โอรสถือกฎหมาย
พระหัสไชยได้ตราว่าไพร่นาย อย่าใกล้กรายกลับไปเสียให้พ้น
พระอนุชาว่าภิเษกเอกโอรส ย่อมรู้หมดชายหญิงทั้งสิงหพ
ให้พราหมณ์แขกแปลกภาษาเข้ามาปน จะพาพลไพร่นายวายชีวัน
เหวยฝรั่งพรั่งพร้อมจงยอมเข้า ด้วยบิ้นเกล้าเจ้าลังกานราสรรค์
ช่วยกันมัดหัสไชยพร้อมใจกัน จะรางวัลเงินทองที่ต้องใจ ฯ
๏ ฝ่ายขุนนางต่างเมินแกล้งเดินหนี พวกชาวที่ทูลแจ้งแถลงไข
เขาวุ่นวายฝ่ายกษัตริย์หัสไชย ไม่ห่างใกล้สร้อยสุวรรณจันทร์สุดา
อยู่ในห้องสองนางเคียงข้างที่ พูดเช้าชี้สรวลสันต์ด้วยหรรษา
พระชวนน้องสององค์ทรงสะกา ทอดหกห้าหูช้างได้ช้างซ้าย
นางทอดถูกลูกบาตเดินพลาดแต้ม ต้องปรับแถมทับเบี้ยต้องเสียหาย
ต้องถูกจูบลูบแก้มยิ้มแย้มพราย พอขรัวนายเข้ามาทูลมูลความ
ว่ากองทัพคับคั่งมาตั้งล้อม ดูพรั่งพร้อมไพร่พลออกล้นหลาม
พระหัสไชยไม่พรั่นคิดครั่นคร้าม ทูลลาสามกษัตริย์สองพระน้องนาง
พี่จะไปไล่ฆ่าอ้ายฝรั่ง อยู่ในวังเถิดน้องอย่าหมองหมาง
พลางจัดแจงแต่งองค์ทรงสำอาง ทั้งสองนางนั่งพัดพระหัสไชย ฯ

๏ พระสอดซับสนับเพลาเนากนก ทรงผ้ายกแย่งทองผุดผ่องใส
คาดเข็มขัดรัดหน่วงขัดดวงใจ แล้วสอดใส่เสื้อสวมเกราะนวมทับ
ดังวาดแวววาวแก้วดังดาวช่วง ใส่ทับทรวงสายสร้อยพลอยประดับ
ทองพระกรซัชวาลย์ผูกบานพับ มงกุฎเก็จเพ็ชรสลับดูวับวาม
ข้ามรงค์ทรงรายพรายพระหัตถ์ พระขรรค์ขัดเอวเสร็จไม่เข็ดขาม
สองน้องนุชยุดไว้วอนไปตาม กับทั้งสามกษัตริย์ปลอบหัสไชย
ขอไปด้วยช่วยรับทัพฝรั่ง อยู่ในวังยังให้พรั่นประหวั่นไหว
พระทูลทัดตรัสห้ามสองทรามไวย อย่าตามไปให้ระวังเปนกังวล
แล้ววอนน้องสองนางให้วางหัตถ์ ต่างองค์ช่วยอวยสวัสดิ์พิพัฒน์ผล
พระรับพรถอนฤทัยจากไพชนต์ ขึ้นตรวจพลบนเชิงเทินเที่ยวเดินกราย ฯ
๏ เห็นฝรั่งตั้งทัพอยู่คับคั่ง ยิ่งคิดชังดุเดือดไม่เหือดหาย
จึงเลือกสรรค์บรรดาเสนานาย เปนเกิยกกายซ้ายขวากล้าสงคราม
ให้คุมคนพลรบพอครบหมื่น ต่างเริงรื่นรับเสด็จไม่เข็ดขาม
กับเสนีที่สนิทเคยคิดตาม ได้ฤกษ์ยามยกออกนอกกำแพง
พระทรงนั่งหลังสิงห์กั้นกลิ้งกลด เผ่นพยศแยกเขี้ยวเสียวแสยง
สี่ท้าวเต้นเล่นหางมากลางแปลง ทหารแซงซ้ายขวาแกว่งอาวุธ
วลายุดาวายุพัฒน์จัดทหาร ออกต่อต้านตีทัพสัประยุทธ์
ต่างป้องกันพันแทงต่างแย้งยุทธ์ อุตลุดตลุมบอนไล่รอนราญ
พวกกองทัพคับคั่งประดังรบ ต่างพุ่งหลบแหลนหลาวฟาดง้าวขวาน
เข้าต่อแย้งแทงฟันประจัญบาน ต่างต้านทานหาญฮึกเสียงครึกโครม
ฝ่ายบุตรท้าวเจ้าภาราการเวก ทหารเอกพร้อมพรักเข้าหักโหม
ไล่หั้นหั่นฟันฟาดเลือดสาดโซม ขับสิงห์โถมฆ่าตายเรียรายไป ฯ

๑ พวกกองทัพยับแยกต่างแตกตื่น ทั้งสองหมื่นครื้นครั่นเสียงหวั่นไหว
วิ่งกระจายพรายพลัดพวกหัสไชย ชวนกันไล่ลัดแลงทิ่มแทงฟัน
พระหัสไชยไล่วลาวายุพัฒน์ ต่างเลี้ยวลัดสับผัดเวียนวนเหียนหัน
พระคามคิดคิดว่าจะฆ่าฟัน เป็นพงศ์พันธุ์พี่ยาสุดสาคร
นึกเกรงใจด้วยไม่ควรพอจวนค่ำ จะต้องทำมันเสียมั่งเหมือนสั่งสอน
พลางควบสิงห์วิ่งทยานเข้ารานรอน อัสดรโดดหนีไล่ตีรัน
ถูกวลาวายุพัฒน์ต่างพลัดตก น้ำตาซกซบหน้าเพียงอาสัญ
พระยืนดูอยู่ตรงหน้าไม่ฆ่าฟัน แกล้งเย้ยหยันเยาะว่าช่างหน้าอาย
ยังอ่อนแอแม่พ่อก็ต่อสู้ ตีเมืองกูรวบริบเอาฉิบหาย
ที่อรือโหดโทษมึงจะถึงตาย แต่กูอายแก่ใจจึงไว้มือ
ส่วนสององค์ฟื้นกำลังขึ้นหลังม้า กระซิบว่าแต่เบาเบาเอาเถิดหรือ
พึ่งแรกรุ่นฉุนใจดังไฟฮือ ขับม้ารื้อรำหวนเข้าสวนแทง
พระหัสไชยไวว่องบัดป้องปัด ไล่ตามติดไล่รันด้วยขันแข็ง
วลายุดาวายุพัฒน์หลบลัดแลง ต่างพลัดแพลงพลบค่ำถูกซ้ำเติม
พวกตามไล่ไต้คบจุดรบศึก ข้างแห่งพื้นครั่นครึกต่างฮึกเหิม
พวกทัพหลังทั้งปวงข้าหลวงเดิม ขับพลเพิ่มเติมไล่ต่างไพรี ฯ

ตอนที่ ๖๑

สังฆราชบาดหลวงเผาเมืองลังกา

๑ ฝ่ายบาดหลวงล่วงรู้เมื่อสู้รบ ครั้นค่ำพลบพลัดพรายกระจายหนี
จึงนึกว่าพวกฝรั่งรบครั้งนี้ เสียท่วงทีทุกครั้งเพราะยังเยาว์

อ้ายสี่คนพลน้อยจะย่อยยับ   เขาหลายทัพถึงจะแก้ก็แพ้เขา
ทั้งพวกพ่อก็จะโกรธทำโทษเรา   ว่าบอกเล่าความหลังกับมังคลา
ไม่ถือพระจะทำด้วยอำนาจ   ล้วนหยาบคายร้ายกาจนอกสาสนา
ไม่พ้นผิดคิดดูเปนครูบา   อยู่ลังกาหน้าที่จะมีภัย
วลายุตามาตีเดี๋ยวนี้เล่า   ก็แตกเขาเผ้าแต่แพ้ต้องแก้ไข
ยังไล่จับสัปยุทธ์จะจุดไฟ   ให้เพลิงไหม้มันจะกลับกองทัพมา
แกคิดพลางทางพาบรรดาเด็ก   ขึ้นเกวียนเหล็กลูกไฟใส่ซ้ายขวา
เที่ยวบอกเล่าเหล่าฝรั่งว่าลังกา   จะขาดชาติศาสนาเปนป่าไป
ใครถือพระจะสมทบช่วยรบสู้   มาตามกูแลจะแก้ไข
ฝรั่งพึ่งสังฆราชก็หวาดใจ   ต่างฉวยได้ดาบหอกออกวิ่งตาม
ต่างรู้ความทำนายทั้งชายหญิง   พากันวิ่งตามถนนออกล้นหลาม
ถึงโรงรายท้ายวังหยุดสั่งความ   บรรดาตามกูมาช่วยราวี
แม้เกิดไฟไหม้วังคนทั้งหลาย   จะตื่นแตกแยกย้ายพลัดพรายหนี
จับกษัตริย์หัสไชยพวกไพรี   ผลาญชีวิตเสียให้ได้อย่าไว้มือ
แล้วหยิบชุดจุดประทัดทั้งมัดใหญ่   เปนลูกไฟติดต่อบินปร๋อปรื๋อ
ตกตึกรามลามไหม้เปลวไฟฮือ   เสียงอึงอื้ออึกกระทึกดังครึกครื้น
พวกผู้หญิงวิ่งผวาถลาล้ม   ผ้านุ่งห่มหายไปไม่ได้สักผืน
พวกฝรั่งสังฆราชซ้ำสาดปืน   ต่างวิ่งตื่นแตกพลัดกระจัดกระจาย
เหล่าล้อมวังนั่งเชิงเทินเนินหอรบ   ต่างหลีกหลบล้มคว่ำคะมำหงาย
ทั้งหน้าที่หนีไฟทั้งไพร่นาย   ล้วนวุ่นวายวิ่งพรูทุกหมู่กรม ฯ
๏ ท้าวทศวงศ์องค์พระมเหสี   สุมาลีกับลูกรักนักสนม
ฉุดฉุดยุดเหนี่ยวกันเกลียวกลม   บ้างลุกล้มหลบลี้เที่ยวหนีไฟ

เปนฝูงฝูงจูงกันวิ่งหันเหียน   เลี้ยวลดเวียนวิ่งวงเที่ยวหลงไหล
ควันตระหลบกลบกลุ้มมืดคลุ้มไป   จนหายใจไม่ใคร่ออกวิ่งซอกซอน
ร้องสั่งให้ไขประตูต่างกรูวิ่ง   พวกผู้หญิงชิงกันเบียดเสียดสลอน
อัดหลามหลั่งคั่งคับแซกซับซ้อน   ที่ผ้าผ่อนล่อนแลเห็นแต่กาย
ท้าวทศวงศ์ทรงแกว่งพระแสงง้าว   นำแสนสาวชาววังสิ้นทั้งหลาย
พากันออกนอกประตูพบผู้ชาย   ฝรั่งรายรุมจับพระรับรบ
สุมาลีมีพระแสงกวัดแกว่งฟาด   ถูกตายกลาดตายดื่นพวกอื่นหลบ
พอพวกพ้องสองภาราตามมาพบ   ช่วยกันรบรับพลางตามทางไป ฯ
๏ ฝ่ายหน่อนาถอาจหาญออกผลาญศึก   เสียงสะทึกสะเทือนลั่นสนั่นไหว
เหมือนคนดื่นยืนแลมาแต่ไกล   เห็นไฟไหม้เวียงวังพลุ่งพลั่งโพลง
เปลวเพลิงแรงแสงปลาบวาบสว่าง   เปนควันกลางฟ้ากลุ้มคลุ้มโขมง
เรียกกองทัพขับสิงห์วิ่งตะโพง   เห็นติดโรงร้านตลาดราษฎร
ตรีมวังยังวิ่งชายหญิงวุ่น   ซอนเซซุนสาวแก่แซ่สลอน
พระควบสิงห์วิ่งผ่าพลากร   เห็นภูธรทศวงศ์ทำสงคราม
ฝรั่งพร้อมห้อมหุ้มเข้ารุมจับ   พระรบรับรำคว้างอยู่กลางสนาม
เข้าขวางหน้าฆ่าไพร่มันไล่ตาม   ตายสักสามสี่ร้อยแตกถอยไป
ท้าวทศวงศ์พงศาคณาญาติ   เห็นหน่อนาถยินดีจะมีไหน
พวกห้ามแหนแสนสนมกรมใน   พบหัสไชยชื่นจิตต์ต่างติดตาม
หน่อนราพาองค์พงศ์กษัตริย์   รีบรบตัดไปทางกลางสนาม
บาทหลวงเห็นเปนเชิงสะเทิงถาม   ต้อนคนตามล้อมจับเชอรับรอง ฯ
๏ พวกกองทัพกลับมาโยธาหาญ   ต่างไปบ้านเรือนตนแบกขนของ
ทั้งหนุ่มสาวเถ้าแก่เสียงแซ่ซ้อง   ทุกบ้านช่องชุลมุนวิ่งวุ่นวาย ฯ

๏ ฝ่ายวลาวายุพัฒน์ต่างพลัดไพร่ เห็นเพลิงไหม้อึกกระทึกซ้ำศึกหาย
รวมพหลพลไกรทั้งไพร่นาย ที่เหลือตายหลายพันพากันมา
เห็นเมืองไหม้ไพร่พลสับสนวิ่ง ฝูงชายหญิงแยกย้ายทั้งซ้ายขวา
ให้ทหารขานโห่ก้องโกลา เที่ยวตามหาพวกกษัตริย์หัสไชย
เห็นรถเหล็กเด็กขับเข้าอภิวาท พระสังฆราชเล่าแจ้งแถลงไข
ทั้งสองทราบกราบพระคุณค่อยอุ่นใจ ครั้งนี้ได้ที่เห็นจะเปนการ
ฝ่ายฝรั่งสังฆราชประกาศสั่ง ชาวเมืองทั้งปวงด้วยช่วยทหาร
แล้วแยกคนค้นหาฝ่ายอาจารย์ กำกับหลานไล่ค้นเที่ยววนเวียน ฯ
๏ ฝ่ายกษัตริย์หัสไชยมาใกล้ป้อม เห็นทัพอ้อมออกสกัดนวัดเฉวียน
เชิญสองท้าวสาวสุรางค์ขึ้นต่างเกวียน ออกทางเตียนตัดไปข้างไพรวัน
พอพบกับทัพวลาวายุพัฒน์ ตั้งสกัดล้อเกวียนกลับเหียนหัน
พอเสนาห้าสิบรีบมาทัน ช่วยป้องกันกับกษัตริย์หัสไชย
ฝ่ายทัพล้อมพร้อมพรั่งบ้างตั้งโห่ รำแหลนโล่ห์ไล่กระชั้นเสียงหวั่นไหว
พวกห้ามแหนแสนสนมกรมใน ต่างตกใจจวนตัวด้วยกลัวตาย
เห็นใกล้ชิดปิดตาซบหน้าร้อง เสียงแซ่ซ้องทรวงสั่นมิ่งขวัญหาย
พระหัสไชยไล่ฆ่าโยธาตาย ทหารซ้ายขวาแซงโถมแทงฟัน
พวกฝรั่งสังฆราชตายกลาดกลิ้ง ยิ่งฆ่ายิ่งเยียดยัดสกัดกั้น
ครั้นหักออกนอกได้มันไล่ทัน ต้องรบกันชาววังเปนกังวล ฯ
๏ ฝ่ายเวงวัณพาตามวาโหม ให้สองโคมคบได้เดิรไพรสณฑ์
พอออกทุ่งมุ่งเมิลรีบเดิรพล ถึงสิงหพเห็นไฟยังไม่โซม
ดูในวังพังทลายลงหลายแห่ง นอกกำแพงเพลิงฮือกระพือโหม
เห็นหัสไชยไล่บุกรบรุกโรม พวกวาหุโลมล้อมไล่พ้นไพร่นาย

ทั้งโยธาการเวกตัวเอกอาจ   ไล่พิฆาฏฆ่าฝรั่งสิ้นทั้งหลาย
ถูกดาบหอกกลอกเกลือกซบเลือดกาย   ต่างเรี่ยรายรบพุ่งจนรุ่งราง ฯ
๏ บาดหลวงกลับขับเกวียนเที่ยวเวียนวก   เข้าบุกรกเลี้ยวลัดเดิรขัดขวาง
เถาวัลย์เหนี่ยวเกี่ยวกระหวัดแกตัดพลาง   เสียงโกร่งกร่างกรวบกราบสวบสาบไป
ฝ่ายหัสกันนั้นขับทัพมาพบ   กำลังรบรับกันเสียงหวั่นไหว
เห็นวลาวายุพัฒน์หนีหัสไชย   รีบขับไพร่พร้อมพรั่งหนุนคั่งคับ
ระดมปืนครื้นครั่นคอยกันหลัง   พวกฝรั่งแตกตื่นต่างคืนกลับ
รุมระดมสมทบช่วยรบรับ   เปนสามทัพซับซ้อนเข้ารอนราญ ฯ
๏ ฝ่ายโยธาการเวกพวกวาไหม   ไล่รุกโรมเร็วรวดหวดประหาร
มันแทงฟันหันเหซวนเซซาน   สู้ต้านทานทนคงทรงกำลัง
ไม่หลีกหลบรบศึกเสียงครึกครื้น   แต่ถูกปืนบึกทลุดังปรุหนัง
นางถเวงเร่งขับทัพประดัง   ช่วยรบทั้งสุมาลีบุศรีนาง ฯ
๏ ฝ่ายรำภากล้าหาญถือขวานพ่อ   ขึ้นม้าห้อหกตีคนกีดขวาง
ไล่หวดรันฟันทหารร่าขวานคว้าง   ทั้งสองนางหนุนหลังเข้าคั่งคับ
พวกหมีพบึนรบไม่หลบหลีก   กระพือปีกป้องกันประจัญจับ
ฝรั่งตายหลายร้อยต่างถอยรับ   ทั้งสามทัพยับแยกแตกกระจาย
นางรำภากล้าหาญเห็นหลานถูก   ยิ่งคิดผูกพยาบาทมุ่งมาดหมาย
ไล่วลาวายุพัฒน์วิ่งพลัดพราย   ยิงถูกชายเฉียดตาตกพาชี
นางฉวยขวานราญรุกพระลูกกลับ   ขึ้นม้าขับข้ามโขดกระโดดหนี
ยุพาพันถูกชายผิดหลายที   สุดาลียิงสกัดหัสกัน
ต่างหลบเลี่ยงเพลี่ยงพลาดขยาดแม่   ไม่เหลียวแลหลบไปในไพรสัณฑ์
ต่างรวมได้ไพร่นายเหลือตายนั้น   จวนสายัณห์เย็นพยับเลิกทัพไป ฯ

๏ ฝ่ายโฉมยงองค์ละเวงวัณฬาสลด เสื้อไหม้หมดมัวหมองไม่ผ่องใส
เสียเผ่าพงศ์วงศาเสนาใน เสียพระไทยให้สอื้นกลืนน้ำตา
ชวนสามนางย่างเยื้องชำเลืองเนตร นึกสมเพชพวกฝรั่งที่สังขาร์
ทั้งหญิงชายตายกลาดดาษดา พระชลนานางตกซกซกลง
แสนอาไลยไพร่นายทั้งชายหญิง ยิ่งคู่ยิ่งเยือกจิตต์พิศวง
เปนลมเวียนเหียรคลื่นฟื้นดำรง แต่ชวนลงสามนางพลางประคอง
สุมาลีศรีสวัสดิ์หัสดีประทับ แก้ลมจับนวดอุระพระขนอง
ทั้งแสนสาวชาวแม่ออกแซ่ซ้อง เสียงร่ำร้องไห้อึงคนึงไป
พวกชาวบ้านร้านตลาดเที่ยวกลาดเกลื่อน เสียเย่าเรือนเคหาที่อาไศรย
เห็นศพกลาดญาติกายิ่งอาไลย เสียงร้องไห้แซ่ทั้งเมืองลังกา ฯ
๏ ฝ่ายโฉมยงองค์ละเวงเสียงเศร้าครั้น ค่อยพลิกฟื้นคืนดำรงเห็นวงศา
สอื้นร่ำรำพรรณจำนรรจา น้องเกิดมาอาภัพอัปมาน
เมื่อครั้งสาวคราวศึกผลึกเล่า เสียพงศ์เผ่าเสียตัวเพราะผัวผลาญ
ครั้นมีลูกปลูกฝังกลับจังฑาล เสียถิ่นฐานปรางค์ปราสาทราชวัง
เสียที่อยู่ผู้เฒ่าแต่เก่าก่อน เพราะไฟฟอนร้อนศพทิ้งกลบฝั่ง
เสียสมบัติเข้าของสิบสองพระคลัง เสียฝรั่งราษฎรได้ร้อนรน
หมายบำรุงกรุงไกรให้เปนสุข กลับได้ทุกข์ทั้งลังกาโกลาหล
เพราะลูกเต้าเหล่ากอมันทรชน อยู่เปนคนทนระกำทุกค่ำคืน
ถึงแค้นใครไม่เหมือนลูกที่ผูกแค้น ดังศรแสนเสียบอุราสุดฝ่าฝืน
ยิ่งเคืองแค้นแสนศัลย์สุดกลั้นกลืน สอึกสอื้นชื่นฤทัยมิใคร่คลาย ฯ
๏ สุมาลีพี่นางไม่ห่างน้อง เคียงประคองร้องไห้ฤทัยหาย
ปลอบวัณฬาว่าแม่คุณอย่าวุ่นวาย คือตัวตายก่อนไข้ก็ไม่ควร

ที่โศกแสนแค้นเคืองพอเปลื้องปลิด แต่ชีวิตแม่อุส่าห์รักษาสงวน
ยังหิวหอบบอบช้ำอย่าคร่ำครวญ จะประชวรโฉมยงจงระงับ
แม้แม่ตายชายหญิงทั้งสิงหพ จะมืดมนท์แม้นเหมือนดังเดือนดับ
ชั้นลูกเล็กเด็กน้อยจะพลอยยับ แม่อยู่ด้วยช่วยระงับเคยดับร้อน
ราชการบ้านเมืองที่เคืองเข็ญ จะกลับเปนสุขสบายเพราะสายสมร
เหมือนโปรดเกล้าเหล่าอำมาตย์ราษฎร ให้หายเหือดเดือดร้อนดังก่อนมา ฯ
๏ นางฟังปลอบนอบน้อมสู้ออมอด เชิญท้าวทศวงศ์เหล่าเผ่าพงศา
เข้าสู่วังตั้งประทับอยู่พลับพลา เกณฑ์โยธาซ่อมแปลงกำแพงวัง ฯ
๏ ส่วนวลายุดาวายุพัฒน์ พบกับหัสกันสมอารมณ์หวัง
รวบรวมทัพกลับมาในป่ารัง รีบไปยังด่านเขาเจ้าประจัญ
เข้าเฝ้าพระมังคลาวันทาแถลง กราบทูลแจ้งตามจริงทุกสิ่งสรรพ์
ตามที่ไฟไหม้กรุงรบพุ่งกัน ทั้งคืนวันพ้นเมื่อยเหลือกำลัง ฯ
๏ พระมังคลาว่าศึกเห็นฮึกเหิม ยังจะเพิ่มเติมมาล้อมหน้าหลัง
พลางตรองตรึกนึกขยาดหวาดระวัง พอพระสังฆราชมาอุ่นอารมณ์
เชิญให้นั่งยังที่เก้าอี้อาสน์ ยกเอาวาทหวังจิตต์สนิทสนม
น้ำชาตั้งทั้งพระศรีพัดวีลม แล้วกราบก้มเกศาบอกอาจารย์
ข้าพเจ้าคราวนี้สิ้นที่พึ่ง เหมือนโรคถึงที่ตัดอติสาร
พระโปรดด้วยช่วยคิดกิจการ จะถวงถ้อยต่อต้านประการใด ฯ
๏ ฝ่ายบาตหลวงง่วงเหงาบนเก้าอี้ ว่าเดิมทีสิไม่แจ้งแถลงไข
ไปจับวงศ์พงศาเขามาไว้ ศึกจึงใหญ่ยกมารุมราวี
แม้ผู้รู้อยู่ด้วยจะช่วยรบ ไม่นอบนบหยาบคายให้หน่ายหนี
จนศึกเสื่อเหลือกำลังแล้วดังนี้ ด้วยเดิมทีทำผิดกิจการ

อีวัณพาว่ากูเปนครูสอน ว่าปากบอนค่อนต่าช่างว่าขาน
พลอยรับเคราะห์เพราะว่าเปนอาจารย์ คิดสงสารจึ่งอุส่าห์ออกมาดู
เดี๋ยวนี้ทัพพระอภัยได้มาติด ตั้งประชิดหน้าด่านเตรียมการอยู่
แล้วแม่เองอีวัณพาถ้ามันรู้ มันต้องจู่มาซนาบช่วยปราบปราม
จะต้องสู้ดูสักครั้งเหมือนสั่งศึก ถ้าสมนึกก็จะเตียนที่เสี้ยนหนาม
จงหาคนปลอมพงศ์รูปทรงงาม มาสอนความมารยาให้พาที
ให้ช่างแต่งแปลงกายเหมือนหมายมั่น เคลือบผิวพรรณเผ้าผมให้สมศรี
ไว้ลวงแม่และช้างพระอภัยมณี ให้ไพรีจงฉงนเชื่อกลกัน ฯ

๏ พระมังคลาอาว์หลานก้มกรานกราบ เห็นจะปราบศึกได้ไม่ไหสวรรย์
แล้วให้พระอนุชานัดดานั้น เที่ยวเลือกสรรค์เชลยระบาทว์ที่กวาดมา
คนสามเมืองเหลืองขาวหนุ่มสาวพร้อม ทุกคนโฉมโน้มน้อมยอมอาสา
ให้ขุนนางช่างทำสีน้ำยา เคลือบผิวหน้าเนื้อหนังเหมือนทั้งนั้น
แล้วซ่อนไว้ให้คนปรนนิบัติ ตรวจเตรียมจัดแจงรับที่คับขัน
เที่ยวซุ่มคนกลรบทำครบครัน เปนหลายชั้นกันศึกตรองตริการ ฯ

๏ ฝ่ายโฉมยงองค์ละเวงวัณฬาราช ยังซ้อมแปลงแต่งปราสาทราชฐาน
จึ่งเกณฑ์พลคนหมื่นพันชำนาญ จะไปด่านได้สมทบรบโยรส
ท้าวทศวงศ์พงศาเช็ดฝรั่ง ไม่อยู่วังจะไปช่วยกันด้วยหมด
พร้อมกษัตริย์ขัตติยวงศ์ทรงพระยศ ขึ้นทรงรถเรียงกันเปนหลั่นไป
ได้ฤกษ์ดีดีฆ้องยกกองทัพ ต่างให้รับครื้นครั่นสนั่นไหว
กองทัพหน้าฝรั่งกองหลังไทย พระหัสไชยไปกับน้องสองสุดา
พวกไปทัพนับหมื่นคนอื่นทุกข์ เธอเปนสุขสามองค์ทรงรถา
เผ้ายียวลสรวลสันต์จำนรรจา เสียงจ๊ะจ๋าจ้อแจ้ตรงแก้วทอง

ส่วนเจ้าพี่ชีพนมชมนกไม้ นางซักไซ้เสียงเพราะเสนาะสนอง
พระเชษฐาว่านกเงือกเลือกคู่ครอง ครั้นคลอดฟองของตัวให้ผัวฟัก
ปิดโพรงไม้ไว้ช่องพอมองเห็น กลัวจะเล่นชู้ชั่วหึงส์ผัวหนัก
ตัวเมียไปได้ชู้เปนคู่รัก ถึงผัวฟักฟองไข่ทิ้งให้ตาย
ต่างยิ้มสรวลชวนชมพนมพนัศ ปักษาสัตว์จตุบาทประหลาดหลาย
สิงห์โตเต้นเล่นหางฝูงกวางทราย เที่ยวแวดซ้ายรายเรียงม้ายเมียงเมิล
เหล่าคนป่าม่าเหมี่ยวเที่ยวเปนฝูง บ้างซุ้มจูงลูกเต้าเดินเขาเขิน
นางถามพี่ชีบอกเล่าหยอกเอิน ต่างเพลิดเพลินเดิรรถบทจร ฯ

๏ ฝ่ายโฉมยงองค์ละเวงเร่งทหาร เข้าดงดานเดิรทางหว่างสิงขร
พอถึงเขาเจ้าประจัญตวันรอน ให้หยุดหย่อนโยธาหน้ากำแพง
ทั้งสี่ทัพยับยั้งตั้งมั่น เปนระบบคั้นชุดเชะดั่นแตะแผง
ทั้งซ้ายขวาสำรวจตั้งจัดแจง ตามตำแหน่งนายหมวดต่างตรวจตรา ฯ

๏ ฝ่ายพวกพลบนกำแพงตำแหน่งป้อม ทั้งโจ๊ะต้อมเสียงกันท้าหรรษา
พูดหยาบหยามตามเล่ห์เสียงเฮฮา บ้างเยี่ยมหน้ายืนมองดูกองทัพ
เห็นพวกพ้องร้องเตือนอ้ายเพื่อนเอ่ย อย่าอยู่เลยหลบลี้หลีกหนีกลับ
พวกผลักฮึกคึกทีนี้ยับ เจ้ากูจับจำไว้ทั้งไพร่นาย
สักครู่หนึ่งจึงจะพามาฆ่าเสีย ให้ลูกเมียดูหัวผัวทั้งหลาย
นิ่งอย่าอยู่ผู้น้อยจะพลอยตาย บอกเจ้านายเลิกทัพถอยกลับไป
ฝ่ายฝรั่งลังกาพูดจาฉาว ทั้งนายบ่าวบอกกันเสียงหวั่นไหว
ข้างเผ่าพงศ์ต้องศักดิ์กษัตริย์หัสไชย ต่างว่าอ้ายโป้งไหยงโกงทั้งนั้น
จนสิ้นคิดปิดประตูกลัวขู่เสือ มันเหมือนเบื้อเชื่อว่าปัญญาขยัน
แล้วสั่งให้ไพร่นายท้าทายมัน อ้ายพวกเขาเจ้าประจัญถึงวันตาย

ฝีมันเข้าเจ้าข้าพากันหลอก　　ไยไม่ออกรบพุ่งเหมือนมุ่งหมาย
เห็นศึกมาตาขาวทั้งบ่าวนาย　　คิดอุบายหลายอย่างดังรางควาญ ฯ
๏ ฝ่ายฝรั่งสังฆราชประกาศสั่ง　　ลูกศิษย์ทั้งหลายฝ่ายนายทหาร
ยกเสารอกชอกเสมาบนปราการ　　ใส่กระดานดังหนึ่งหิ้งห้อยชิงช้า
เอารูปแปลงแต่งเปนเช่นกษัตริย์　　มาผูกมัดห้อยแขวนขึงแขนขา
พระอภัยศรีสุวรรณเรียงกันมา　　ทั้งลูกยาสินสมุทสุดสาคร
รูปนงเยาว์เสาวคนธ์ใส่กลร้อง　　เรียกพวกพ้องครวญครางเหมือนอย่างสอน
ฝ่ายฝรั่งลังกาพลากร　　เห็นแน่นอนว่าเจ้านายวุ่นวายกัน
บ้างทูลเหล่าเผ่าพงศ์วงศ์กษัตริย์　　ต่างองค์ตรัสว่าไม่จริงทุกสิ่งสรรพ์
มันทูลมากหลากในฤทัยครัน　　ต่างพากันออกไปแลดูแต่ไกล
เห็นรูปแขวนแม้นเหมือนไม่เคลื่อนคลาศ　　ทั้งเอวองค์วงวิลาศคิดหวาดไหว
ต่างแลเลงเพ่งพิศชิดเข้าไป　　พลางจำได้ใจหายเพียงวายวาง
ให้อัดอั้นตันตึงตลึงจิตต์　　เปนสุดคิดสารพัดจะขัดขวาง
ส่วนรูปแขวนแสนกลดิ้นรนคราง　　ร้องสั่งนางสั่งน้องห้ามกองทัพ
จงหลบลี้หนีไปทั้งใหญ่น้อย　　อยู่จะพลอยบรรไลยมิได้กลับ
ทั้งสิบองค์หลงใหลจิตต์ใจวับ　　ต่างเซล้มลมจับทบทับกัน
พวกข้าเฝ้าเถ้าแก่บ้างแซ่ซ้อง　　เข้าประคองนวดเคล้นเปนจ้าละหวั่น
ค่อยพลิกฟื้นฝืนองค์เผ่าพงศ์พันธุ์　　สอื้นอั้นอ่อนกายฟายน้ำตา ฯ
๏ สุมาลีศรีทรวงกรรแสงร่ำ　　เนื้อว่ากรรมเจ้าประคุณทูลเกศา
ลูกในไส้ให้กำเนิดได้เกิดมา　　ควรหรือฆ่าพ่อตัวไม่กลัวอาย
ยังมัดถ่างกางเขนตระเวนแขวน　　โอ้แสนแค้นแสนชาติไม่ขาดหาย
เมื่อเกิดมาอาภัพต้องกลับกลาย　　จะสู้ตายก่อนองค์พระทรงธรรม์

นางชักกฤชพระธิดาวัณพายุต ชิงอาวุธวอนว่าอย่าอาสัญ
ทำถอยทัพกลับไปตามใจมัน จะฆ่าฟันหรือจะยังรอรั้งไว้
คอยดูที่ดีกว่าอย่าช้านัก สงสารองค์ทรงศักดิ์จะตักไษย
แม้วันนี้ชีวันไม่บรรลัย คิดแก้ไขให้พระองค์คงชีวา ฯ
๏ นางเห็นจริงนิ่งดูพระภูวนาถ ใจจะขาดน้อมนบซบเกศา
ฝ่ายโฉมยงองค์ดวงวัณพาสุดา จึ่งร้องว่าเหวยฝรั่งรอรั้งไว้
นิ่งบอกทั้งสังฆราชกับลูกรัก อย่าฆ่าองค์ทรงศักดิ์ให้ตักไษย
ไม่รบสู้กูจะกลับกองทัพไป แม้ขืนให้ฆ่าฟันทำอันตราย
ไม่งดอยู่กูจะกลับสัปยุทธ์ กว่าจะสุดสิ้นชาติเหมือนมาดหมาย
แล้วถอยทัพขับพหลพลนิกาย ไปอยู่ชายทุ่งกว้างห่างกำแพง ฯ
๏ ฝ่ายบาดหลวงดวงตองพวกกองทัพ เห็นถอยกลับกลัวสิ้นไม่กินแหนง
จึ่งสั่งให้ไพร่พลพาคนแปลง ไปจัดแจงหน้าเขาเจ้าประจัญ
คอยดูพระอภัยที่ในค่าย เคยเดิรกรายตรวจพหลพลขันธ์
เห็นมาใกล้ให้คนรูปกลนั้น ขึ้นนั่งชันดวงรอกแขวนหลอกไว้
พวกฝรั่งพึ่งพระสังฆราช ชมฉลาดเหลือดีจะมีไหน
ต่างกราบลาพากันไปทันใด ตระเตรียมไว้พร้อมเสร็จสำเร็จการ ฯ
๏ ฝ่ายองค์พระอภัยเจ้าไตรภพ ออกหอรบที่ริมป้อมพร้อมทหาร
กับพระน้องสองโอรสรับพจมาน คิดอ่านการจะทำลายค่ายลังกา
พอเห็นคนบนรอกออกสล้าง ผูกไม้กางเขนแขวนมัดแขนขา
สุมาลีพี่น้องสองธิดา รูปเจ้าวาไหมขัดทั้งหัสไชย
ท้าวทศวงศ์องค์นางพระยานั้น ดูสำคัญมั่นคงไม่สงไสย
บอกพระน้องสองโอรสยศไกร ต่างตกใจในอารมณ์ไม่สมประดี ฯ

๏ ฝ่ายรูปกลคนแปลงมันแกล้งร้อง เหมือนเสียงสองพระบิตามารศรี
พระบิตุรงค์องค์พระยาจงปราณี อย่าต่อตีเลิกทัพถอยกลับไป
พระมังคลาว่าจะส่งองค์กษัตริย์ ไปเวียงวังจังหวัดหาช้าไม่
แม้ทัพยังตั้งประชิดติดเวียงไชย เขาจะให้ฆ่าฟันเสียวันนี้
แล้วรูปนางต่างร้องห้ามกองทัพ จงโปรดกลับไปบำรุงซึ่งกรุงศรี
ฝ่ายพวกพ้องของพระอภัยมณี มิรู้ที่จะคิดอ่านประการใด
นางเสาวคนธ์มณฑาเห็นหน้าน้อง ต้องจำจองพันธนาน้ำตาไหล
เปนลมจับวับวิงซบนิ่งไป พอเกือบใกล้สุริยนสนธยา
พระอภัยไม่รู้ว่าผู้อื่น สะอึกสะอื้นอัดอั้นตันนาสา
จึงร้องตอบปลอบฝรั่งพวกลังกา อย่าเพ่อฆ่าพงศ์พันธุ์ให้บรรไลย
พรุ่งนี้เช้าเราจะกลับทัพทหาร ไม่คิดการราญณรงค์อย่าสงไสย
ฝรั่งว่าถ้าจริงไม่ชิงไชย ถอยทัพไปเสียที่เดียวประเดี๋ยวนี้ ฯ
๏ พระฟังคำสำคัญผิดอั้นอั้น ถึงยามค่ำเราจะเป่าปี่
จึงสั่งพระอนุชาอย่าช้าที่ เร่งเอาขี้ผึ้งปั้นปิดกรรณไว้
สินสมุทสุดสาครอย่านอนหลับ ช่วยกันจับอ้ายสี่คนให้จนได้
ฝ่ายสามองค์ลงจากหอรบไป บอกนายไพร่ปิดหูให้รู้การ ฯ
๏ ฝ่ายองค์พระอภัยเห็นใกล้ค่ำ จึงวักน้ำลูบปี่อธิฐาน
เป่าเสียงสูงฝูงคนเหลือทนทาน ก้องกังวานวาบวับเสียวจับใจ
ให้ปลาบปลื้มลืมอื่นบ้างยืนนั่ง โยธาทั้งสามทัพเคลิ้มหลับไหล
แต่องค์พระมังคลาคาดตราไว้ ตกพระไทยวิ่งมาเข้าหาครู
บาดหลวงยังนั่งกินเหล้าเสียงเป่าปี่ ฉวยทองหยิบปั้นขี้เข้าที่หู
ฉุดมังคลาว่าไวไวไปกับกู ออกประตูวันตกวิ่งวกวน

ดูม้าช้างต่างหลับเห็นทัพล้อม   ตั้งค่ายอ้อมโอบสกัดคิดขัดสน
เข้าบุกป่าผ่าหนามไปตามจน   แต่สองคนต้นเดิรเนินบรรพต ฯ

๏ ฝ่ายศรีสุวรรณสินสมุทสุดสาคร   เจ้ามังกรเจ้ายุขันพร้อมกันหมด
พระกฤษณาสามารถราชโอรส   ต่างปีดหูรู้กำหนดหมดด้วยกัน
ครั้นกองทัพหลับสงบพอพลบค่ำ   บันไดทำไว้สำหรับทุกทัพขันธ์
ปีนเข้าได้ในกำแพงแจ่มแสงจันทร์   ด้วยเปนวันเพ็ญบูรณเห็นหุ่นกล
คนประจำสำหรับก็หลับอยู่   ต่างพิศดูรู้อุบายเปนสายสน
มิใช่องค์พงศ์กษัตริย์มันจัดคน   สองรูปกลแขวนรอกร้องหลอกลวง
ต่างจุดไฟเที่ยวส่องทุกห้องหับ   หมายจะจับหน่อนาถกับบาทหลวง
เห็นโยธาฝรั่งสั้นทั้งปวง   ถือคันดวงขันรอกกรนครอกตัง ฯ

๏ ฝ่ายพระอภัยมณีทรงปี่เป่า   เห็นน้องเข้าด่านได้ดังใจหวัง
ยินคิดสุดหยุดปี่มิกำลัง   ไม่รอรั้งรีบเข้าไปในกำแพง
พบพระน้องร้องถามตามวิตก   ต่างหยิบยกรูปหุ่นทูลแถลง
ใช่เผ่าพงศ์วงศ์กษัตริย์มันจัดแจง   ทำกลแกล้งจะให้ทัพถอยกลับไป
แล้วต่างองค์ทรงพระสรวลเสียงคักคัก   ที่ผิวพักตร์เผือดหมองก็ผ่องใส
พระสั่งน้องสององค์โอรสยศไกร   ไปจับอ้ายมังคลาอย่าช้าที
พระกฤษณาพาพราหมณ์ไปเที่ยวค้น   ในตึกกลบนพลับพลาหลังคาสี
หน่อนรินทร์สินสมุทจุดอัคคี   ขึ้นดูที่บนหอรบพบนัดดา
ผูกมือมัดหัตถ์กันนั้นมาก่อน   สุดสาครถือเทียนเที่ยวเวียนหา
เห็นวายุพัฒน์มัดแน่นลากเข็นมา   ผูกไว้หน้าตึกขวางที่กลางลาน
พระกฤษณาพบวลายุตาหลับ   ผูกมือจับจูงมาที่หน้าฉาน
พอฤไทยไตรตรัสชัชวาลย์   ต่างกราบกรานทูลองค์พระทรงธรรม์ ฯ

๏ สมเด็จพระอภัยวิไลยลักษณ์ เสียดายศักดิ์กษัตรานราสรรค์
จึงเอื้อนอรรถตรัสโปรดยกโทษทัณฑ์ อ้ายเหล่านั้นชีวันถึงบรรไลย
สุดแล้วแต่แม่เขาเหล่าฝรั่ง จะกักขังฆ่าตีตามวิไสย
เอาตรึงตราทารกรรมจองจำไว้ กว่าจะได้ไปปะนางดวง
อันโยธาฝรั่งกำลังหลับ ตื่นจะกลับตะโกรงทำโฉงเฉง
ปลุกด้วยปี่ถึงตื่นไม่ครื้นเครง ด้วยฟังความตามเพลงจังเวงใจ
แล้วขึ้นนั่งยังเก้าอี้เป่าปี่แก้ว วิเวกแจ้วสำเนียงส่งเสียงใส
โอ้แสงทองส่องฟ้าพนาไลย ดวงดอกไม้ชื่นช่ออรชร
ลมเฉื่อยเฉื่อยเรื่อยรินกลิ่นกุหลาบ ลอองอาบทราบทรวงดวงสมร
แสนสงสารบ้านเรือนเพื่อนที่นอน จะอาวรณ์ว้าเหว่อยู่เอกา
เจ้าพี่เอ๋ยเคยเรียงอยู่เคียงข้าง จะอ้างว้างห่างเหเสน่หา
โอ้ยามตื่นขึ้นแล้วนะแก้วตา จะลับหน้านึกถึงคนึงครวญ
แม้เสร็จศึกคึกคื่นยามตื่นหลับ ก็รมย์รับขวัญประคองครองสงวน
ห่างถนอมหอมอื่นไม่ชื่นชวน ไม่เหมือนนวลเนื้อหอมถนอมเชย
เวลาเช้าสาวหยุดก็สุดหอม ไม่เหมือนกล่อมกลิ่นเกลียงเคียงเขนย
รสระรื่นชื่นใจสิ่งใดเลย ไม่เหมือนเชยโฉมชื่นระรื่นเย็น
อยู่บ้านถิ่นสิ้นทุกข์เปนสุขสุด มายงยุทธ์ยากแค้นถึงแสนเข็ญ
สำพิภักดิ์เจ้านายไม่วายเว้น อยากไปเห็นถิ่นฐานบ้านเรือนเอย ฯ
๏ ฝ่ายฝรั่งฟังพื้นคืนขึ้นสิ้น คิดถึงถิ่นฟูกหมอนที่นอนเขนย
ที่รอนราญการศึกไม่นึกเลย ต่างแหงนเงยเห็นพระอภัยมณี
แล้วถอดหมวกพวกฝรั่งต่างคำนับ เปนลำดับน้อมประนตบทศรี
ขอเปนข้ากว่าจะตายวายชีวี พระเปรมปรีดิ์ปราไสยทั้งไพร่นาย

เราทำศึกนึกแค้นแค้นลูกหลาน ไม่ถือโทษโกรธทหารท่านทั้งหลาย
จงอยู่เย็นเปนสุขสนุกสบาย แล้วสั่งฝ่ายนายหมวดเร่งตรวจตรา
เมืองด่านนี้มีประตูทั้งสี่ทิศ อย่าป้องปิดเลยไปเปิดเสียเถิดหนา
ไม่ห้ามปรามตามแต่ใครจะไปมา เครื่องศัสตราเก็บหอมรวบรอมไว้ ฯ
๏ ฝ่ายฝรั่งบังคมชมพระเดช ซึ่งโปรดเกศกรุณาจะหาไหน
ทั้งไพร่นายฝ่ายทหารสำราญใจ ก็ตาไปตรวจตราด่านธานี ฯ

ตอนที่ ๖๒

พระอภัยเข้าเมืองลังกา

๏ ฝ่ายลูกสาวเจ้าลังกาโยธาทัพ ต่างเคลิ้มหลับลืมอารมณ์เพราะลมปี่
เมื่อปลุกตื่นฟื้นสิ้นต่างยินดี รู้ว่าพระอภัยมณีเธอมีชัย
เห็นประตูบุรีเปิดสี่ด้าน ถามทหารรู้แจ้งแถลงไข
นางสุวรรณมาลีก็ดีใจ ทั้งหัสไชยสร้อยสุวรรณจันทร์สุดา
ท้าวทศวงศ์องค์มิ่งมเหษี วิลาสะหรีถวัลย์ต่างหรรษา
มาพร้อมพรั่งทั้งวัณพายุพาผกา ต่างวันทาทรงยศท้าวทศวงศ์
เชิญเข้าไปในด่านปราการใหญ่ ฝ่ายพระอภัยชื่นชมสมประสงค์
ชวนพระน้องสององค์โอรสยศยง พร้อมพระวงศ์พงศ์เผ่าทั้งเหล่าคนธ์
มารับท้าวเจ้าบุรีรมจักร์ เสียงคึกคักคนตามหลามถนน
ขึ้นตึกกลางกว้างใหญ่มีไกกล เชิญนั่งบนแท่นทองอันรองเรือง ฯ
๏ ท้าวทศวงศ์องค์มิ่งมเหษี ทรงโศกีเล่าความไปตามเรื่อง
ยังแต่ตัวผัวเมียเมื่อเสียเมือง ต้องตรมตรอมผอมเหลืองไม่เปลื้องทุกข์

แม่วัณพามารับไปกับหล่อน   ค่อยวายร้อนหย่อนเย็นได้เปนสุข
พ่อมาปราบราบทั่วทั้งยุค   จะสิ้นทุกข์สุขเกษมได้เปรมปรีดิ์ ฯ
๏ พระอภัยได้สดับอภิวาท   ด้วยข้าบาทกับพระน้องทั้งสองศรี
ไปเยี่ยมศพพระชนกชนนี   สองภูมีสู่สวรรคครรไลย
ฝ่ายลูกหลานหาญฮึกเปนศึกเสือ   เสียว่านเครือเหลือจะห้ามปรามไม่ไหว
เกิดฆ่าฟันกันยุ่งทั้งกรุงไกร   แต่เนื้อไขก็ให้เปนถึงเช่นนี้
การณรงค์คงจะดับให้สรรพเสร็จ   เชิญเสด็จไปบำรุงชาวกรุงศรี
ประทานโทษโปรดข้าฝ่าธุลี   อย่าราคีข้องขัดพระหัทยา ฯ
๏ ท้าวทศวงศ์ทรงฟังสรรเสริญ   จงเจริญพงศ์พันธุ์ชันษา
ซึ่งเกิดเข็ญเห็นว่ากรรมเคยทำมา   ไม่โกรธาอย่าระแวงแคลงพระไทย
แม่วัณพามาดีหล่อนดีนัก   รู้จักรักกันเหลือเหมือนเนื้อไข
จบจังหวัดปฐพีไม่มีใคร   จะเหมือนใจแม่วัณพาสุมาลี ฯ
๏ พระอภัยพรายพริ้มเยื้อนยิ้มย่อง   พลางผินพักตรทักสองมเหสี
เหมือนเกิดใหม่ได้มาเห็นกันเช่นนี้   เหตุเพราะมีลูกเต้าผ่าเผ่าปราณ ฯ
๏ ทั้งสองนางต่างรับอภิวาท   วัณพาฉลาดผันผ่อนพูดอ่อนหวาน
อันชาตินี้มีแต่รับอัปมาน   พลอยวงศ์วารบ้านเมืองวุ่นเคืองใจ
นี่หากว่าพระเสด็จมาดับเข็ญ   จะค่อยเว้นเวลาน้ำตาไหล
แม้ครั้งนี้มิได้พระหัสไชย   ไหนจะได้อภิวาทบาทบงสุ์
พระแย้มยิ้มพริ้มพรายภิปรายตรัส   เรียกพระหัสไชยชาติราชหงส์
มานั่งบนอบหมอบเมียงอยู่เคียงองค์   เห็นซูบทรงสงสารรำคาญครัน
พลางกอดจูบลูบไล้ปราไสยถาม   พ่อสงครามครั้งนี้เศร้าศรีสรรพ์
ต้องทำศึกดึกดื่นทุกคืนวัน   จึงผิวพรรณเผือดพักตรเพราะหนักแรง

พ่อรักเจ้าเท่าบุตรสุจริต อย่าเคืองจิตคิดอางขนางแหนง
รักสิ่งไรไม่ขัดจะจัดแจง ช่วยตกแต่งอุปถัมภ์ให้จำเริญ ฯ
๏ พระหัสไชยได้ฟังรับสั่งถาม จะทูลความขามจิตต์ให้คิดเขิน
ขยับเขยื้อนเอื้อนอายขม้ายเมิน เกรงจะเกินก้มหน้าอยู่ช้านาน
แต่โปรดให้ได้ช่องสนองถ้อย ทูลค่อยค่อยขอจงโปรดโทษหม่อมฉาน
จะรองบาทมาตหมายจนวายปราณ ขอประทานสร้อยสุวรรณจันทร์สุดา ฯ
๏ พระฟังคำสำรวลด้วยควรคู่ แล้วก็รู้อยู่ว่ารักนั้นหนักหนา
จึงว่าน้องของเจ้าแต่เยาว์มา ชอบอัชฌาก็จะมอบให้ครอบครอง
ความรักใคร่ในเจ้าเท่าโอรส ไม่ปลิดปลดขัดขวางอย่าหมางหมอง
ฝ่ายบุตรีหนีคลานเข้าม่านทอง เหล่าพวกพ้องชมกษัตริย์หัสไชย
ช่างทูลขอต่อหน้าประสาหนุ่ม เห็นจะรุมรึงรักหักไม่ไหว
เพราะห่างชมตรมตรอมจึงผอมไป พระโปรดให้เห็นจะอ้วนเปนนวลแดง
ท้าวทศวงศ์ทรงพระสรวลว่าควรคู่ รู้ขอสู่รู้รักสมศักดิ์แสง
เห็นพร้อมวงศ์พงศ์กษัตริย์ช่วยจัดแจง คิดตกแต่งจัดงารการวิวาห์ ฯ
๏ ฝ่ายโฉมยงองค์ละเวงวัณฬาราช อภิวาทว่าฉันรักหล่อนหนักหนา
ขอจัดแจงแต่งตั้งไว้สังกา กับธิดาทั้งสองครอบครองวัง
พระอภัยไม่ขัดจึงตรัสตอบ พี่จะมอบให้เปนลูกจงปลูกฝัง
ช่วยครองครักศึกเสือเหลือกำลัง ฝ่ายฝรั่งเปนของเจ้าเยาวมาลย์
อ้ายวลายุดาวายุพัฒน์ กับทั้งหัสกันนั้นมันก็หลาน
รับธุระจะส่งให้นงคราญ ช่วยว่าขานปราบปรามตามแต่ใจ ฯ
๏ นางวัณฬาสารภาพกราบกับบาท แล้วแต่ราชอาชญาอัชฌาไศรย
ถ้าแม้พระเสด็จอยู่แดนไกล ฉันจับได้จะได้ทำแต่ลำพัง

นี่ผ่านเกล้าเล่าก็อยู่ฉานผู้หญิง จะต้องนิ่งตามตำเนาเหมือนท้าวหลัง
อันใจเสือเหลือจะเลี้ยงไว้เวียงวัง ชาติฝรั่งก็ไม่เห็นเปนเช่นนี้ ฯ
๏ พระฟังนางช่างเปรียบเห็นเฉียบแหลม จึงยิ้มแย้มเยื้อนว่ารำภาสะหรี
ทั้งยุภาผกาสุลาลี อ้ายเหล่านี้ลูกเต้าเจ้าทั้งนั้น
มันทำผิดคิดมิชอบจะมอบให้ จะเลี้ยงไว้หรือจะฆ่าให้อาสัญ
ตามแต่ใจไม่ว่าปรึกษากัน ด้วยอุ้มท้องครองครรภ์เลี้ยงกันมา ฯ
๏ ทั้งสามนางต่างคำนับอภิวาท ความเจ็บแค้นแสนชาติไม่ปราถนา
อันลูกเต้าเจ้าฝรั่งเกาะลังกา เขาไม่ฆ่าแม่เลยไม่เคยมี
นี่กระไรใจจิตต์เห็นผิดนัก เหมือนอย่างยักษ์อย่างเปรตประเภทผี
อันรำภายุภาสุลาลี ไม่ขอมีลูกหยาบเช็ดหลาบกลัว
สินสมุทพูดว่าฉาแม่เจ้า ส่วนลูกเต้าเฉาโฉดมาโกรธผัว
อย่าเปรียบเปรยเลยนะน้องให้หมองมัว จะแก้ตัวเสียใหม่ให้ได้ดี
จอมกษัตริย์ขัตติยวงศ์ทรงพระสรวล ทั้งสามนวลล้วนลเมียดต่างเลียดสี
ทั้งโฉมยงองค์สุวรรณมาลี ยิ้มยินดีด้วยได้เชยไว้เชยชม ฯ
๏ ฝ่ายพ่อครัวหัวป่าพวกฝรั่ง ต่างแต่งตั้งโต๊ะเหล้าหวานคาวขนม
มาเรียบเรียงเคียงตั้งแล้วบังคม ถวายบรมกษัตริย์ขัตติยา
ท้าวทศวงศ์องค์พระมเหษี เสวยที่แท่นสุวรรณด้วยหรรษา
พระอภัยศรีสุวรรณเปนหลั่นมา พร้อมบรรดาสุริยวงศ์เผ่าพงศ์พันธุ์
กับเข้าไร่ไก่พแนงแกงเป็ดต้ม จอกน้ำส้มสาชูจิ้มหมูหัน
ซ่อมมีดพับสำหรับทรงองค์ละคัน เหล้าบรั่นน้ำอังหงุ่นเฉียวฉุนดี
แต่กษัตริย์หัสไชยยังไม่เสวย ด้วยเธอเคยคอยพระน้องทั้งสองศรี
ฝ่ายโฉมยงองค์สุวรรณมาลี รู้ท่วงทีหน่อกษัตริย์หัสไชย

ให้พี่น้องสององค์ไปเที่ยวถวาย นางแอบอายอิดเอื้อนเตือนไม่ไหว
แต่ขยับดับถ่อพอพระอภัย เรียกหัสไชยมาเสวยด้วยเคยกัน
พระชนนีก็ลูกสาวเล็บยาวหยิก ทั้งสองนางต่างกระซิกกรรแสงศัลย์
อยู่เฝ้าพี่ที่เสวยเคยทุกวัน ทำเชิงชั้นหมั่นไส้กระไรเลย ฯ
๏ ฝ่ายกษัตริย์ขัตติยาทั้งฝรั่ง กินโต๊ะตั้งต่างสำเร็จเสร็จเสวย
ต่างพูดจาการุญต่างคุ้นเคย ล้วนไขเขยเกี่ยวดองพี่น้องกัน
คราวสงครามสามทัพคนนับโกฏิ ต้องจ่ายโภชนาปรนพลขันธ์
อยู่สำราญด่านเขาเจ้าประจัญ ถึงสามวันครั้นเวลาเปนราตรี ฯ
๏ ฝ่ายฝรั่งทั้งสามมีความรู้ ซึ่งเปนผู้วิเศษถือเหมือนฤๅษี
เมื่อคราวครั้งมังคลาจะฆ่าตี เที่ยวหลบหนีอยู่ในป่าพนาวัน
ครั้นรู้ว่าพระอภัยตีได้ด่าน ต่างส่งสารศิษย์หาจะอาสัญ
จึงลักวลาวายุพัฒน์หัสกัน จากด่านเขาเจ้าประจัญแยกกันไป
ครั้นเช้าตรู่ผู้คุมเที่ยวค้นหา ไม่รู้ว่าจะไปหนตำบลไหน
เห็นหายสูญกราบทูลพระอภัย พระตรัสใช้นายทหารด่านลังกา
เกณฑ์ทัพบกหกทัพกับอำมาตย์ ไปจับบาดหลวงขบถโอรสา
หัวเมืองเอกโทตรีจัตวา ให้จับวลาวายุพัฒน์หัสกัน ฯ
๏ ฝ่ายลูกสาวเจ้าลังกาวัณพาณลาศ อภิวาทเชิญเสด็จไปเชตขัณฑ์
มอบสมบัติให้พระหัสไชยนั้น กับลูกน้อยสร้อยสุวรรณจันทร์สุดา
พระแย้มยิ้มพริ้มพรายภิปรายตอบ เจ้าคิดชอบขอบจิตต์กนิษฐา
จะจัดแจงแต่สารการวิวาห์ ให้สุดสาครไปจึงได้การ
เชิญองค์พระอนุชาเมืองการเวก ช่วยภิเษกสืบสมบัติพัสดุ์สถาน
แล้วตรัสสั่งฐาลักษณ์พนักงาร แต่งเรื่องสารให้โอรสยศไกร

สุดสาครรับสั่งตั้งแห่แหน มาเมืองแดนด่านท่าชลาไหล
จัดเภตราห้าสิบแล้วรีบไป ต่างใช้ใบแล่นสล้างกลางชลา ฯ
๏ ฝ่ายองค์พระภัยเจ้าไตรจักร เชิญทรงศักดิ์ทศวงศ์เผ่าพงศา
ต่างตระเตรียมเทียมรถผูกคชา ทัพฝรั่งลังกานำหน้าไป
ท้าวทศวงศ์องค์ศรีสุวรรณราช กับหน่อนาถกฤษณาอัชฌาไสย
ทั้งบุตรพราหมณ์สามคนกับพลไกร ตั้งให้ให้เดิรธงเข้าดงแดน
สินสมุทนั้นกำกับทัพผลึก เสียงเตรงครึกครั่งคับคนนับแสน
แบกหอกดาบหาบโพล่ถือโล่ห์แพน ตั้งแห่แหนโห่ฮึกเสียงครึกโครม
พระหัสไชยให้กำกับกองทัพหลัง ทรงรถทั้งเสาวคนธ์วิมลโฉม
เดิรธงทัพขับโยธาวาหุโลม เจ้าวาโหมแห่หน้าเคลื่อนคลาไคล
อันโยธีสี่ทัพคนนับแสน ต่างแห่แหนโห่สนั่นเสียงหวั่นไหว
ตีฆ้องกลองก้องกึกครื้นครึกไป ฝูงนกหกตกใจไปจากรัง
ทั้งเสือช้างต่างตื่นครึกครื้นวิ่ง ทหารยิงชิงกันเถือเอาเนื้อหนัง
นางห้ามแหนแสนสาวพวกชาววัง แหวกม่านนั่งเยี่ยมยิ้มอยู่ริมรถ
เห็นดอกไม้ในป่าระย้าย้อย ชะแง้คอยแหงนหน้าคว้าเอาหมด
เข้าดงเดิรเนินอรัญริมบรรพต หนทางรถรามเลี่ยนเตียนสบาย
พระอภัยไปกับทัพฝรั่ง รถบัลลังก์หลังคาฝาพระฉาย
นางวัณพาฝรั่งนั่งข้างซ้าย ที่นั่งฝ่ายข้างขวาสุมาลี
สร้อยสุวรรณจันทร์สุดานั่งหน้ารถ พระทรงยศยิ้มย่องชวนสองศรี
ชมลำเนาเขาเขินเนินคีรี ดอกมาลีหล่นกลาดดาษดา
พระเด็ดดวงพวงพยอมหอมระรื่น แล้วแบ่งยื่นให้ข้างซ้ายแลฝ่ายขวา
ให้บุตรีพี่น้องสองธิดา ตรัสภาษาฝรั่งพูดทั้งไท

ทั้งสองนางต่างยิ้มต่างพริ้มพักตร์ ด้วยจงรักชักชิดพิสมัย
ต่างแย้มสรวลชวนธิดาร้อยมาลัย ถวายองค์พระอภัยสวมใส่กร
ท้าวทศวงศ์ทรงนั่งบัลลังก์รถ ชมบรรพตพูดโอ้สโมสร
มเหษีชีหิงส์ตระบิ่งตระบอน ถึงเถ้าแก่แต่ว่างอนไม่หย่อนคลาย
ศรีสุวรรณนั้นใช้พระกฤษณา ให้เที่ยวหาดอกไม้เอาไปถวาย
นางพระยาว่าตะคอกหยอกหลานชาย ส่วนย่ายายนี้ไม่ให้ดอกไม้เลย
ท้าวทศวงศ์ทรงพระสรวลว่าจวนต่ม คารีคารมยังไม่หายยีกยายเอ่ย
นางพระยาว่าถึงแก่อุแม่เอย เห็นสาวแส้แตเงยเฝ้าเชยชม
แต่สินสมุทสุดเศร้าเปลี่ยวเปล่าจิตต์ ไม่มีหญิงมิ่งมิตรสนิทสนม
คิดคนึงถึงอรุณอุ่นอารมณ์ เคยชี้ชมนกไม้มาใกลกัน
คิดจะใคร่ไปหายุพาเล่า มันก็เจ้าคารมแสนคมสัน
จะบิดเบี้ยวเลี้ยวลดประชดประชัน ต้องปล้ำมันเหมือนทีหลังทุกครั้งคราว
พระหัสไชยไปบนรถเลี้ยวลดหว ... พวงบุบผามาลีให้พี่สาว
มาห่างนางวังเวงคิดเพลงยาว เปนเรื่องราวคราวนิราศเคลื่อนคลาศคลา
พี่ทูลขอก็ได้สมอารมณ์แล้ว กลับไกลแก้วกลอยจิตต์กนิษฐา
ยังห่างเหิรเนิ่นนานการวิวาห์ สร้อยสุวรรณจันทร์สุดาจะอาวรณ์
สรงเสวยเคยร่วมสุวรรณภาชน์ เคยไสยาสน์อยู่ด้วยน้องสองสมร
มาว้าเหว่เอกาอนาทร มิได้นอนแนบเนื้อที่เจือจันทน์
เจ้าพี่เอ่ยเคยชมภิรมย์รื่น นอนกลางคืนหลับใหลเฝ้าใฝ่ฝัน
ยังนึกเห็นเช่นเชยอย่างเคยกัน แนบเขนยเลยสำคัญว่าจันทร์สุดา
คู่อยเบือนเบียดเฉียดโฉมเต้าโลมลูบ ประจงจูบปรางซ้ายแล้วย้ายขวา
ครั้นกลับเห็นเปนหมอนอ่อนอุรา นึกอายหน้าสารถีที่ขับรถ

ด้วยแรกรุ่นฉุนเฉียวเปล่าเปลี่ยวจิตต์   มาจากมิตรคิดถึงคลึงสลด
จนเวลาสายัณห์ยิ่งรันทด   ซบกำสรดให้สะอื้นไม่ชื่นบาน ฯ
๑ ฝ่ายองค์พระอภัยไปก่อนหน้า   ถึงลังกาเข้าเขตนิเวศน์สถาน
แล้วเชิญเหล่าเผ่าพงศ์พระวงศ์วาร   อยู่ตึกกว้านพร้อมสิ้นต่างยินดี
พระหัสไชยไปที่หลังเขาทั้งหมด   ไม่ทันรถจะประเทียบเหยียบสารถี
กระโดดลงตรงไปตึกพระชนนี   สองบุตรีหนีคลานเข้าม่านทอง
พระมารดาปราไสยเรียกให้นั่ง   ร้องเรียกทั้งธิดามาทั้งสอง
ให้เจียนสลาหาพระศรีทั้งพี่น้อง   พระยิ้มย่องยื่นลูกจันทน์ให้กัลยา
นางคำนับรับประทานแล้วคลานหนี   พระชนนีรู้เล่ห์เสน่หา
จึงว่าพ่อก็ยังเหนื่อยล้าเลื่อยมา   ไปพูดจาเล่นกับน้องที่ห้องใน ฯ
๑ พระรับสั่งบังคมด้วยสมนึก   เข้าในตึกเตียงทองม่านสองไข
เห็นสององค์นงนุชเจ้ายุดไว้   พลางกอดจูบลูบไล้ชื่นใจจริง
แล้วว่าพี่มิได้พบไปรบศึก   เหลือรำลึกนึกถึงสองแม่น้องหญิง
อยู่หว่างกลางนางเคียงเอนเอียงอิง   นางนั่งนิ่งแกล้งเฉยให้เชยชม
เชยจูบหนักจักกระจี้เบือนหนีหนั้ง   ตะบันว่าน่าเบื่อเหลือหยุมหยิม
พระเรี่ยงรอขอแถมนางแย้มยิ้ม   ไม่รู้อิ่มรู้หนำน่ารำคาญ
พระสวมสอดกอดกระซิบว่าทิพรส   เหลือจะอดจะออมทั้งหอมหวาน
พี่ทูลขอต่อพระโอษฐ์โปรดประทาน   อย่ารำคาญเลยไม่แคล้วแล้วแก้วตา ฯ
๑ ฝ่ายพี่น้องสองนางว่าปางก่อน   ฉันยอมหย่อนตามประสงค์เหมือนวงศา
พระคิดวุ่นทูลขอเป็นบริจา   เสร็จวิวาห์สีพุดระจึงจะควร
พลางผลักพลิกหลีกเลี่ยงเบือนเบี่ยงบิด   พระชื่นชิดติดตามทรามสงวน
นางว่าเบื่อเหลือห้ามยิ่งลามลวน   หม่อมฉันช่วนนี้ก็ได้เลือดไหลนอง ฯ

๏ พระว่าพี่ก็เปนพี่ศรีสวัสดิ์ จะมาตัดขัดขวางให้หมางหมอง
ถึงทูลขอก็ยังไม่ได้ครอบครอง คงเปนน้องนี่ทำไมไม่ให้เชย
เสร็จวิวาหถ้าได้ชมได้สมสู่ จึงเปนคู่ร่วมเรียงเคียงเขนย
จะห้ามปรามตามคำกังไม่ฟังเลย พลางกอดเกยเชยชิดวนิดา
ด้วยแต่หลังยังเยาว์คุ้มเท่าใหญ่ เคยเคียงใกล้ใจรักกันหนักหนา
ครั้นรุ่นราวสาวหนุ่มเหมือนกุมรา พบผกาเกสรเผ้าฟอนชม
แต่ขัดข้องสองนางขวางจังหวะ ไม่เลยละพระไม่รู้ที่สู่สม
พระหัสไชยใจเหมือนผีที่ระบม เข้าเกลียวกลมกลัดหนองจะพองพัง ฯ

๏ ฝ่ายองค์พระอภัยมณีนาถ อยู่ปราสาทเสร็จศึกสมนึกหวัง
ดูสาวศรีที่เปนเวรเกณฑ์ระวัง ถ้วนฝรั่งรูปสลวยสวยโสภา
แต่สองพระมเหษีได้เห็น หรือเคืองเข็ญเคียดขึ้งหวงหึงสา
ดูท่วงทีดีกันไม่ฉันทา หยั่งปัญญายากยิ่งจริงจริงเจียว
กระต่ายแก่แต่ละคนล้วนกลมาก ทั้งฝีปากเปรื่องปราดฉลาดเฉลียว
ต้องง้องอนอ่อนจิตต์บิดเปนเกลียว จะต้องเคี้ยวกันเหมือนสาวทุกคราวไป
พอยามค่ำย่ำระฆังเสียงหงั่งเหง่ง ประโคมเครงครื้นครั่นเสียงหวั่นไหว
ลำอางองค์ทรงภูษาแล้วคลาไคล เสด็จไปตึกขวาห้องมาลี
เห็นโฉมยงทรงยาทานลาด ขึ้นนั่งอาสน์โอภาถามมารศรี
เปนไรเจ้าเศร้าโศกหรือโรคมี หรือปวดที่ศีร์ษะลมตะกัง ฯ

๏ นางทูลตอบหมอบก้มว่าลมประทะ ปวดศีร์ษะริ้วริ้วร้อนผิวหนัง
พิมเสนฝนเปนยาทาประทัง แต่หิวโหยโรยกำลังยังไม่มี
ขอทูลความตามจริงสักสิ่งหนึ่ง ด้วยคิดถึงแม่วัณณามารศรี
ต้องตกยากจากวังมาครั้งนี้ หล่อนช่วยชีวิตไว้จึงไม่ตาย

ทั้งอุปถัมภ์ค้ำเหลือช่วยเกื้อหนุน
คิดขอบคุณหล่อนอยู่ไม่รู้หาย
โปรดไปหาปราไสยให้สบาย
อย่าให้อายอางขนางเหินห่างกัน
แม้อยู่วังลังกาข้าพระบาท
ขอนอกราชการก่อนโปรดผ่อนผัน
แม้เดิรทัพกลับเสด็จไปเขตคัน
จึ่งหม่อมฉันจะสนองรองบาทา ฯ

๏ พระนิ่งนั่งฟังคำคิดคำอึ้ง
นึกเหมือนหึงส์หนึ่งเหมือนรักกันหนักหนา
เปนเชิงชั้นกลเม็ดเด็ดปัญญา
จึ่งตรัสว่าน่าหัวเราะจำเพาะเปน
ลูกก็เสียเมียก็หมดต้องอดรัก
เปรียบเหมือนศักรวาไปมิได้เล่น
รู้กระนี้วิบากต้องยากเย็น
จะเกิดเปนเช่นกระเทยขวดเขยขม ฯ

๏ นางฟังตรัสขัดเคืองว่าเยื้องยัก
เจ็บเหมือนจักเจ็ดซีกกระผีกผม
จึ่งว่าพระจะระแวงว่าแต่งลม
ก็จะก้มหน้ารับอัปมาน
คิดไม่ถึงจึ่งขอออกนอกตำแหน่ง
กลับเคลือบแคลงแกล้งตรัสประหัดประหาร
ว่าบิดพลิ้วกริ้วโกรธไม่โปรดปราน
ขอประทานโทษหม่อมฉันไม่ทันคิด
ตั้งแต่นี้ม้วยหายบ่วยเจ็บ
จึ่งจะเย็บปากตรึงให้ตึงติด
ไม่พูดจากว่าจะตายวายชีวิต
ต้องเจียมตัวกลัวผิดเจ็บจิตใจ ฯ

๏ พระว่าพี่นี้ก็รู้อยู่ว่ายาก
จะต้องตีฝีปากไม่อยากไหว
เคยสัมทับรับแพ้มาแต่ไร
เหมือนเต่าใหญ่ไข่กลบให้ลบเลือน
เมื่อครั้งสาวคราวหนึ่งเปนชี้เถ้า
ต้องแหงนเปล่าเศร้าใจใครจะเหมือน
มีลูกเต้าเถ้าแก่ยังแชเชือน
เคยรู้ฤทธิ์บิดเบือนไม่เคลื่อนคลาย
ขี้เกียจเกี้ยวเขี้ยวขับข้ารับแพ้
กระต่ายแก่แม่ปลาช่อนงอนไม่หาย
ลงจากอาสน์นัคลาศคล้อยเดิรลอยชาย
เข้าตึกซ้ายเห็นวัณพาเลือกมาลี
ลดพระองค์ลงนั่งบัลลังก์อาสน์
ลเวงนาถน้อมประนตบทศรี
ตั้งเครื่องอานพานสลาให้สามี
หยิบมาลีเลือกถวายมีหลายพรรณ

พระแย้มยิ้มพริ้มพรายว่าสายสวาท   ยังผุดผาดผิวฉวีเปนศรีสรรพ์
อย่าห่างเหิรเมินเมี่ยงอยู่เพียงนั้น   มาบนบรรจฐรณ์ให้ใกล้พี่ยา ฯ
๏ นางเคารพนบนอบตอบสนอง   พระคุณของทรงศักดิ์นั้นหนักหนา
ฉันชาตินี้มีกรรมได้ทำมา   ขอเปนข้ากว่าชีวันจะบรรไลย
แต่ห่างเหิรเนิ่นนานหม่อมฉานเล่า   มีลูกเต้ามัวหมองไม่ผ่องใส
เคยชิดชมชมหวานประการใด   มิใช่ไม่เคยเห็นจงเอ็นดู
สิบแปดปีนี่แล้วแต่เปนหม้าย   จนเหลืออายอัปยศต้องอดสู
มีลูกเต้าเล่าก็พลัดเปนศัตรู   คิดก็รู้อยู่ว่ากรรมให้จำเปน
เมื่อรุ่นสาวคราวพบต้องรบผัว   ครั้นแก่ตัวรบกับลูกถูกแต่เข็ญ
แสนอาภัพรับแต่ร้อนไม่หย่อนเย็น   พระก็เห็นก็รู้อยู่ด้วยกัน
แม้ใช้งารการอื่นไม่ขืนขัด   จะซื่อสัตย์สุจริตไม่บิดผัน
โปรดปล่อยปละละวางที่อย่างนั้น   กระหม่อมฉันหลาบเข็ดจงเมตตา ฯ
๏ พระฟังนางช่างพลอดกอดพระหัตถ์   เห็นร้องขัดตัดรักเสียหนักหนา
จึงว่าพี่นี้มิได้เวียนไปมา   เพราะธุระพระบิดานิคาไลย
มาพบเจ้าคราวนี้ศรีสวัสดิ์   ก็ต้องขัดคิดจิตต์พิสมัย
แต่ตาบัดตัดกัทลียังมีใย   ไม่อาไลยพี่แล้วหรือแก้วตา
ถึงใจน้องหมองหมางไปอย่างนี้   แต่ใจพี่ยังรักนั้นหนักหนา
เหมือนแมงภู่อยู่ที่พุ่มประทุมา   จะรอรายั้งหยุดนั้นสุดใจ
พลางถดองค์ลงแอบแนบสนิท   เหมือนที่เคยเชยชิดพิสมัย
ประโลมลูบจูบปรางทำอย่างไร   นางก็ไม่ข้องขัดไม่ตัดรอน
พระอุ้มขึ้นแท่นทองประคองถนอม   นางไม่ยอมขึ้นสุวรรณบรรจฐรณ์
กลับถอยหลังนั่งนิ่งแล้ววิงวอน   จงหยุดหย่อนอย่าให้เมียถึงเสียตัว

แต่หยิกหยอกนอกกายถวายได้ มิใช่ใจไม่สมัครไม่รักผัว
กลัวแต่ที่มีบุตรนั้นสุดกลัว เพราะถูกชั่วตัวต้องช้ำระกำใจ
จงโปรดเกล้าเอาบุญเถิดทูลกระหม่อม น้องไม่ยอมแล้วที่จะพิสมัย
ถึงโกรธาฆ่าฟันสู้บรรไลย พลางกราบไหว้วอนว่าจงปราณี ฯ
๏ พระฟังนางทางว่าถ้าเช่นนั้น จะผ่อนผันสัญญาให้มารศรี
แม้อิงแอบแนบถนอมยอมโดยดี เว้นแต่ที่ห้ามปรามจะตามใจ
พลางประคองสองแขนขึ้นแท่นรัตน์ นางไม่ขัดสามีตามวิสัย
ครั้นเคล้าคลึงถึงประคองท่านองใน นางพลิกไพล่ทูลห้ามอย่าลามลวน
ประโลมลูบจูบกอดสอดสัมผัส นางบิดบัดปกปิ้งของสงวน
แต่เคล้นเคล้าเซ้าซี้เฝ้ายียวน เธอยักอ่วนอกตั้งจะพังพอง
จนเหนื่อยอ่อนวอนว่าวัณพาเอ่ย อย่ากลัวเลยเชยชมประสมสอง
จะสัญญาถ้าทีนี้เจ้ามีท้อง จึงขัดข้องขาดกันตามสัญญา ฯ
๏ นางวัณพาว่าใช่ฉันไม่เชื่อ อย่าดื้อเหลือต่อเล่ห์เสนหา
เชิญผ่านเกล้าเข้าที่ศรีไสยา จะอุตส่าห์นวดฟั้นให้บรรทม
พลางนบนอบหมอบกรานประทานโทษ ด้วยมาโนชนั่งชิดสนิทสนม
กรีดพระหัตถ์ถัดชื่นพัดวีลม จนบรรทมหลับไปในไสยา ฯ
๏ ฝ่ายพระศรีสุวรรณกระสันสวาท แรมนิราศห่างเหเสนหา
รัญจวนจิตคิดคร่ำพึงถึงรำภา ไม่เห็นมาเฝ้าแหนหรือแค้นเคือง
ด้วยวิสัยใจคือซื่อต่อเจ้า เสียถูกเค้านิ่งครอมจนผอมเหลือง
จะไปหาถ้าไม่รักจะยักเยื้อง ถึงขัดเคืองคงจะปลอบให้ชอบที
จึงสรงน้ำสำอางแล้วย่างย่อง เข้าในห้องเห็นหน้ารำภาสะหรี
ดังได้กินรินสุราเห็นสามี อัญชลีเชิญให้นั่งบัลลังก์ทอง

พระแนบนางพลางว่านิจจาเจ้า ดูโศกเศร้าซูบศรีฉวีหมอง
เมื่อรุ่นสาวขาวอ้วนนวลลออง แก้มทั้งสองของพี่อยู่ที่รำภา
พลางแอบอุ้มจุมพิตสนิทถนอม ยังยังหอมอยู่ไม่หายทั้งซ้ายขวา
เสียดายดวงพวงพุ่มประทุมา แต่คลาศคลาเคลื่อนคล้อยไปหน่อยเดียวฯ
๏ นางฝรั่งฟังคำเฉื่อยฉ่ำชื่น ไม่ขัดขืนกลืนกลั้นกระสันเสียว
จึงว่าพระจะทิ้งเสียจริงเจียว ไม่แลเหลียวเกือบจะเข้าสิบเก้าปี
นี่หากว่าเกิดรบสมทบทัพ จึงได้กลับมาหารำภาสะหรี
มีบุตรชายคล้ายพ่อใช่พอดี เหมือนยักษีผีเสื้อเหลือกำลัง
จริงนะพระจะคิดสนิทถนอม น้องไม่ยอมแล้วเช่นอย่างแต่ปางหลัง
ไปนับปีมิใช่ของสำรองรัง จะมานั่งคลอเคลียเปนเมียเติร
ให้สูบต้องน้องนี้เห็นว่าเปนผัว จะหลีกตัวกลัวเธอจะเก้อเขิน
คลึงเคล้นเคล้าเท่านั้นเถิดอย่าเพลิดเพลิน จะเหลือเกินเชิญพระไปที่ไสยา ฯ
๏ ชะรำภาสารพัดจะขัดขวาง ว่าทิ้งคว้างห่างเหเสน่หา
เมื่อจะกลับทัพไปไกลลังกา เกษราหล่อนก็รักเฝ้าชักชวน
พี่ก็อ้อนวอนจะใคร่เอาไปด้วย จะได้ช่วยปกป้องประคองสงวน
เจ้าผ่อนผัดขัดคำทำกระบวร เอยก็ควรหรือมาพลอดว่าทอดทิ้ง
ถึงลูกเต้าข้าสี่เสียงดูเยี่ยงเจ้า จึงผ่าเหล่าว่านเครือเหมือนเสือสิงห์
ลูกแม่อื่นสี่เรามิดจริงจริง ทั้งผู้หญิงผู้ชายไม่ร้ายรอง
เจ้าเปนเมียเสียตัวผัวมาหา ราวกับว่ามาแขกแปลกเจ้าของ
ไม่ยอมพี่พี่ไม่ละคอกนะน้อง ไปร้องฟ้องเถิดว่าไม่ได้เปนเมีย
ที่โลมลูบจูบจับจะปรับไหม สักเท่าไรก็ไม่รู้จะสู้เสีย
พลางพูดพลอดกอดคอเคล้าคลอเคลีย จูงมือเมียเข้าในห้องประคองเคียง ฯ

๏ นางรำภาสำมลีคลุกคลีเคล้า เหมือนถ่านเก่าเพลิงพลุ่งสิ้นสุ้งเสี่ยง
เข้าอิงแอบแนบข้างอยู่กลางเตียง เหมือนนกเอี้ยงเลี้ยงควายตะกายเดน
อัศจรรย์นั้นเหมือนเช่นเขาเล่นโขน ตึกกลองโยนแยกท้าวท่ากราวเขน
เขย่งหย่งถ่งศรเอี้ยวอ่อนเอน ต่างจัดเจนจับกุมตลุมบอน
เปรียบเหมือนบททศพักตร์เข้าหักหาญ พระอวตารแผลงถูกเล่มลูกศร
เข้าปึกอกหกคะเมนระเนนนอน ค่อยหายเหือดเดือดร้อนผ่อนสำราญ
รำภาสะหรีศรีสุวรรณนั้นได้ชื่น ต่างเริงรื่นร่วมรักสมัครสมาน
แต่องค์พระอภัยไม่ได้การ คิดรำคาญค้างเคิ่งเสียเชิงนาง ฯ

๏ ฝ่ายพระหน่อบดินทร์สินสมุท จากพระนุชนิ่มน้องให้หมองหมาง
มาทางไกลไร้ทั้งเหล่าสาวสุรางค์ คิดคนึงถึงนางยุพาผกา
แต่รั้งรอพอค่ำน้ำกุหลาบ สำอางอาบซาบองค์ทรงภูษา
ขลิบทองคล้องสองไหล่แล้วไคลคลา เข้าแฝงฝาตึกทองแล้วมองเมียง
เห็นยุพาผกาผัดหน้านั่ง เข้าข้างหลังฉากกั้นชั้นเฉลียง
จ้องนิ้วจี้นางแอบข้างเคียง นางร้องกรี๊ดหวีดเสียงสำเนียงดัง
สินสมุทยุดมือนางรั้งร้อง เขม้นมองเห็นผัวทรุดตัวนั่ง
นางน้อยน้อยถอยออกจากที่ฉากบัง ยุพาตั้งพานสลาแล้วพาที
หม่อมฉันธุระจะทูลลาช้าไม่ได้ รับสั่งใช้ให้เขามาหาเมื่อกี้
มิใคร่คลาศราชการหม่อมฉานมี จะลุกหนีสินสมุทก็ยุดไว้
รำลึกถึงจึงอุส่าห์มาหาอีก จะเลี่ยงหลีกหลบลี้หนีไปไหน
แล้วแกล้งแย่งภูษาผ้าสไบ นางจนใจไปไม่รอดนั่งกอดมือ
แล้วว่าพระจะมาปล้ำทำเช่นนั้น ผัวหม่อมฉันมีอยู่ไม่รู้หรือ
ใช่ตัวเปล่าชาวเมืองก็เลื่องลือ ฉันต้องถือทำลเมิดจะเกิดความ ฯ

๏ พระเชื่อคำอำอึงแล้วจึงว่า   เมียของข้าใครหนอจะขอถาม
ทำไมเล่าเจ้าจึงหย่อนโอนอ่อนตาม   มีผัวสองต้องห้ามตามกระทรวง
อันผัวมีที่หลังดังกิ้งก้อย   เปนผัวน้อยของตัวข้าผัวหลวง
มีลูกเต้าเหล่าฝรั่งสิ้นทั้งปวง   เขาก็ล่วงรู้เห็นเปนพยาน
เคยได้เสียเมียของข้าเจ้าอย่าดื้อ   พลางฉุดมือมาบนตักทำหักหาญ
นางผลักผละพระขยำทำประจาน   ประเดี๋ยวใจได้การสำราญเริง
อัศจรรย์นั้นเหมือนอย่างช้างเปนบ้า   สบัดงางวงแกว่งแทงเถลิง
คนถือพัดผัดให้ไล่ตะเลิง   แล่นเตลิดเปิดเปิงเข้าเชิงซุ้ม
พอมีตมนทีฝนอู้ซู่ซู่สาด   คเชนทร์ฟาดฟุ้มหน้าถลาหลุม
ตะคลุกคลานความหมอซึ่งคอคุม   เหมือนสาวหนุ่มชุ่มชื่นต่างตื่นนอน
ที่มีคู่อยู่ไหนก็ไม่ทุกข์   เกิดสนุกสุโขสโมสร
สามบุรีมีนักเลงโขนละคอน   เล่นรำพ้อมวันคืนเสียงครื้นครึก ฯ

ตอนที่ ๖๓

อภิเษกหัสไชย

๏ จะกล่าวสุดสาครบวรนาถ   คุมเรือราชสำราลังกาผลึก
ตั้งเข็มข้ามตามแผนออกแล่นลึก   เสียงสึกสท้านคลื่นทุกคืนวัน
ถึงภารากรเวกเข้าวังราช   เฝ้าพระบาทบิตุเรศร์เจ้าเขตขัณฑ์
ทูลเล่าความตามจริงทุกสิ่งอัน   ถวายบรรณาการทั้งสารตรา ฯ
๏ พระทราบข่าวราวเรื่องว่าลูกรัก   สำราญพรักพร้อมกันกับหรรษา
จึงตรัสสั่งพระศรีภูริปรีชา   คลี่สาราเรื่องสารออกอ่านความ

สารพระองค์ทรงบำรุงกรุงผลึก ไปปราบศึกเสร็จเสี้ยนที่เสี้ยนหนาม
พระหัสไชยไปด้วยช่วยสงคราม แล้วทูลความขอพระน้องสองธิดา
พระปลงให้ไม่ขัดตำรัสสั่ง จะปลูกฝังหวังพระองค์เปนวงศา
ฝ่ายโฉมยงองค์ละเวงวัณฬาพงา ขอจัดแจงแต่งวิวาห์ไว้ธานี
มอบประเทศเขตแคว้นแสนสมบัติ ให้พระหัสไชยครองกับสองศรี
มารวมรอมพร้อมอยู่สามบุรี ด้วยเปรมปรีดิ์ปราถนาวิวาห์การ
หนึ่งนงเยาว์เสาวคนธ์วิมลมิ่ง ก็เปนหญิงยากแค้นแสนสงสาร
ซึ่งบิดาพลั้งกริ้วโกรธจงโปรดปราน ขอประทานโทษธิดาได้ปราณี
ขอเชิญพระอนุชากรุงการเวก ช่วยภิเษกพูดเพิ่มเฉลิมศรี
อันเหล่ากอหน่อนาถราชบุตรี สามบุรีร่วมจิตต์เหมือนบิตุรงค์
พอจบสารหวานโสตรโปรดประสาท ตามแต่วาสนาจิตต์คิดประสงค์
พระเชษฐาปราณีสุริยวงศ์ จะสืบพงศ์กษัตริย์ให้วัฒนา
จะไปด้วยช่วยชูภูธเรศร์ ให้ฟุ้งเฟื่องเรื่องพระเดชพระเชษฐา
จะเดิรทางกลางทะเลจัดเภตรา สักสิบห้าลำใหญ่ใส่ใบกด
ทั้งข้างหน้าข้างในจงไปด้วย จะได้ช่วยอวยสวัสดิ์พิพัฒน์ผล
อำมาตย์รับอภิวาทบาทยุคล พระชี้นมนเทียรรัตน์ชัชวาลย์
จึ่งบอกองค์อัคเรศว่าเชษฐา ให้สุดสาครถือหนังสือสาร
ลูกชายไปได้ธิดายุพาพาล จะจัดแจงแต่งงารการวิวาห์ ฯ
๏ นางนมนอบตอบว่าลูกฝ่าแฝด จะติดแปดเปนบุตรีสุนีสา
แล้วสั่งเหล่าสาวสรรค์ฝูงกัลยา ให้ตรวจตราเครื่องอานเตรียมการไว้ ฯ
๏ ฝ่ายอำมาตย์บาดหมายพวกนายหมวด เหล่าตำรวจเรียกกันอยู่หวั่นไหว
แต่งกำปั่นบรรดาจะคลาไคล เปลี่ยนเชือกเสาเพลาใบติดไกกด

ทั้งเข้าน้ำลำเลียงเสบียงเบิก เสียงเอิกเกริกจ่ายแจกต้องแบกขน
ปืนประจำลำไว้พร้อมไพร่พล ทั้งต้นหนล้าต้าพร้อมหน้ากัน ฯ
๏ ฝ่ายเจ้าจอมหม่อมห้ามที่ตามเสด็จ ได้แหวนเพชรผ้าประทานทั้งพานขัน
ทั้งหีบทองเครื่องแต่งแป้งน้ำมัน กระแจะจันทน์หวีกระจกปิดปกไป ฯ
๏ สมเด็จท้าวเจ้าภาราการเวก กับองค์เอกชายาอัชฌาไสย
พร้อมห้ามแหนแสนสนมกรมใน เสด็จไปลงกำปั่นสุวรรณรัตน์
แท่นที่นั่งหลังคาท้ายบาหลี ล้วนมณีนิลแนมแจ่มจำรัส
ได้ฤกษ์ดีมีดมโสมนัส พวกเกณฑ์หัดให้ลั่นปืนสัญญา
ธงไชยโชคโบกบอกออกกำปั่น ลำดั้งกันพรรณรายเรียงซ้ายขวา
ออกน้ำเค็มเข็มมุ่งกรุงลังกา ได้ลมใช้ใบมาในสาคร
ออกลึกล้ำน้ำเขียวดูเกลียวคลื่น โคทมีพกลอกกลิ้งเท่าสิงขร
กระเดื่องกระโดงโงงเงงโคลงเคลงคลอน เวียนขย่อนผู้หญิงร้องก้องสำเนียง
สาธุสะพระช่วยด้วยเจ้าข้า ภาวนามิได้หยุดร้องสุดเสียง
ฝูงมัจฉาปลาร้ายขึ้นว่ายเรียง เข้าคลอเคียงเคล้าคู่ดูคล่ำไป
พอลมคลายสายคลื่นก็รื่นราบ ธงตะขาบปลายปลิวริ้วริ้วไหว
ดูกว้างขวางกลางทะเลว้าเหว่ใจ จะดูไหนใจหายสุดสายตา ฯ
๏ จอมกษัตริย์ตรัสชวนมเหสี ออกนั่งที่แท่นรัตน์ชมมัจฉา
ดูน่ากลัวจรเข้ทั้งเหรา ล้วนโตโตโลมาเหล่าปลาวาฬ
ฝูงฉนากปากมันเหมือนฟันเลื่อย ขึ้นยาวเฟื้อยพ่นฟ่าดเสียงฉาดฉาน
ชิ้นไก่หมูผู้หญิงทิ้งให้ทาน ชิงอาหารฮุบพัดไล่กัดกัน
ฝูงมังกรซ่อนฟองตระกองเกี้ยว ต่างเลื้อยเลี้ยวไล่เวียนวนเหียนหัน
ผู้หญิงนั่งแข็งตัวว่ากลัวมัน เห็นเงือกน้ำสำคัญว่าคนลอย

หางเป็นปลาหน้าเป็นหนูนั่งดูเล่น　　เป็นเสือสิงห์หมีเม่นตัวเป็นหอย
พวกสาวใช้ไว้จุกลูกน้อยน้อย　　ทิ้งกล้วยอ้อยอาหารให้ทานปลา
ครั้นพลบค่ำคล้ำคลุ้มชอุ่มเมฆ　　แลวิเวกกลางทะเลพระเวหา
ไปเดือนหนึ่งถึงฝั่งเกาะลังกา　　พระสุดสาครเชิญขึ้นเดินทาง
ทั้งรถรัตน์หัตถีมีสำหรับ　　เขาคอยรับสารพัดไม่ขัดขวาง
พวกห้ามแหนแสนสาวท่านท้าวนาง　　ขึ้นขี่ช้างกูบทองคูรองเรือง
สองกษัตริย์ขัตติยวงศ์ขึ้นทรงรถ　　กั้นกลั้งกลดคันทองผุดผ่องเหลือง
ทหารแห่เซ่ซ้องดูนองเนือง　　ขึ้นจากเมืองใหม่ตรงเข้าดงดอน
ไปตามทางหว่างเนินเพลินประพาส　　พนมมาศไม้งอกซอกสิงขร
บ้างผลิดอกออกช่ออรชร　　หอมเกสรเสาวคนธ์ที่หล่นโรย
เข้าป่าสูงฝูงนกวิหคร้อง　　เสียงแซ่ซ้องลิงค่างครวญครางโหย
หอมดอกโมกโศกสุกรมทั้งลมโชย　　พระพายโชยชื่นใจทั้งไพร่นาย ฯ
๏ สุดสาครขับม้าขึ้นหน้าทัพ　　เกณฑ์ไพร่กับกรมวังสิ้นทั้งหลาย
เก็บดอกไม้หลายหลากได้มากมาย　　คอยอยู่ข้างทางถวายข้างท้ายรถ
สองกษัตริย์จัดแจงแบ่งบุปผา　　ให้องค์สาสาวสรรค์ทั่วกันหมด
ชื่นอารมณ์ชมเพลินเนินบรรพต　　เป็นหลั่นลดเลี้ยวลายพรอยพรายตา
ห้วยละหานธารถ้ำมีน้ำพุ　　ไหลทะลุปรุออกตามซอกผา
ครั้นพลบค่ำทำประทับที่พลับพลา　　จนถึงวังลังกาเจ็ดราตรี ฯ
๏ ฝ่ายองค์พระอภัยวิไลลักษณ์　　กับสององค์ชายามารศรี
พระน้องหน่อวรนาถราชบุตรี　　ไปคอยรับประทับที่ทวารา
เชิญพระน้องสององค์พงศ์กษัตริย์　　ขึ้นปรางค์รัตน์เรือนจันทน์ด้วยหรรษา
ต่างคำนับรับกันจำนรรจา　　ตามประสาสุริยวงศ์เผ่าพงศ์พันธุ์ ฯ

๏ ฝ่ายลูกสาวเจ้าลังกาเกณฑ์ฝรั่ง แต่งโต๊ะตั้งเลี้ยงกษัตริย์ล้วนจัดสรรค์
กับเข้าแขกแซกเนื้อแพะผัดน้ำมัน มัสหมั่นเข้าบุหรี่ลูกตีโต
กับเข้าไทยใส่ต้มส้มแกงต้มขิง นกคั่วปิ้งยำมะม่วงด้วงโสน
แกงปลาไหลไก่พแนงแกงเทโพ ผัดปลาแห้งแตงโมฉู่ฉี่มี
ร่มจักรนัคเรศรวิเสทเจ๊ก ต้มตับเหล็กเกาเหลาเหล้าอาหนี
เบ็ดไก่ถอดทอดม้าอ้วนแต่ล้วนดี แกงร้อนหมี่หมูต้มเต็มใส่เต็มจาน
ตั้งโต๊ะเรียงเลี้ยงวงศ์พงศ์กษัตริย์ สารพัดเหล้าเข้าของคาวหวาน
ต่างเสวยเนยนมน้ำไชยบาน พนักงารพ้อนรำต่างบำเรอ
บ้างไขกลดนตรีเป่าปี่แก้ว ซอสี่แจ้วจำเรียงเสียงเสมอ
พวกเผ่าพงศ์วงศ์วารลูกหลานเธอ ตพ้อนรำบำเรอสำรวลกัน
วิเสททำสำรับไปเรียงตั้ง เสียงฆ้องทั้งทัพพหลพลขันธ์
พวกการาการเวกโหยกเหยกครัน เมาบรั่นเรียกสาวสาวชาวลังกา
พูดเกี้ยวนางอย่างไรเขาไม่ตอบ ด้วยคำปลอบพราหมณ์แขกแปลภาษา
บ้างยุดมือยื้อสไบบ้างไขว่คว้า บ้างยักคิ้วหลิ่วตาเฮฮากัน
อันเรื่องราวกล่าวสี่บุรีพร้อม มารวมพร้อมอยู่ลังกามหาสวรรค์
ฝ่ายทรงยศทศวงศ์จอมพงศ์พันธุ์ ปรึกษากันเษกสมสยมพร ฯ
๏ ฝ่ายองค์อัคชายาเมืองการเวก ขอภิเษกเสาวคนธ์วิมลสมร
ด้วยเปนที่พี่ยาให้ถาวร ครองนครเขตฝรั่งอยู่ลังกา
ให้หัสไชยไปบำรุงกรุงการเวก สองบุตรีภิเษกเปนซ้ายขวา
ต่างยินยอมพร้อมกันจำนรรจา ให้โหรหาฤกษ์ยามตามโบราณ
ปลูกโรงราชพิธีสิบสี่ห้อง เปนชั้นช่องช่อฟ้ามุกดาหาร
ทุกซุ้มเสาเสาวรัตน์ชัชวาลย์ พื้นเพดานดาวรายพรอยพรายแพรว

เอาทองคำธรรมชาติทำราชวัตร สลับฉัตรเงินทองเปนถ้องแถว
ที่มุขเด็จเพ็ชรประดับดูวับแวว จัดกองทองกองแก้วพรอยแพรวพราย
ฉัตรกุดั่นกลเม็ดซ้อนเจ็ดชั้น ปักกางกั้นอภิรุมย์แลชุมสาย
ระย้าห้อยพรอยแพรวพวงแก้วราย ฉากพระฉายรายรอบริมขอบคัน
ครั้นจัดแจงแต่งทำแล้วสำเร็จ กำหนดเสร็จเจ็ดค่ำจะทำขวัญ
ฝ่ายกษัตริย์ขัตติยวงศ์เผ่าพงศ์พันธุ์ มาพร้อมกันอยู่ที่มณฑลพิธี ฯ
๏ ส่วนโอรสบิตุรงค์ช่วยทรงจัด ให้ทรงเครื่องเรื่องจำรัสรัศมี
ฝ่ายสามองค์นงนุชพระบุตรี พระชนนีทรงเครื่องให้เรืองรอง
ออกจากวังสังข์แตรเป่าแห่ไหม กลองประโคมโครมครึกเสียงกึกก้อง
เข้าโรงราชพิธีทั้งพี่น้อง ขึ้นนั่งกองแก้วสุวรรณเปนหลั่นมา
สุดสาครเสาวคนธ์วิมลสร้อย ให้เกี่ยวก้อยกระหวัดพระหัตถา
พระหัสไชยให้พระน้องสองสุดา เกี่ยวก้อยขวาก้อยซ้ายฝ่ายละกร
ฝ่ายโยคีชีพราหมณ์รามราช สำรวมศาสตร์อิศโรสโมสร
สวดพิธีอภิรมสมพร ให้ถาวรสืบกษัตริย์สวัสดิ์
ได้เวลาฟ้าร้องตีฆ้องฤกษ์ พฤฒาเถ้าเข้าเบิกขวัญบายศรี
บัณเฑาะว์ดังกังวานขานดนตรี พวกโหรตีฆ้องให้ก้องโกลา
ปุโรหิตติดแว่นวิเชียรเทียน จุดเพลิงเวียนวงซ้ายไปฝ่ายขวา
ไหมพิณพาทย์ฆาฏฆ้องก้องสังกา แตรฝรั่งบังกล่ากลองมลายู ฯ
๏ ฝ่ายพวกเล่นเต้นรำละคอนโขน ตีตะโพนกลองประชันสนั่นหู
ผู้ใหญ่เด็กเจ๊กฝรั่งมาพรั่งพรู เปนหมู่หมู่ดูงานการประชัน
เวียนสำเร็จเจ็ดรอบได้ชอบโชค ดับเทียนโบกควันเจิมเฉลิมขวัญ
พระบิตุราชมาตุรงค์เผ่าพงศ์พันธุ์ อยู่พร้อมกันชื่นช่วยอำนวยพร ฯ

๑ เปนสำเร็จเสร็จภิเษกเอกกษัตริย์ ประดิพัทธภิญโญสโมสร
เสาวคนธ์มณฑาสุดสาคร พ้นโทษกรณ์อยู่บำรุงกรุงลังกา
พระหัสไชยได้สองพระน้องนาฏ เปนคู่ชมสมมาตรปราถนา
พาน้องน้อยสร้อยสุวรรณจันทร์สุดา ไปภาราการเวกเปนเอกองค์ ฯ

ตอนที่ ๖๖

พระอภัยมณีออกบวช

๑ ศรีสุวรรณนั้นคนึงถึงนิเวศน์ ทูลตาเชษฐาตามความประสงค์
แล้วเชิญองค์ทรงยศท้าวทศวงศ์ ไปดำรงรมจักรนครา
แต่องค์พระอภัยมิได้เสด็จ ด้วยไม่เสร็จศึกขบถโอรสา
ซ้ำสองนางต่างขัดพระอัชฌา แต่ครั้งตราอารมณ์ให้ตรมตรอม
ทั้งแสนแค้นแสนรักสลักอก แสนวิตกจนพระรูปซีดซูบผอม
น้อยหรือเมียเสียได้มันไม่ยอม พูดอ้อมค้อมขัดข้องจองหองฮึก
คิดจะใคร่ไปบวชจนหนวดขาว ให้มันหนาวนอนสอื้นไม่คืนศึก
แต่ครวญคร่ำรำพึงคนึงนึก จนจับไข้ให้สทึกสท้านองค์ ฯ
๑ ฝ่ายสองนางต่างส่งสารพระผ่านเกล้า ต่างเข้าเฝ้าทูลถามตามประสงค์
ทูลกระหม่อมผอมซูบทั้งรูปทรง ขอพระองค์จงประทานอาการประชวร ฯ
๑ พระฟังคำซ้ำเคืองค้อนเคืองขัด มิได้ตรัสตอบความทรามสงวน
ครั้นถามซ้ำทำว่าจะเจ้ากระบวร อย่ามากวนเซ้าซี้ซักนี่เลย
แล้วเอนองค์ลงบรรทมทรงห่มส่าน สั่นสท้านทำเบือนเมินเฉยเชือนเฉย
ทั้งสองนางต่างเห็นผิดจริตเคย พระเฉยเมยไม่เหมือนอย่างแต่หลังมา

เห็นจะเคืองเรื่องที่ขัดไม่ตรัสด้วย　มิให้ช่วยฟูมฟักเฝ้ารักษา
พลางสั่งเหล่าสาวใช้อย่าได้ช้า　เรียกหมอนวดหมอยามาไวไว ฯ

๏ แล้วสองนางต่างว่าน่าสงสาร　พระอาการก็ไม่แจ้งแถลงไข
จะวิบัติขัดขวางเปนอย่างไร　มาเข้าไปด้วยกันแม่วัณฬา
ได้ทูลอ้อนวอนถามตามจะโปรด　ถึงกริ้วโกรธจะพ้นบั่นเกศา
ก็ตามทีพี่น้องเราสองรา　จะก้มหน้าสู้ม้วยเสียด้วยกัน
แล้วสองนางต่างเข้าเคียงบรรจฐรณ์　ชลีกรก้มตัวกราบผัวขวัญ
ค่อยหมอบกรานคลานขึ้นแท่นสุวรรณ　ต่างนวดฟั้นฝ่าพระบาทไม่คลาศคลา
พระเห็นนางข้างสุวรรณบรรจฐรณ์　ชำเลืองค้อนโฉมฉายทั้งซ้ายขวา
ค่อยเคลื่อนคลายหายสั่นจึงบัญชา　แน่นางมาลีนะนางละเวง
แกล้งเปนหมอคอเคียวกันเจียวเจ้า　ใครเชิญเล่าเข้ามารุมกันคุมเหง
สารพัดขัดคำไม่ยำเกรง　วาสนาของข้าเองมันอาภัพ
ตัวคนเดียวเจียวจิตต์ไม่คิดอยู่　ตายเสียรู้แล้วไปเกิดไข้จับ
อย่ารักษาอย่ามาทำขย้ำยับ　พากันกลับไปเสียหนาข้าจะนอน ฯ

๏ ฝ่ายวัณฬามาลีศรีสวัสดิ์　เห็นกริ้วตรัสกราบยุคลบนบรรจฐรณ์
อย่าปลดเปลื้องเคืองขัดถึงตัดรอน　มีโทษกรณ์เปนไฉนตรัสให้ฟัง
ธรรมดาข้ากับเจ้าเหมือนเขาว่า　เมื่อเต็มขาแล้วจะได้รับใส่หลัง
ฉันโฉดเฉาเบาจิตต์แม้ผิดพลั้ง　โปรดสักครั้งหนึ่งก่อนพอสอนใจ
พระชุบเลี้ยงเพียงนี้เปนที่สุด　พระคุณสุดจดินฟ้าชลาไหล
ถึงจะลงโทษทัณฑ์ทำฉันใด　ก็มิได้ตอบโกรธจงโปรดปราน
เชิญเสด็จเมตตาอุส่าห์เสวย　อย่าละเลยโภชนากระยาหาร
ทั้งพวกหมอขอเข้ามาพยาบาล　จะอยู่งานให้ค่อยฟื้นทุกคืนวัน ฯ

๏ พระอภัยใจหวิวหวิวให้หิวโหย ทั้งแรงโรยร้อนโรคเศร้าโศกศัลย์
จึ่งว่าน้อยหรือคำช่างรำพรรณ พูดกระนั้นกระนี้พิรี้พิไร
ดื่มแล้วหรือถือตัวให้ผัวง้อ ช่างถูกคอคืนคำทำไถล
สารพัดขัดขวางจืดจางใจ เดี๋ยวนี้เล่าเจ้าก็ไม่ได้เปนเมีย
จริงนะจะตรวจน้ำคว่ำกะโหลก แม้หายโรคเจ็บปวดจะบวชเสีย
อย่าย้อนยอกหลอกล้อเฝ้าคลอเคลีย มิใช่เบี้ยพอปากจะมากความ ฯ
๏ นางฟังคำร่ำตรัสที่ขัดขวาง ทั้งสองนางต่างสะเทิ้นคิดเขินขาม
จึ่งว่าพระจะผนวชจะบวชตาม อย่าห้ามปรามโปรดข้าฝ่าลออง
ขอฟูมฟักรักษากว่าจะฟื้น ทุกค่ำคืนคอยระวังอยู่ทั้งสอง
แล้วหลีกมาหน้าสิงหาสน์ปราสาททอง จัดแจงของเอมโอชโภชนา
ให้สาวใช้ไปเชิญสินสมุท พระราชบุตรทรงศักดิ์มารักษา
นางสาวใช้ไปแถลงแจ้งกิจจา พระรีบมาหมอบเฝ้าสองเยาวมาลย์
สุมาลีชี้แจงแถลงเล่า พระโศกเศร้าซูบทรงน่าสงสาร
แม่ทั้งสองต้องโทษไม่โปรดปราน พระอาหารขาดเดือดไม่เหือดเลย
พ่อมาอยู่ดูบ้างอย่าห่างเหิร จะได้เชิญให้พระองค์ทรงเสวย
แล้วจัดแจงแต่งขนมเครื่องนมเนย อย่าช้าเลยพ่อเข้าไปอยู่ในปรางค์
เชิญโอสถบดไว้เข้าไปด้วย จะได้ช่วยปรนนิบัติไม่ขัดขวาง
หน่อนราว่าขอรับคำนับนาง เข้าไปข้างแท่นทองประคองพาน ฯ
๏ ฝ่ายองค์พระอภัยคืนไสยาสน์ เห็นหน่อนาถราชบุตรสุดสงสาร
ตรัสบอกโรคโศกศัลย์สั่นสท้าน เบื่ออาหารหิวโหยให้โรยรา ฯ
๏ สินสมุทซุดหมอบทูลตอบถ้อย หมอมาคอยพร้อมพรักจะรักษา
แล้วตั้งเครื่องเอมโอชโภชนา ถวายยาหอมรื่นชื่นอารมณ์

พระอภัยได้รสโอสถสว่าง ค่อยเสื่อมสร่างพลางเสวยเนยขนม
พระทรวงเต้นเปนเหน็บเจ็บระบม หมอบังคมก้มกรานอยู่งานพลาง
แต่นั้นหน่อวรนาถไม่คลาศเคลื่อน คอยทูลเตือนปรนนิบัติไม่ขัดขวาง
ที่ร้อนโรคโศกเศร้าค่อยเบาบาง คิดระคางเคืองวัณพาสุมาลี
ทั้งลูกเมียเสียหมดมันปลดปละ จะสละไปถือเปนฤๅษี
พอสามเดือนเคลื่อนคลายค่อยหายดี พระยิ่งมีศรัทธารักตราตรอง
ทั้งสองนางต่างพากันมาเฝ้า พระโศกเศร้าตรัสสั่งนางทั้งสอง
นี่แน่เจ้าเล่าก็มีบุรีครอง ทั้งเงินทองมองมูลประยูรยศ
อยู่ถิ่นฐานบ้านเมืองไปเบื้องหน้า จะปราถนาหาอะไรก็ได้หมด
เราจะไปในอรัญอยู่บรรพต รักษาพรตพรหมจรรย์บรรพชา
ด้วยชาตินี้วิบัติให้พลัดพราก เหลือวิบากยากแค้นนั้นแสนสา
จะสืบสร้างทางกุศลผลผลา เมื่อชาติหน้าอย่าให้เปนเหมือนเช่นนี้ ฯ
๏ ทั้งสองนางต่างแคลงว่าแกล้งตรัส ไม่ทานทัดทูลสนองทั้งสองศรี
ขอตามติดคิดคุณพระมุนี เปนหลวงชีปรนนิบัติด้วยศรัทธา
ยิ่งไปอยู่เกาะแก้วแล้วขยัน อยากพบพี่ศรีสุพรรณมัจฉา
สุมาลีว่านี่แน่แม่วัณพา แม่ช่วยหาหนังเสือเผื่อสักไคร ฯ
๏ พระพึ่งนางพลางว่าแน่แม่ปลาช่อน งอนจริงจริงยิ่งกว่าช้อนกว่างอนไถ
หาหนังเสือเหลือยากลำบากใจ แล้วก็ไม่สู้ดีเหมือนชีเปลือย
พูดด้วยยากปากกล้าขมาบาป เปนกิ่งกาบหลาบเข็ดเหลือเหน็ดเหนื่อย
ดูเดี๋ยวลดคดคู้เหมือนงูเลื้อย พูดไม่เมื่อยลูกคางต้องกางกัน
ไม่รักของอ้ผู้หญิงจริงจริงนะ สิ้นธุระก็จะสร้างทางสวรรค์
แล้วให้หาข้าเฝ้าเหล่าพงศ์พันธุ์ มาพร้อมกันสิ้นสมุทสุดสาคร ฯ

๏ พระขึ้นบนมนเทียรวิเชียรรัตน์ จึงปลดเปลื้องเครื่องกษัตริย์ประภัศร
ทรงเครื่องขาวดาบสประนตกร อุทุมพรทับเฉียงเฉวียงองค์
แล้วจัดจับกลับชฎารักษาพรต เปนดาบสบุตรพรหมสมประสงค์
สอดสวมด้ายสายธุรำประจำทรง ตั้งดำรงศีลห้าสมาทาน
ถือพัดวาลวิชนีแล้วลีลาศ ขึ้นนั่งอาสน์อิศรามุกดาหาร
พร้อมโอรสยศยงพระวงศ์วาร โปรดประทานเทศนาตามบาลี
ทรงแก้ไขในข้อพระบรมัตถ์ วิไสยสัตว์สิ้นพิภพถ้วนศพผี
ย่อมสะสมถมจังหวัดปฐพี ไพร่ผู้ดีที่เปนคนไม่พ้นตาย
พระนิพานเปนสุขสิ้นทุกข์ร้อน เปรียบเหมือนนอนหลับไม่ฝันท่านทั้งหลาย
สิ้นถวิลสิ้นทุกข์เปนสุขสบาย มีร่างกายอยู่ก็เหมือนเรือนโรคา
ทั้งแก่เถ้าสาวหนุ่มย่อมลุ่มหลง ด้วยรูปทรงลมเล่ห์เสนหา
เปนผัวเมียเคลียคลอครั้นมรณา ก็กลับว่ามิต่างเหิรห่างกัน
จงหวังพระปรมาศิวาโมกข์ เปนสิ้นโศกสิ้นสุดมนุษย์สวรรค์
เสวยสุขทุกเวลาทิวาวัน เหลือจะนับกัปกัลป์พุทธันดร
แต่บรรดามาพึ่งอยู่ทั้งสิ้น จงถือศีลภิญโญสโมสร
สิ้นสมุทเจ้าจงพาพลากร ไปถิ่นฐานนันดรเหมือนก่อนมา ฯ

๏ ฝ่ายนงลักษณ์อัคเรศครั้นเทศน์จบ เจียนสลบด้วยเห็นขาดวาสนา
พระทรงศีลสิ้นเสร็จมิเมตตา ต่างโศกากอดบาทไม่คลาศคลาย
ต่างทูลว่าข้าขอรับบรรพชิต พอเปนศิษย์สาพิภักดิ์สมัคหมาย
แม้เลยละจะขอเชือดคอตาย สู้ถวายชีวาไม่อาไลย
ทั้งโอรสยศยงพวกพงศ์เผ่า ต่างโศกเศร้าโศกาน้ำตาไหล
ทั้งข้าเฝ้าสาวสนมกรมใน ร่ำร้องไห้แซ่เสียงทั้งเวียงวัง ฯ

๏ พระฤๅษีมีจิตคิดสงสาร   พวกวงศ์วารหลานลูกได้ปลูกฝัง
จึงหยุดนั่งยังสุวรรณบัลลังก์   ตรัสถามทั้งวัณฬาสุมาลี
เราตัดขาดญาติมิตรเปลื้องปลิดปลด   ไม่รักยศรักกายคิดหน่ายหนี
เจ้าจะสร้างทางพรตดาบสนี   อย่ายินดีที่ผัวคิดพัวพัน
ไปเที่ยวอยู่ภูเขาลำเนาถ้ำ   ถือศีลธรรมบำเพ็ญเบญจขันธ์
สมมติเหมือนเพื่อนจงกรมพรหมจรรย์   ให้แม่นมั่นสัญญาจะพาไป ฯ

๏ ทั้งสองนางน้อมคำนับตามรับสั่ง   เปนสัจจังยังไม่เลื่อมที่เลื่อมใส
พระประโยชน์โพธิญาณประการใด   จะตามได้บาทาสารพรรณ
กว่าจะถึงซึ่งมหาศิวาโมกข์   สิ้นฟ้าดินสิ้นโอฆสิ้นโศกศัลย์
แม้พลั้งพลาดขาดพรตทศธรรม์   จึงหั้มหั่นบั่นศีรษะเสียบประจาน ฯ

๏ พระฟังคำร่ำว่าสาพิภักดิ์   เห็นพร้อมพรักรักพระองค์ก็สงสาร
สิ้นแสนงอนอ่อนพยศจึงพจมาน   โปรดประทานโทษให้เหมือนใจจง ฯ

๏ ฝ่ายสองนางต่างบังคมด้วยสมนึก   ถามาตึกเตียงทองเข้าห้องสรง
ต่างชำระสระสนานสำราญองค์   แล้วก็ทรงเครื่องพรตดาบสนี
ชฎากลีบจีบจัดฉวัดเฉวียน   ถวันขาวเขียนลายทองผุดผ่องศรี
ประคำพลอยห้อยพระศอจรลี   ไปนั่งที่แท่นสุวรรณริมบัลลังก์
ดาบสพระอภัยให้ศีลห้า   ว่านำหน้านางชีว่าที่หลัง
จนจบปัญจศีลาสิกขาปทัง   สองนางนั่งกราบงามตามที่
แล้วนั่งเคียงเรียงกันเปนหลั่นลด   รักษาพรตงดงามสามฤๅษี
จอมกษัตริย์ยาตามบาลี   นางก็รับศัพท์พี่ด้วยปรีดา ฯ

๏ ฝ่ายนงเยาว์เสาวคนธ์วิมลสมร   สินสมุทสุดสาครโอรสา
ดูบิตุรงค์สงสารทั้งมารดา   จะกลับไกลไปป่าเหลืออาลัย

ต่างกราบกรานมารดรทั้งบิตุเรศร์ ชลเนตรนองตกซกซกไหล
ระทวยทอดกอดบาทเพียงขาดใจ ต่างพิไรรำว่าสารพรรณ ฯ
๑ สินสมุทสุดเศร้าว่าเปล่าจิตต์ เคยตามติดบิตุเรศร์ทุกเขตขัณฑ์
กำพร้าแม่เห็นแต่องค์พระทรงธรรม์ ทุกคืนวันเวลาไม่อาวรณ์
พระกล่อมเกลี้ยงเลี้ยงลูกช่วยปลูกฝัง ถึงเบาจิตต์ผิดพลั้งช่วยสั่งสอน
พระบิตุรงค์ทรงพรตจะบทจร พระมารดรก็ไม่สั่งลูกมั่งเลย
ทั้งสามองค์ทรงผนวชบวชเสียสิ้น ให้ลูกกินแต่น้ำตานิจจาเอ๋ย
ไปเฝ้าพระจะไม่เห็นเหมือนเช่นเคย จะแลเลยลิบลับไปนับปี
สุดสาครย่อนแรงกรรแสงสอื้น สู้กล้ำกลืนกราบประณตบทศรี
ทูลกระหม่อมจอมจังหวัดปฐพี เคยเป็นที่พึ่งลูกคิดผูกพัน
พระบิตุราชมาตุรงค์รีบทรงพรต สละหมดเหมือนจะเลยเสวยสวรรค์
จะรำพึงถึงพระบาทไม่ขาดวัน ด้วยไม่ทันรู้หัสพระศรัทธา
ทูลกระหม่อมจอมทวีปประทีปแก้ว จะดับแล้วเหลือแต่ชะแง้หา
ยิ่งคิดให้ใจหายฟายน้ำตา ซบโศกากำสรดสุดใจ
ทั้งนงเยาว์เสาวคนธ์ให้อั้นอั้น พระอัยโศกศัลย์เศร้าหมองไม่ผ่องใส
สอื้นร่ำพร่ำว่าด้วยอาลัย พระจะไปป่าหนามทั้งสามองค์
จะลำบากยากจนนั้นล้นเหลือ บรรทมเหนือปฐพีธุลีผง
ลูกพลัดพรากจากตระกูลประยูรวงศ์ หวังพระองค์อุ่นจิตต์เหมือนบิดา
ทั้งสองพระชนนีเป็นที่พึ่ง ก็เหมือนหนึ่งพระกำเนิดเกิดเกศา
เคยอุ้มวางกลางพระเพลาแต่เยาว์มา เหมือนธิดาโอรสให้งดงาม
ถ้าแม้พระจะเสด็จไปทางอื่น จะฝ่าฝืนตามเสด็จไม่เข็ดขาม
นี่ทางพรตอุตส่าห์พยายาม สุดจะคิดติดตามจะห้ามบุญ

พระทรงศักดิ์รักลูกช่วยปลูกฝัง / ถึงผิดพลั้งดั่งหนึ่งบุตรช่วยอุดหนุน
ในชาตินี้มิได้ตะลึ่มพระคุณ / ที่การุญรักใคร่แต่ไรมา
แล้วกราบลงตรงบาทพระบิตุเรศร์ / ชลเนตรพรั่งพรายทั้งซ้ายขวา
ฝ่ายฝูงนางข้างฝรั่งเมืองลังกา / นางรำภายุพาสุลาลี
เคยพึ่งพาอาไศรยใจจะขาด / เข้ากอดบาทนางวัณพามารศรี
เจ้าประคุณบุญญาบารมี / เคยเปนที่พึ่งฝรั่งทั้งลังกา
แต่ปางก่อนร่อนราญทำการศึก / ที่การขึ้นตื้นลึกเคยปรึกษา
ครั้งนี้พระเปนชีมีศรัทธา / มิให้ข้าทั้งสามทราบความเลย
พระชุบเลี้ยงเพียงบุตรสุดถนอม / เจ้าประคุณทูลกระหม่อมของลูกเอ๋ย
จะอยู่ดงพงไพรพระไม่เคย / เคยเสวยโต๊ะทองของโอชา
จะไปฉันมันเผือกผลาผล / จะร้อนรนทนลำบากยากหนักหนา
จะเผือดผิวหิวโหยร่วงโรยรา / จะไสยาอยู่กับพระธรณี
ข้าทั้งสามจะขอตามเสด็จด้วย / จนมอดม้วยเหมือนหมายไม่หน่ายหนี
ขอบวชบ้างอย่างเช่นพระเปนชี / อยู่ข้างที่รับใช้เหมือนได้เคย
จะเก็บเลือกเผือกมันพรรณลูกไม้ / มาบอกให้สามพระองค์ทรงเสวย
อย่าขัดเคืองเปลื้องปละสละเลย / ลูกไม่เคยเริศร้างเหินห่างไกล
นางเลวงเกรงผัวกลัวจะกริ้ว / จึงนบนิ้วทูลแจ้งแถลงไข
นางฝรั่งทั้งสามจะตามไป / จงโปรดให้บวชบ้างเปนนางชี
จึงตรัสว่านารีที่มีผัว / จะบวชตัวก็ต้องลาเหมือนทาสี
แม้ผัวยอมพร้อมใจเปนไรมี / บวชเปนชีก็จะได้ดังใจจง ฯ
๏ ยุพาพึ่งบังคมสมถวิล / ทูลลาสินสมุทตามความประสงค์
จะบวชตามสามกษัตริย์ขัตติยวงศ์ / ขอพระองค์อนุกูลอย่าสูญใจ

หน่อกษัตริย์ตรัสว่าจะลาบวช ข้ามิชวดแล้วหรือถือไฉน
อยู่ดีดีนี่จะมาขอลาไป ข้ามิให้บวชดอกบอกจริงจริง
นางผกาฝรั่งคิดคั่งแค้น จึ่งว่าแสนยากเย็นเพราะเปนหญิง
สิบแปดปีนี้แล้วพระสละทิ้ง มาทวงติงตัดเด็ดไม่เมตตา
ถึงกฎหมายชายทิ้งหญิงอย่างนั้น ก็ขาดกันอย่าให้ต้องถึงฟ้องหา
เหมือนปล่อยเต่าเอาบุญกรุณา อย่าข้องขัดศรัทธาจงปรานี
พระว่าบทกฎหมายชายทิ้งหญิง ก็ขาดจริงเพราะห่างระคางหนี
ข้ากับเจ้าเล่าก็คืนวันซืนนี้ ไม่คืนดีกันหรือเจ้าหรือเปล่าใจ ฯ

๏ ฝ่ายลีวันนั้นทูลลาสุดสาคร ขอลีกรวอนว่าอัชฌาไศย
อย่าข้องขัดหัตถ์ทานประการใด จงโปรดให้บวชตามสามพระองค์
ฝ่ายว่าสุดสาครพูดอ่อนหวาน ราชการเกี่ยวข้องต้องประสงค์
เจ้าก็รู้อยู่ว่าพระมาตุรงค์ ได้โปรดปลงให้บำรุงกรุงลังกา
ด้วยศึกเสือเหนือใต้ยังไม่ราบ จะต้องปราบปรามศึกได้ปรึกษา
เจ้าเคยได้ใช้ฝรั่งแต่หลังมา ช่วยตรวจตราอย่าเพ่อบวชให้ชวดเลย
สุดาลีมีปากพูดถากถาง มาขัดขวางทางบุญพ่อคุณเอ๋ย
แต่ก่อนนั้นได้มาอยู่เปนคู่เชย แล้วปล่อยปละละเลยเฉยเมยไป
ถ้าหากว่าลาลีจะมีผัว ก็ไม่กลัวที่จะจับมาปรับไหม
มาห้ามหวงหน่วงเหนี่ยวเกี่ยวเกาะไว้ ดูเหมือนไม่ได้ทราบที่บาปกรรม
เดี๋ยวนี้ก็รู้อยู่ว่าเปนข้าบาท แม้ไม่ขาดคงจะชุบอุปถัมภ์
เหมือนลูกชั่วผัวช่วยปราบให้หลาบจำ นี่พลอยซ้ำทำให้ร้อนไม่ผ่อนปรน
ตัวคนเดียวเปลี่ยวใจจะใคร่บวช กลับให้ชวดสิ้นสร้างทางกุศล
เราทำบุญสุนทานมารประจญ ช่างเหลือทนลูกผัวล้วนตัวดี

สุดสาครวอนว่าตาขี้เอ๋ย อย่าเพ่อเลยหลีกผัวเอาตัวหนี
ถ้าลูกมีที่หลังเปนอย่างนี้ จึงเปนชีเถิดไม่ห้ามตามใจนาง ฯ
๏ ฝ่ายรำภาสะหรีซึ่งสื่นอง ซึ่งพี่น้องสองกษัตริย์ยังขัดขวาง
ข้าน้อยนี้มีแต่ตัวลูกผัวร้าง ขอบวชบ้างสร้างกุศลผลผลา
พระอภัยได้ฟังว่ายังขัด ด้วยผัวเจ้าเขาไม่ตัดเสนหา
ยังหวงแหนแม้นจะรับบรรพชา ไม่เปนตาบสจะซ้ำเปนกรรมไป ฯ
๏ แล้วเชื้อนโอษฐ์โปรดปรานว่าหลานลูก จงพันผูกพี่น้องให้ผ่องใส
พอรุ่งเช้าเราจะพากันคลาไคล ไปอยู่ไพรพฤกษาตามบาลี
ฝ่ายฝรั่งทั้งหลายทั้งชายหญิง จงพึ่งพิงผู้บำรุงซึ่งกรุงศรี
ผู้เปนใหญ่ได้เมตตาคิดปรานี ให้เปรมปรีดิ์ปราโมทย์ยกโทษกรณ์ ฯ
๏ ฝ่ายเผ่าพงศ์วงศาพวกฝรั่ง พร้อมสพรั่งฟังคำที่ร่ำสอน
หน่อนรินทร์สินสมุทสุดสาคร กราบบิตรวอนว่าด้วยอาลัย
ซึ่งสามพระจะเสด็จไปเดิรป่า ไม่ทราบว่าจะไปหนตำบลไหน
พระชนนี้มิเคยเดิรดำเนิรไพร จะเจ็บไข้ได้ยากลำบากองค์
ลูกจะขอบวรณาฝ่าพระบาท มิให้ขาดที่ธุระพระประสงค์
นิมนต์พักจักไปสร้างที่กลางดง เปนที่ทรงจงกรมพรหมจรรย์
จะให้มีศาลาพระอาศรม แต่พอร่มฝนฟ้าหน้าวสันต์
ตามประโยชน์โปรดเกล้าแต่เท่านั้น อย่าดั้นด้นไปให้สูญประยูรวงศ์ ฯ
๏ พระฟังว่ากล้าหาญการกุศล รับนิมนต์จึงว่าตามความประสงค์
เหมือนอินทร์มานิมิตด้วยฤทธิรงค์ ที่เขาวงกฎถวายก็คล้ายกัน
หน่อนรินทร์ยินดีทั้งพี่น้อง ต่างยิ้มย่องชื่นชวนกันสรวลสันต์
นิมนต์ไว้วังลังกาสิบห้าวัน กว่าจะได้ถวายบรรณศาลา

แล้วเกณฑ์ไพร่ไปลำเนาเขาสิงคุตร์ ที่สูงสุดกว้างใหญ่ไพรพฤกษา
มีโตรกตรวยห้วยละหานธารธารา เงื้อมศิลาเลื่อมลายพรอยพรายแพรว
พฤกษาสูงยูงยางขึ้นข้างเขา ฉลูดเสลาเถื่อวเปนทิวแถว
มะม่วงโมกโศกสุกรมต้นนมแมว พิกุลแก้วกาหลงประยงค์พยอม
ทุเรียนลำไยไม้ออกช่อดอกผล บ้างร่วงหล่นลูกขนุนกลิ่นกรุ่นหอม
ต้นโศกไซใหญ่ยิ่งยื่นกิ่งค้อม จะให้ครอบอาศรมร่มสำราญ
จึงปลูกบรรณศาลาก่ออาศรม ที่รื่นร่มรุกไขระโหฐาน
โรงฉันที่สรงน้ำริมลำธาร เปนชั้นชานชวากเหมือนฉากบัง
ด้วยหน่อไทไปกำกับกำชับช่าง อาศรมสร้างสุดงามทั้งสามหลัง
ดูครึ้มครื้นรื่นลมที่ร่มรัง มีเขื่อนกั้นบัลลังก์นั่งนอน
ริมกุฎีมีสระประทุมชาติ ระดะดาษดอกดวงบัวหลวงสลอน
สมถวิลสิ้นสมุทสุดสาคร สิ้นทุกข์ร้อนรีบมาถึงธานี
ให้ตระเตรียมเทียมรถรับเสด็จ ครั้นสรรพเสร็จไปประนตบทศรี
ทูลพระองค์ทรงพรตดาบสนี้ เหมือนที่ไว้ถวายท้ายบรรพต ฯ
๏ พอเดือนยี่สี่ค่ำนำพระบาท ทรงรถราชญาติวงศ์ตามส่งหมด
เปนสิ้นความสามพระองค์อยู่ทรงพรต ที่บรรพตสิงคุตร์ดุจนิมนต์
ยอดคีรีมีต้นไรทันใหญ่ น้ำปลายใบหยดย้อยเหมือนฝอยฝน
ครั้นแสงแดดเผดส่องต้องมณฑล เปนหมอกมนท์มีอยู่แต่บุราณ
ด้วยคีรีเปนหลักลังกาทวีป ยอดเหมือนกลีบจงกลมณฑลสถาน
ครั้นถึงสิบห้าวันก็บันดาล เปนฝนซ่านโซมสาดไม่ขาดคราว
โซ่เหล็กล่ามสามสายฝ่ายเหนือใต้ ต่างกระไดปีนป่ายเหนี่ยวสายสาว
จึงนับถือลือเลื่องเปนเรื่องราว มีรูปเจ้าสิงคุตร์สุดคีรี

เมื่อแรกตั้งลังกาลงมาเกิด กล่าวกำเนิดน่าฟังหวังถวิล
ว่ารูปทรงองค์สิงคุตร์บุตรพระอินทร์ ตำเหมือนนิลกินถั่วงากินสาคู
ครั้นสิ้นเหล่าชาวลังกาจึงฝรั่ง ยกมาตั้งทั้งเจ๊กจีนจึงกินหมู
แต่ก่อนเขาเล่ามาถึงเราจึงรู้ เท็จจริงอยู่กับผู้เถ้าที่เล่ามา ฯ
๏ พระอภัยไปตั้งหลังบรรพต รักษาพรตพรหมจรรย์ด้วยหรรษา
รำภาสะหรีถวันยุพาผกา ศุมโยธาฝรั่งอยู่ทั้งพัน
เก็บส้มสุกลูกไม้เผือกมันมั่ง ถวายทั้งสามองค์ให้ทรงฉัน
เปนป่ากว้างทางเดิรเนินอรัญ ไปสามวันจึงถึงวังเมืองลังกา
สินสมุทไปบำรุงกรุงผลึก ได้ปราบศึกสืบวงศ์เผ่าพงศา
สุดสาครเสาวคนธ์สุมณฑา ครองลังกาผาสุกสนุกสบาย
พวกทมิฬกินปักษาชื่อวาโหม ไปสาราวาหุโลมส่งโสมถวาย
ทหารใหญ่อ้ายย่องคอดนั้นวอดวาย นางสุนี้หนีกายสูญหายไป ฯ

นิทานเรื่องพระอภัยมณี
ต่อจากคำกลอนที่พิมพ์ในเล่มที่ ๓

ฝ่ายพระมังคลาเมื่อเสียท่วงทีทัพแล้ว หนีไปกับสังฆราชบาตหลวงไปถึงบ้านเศรษฐีแห่ง ๑ พระมังคลาได้นางยาใจลูกสาวนางเซียมวิลัยแม่หม้ายเมียเศรษฐีเปนเมีย รวบรวมกำลังได้บ้างเล็กน้อยแล้ว พระมังคลากับสังฆราชบาตหลวงก็ลงเรือกำปั่นแล่นกลับมาเกาะลังกา แต่พเอิญถูกลมจัดพัดพาไปเข้าอ่าวเมืองกำพลเพ็ชร ประจวบท้าวรามเดชเจ้าเมืองพิราลัย ไม่มีโอรสธิดา นางกฤษณามเหษีสำเร็จราชการแผ่นดิน พระมังคลาจึงเข้าไปฝากตัวอยู่กับนางกฤษณา ๆ เห็นพระมังคลารูปร่างงดงามก็มีความรักใคร่ ให้เฝ้าแหนใกล้ชิดสนิธสนมจนได้ร่วมรักสมัครสังวาสกัน แต่ปกปิดมิให้อำมาตย์ราษฎรทราบเรื่อง แสดงให้เปิดเผยแต่เพียงว่ารับเลี้ยงพระมังคลาไว้ในฐานเปนบุตรบุญธรรม มอบอำนาจให้โดยลำดับถึงที่สุดยกพระมังคลาขึ้นครองราชสมบัติ โดยอ้างเหตุว่าตนชราไม่สามารถจะว่าราชการแผ่นดินได้ พระมังคลาจึงได้ผ่านสมบัติมีอำนาจสิทธิขาดในเมืองกำพลเพ็ชร ฝ่ายสังฆราชบาตหลวงผู้เปนอาจารย์ก็ช่วยขวนขวายเกลี้ยกล่อมหาผู้คนดี ๆ ไว้เปนกำลัง พระมังคลาได้กำลังในเมืองกำพลเพ็ชรนี้หลายประการ คือพระขรรค์วิเศษพ้นฤกผู้ใดก็เกิดเปน

ไฟไหม้ พวกพลทหารก็ใช้แม่เหล็กเปนอาวุธ อาวุธของข้าศึกศัตรูถูกเข้าก็อ่อนยู่ไปหมด ทั้งนางกฤษณาก็เปนคนกว้างขวางมีเจ้าบ้านผ่านเมืองอื่นเปนพวกพ้องมาก

ฝ่ายวลายุดากับอาจารย์เจนธนูพากันหนีเล็ดลอดลงโดยสำนักบั้นอังกฤษไปทางทิศใต้จนถึงเมืองสินชัย ไปได้นางบุญจารีลูกสาวเศรษฐีเปนเมียคนหนึ่ง ได้นางศรีกุนลูกสาวพราหมณ์เปนเมียอีกคนหนึ่ง ในเวลานั้นกษัตริย์เจ้าเมืองสินชัยมิได้ตั้งอยู่ในทศพิธราชธรรม หมกมุ่นอยู่ด้วยกามกิเลส ให้อำมาตย์เที่ยวฉุดคร่าหาสตรีที่รูปงามมาถวาย มิได้เลือกว่าบุตรภรรยาของผู้ใด จนอาณาประชาราษฎรได้รับความเดือดร้อน จึงเปนโอกาสให้อาจารย์เจนธนูได้ช่องเกลี้ยกล่อมผู้คนชิงราชสมบัติให้แก่วลายุดาได้ ส่วนธนูก็ได้รับตำแหน่งอุปราชแลตั้งอยู่ในฐานเปนอาจารย์

ส่วนวายุพัฒน์กับอาจารย์สุริย์นั้นหนีไปทางทิศตวันออก ไปถึงเมืองเชนของพวกแขกทมิฬ เจ้าเมืองชื่อท้าวกบิล ที่เมืองนั้นมีความเดือดร้อนสำคัญอยู่อย่างหนึ่ง คือในสามปีมียักษ์ตนหนึ่งมาจับคนกินครั้งหนึ่งดังนี้เสมอ ท้าวกบิลไม่สามารถจะหาอุบายต่อสู้กับยักษ์ได้ จึงต้องส่งคนให้ยักษ์กินทุกคราวที่มา ครั้งหนึ่งยักษ์มาพบเข้ากับวายุพัฒน์ พอได้กลิ่นก็กลัวยืนตัวแข็งอยู่ ด้วยวายุพัฒน์เปนลำไส้หิดของนางผีเสื้อ ซึ่งมีอำนาจครอบงำยักษ์จำพวกนี้ วายุพัฒน์จึงจับเอายักษ์นั้นใช้ขี่เปนพาหนะไปในที่ต่าง ๆ ท้าวกบิลทราบว่าวายุพัฒน์ปราบยักษ์ให้อยู่ในอำนาจได้ ก็ยกนางศศิธรธิดาให้เปนเมีย แล

สุลาปนาวายุพัฒน์ให้เปนอุปราช

ฝ่ายหัสกันกับอาจารย์สุบันเยหนีไปทางทิศเหนือ ไปถึงเมืองอินตรา อาจารย์สุบันเยเที่ยวรับเปนหมอรักษาผีของชาวเมือง จนมีชื่อเสียงทราบถึงท้าวมุลาเจ้าเมือง จึงให้เชิญไปรักษาผีในท้องของตน อาจารย์สุบันเยเห็นว่าเปนผีที่รักษาไม่หาย จึงบอกว่าจะตายใน ๕ วันนี้ ท้าวมุลาโกรธสั่งให้เอาสุบันเยจำคุกไว้ พอตกเวลากลางคืนอาจารย์สุบันเยก็ร่ายมนต์เด็ดลอดออกมาได้ ลอบเข้าไปตัดศีร์ษะท้าวมุลาเจ้าเมืองเสีย แล้วพาหัสกันหนีไปพักอยู่ที่ศาลเจ้าแห่งหนึ่งในกลางป่า เทพารักษ์ที่สิงอยู่ในศาลจึงบอกให้ไปทางทิศตวันตกจะได้พบลาภอันประเสริฐ หัสกันแลสุบันเยก็พากันไปตามเทวดาแนะนำ ไปพบเวชายันกับนางวันชายาพี่น้องเปนลูกของฝรั่งใหญ่เมืองสุลาลัย เวชายันนางวันชายาเล่าถึงเรื่องที่อาว์เขยชิงเอาสมบัติเสียจึงพากันหนีมาแต่สองคน หัสกันแลสุบันเยรับรองว่าจะช่วยคิดเอาสมบัติกลับคืนให้ จึงซ่องสุมหาลี้ยกต่อมได้ผู้คนพอเปนกำลังแล้ว ก็ยกทัพมายังเมืองสุลาลัย พวกขุนนางเก่าของเวชายันแลนางวันชายากลับไปเข้าเสียกับเจ้านายของตน อาว์เขยสู้ไม่ได้ก็พากันหนีไป พวกเสนาพฤฒามาตย์จึงพร้อมกันอัญเชิญเวชายันขึ้นครองราชสมบัติ แต่เวชายันไม่รับขอถวายแก่หัสกัน ๆ แลสุบันเยจึงอยู่ครองเมืองสุลาลัยต่อมา

ฝ่ายข้างเมืองผลึก นางมณฑาถึงแก่กรรมลง สินสมุทจึงมีสารไปถึงสุดสาครขอให้เชิญพระอภัย นางสุวรรณมาลี แลนาง

ถเวงไปในการปลงศพ สุดสาครจึงจัดเรือกำปั่นให้พระอภัยไปเมือง ผลึก แต่กำปั่นถูกลมพัดพาหลงไปเข้าอ่าวเกาะกัลบังหา นางเทพ เทพิน นางนิลกัณฐ์กับศรีพลำน้องชาย ซึ่งเปนลูกเทวดาเจ้าเกาะ แต่มารดาเปนมนุษย์ออกมาว่ายน้ำเล่น พบพระอภัยเข้าก็มีความ นับถือรักใคร่ จะขอติดตามไปอยู่เรียนวิชาความรู้ด้วย ครั้นพระ อภัยยอมแล้วจึงช่วยกันเอาไม้กัลบังหาต่อเรือใหญ่ขึ้นลำหนึ่งแล่นออก จากเกาะกัลบังหาบ่ายหน้ามายังเมืองผลึก

ฝ่ายสินสมุทเห็นผู้ถือหนังสือไปเมืองลังกาช้าผิดปรกติก็สงสัยจึง แต่งเรือเร็วให้ไปสืบข่าว ได้ความว่าพระอภัยออกจากเมืองลังกา มานานแล้ว แต่หาได้มาถึงเมืองผลึกไม่ก็ตกใจ จึงจัดกำลังทัพ เรือให้เที่ยวแยกย้ายกันไปตามในทิศต่าง ๆ จนถึงเมืองการเวกแล รมจักร ทางสุดสาครก็ให้แต่งเรือเร็วออกติดตามไปในทิศต่าง ๆ เหมือนกัน เรือเมืองลังกาแลเมืองผลึกตามไปพบพระอภัย กำลัง เรือจีนโจรสลัดล้อมไว้ จึงเข้าช่วยรบขับไล่พวกโจรแตกหนีไป แล้ว เชิญพระอภัยมาถึงเมืองผลึก

ฝ่ายศรีสุวรรณหัสไชยแลสุดสาคร เมื่อทราบว่าพระอภัยไปถึง เมืองผลึกแล้ว ต่างก็พากันมาช่วยงารศพนางมณฑาที่เมืองผลึกพร้อม กัน พระกฤษณา พระเทวัญแลนางอัมพวันโอรสธิดาของศรีสุวรรณ ซึ่งเกิดกับนางศรีสุดา กับนางเทพเทพิน นางนิลกัณฐ์ ศรีพลำเห็น กันเข้า ก็มีความรักใคร่กันเปนคู่ ๆ

ฝ่ายพระมังคลาอยู่ที่เมืองกำพลเพชร ได้ทราบว่าพระบิดา

มารดาออกบวชเปนฤๅษี สุดสาครกับนางเสาวคนธ์ครองเมืองลังกา กับได้ทราบว่าน้องแลหลานหนีรอดพ้นอันตรายไปตั้งตนได้ก็มีความยินดี แต่สังฆราชบาตหลวงยังผูกความเจ็บแค้นอยู่เสมอ เมื่อเห็นว่าพระมังคลามีกำลังมาก พอจะคิดคืนเอาเมืองลังกาได้ จึงเข้าไปยุยงว่านางละเวงทำให้ขายหน้าตา ไม่ปลูกฝังลูกหลานของตนไปยกย่องผู้อื่น ควรจะยกทัพไปปราบปรามคืนเอาเมืองลังกาจึงจะชอบ พระมังคลาเห็นชอบด้วย จึงให้ไปแจ้งแก่น้องแลหลานชายว่าให้ช่วยกันยกทัพไปรบเมืองลังกา ส่วนตนก็เกณฑ์ทหารเมืองกำพลเพ็ชรยกไป

ส่วนวลายุดา วายุพัฒน์ แลหัสกัน จึงปรึกษากับอาจารย์ของตน ๆ ว่าควรจะยกไปช่วยพระมังคลาหรือไม่ อาจารย์จึงคัดค้านว่าไม่สมควรจะไปเข้ากับพระมังคลา ซึ่งถูกสังฆราชบาตหลวงผู้กอปด้วยความริษยายุยงต่าง ๆ แล้วแลไปรบกับพ่อแม่ปู่ย่าตายายของตนเอง ควรตั้งตัวเปนกลาง แต่จะไม่ยกไปก็จะเสียไมตรี ควรยกไปให้พบกับพระมังคลาแล้วห้ามปรามดู ถ้าไม่ฟังก็ควรจะรบกับพระมังคลาเอง ป้องกันเมืองลังกาไว้ วลายุดาวายุพัฒน์แลหัสกันเห็นชอบด้วย จึงยกทัพเรือมายังเมืองลังกา มาถึงพร้อมกันก่อนหน้าพระมังคลา จึงแต่งสารให้คนถือเข้าไปให้นางรำภา นางยุพาผกาแลนางสุลาลีวันรับสารภาพผิด แลจะขอช่วยป้องกันเมืองลังกาไว้ นางทั้งสามได้รับสารแล้วสงสัยว่าจะเปนอุบาย จึงสั่งให้เอาตัวทูตที่ถือสารไปฆ่าเสีย แต่เมื่อเห็นพวกทูตแสดงความองอาจไม่หวาดกลัวคล้ายจะเปนความจริงจึงสั่งให้งดการฆ่าเปนแต่ให้กักตัวไว้ แล้วให้

เรือเร็วรีบไปแจ้งข่าวศึกแก่สุดสาครที่เมืองผลึก ศรีสุวรรณจึงให้สุดสาครนางเสาวคนธ์กับพระกฤษณารีบกลับไปรักษาเมืองลังกา

ฝ่ายพระมังคลาพอยกทัพมาถึงเมืองลังกา ก็ให้ยกเข้าตีทีเดียว วลายุดา วายุพัฒน์ หัสกันก็ยกทัพไปพร้อมกับพระมังคลา ทำเปนทีจะรบแล้วยกกลับมาเสีย แล้วแต่งสารฉบับหนึ่งให้เรือเร็วลอบไปดักให้สุดสาคร ฝ่ายทางเมืองลังกานางรำภา นางยุพาผกาแลนางสุลาลีวันต่อสู้ป้องกันเปนสามารถ พระมังคลาก็ไม่อาจหักเอาได้

ส่วนสุดสาครยกข้ามมาถึงเมืองลังกา ได้รับหนังสือของวลายุดา วายุพัฒน์ หัสกันในกลางทาง ในหนังสือนั้นมีความสำคัญข้อหนึ่งคือเรื่องพระขรรค์วิเศษ วายุพัฒน์รับอาสาจะลักเอาให้ได้ พอขึ้นเมืองแล้ว สุดสาครพระกฤษณาแลนางเสาวคนธ์ก็ยกออกรบกับพระมังคลา นางเสาวคนธ์คลอดบุตรในเวลาออกรบคนหนึ่งชื่อ นรินรัตน์ พระมังคลาจะหักเอาเมืองไม่ได้ก็เสียใจยิ่งนัก นางกฤษณาแม่เลี้ยงจึงเข้าไปเล้าโลมแล้วแต่งให้คนใช้ไปเกณฑ์กองทัพเมืองต่าง ๆ ที่เปนเมืองขึ้นแก่เมืองกำพลเพ็ชร แลขอกำลังกองทัพเมืองที่เปนสัมพันธมิตรกับท้าวรามเดช ให้มาช่วยตีเมืองลังกา สุดสาครได้ทราบความจึงแต่งเรือเร็วให้ไปแจ้งข่าวศึกแก่ศรีสุวรรณ ๆ สินสมุทแลหัสไชยก็ยกทัพไปเมืองลังกา พระอภัย นางสุวรรณมาลีนางละเวงก็พาพระเทวัญนางอัมพวัน นางเทพเทพิน นางนิลกัณฐี ตรีพลำ ซึ่งบวชหน้าไฟทั้ง ๕ คน ลงเรือกลับั้งหากลับไปอยู่ณเขาสิงคุตร์ เมื่อ ๓ ทัพถึงเมืองลังกาแล้วก็ตระเตรียมออกรบกับพระมังคลา

ส่วนวายุพัฒน์ซึ่งรับอาสาไว้กับสุดสาคร ว่าจะลักเอาพระขรรค์วิเศษจากพระมังคลาให้ได้นั้น ก็พายักษ์ไปอยู่กับพระมังคลา แสร้งกล่าวโทษวลายุดากับหัสกันว่าเอาใจออกหาก จนพระมังคลาเชื่อถือ พอได้โอกาศจึ่งให้ยักษ์เข้าแย่งพระขรรค์จากพระมังคลาได้ พระมังคลาตามไปอ้อนวอนขอพระขรรค์คืน วายุพัฒน์จึ่งว่าถ้าเลิกทัพกลับไปแลไม่คิดจะรบกับเมืองลังกาอีกต่อไปแล้ว จะให้พระขรรค์คืน พระมังคลาโกรธให้ทหารเข้าล้อมจับ จึ่งเกิดรบกันขึ้น วายุพัฒน์ขี่ยักษ์รบถอยไปจนลงเรือของตนได้ พระมังคลาให้ยกทัพเรือตามตีต่อไป วลายุดากับหัสกันทราบเหตุก็มาช่วยวายุพัฒน์รบกันเรือพระมังคลาไว้ ศรีสุวรรณเห็นเปนโอกาศดีก็ให้กองทัพระดมตีอีกฝ่ายหนึ่ง กองทัพพระมังคลาเหลือกำลังจะต้านทานก็แตกถอยกลับไป วลายุดา วายุพัฒน์แลหัสกันจึ่งพร้อมกันเข้าไปหาศรีสุวรรณ สินสมุทสุดสาครขอขมาโทษ แล้วศรีสุวรรณจึ่งพาไปเฝ้าพระอภัยณเขาสิงคุตร์

ฝ่ายพระมังคลาล่าทัพไปตั้งอยู่ทางทิศใต้เมืองลังกา คอยรับทัพประเทศราชแลสัมพันธมิตรที่จะยกมาช่วย พอทัพเหล่านั้นยกมาถึงพร้อมกัน พระมังคลาก็ยกกลับมาตั้งประชิดเมืองลังกาอีก ศรีสุวรรณก็ให้ยกกองทัพออกต่อสู้เปนสามารถ จนทัพประเทศราชต้องล่าถอย แลรู้ความว่านางกฤษณาได้ผัวหนุ่มหลงใหล ขอทัพมาช่วยพระมังคลาทำศึกกับวงศ์วาร ต่างก็โกรธยกทัพกลับไปหมด พระมังคลาหักเอาเมืองลังกาไม่ได้สมประสงค์ ก็คิดจะกลับไปยังเมืองกำพลเพ็ชร แต่นางกฤษณาค้านว่าบ้านเมืองที่เคยอยู่ในอำนาจ

รู้ว่าพระขรรค์วิเศษตกไปอยู่แก่ศัตรูเสียแล้ว คงจะกระด้างกระเดื่องจะกลับเปนศัตรูขึ้น ควรจะหลบไปทางอื่นคอยฟังข่าวคราวเสียก่อน จึงตกลงล่าทัพไปทางทิศหรดี นางกฤษณาไปคลอดโอรสแฝดตามทาง ๓ คน ชื่อเทวสินธุ์คน ๑ เทพจินดาคน ๑ ราเมศร์คน ๑ แล้วนางกฤษณาโจนน้ำตาย พระมังคลาจึงพาลูกทั้ง ๓ คนไปถึงเกาะกาหวี่ เปนเมืองโบราณผู้คนไม่มี ผีห่ากินเสียหมด เหลือแต่ตึกกว้านบ้านเรือนแลปราสาทราชวัง พระมังคลาก็ขึ้นอาศรัยอยู่ที่เกาะนั้น

พอทัพที่พลัดกับพระมังคลากลับไปถึงเมืองกำพลเพ็ชร พวกเสนาที่รักษาเมืองจึงจัดเรือออกตามไปทางทิศหรดี ไปถึงเมืองสำปั้นหนา ท้าวรายาเจ้าเมืองรับรองช่วยเหลือ จัดกำปั่นให้แยกย้ายกันออกติดตามไปในทิศต่าง ๆ พวกเมืองกำพลเพ็ชรไปได้ข่าวพระมังคลาจากพราหมณ์ผู้เถ้าคน ๑ ที่เกาะรมนาคิน จึงติดตามต่อไปจนถึงเกาะกาหวี่ ทราบว่านางกฤษณาตายเสียแล้ว จึงเชิญให้พระมังคลากลับไปครองเมืองกำพลเพ็ชร พระมังคลาจึงให้กุมารทั้ง ๓ อยู่ครองเมืองกาหวี่ แล้วพาสังฆราชบาดหลวงลงเรือมากับพวกเมืองกำพลเพ็ชร มาถึงเมืองสำปั้นหนาจึงขึ้นไปเฝ้าท้าวรายา ๆ มีความสงสารจึงเชิญให้พระมังคลาพักอยู่ที่นั่นก่อน พระมังคลาก็พักอยู่ในเมืองสำปั้นหนา ได้ลอบลักรักใคร่กับนางดวงแขธิดาท้าวรายา แต่ท้าวรายายังหาทราบความไม่

ทางเมืองลังกา พระอภัยกับศรีสุวรรณก็จัดการอภิเษกพระกฤษณากับนางเทพเทพิน แล้วส่งให้ไปอยู่เมืองรมจักร ส่วน

วลายุดา วายุพัฒน์ เลหัสกันครั้นเสร็จการศึกแล้วจึงลากลับไปยังเมืองของตน ๆ

ฝ่ายพระมังคลาลอบลักท่าซูกับธิดาท้าวรายาอยู่เนือง ๆ จนนางดวงแขมีครรภ์ขึ้น ท้าวรายาทราบความก็เลยจัดการอภิเษกให้เป็นอุปราช นางดวงแขมีธิดาคน ๑ ชื่อระเด่นกินเรศ ต่อมาสังฆราชบาทหลวงกับพระมังคลาคิดจะไปแก้แค้นเมืองลังกาอีก จึงขอกองทัพเรือท้าวรายายกออกจากเมืองลำบันหนาไปยังเมืองกำพลเพชร เกณฑ์คนเมืองกำพลเพชรเข้าสมทบแล้วยกทัพไปยึดเมืองใหม่ได้ ศรีสุวรรณ สินสมุท สุดสาครก็ช่วยกันระดมตีทัพพระมังคลาแตกกลับไป

ครั้งนั้นมีโจรสุหรั่งคน ๑ ชื่อมะหุตมีอำนาจมาก เที่ยวปล้นเรือพวกลูกค้าวาณิชอยู่ในทะเลแถวตามเกาะเล็กเกาะน้อย ภายหลังเกิดขัดสนเสบียงอาหารขึ้นจึงยกทัพมาตีด่านปากน้ำเมืองรมจักร พระกฤษณายกทัพออกไปรบเกือบจะเสียที แต่พราหมณ์โมรา สานน และวิเชียรยกมาช่วยทันจึงช่วยป้องกันไว้ได้ แต่ยังคงรบติดพันกันอยู่

ฝ่ายศรีสุวรรณเมื่อศึกเมืองลังกาสงบแล้ว จึงทูลลาพระอภัยจะกลับเมืองรมจักร พระอภัยจึงให้นางนิลกัณฐ์แลศรีพลำมาด้วย มาถึงปากน้ำเมืองรมจักรในเวลากลางคืน พบทัพเรือโจรสุหรั่งกำลังรบติดพันอยู่กับทางในเมือง จึงสั่งให้กองทัพเรือตีขนาบเข้าไป พวกโจรสุหรั่งเห็นเหลือกำลังจะสู้ไม่ได้ก็ยอมสวามิภักดิ์ ศรีสุวรรณจึงอภิเษกพระหวัญกับนางนิลกัณฐ์ แลศรีพลำกับนางอัมพวันให้ปกครองกันตามประเพณี

ฝ่ายพระมังคลากับสังฆราชบาดหลวง เมื่อแตกทัพจะกลับไปเมืองกำพลเพ็ชร แต่ถูกคลื่นลมจัดพัดหลงทางไปถึงเกาะกาวิน เทวดาผู้รักษาเกาะชี้ทางให้ไปทางทิศทักษิณ พระมังคลาก็แล่นเรือต่อไปจนถึงเมืองโรมวิสัย สังฆราชบาดหลวงจึงไปขอเรียนวิชาผูกภาพยนต์กับอาจารย์พรหมพักตร ๆ ชี้แจงให้ไปขออนุญาตจากเจ้าเมืองเสียก่อนจึงจะสอนให้ได้ พระมังคลากับสังฆราชบาดหลวงจึงไปเฝ้าท้าววาหุโลมพรรณาถึงเรื่องสาสนา ท้าววาหุโลมมีความเลื่อมใสให้อนุญาตและขอเรียนสาสนาด้วย ครั้นสังฆราชบาดหลวงเรียนวิชาผูกภาพยนต์สำเร็จแล้วจึงลาท้าววาหุโลมแล่นเรือไปในมหาสมุทร์ ไปถึงเมืองโรมพัฒน์ จึงขออนุญาตสร้างที่พักสอนสาสนาอยู่ที่เมืองด่าน มีผู้คนรักใคร่นับถือมาก จนท้าวโกสัยเจ้าเมืองสงสัยว่าจะก่อการจลาจล คิดจะปราบปรามเสียก่อน แต่สังฆราชบาดหลวงรู้เท่า จึงผูกภาพยนต์ยักษ์ทำที่เป็นทูตสวรรค์ให้ไปขู่ท้าวโกสัยในเวลากลางคืน ให้ไปอ่อนน้อมต่อพระมังคลา ท้าวโกสัยมีความกลัวจึงออกไปเฝ้าพระมังคลา ยอมสามิภักดิ์และยอมยกนางบุษบงรัตาให้พระมังคลา ๆ หลงนางบุษบงอยู่ในเมืองนั้น มิได้คิดจะทำศึก สังฆราชบาดหลวงจึงไปต่อว่าต่าง ๆ ให้รีบไปแก้แค้นเมืองลังกา พระมังคลาอุดรนทนไม่ได้ก็ให้ท้าวโกสัยเกณฑ์ทัพเมืองโรมพัฒน์ยกตรงมาเมืองลังกา และพานางบุษบงมาด้วย มาพบผีเสื้อชื่อกาลวาดในกลางทางเกิดรบกันขึ้น พระมังคลาเอาศราราหูฟาดถูกผีเสื้อจมหายไปในท้องสมุทร์ แล้วพระมังคลายกมาถึงเมืองใหม่ ให้เข้าระดมตีได้เมืองใหม่ แล้ว

สังฆราชบาดหลวงก็จัดการผูกภาพยนต์ขึ้นเปนอันมาก ตั้งมั่นอยู่ที่เมืองใหม่นั้น

ฝ่ายสุดสาครเห็นกำลังข้าศึกแขงแรง จึ่งมีหนังสือให้เรือเร็วรีบไปให้ศรีสุวรรณ สินสมุท หัสไชย วลายุดา วายุพัฒน์ หัสกัน ให้รีบยกมาช่วย แล้วให้วาโหมเปนทัพหน้ารีบยกไปตีเมืองใหม่ ได้รบกันเปนสามารถ สุดสาครสังเกตเห็นพลรบของพระมังคลาเข้มแขงผิดมนุษย์ สงสัยว่าจะเปนเวทมนต์ จึ่งให้ขุนพลคน ๑ สกดเข้าไปดู รู้ว่าเปนภาพยนต์แล้วจึ่งให้คนเร็วรีบไปตามอาจารย์จักราศิษย์ทิศาปาโมกข์โลกเชษฐมาช่วยแก้ พระมังคลารู้ว่ามีคนดีมาแก้วิชาภาพยนต์ได้ ก็แค้นเคืองยิ่งนัก จึ่งให้ระดมพลเข้ารบเปนสามารถ ทัพทางลังกาก็ต้านทานสู้รบได้อย่างแขงแรง ยังไม่แพ้ชนะกัน

ฝ่ายเทวสินธุ์ โอรสพระมังคลาซึ่งครอบครองเกาะกาหวีอยู่นั้น ตั้งแต่พระมังคลาจากมาแล้วหลายปี มิได้รับข่าวคราวประการใดก็มีความวิตก จึ่งชวนเทพจินดาและรามศรัยมุขาทั้ง ๒ ยกทัพเรือออกจากเมืองกาหวีมาแวะที่เมืองลำบันหนา ท้าวรายาทราบว่าเปนโอรสพระมังคลามาเที่ยวตามหาบิดา จึ่งเตรียมทัพเรือยกออกจากเมืองลำบันหนามากับพระเทวสินธุ์ มาถึงเมืองกำพลเพ็ชรได้ความว่าพระมังคลากับสังฆราชบาดหลวงยกไปเมืองลังกา หลายปีแล้วไม่ได้ข่าวคราวประการใด ให้เรือไปตามก็ยังไม่ได้ความ ท้าวรายากับโอรสพระมังคลาทั้ง ๓ จึ่งยกออกจากเมืองกำพลเพ็ชร มาพบปีศาจเจ้าถมาน ๆ ให้แก้ววิเศษแก่พระเทวสินธุ์ดวง ๑ มาถึงเมืองลังกาก็ตั้งกองทัพศรี

สุวรรณ สินสมุท หัสไชย วลายุดา วายุพัฒน์ หัสกัน ซึ่งยกมาช่วยสุดสาครเปนทัพกระหนาบตีทัพพระมังคลาแตกยับเยิน ร่นถอยออกจากเมืองใหม่ไปอยู่ริมทเล พระเทวสินธุ์จึงรับพระมังคลาลงเรือ ครั้นรวบรวมได้พร้อมแล้ว ท้าวโกสัยจึงมีหนังสือไปถึงเมืองขึ้นแลมิตรสหายให้ยกมาช่วย แต่ถูกศรีสุวรรณตีแตกต้องถอยไปอีก ศรีสุวรรณให้เก็บเครื่องศัสตราอาวุธแลเสื้อผ้าส่งคืนไปให้พระมังคลา กับมีหนังสือไปถึงว่าไม่ควรจะมาขับเขี้ยวสู้รบกันเอง ขอให้เข้าไปสารภาพผิดต่อพระอภัยผู้เปนบิดาเสีย จะคืนเมืองลังกาให้ สังฆราชบาตหลวงเห็นว่าเปนอุบาย แต่ท้าวรายาเห็นว่าเปนความจริง สังฆราชบาตหลวงโกรธให้พระมังคลาไล่ท้าวรายาเสีย ท้าวรายาได้รับความอัปยศจึงลาพระมังคลากลับมาเมืองพร้อมด้วยเทวสินธุ์ เทพจินดาแลราเมศร์ พอท้าวรายาไปแล้วสังฆราชบาตหลวงจึงตั้งพิธีทำหุ่นภาพยนต์เตรียมจะไปตีเมืองใหม่อีก แต่มนต์เสื่อมทำไม่เปน สังฆราชบาตหลวงโทษว่าเพราะนางบุษบงมาอยู่ด้วยจึงทำให้วิชาเสื่อม ให้พระมังคลาไล่นางเสีย พระมังคลาพานางไปส่งไว้ที่เรือริมเกาะแห่งหนึ่ง แล้วกลับมาหาสังฆราชบาตหลวง พอตกกลางคืนก็หนีไปอยู่เสียกับนางบุษบง สังฆราชบาตหลวงทราบว่าพระมังคลาหนีก็โกรธ จึงยกไปตีเมืองใหม่ให้ท้าวโกสัยกับเมืองขึ้นเปนทัพหนุนยกเข้าตีทางเรือ ศรีสุวรรณแลสุดสาครเห็นข้าศึกยกกลับมา ก็ยกออกรบเปนสามารถ สังฆราชบาตหลวงใช้ไฟกรดแลควันพิษเป่าเข้าไปถูกสินสมุทกับวายุพัฒน์สลบ ปีศาจนางผีเสื้อมาบอกยาแก้ให้ แล้วบาตหลวงทำยาเบื่อขึ้นไปโรยทางเหนือน้ำ

ปีศาจนางผีเสื้อก็มาบอกมิให้ใช้น้ำในแม่น้ำแลลำคลอง แต่สังฆราชบาตหลวงพยายามทำเล่ห์กลต่าง ๆ อยู่หลายคราวก็ยังไม่สำเร็จ จึงตั้งขับเขี่ยวกันอยู่

ฝ่ายพระอภัยรักษาพรตอยู่ณเขาสิงคุตร์หลายปี ไม่เห็นมีใครไปเยี่ยม จึงชวนนางสุวรรณมาลี นางละเวงเข้าไปเยี่ยม พบน้องชายแลลูกหลานทำสงครามกันอยู่ จึงขอร้องต่อสังฆราชบาตหลวงให้เลิกแล้วต่อกัน จะแบ่งเมืองลังกาให้อยู่คนละครึ่ง สังฆราชบาตหลวงกลับบริภาษพระอภัยต่าง ๆ แลให้ยกระดมเข้าตีอีก สินสมุทจึงเป่าปี่ขึ้น สังฆราชบาตหลวงเห็นจะไม่เปนการก็รีบยกกองทัพหนีลงเรือกับท้าวไกลัย หนีไปทางท้ายเกาะเมืองลังกา พบเรือทราบว่าเปนพวกพระมังคลา จึงสั่งให้ตามไปจับให้ได้ พระมังคลาทราบว่าสังฆราชบาตหลวงตามมาจะจับ ก็รีบหนีไปยังเมืองกำพลเพ็ชร พอถึงปากอ่าวก็พบกับท้าวรายาแลโยรสทั้ง ๓ จึงพร้อมกันเข้าไปอยู่ในเมืองกำพลเพ็ชร

ฝ่ายทางเมืองลังกา เมื่อสังฆราชบาตหลวงหนีไปแล้ว สุดสาคร ศรีสุวรรณ หัสไชย สินสมุท วลายุดา วายุพัฒน์แลหัสกันก็กลับไปยังเมืองของตน ๆ หัสกันพอกลับไปถึงเมืองก็ได้อภิเษกกับนางวันชายา พระอภัยกับนางสุวรรณมาลี นางละเวง ก็กลับไปยังเขาสิงคุตร์

คืนวันหนึ่งพระอภัยระลึกถึงพระโยคีแลนางเงือกที่เกาะแก้วพิสดาร จึงเข้าฌานเหาะไปเยี่ยมอาจารย์แลสั่งสอนนางเงือกให้รักษาศีล ๕ ประ

การ แล้วกลับมายังเขาสิงคุตร์

ส่วนสังฆราชบาดหลวงกับท้าวโกสัยตามพระมังคลาไปทางเมือง กำพลเพ็ชร ไปถึงเมืองปตาหวี ท้าวกุลาเจ้าเมืองรับรองให้อยู่ในเมือง ยอมตัวเปนศิษย์ยกเมืองส่วยให้เปนอันมาก สังฆราชบาดหลวงจึงจัดเรือให้ไปสืบข่าวพระมังคลา พวกสืบข่าวไปถึงเมืองกำพลเพ็ชร รู้ว่าพระมังคลากลับมาแล้วจึงเข้าไปแจ้งความว่าสังฆราชบาดหลวงไปได้กำลังเปนใหญ่เปนโตอยู่ในเมืองปตาหวี ให้พระมังคลาไปหา ถ้าไม่ไปจะยกทัพมาจับ พระมังคลาก็ตอบท้าทายต่าง ๆ สั่งให้กลับไปบอกสังฆราชบาดหลวง ๆ ได้ทราบดังนั้นก็โกรธ จึงเข้าไปหาท้าวกุลาเอารูปนางบุษบงให้ดู แล้วบอกว่าเปนน้องสาวพระมังคลา ท้าวกุลาได้เห็นรูปนางบุษบงก็หลงใหล จึงให้ยกทัพไปยังเมืองกำพลเพ็ชร พอถึงเมืองด่านก็ให้รอทัพไว้ เข้าไปในเมืองแต่โดยลำพังกับสังฆราชบาดหลวงก่อน

พระมังคลาได้ทราบจึงชวนนางบุษบงออกมาต้อนรับสังฆราชบาดหลวงแลท้าวกุลา สังฆราชบาดหลวงกระซิบท้าวกุลาให้ดูนางบุษบง ท้าวกุลาพอได้เห็นตัวนางบุษบงก็ยิ่งมีความรักใคร่ยิ่งขึ้น ถึงกับเตือนสังฆราชบาดหลวงให้ขอให้ สังฆราชบาดหลวงแกล้งผัดต่อไว้ ฝ่ายท้าวโกสัยรู้อุบายของสังฆราชบาดหลวง มีความเกลียดชังแตเบื่อหน่าย จึงหนีเข้าไปหาพระมังคลาบอกเรื่องราวที่สังฆราชบาดหลวงคิดไว้ให้ทราบทุกประการ พระมังคลาจึงให้พราหมณ์สุทัตเตรียมพลไว้เพื่อต่อสู้ สังฆราชบาดหลวงรู้ว่าท้าวโกสัยหนีไปอยู่กับพระมังคลา

ก็ยิ่งโกรธมากขึ้น จึงไปหาพระมังคลาอีกครั้งหนึ่ง และขอให้พระมังคลายกนางบุษบงให้แก่ท้าวกุลา จะได้เอาไว้ใช้เปนกำลังไปทำศึกกับเมืองลังกา พระมังคลาขอผัด ๗ วัน ครั้นสังฆราชบาดหลวงไปแล้วพระมังคลาก็ให้ทหารขึ้นประจำหน้าที่ไว้พร้อม ครั้นครบกำหนด ๗ วันสังฆราชบาดหลวงไม่ได้รับตอบ จึงบอกท้าวกุลาว่าพระมังคลาไม่ยอมให้น้องสาว จะต้องรบแย่งเอาให้จงได้ ท้าวกุลาเห็นชอบด้วยจึงให้ระดมพลเข้าตีเมืองกำพลเพ็ชร ฝ่ายทางในเมืองก็ต่อสู้ป้องกันเปนสามารถ สังฆราชบาดหลวงยึดเมืองต่านได้ก็ตั้งมั่นอยู่ในเมืองนั้น

พระมังคลาเห็นข้าศึกมีกำลังมาก จึงมีหนังสือไปถึงศรีสุวรรณสินสมุทแลสุดสาคร รับสารภาพผิดแลขอให้ยกทัพมาช่วย ศรีสุวรรณพระกฤษณา ศรีพลำ สินสมุทแลสุดสาครก็รีบยกกองทัพมาช่วย พระมังคลาก็ระดมเข้ารบทางบก ทัพพวกศรีสุวรรณก็เข้ารบทางน้ำ สังฆราชบาดหลวงกับท้าวกุลาต้านทานไม่ได้ก็แตกไปจากเมืองต่าน เรือไปคพลงในน้ำวล พราหมณ์ควรคุ้มจุ้ยเสฏฐมาช่วยขึ้นไว้ได้ สังฆราชบาดหลวงกับท้าวกุลาหนีไปจนถึงเมืองกาศึก ท้าวสินชัยเจ้าเมืองรับรองอย่างดีแลขอเปนศิษย์สังฆราชบาดหลวง ๆ จึงได้พักอยู่ในเมืองกาศึกกับท้าวสินชัยนั้น

ครั้นสังฆราชบาดหลวงแลท้าวสินชัยแตกหนีไปแล้ว พระมังคลาจึงไปเฝ้าศรีสุวรรณ สินสมุทแลสุดสาคร เชิญให้เข้าไปพักในเมือง ครั้นได้จัดการบ้านเมืองเสร็จเรียบร้อยแล้ว พระมังคลาพร้อมด้วยกองทัพฝ่ายศรีสุวรรณก็ยกออกจากเมืองกำพลเพ็ชร จะไปเฝ้าพระ

อภัยที่เมืองลังกา แต่เรือถูกคลื่นลมจัดพัดเข้าไปในอ่าวเมืองของวายุพัฒน์ ๆ จึงรับเข้าไปในเมือง วายุพัฒน์รู้ว่าพระมังคลาลากลับตัวได้แล้วจึงคืนพระขรรค์วิเศษให้ พระมังคลากับพวกศรีสุวรรณก็แล่นเรือไปยังเมืองลังกา ไปเฝ้าพระอภัยทูลขอโทษแล้วต่างก็ลากลับไปยังบ้านเมืองของตน ๆ

ฝ่ายพระมังคลากลับไปถึงเมืองกำพลเพ็ชรแล้ว พอท้าวรายาให้มาเชิญไปทำการโสกันต์ระเด่นกินเรศบุตรีที่เมืองลำบั้นหนา พระมังคลาไปจัดการโสกันต์แล้วพานางดวงแขมาอยู่เมืองกำพลเพ็ชร

ฝ่ายท้าวกุลาซึ่งพักอยู่ในเมืองกาศึกกับสังฆราชบาดหลวงนั้น ไปเห็นนางดวงประไพธิดาของท้าวสินชัยก็มีความรักใคร่ จึงอ้อนวอนสังฆราชบาดหลวงให้ช่วยจัดการขอให้ ท้าวสินชัยก็ยินยอม ท้าวกุลาจึงได้อภิเษกกับนางดวงประไพ แล้วพากลับไปอยู่เมืองปคาหวี แต่สังฆราชบาดหลวงยังพักอยู่ในเมืองกาศึก เพื่อสอนวิชาให้ท้าวสินชัย

ทางเมืองลังกา วันหนึ่งสุดสาครฝันเห็นนางมัจฉาผู้เปนมารดาที่เกาะแก้วพิสดาร ตื่นขึ้นมีความวิตกแลคิดถึงเปนอันมาก จึงเรียกม้ามังกรมาแล้วขึ้นขี่ไปยังเกาะแก้วพิสดาร เมื่อได้เยี่ยมพระโยคีแลมารดาแล้วก็ลากลับ มาแวะเยี่ยมท้าวสุริโยทัยแลพระกฤษณา แล้วกลับมายังเมืองลังกาไปเฝ้าพระอภัยณเขาสิงคุตร์ เล่าความที่ได้ไปเยี่ยมมารดาแลพระโยคีให้พระอภัยฟัง

ฝ่ายทางเมืองรัตนาตั้งแต่ท้าวสุทัศน์ทิวงคตแล้ว ว่างเว้นกษัตริย์ผู้ปกครองมาช้านาน พวกเสนาจึงพากันไปเฝ้าศรีสุวรรณที่เมือง

รมจักร ทูลขอให้ตั้งใครไปปกครอง ศรีสุวรรณจึงไปเฝ้าพระอภัยที่เมืองลังกา พระอภัยอนุญาตให้แล้วแต่ศรีสุวรรณ ๆ จึงให้มีสารไปเชิญพระมังคลา วลายุดา วายุพัฒน์แลหัสกันมาปรึกษา ก็ไม่มีใครเต็มใจจะไปครองเมืองรัตนา ศรีสุวรรณจึงปรึกษาจะให้นรินรัตน์ลูกสุดสาครที่เกิดกับนางเสาวคนธ์ไปปกครอง เมื่อเห็นชอบพร้อมกันแล้วจึงทูลพระอภัย ๆ ก็เห็นชอบด้วย ศรีสุวรรณจึงมีสารไปถึงสินสมุทหัสไชยแลวาโหม ให้มาช่วยงานอภิเษกนรินรัตน์ เมื่อวงศาคณาญาติมาพร้อมกันแล้ว พระอภัยก็ให้เตรียมการไปเมืองรัตนา ครั้นจัดการอภิเษกนรินรัตน์ครองเมืองรัตนาเสร็จแล้ว ต่างก็กลับไปยังบ้านเมืองของตน ๆ พระอภัยก็กลับไปอยู่ณเขาสิงคุตร์

ต่อมานรินรัตน์ตั้งอาจารย์พรหมเมศไว้ในที่เปนปโรหิต แลมีหนังสือไปถึงพระมังคลาขอราเมศร์มาเปนอุปราช พระมังคลาจึงแจ้งความไปให้สุดสาครทราบ สุดสาครเห็นชอบด้วยจึงจัดการอภิเษกราเมศร์ให้เปนอุปราชเมืองรัตนา

ครั้งนั้นยังมีกษัตริย์องค์หนึ่งทรงนามว่า ท้าวกัมพลรัตน์ ครองเมืองเหมรา มีมเหษีชื่อว่าบุบผา มีธิดาองค์หนึ่งชื่อว่าเกศพัฒน์ ท้าวกัมพลรัตน์รักใคร่สงวนธิดาเปนอย่างยิ่ง เจ้าเมืองต่างประเทศพากันมาสู่ขอก็ไม่ยอมยกให้ จึงเปนเหตุให้เกิดศึกคือท้าวสเกศ เมืองโรมพัฒน์ ท้าวอำไพ เมืองสำโรช ท้าวไกรจักร เมืองสาลี ท้าวไพรชน เมืองอุบลธานี ท้าวหัสดิน เมืองอัสดางค์ ท้าวจักรวัติ เมืองลัชวี ท้าวไชยเสน เมืองเนาวรัตน์ รวม ๗ นครยกทัพมาล้อม

เมืองเหมรา ท้าวกัมพลรัตน์ต้องทำศึกขับเขี่ยวกับเจ้าเมืองทั้ง ๗ พระนคร

ฝ่ายนรินรัตน์ ราเมศร์ และอาจารย์พรหมเมศได้ทราบว่า ๗ นครยกทัพไปล้อมเมืองเหมรา ก็ยกทัพไปช่วยท้าวกัมพลรัตน์ พอถึงก็ให้โอบตีทัพทั้ง ๗ นครแตกกระจัดพลัดพรายไปหมด ท้าวกัมพลรัตน์มีความพอใจนรินรัตน์ที่มาช่วยรบกู้บ้านเมืองไว้ได้ คิดจะยกธิดาให้ จึงมีหนังสือไปถึงพระอภัยและวงศ์ญาติให้มาช่วยงาร พระอภัยกับวงศ์ญาติก็มีความยินดี จึงพร้อมกันไปช่วยจัดการที่เมืองเหมรา เสร็จแล้วก็กลับไปยังบ้านเมืองของตน ๆ ส่วนท้าวกัมพลรัตน์คิดจะใคร่ตอบแทนบุญคุณของราเมศร์ และอยากจะได้ไว้เปนญาติด้วย จึงได้จัดการขอนางประภาธิดาท้าวไกนุสินเจ้าเมืองสารันซึ่งเปนญาติให้ราเมศร์ แล้วนรินรัตน์กับราเมศร์ก็ลาท้าวไกนุสินและท้าวกัมพลรัตน์ไปอยู่ณเมืองรัตนา

ครั้งนั้นยังมีกษัตริย์องค์หนึ่งทรงนามเจตรัตน์ เปนเชื้อพราหมณ์ครองนครวายุภักษ์ มเหษีทรงนามว่าอุทุมพร มีโอรสองค์หนึ่งทรงนามภัทวงศ์ เมื่อภัทวงศ์อายุได้ ๑๕ ปีท้าวเจตรัตน์คิดจะให้โอรสครองราชสมบัติ แต่ตามประเพณีของเมืองนี้จะต้องให้พระโอรสไปไหว้พระอิศวรที่เมืองรามราชเสียก่อน แล้วจึงจะครองราชย์ได้ ภัทวงศ์จึงต้องไปยังเมืองรามราช ครั้นได้ทำการบวงสรวงเสร็จแล้วก็เดินทางกลับมา เรือถูกคลื่นลมจัดพัดพาเข้าไปในอ่าวเมืองลังกา ภัทวงศ์จึงให้แวะเข้าไปซื้อเสบียงอาหาร สุดสาครได้ทราบจึงให้จัดเข้าปลา

อาหารแลเสื้อผ้าไปประทานให้ มิต้องให้ซื้อหา ภัทวงศ์มีความยินดี จึงขึ้นไปเฝ้าสุดสาคร สุดสาครก็รับรองให้พักอยู่ในเมืองลังกา วันหนึ่ง สุดสาครพาภัทวงศ์ไปชมเพชรนิลที่ท้ายเกาะเมืองลังกา พร้อมทั้งนางเสาวคนธ์แลนางสุมาลัยธิดาซึ่งเกิดกับนางสุลาลีวัน ภัทวงศ์เห็นนางสุมาลัยก็มีความรักใคร่ ภัทวงศ์พักอยู่ในเมืองลังกา ๕ วันก็ลากลับ สุดสาครก็ให้จัดเรือไปส่งพร้อมด้วยเครื่องบรรณาการที่จะถวายท้าวเจตรัตน์เปนอันมาก เมื่อภัทวงศ์มาถึงเมืองวายุภักษ์แล้วก็เล่าเรื่องที่ตนได้พลัดเข้าไปในอ่าวเมืองลังกา สุดสาครได้เอื้อเฟื้อต่าง ๆ ที่สุดจนได้ไปเห็นนางสุมาลัย ขอให้ท้าวเจตรัตน์ไปขอให้ ท้าวเจตรัตน์จึงให้เตรียมเรือพาภัทวงศ์ไปเฝ้าสุดสาครขอธิดาตามประเพณี สุด-สาครจึงพาท้าวเจตรัตน์แลภัทวงศ์ไปเฝ้าพระอภัย ทูลถึงเรื่องที่ท้าวเจตรัตน์ต้องประสงค์จะเปนเกี่ยวดอง พระอภัยเห็นชอบด้วย สุดสาครจึงให้เชิญบรรดาเมืองที่เปนญาติแลเกี่ยวดอง มาประชุมกันจัดการอภิเษกภัทวงศ์กับนางสุมาลัยณเมืองลังกา ครั้นเสร็จการอภิเษกแล้วต่างก็กลับไปยังเมืองของตน ๆ แต่ท้าวเจตรัตน์กับภัทวงศ์ยังอยู่ที่เมืองลังกา

ฝ่ายสังฆราชบาดหลวงยังมีความเคียดแค้นเมืองลังกาอยู่ไม่รู้หาย จึงใช้ศิษย์คนหนึ่งชื่อกาวิดมาทวงเมืองลังกาคืน สุดสาครท้าทายให้ยกมารบ สังฆราชบาดหลวงโกรธจึงเตรียมทัพยกมาจะตีเมืองลังกา เวลานั้นท้าวเจตรัตน์ยังอยู่ที่เมืองลังกา พอทราบว่าเมืองลังกาจะต้องเกิดศึกจึงกลับไปเมืองวายุภักษ์ พาพราหมณ์ ๔ คนผู้เปนอาจารย์

มาช่วยคิดการสงคราม พราหมณ์ ๔ คนจึงตั้งพิธีเษกน้ำรอบเกาะลังกาให้แขงลุกเปนไฟออกไปข้างละ ๓๐ โยชน์ สังฆราชบาดหลวงยกทัพมาจวนจะถึงเมืองลังกา เห็นน้ำแขง จึงหาวิธีแก้ต่าง ๆ แต่น้ำไม่ละลาย สังฆราชบาดหลวงหมดความคิดก็ยกทัพกลับไป ท้าวเจตรัตน์กับภัทวงศ์ก็ลาสุดสาครกลับไปยังเมืองวายุภักษ์ ตั้งภัทวงศ์ไว้ในที่อุปราช

ส่วนนางมัจฉาตั้งแต่พระอภัยไปสอนให้รักษาศีล ๕ ก็อุส่าห์รักษาอย่างเคร่งครัดมิได้ด่างพร้อย แลอุส่าห์ขึ้นมาฟังคำสั่งสอนพระโยคีอยู่เสมอ จนร้อนถึงพระอินทร์ลงมาตัดหางให้ นางมัจฉาก็ได้อัตภาพเปนมนุษย์ พระโยคีจึงไปบอกให้สุดสาครทราบ สุดสาครก็จัดเรือไปรับนางมัจฉาเข้ามาเมืองลังกา พระอภัยได้ทราบความจึงพานางสุวรรณมาลีแลนางละเวงมาเยี่ยม นางมัจฉาจะขอบวชเปนชีบ้าง แต่พระอภัยไม่ยอมให้บวช โดยอ้างว่ากำเนิดเปนสัตว์เดียรฉานบวชไม่ได้ สุดสาครคิดจะให้ฉลองมารดา จึงบอกไปยังท้าวเจตรัตน์ ภัทวงศ์แลธิดาทั้งนรินรัตน์เมืองรัตนา ขอให้มาช่วยงารด้วย ครั้นมาพร้อมกันแล้ว สุดสาครก็ทำการฉลองนางมัจฉาผู้เปนมารดา แลทั้งสถาปนานามใหม่ว่าจันทวดีพันปีหลวง ครั้นเสร็จการฉลองแล้ว พระอภัย นางสุวรรณมาลีแลนางละเวง ก็กลับไปยังเขาสิงคุตร์ ท้าวเจตรัตน์ ภัทวงศ์แลนรินรัตน์ก็กลับไปยังบ้านเมืองของตน ๆ

สิ้นเรื่องพระอภัยมณีเท่านี้